

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
Földtudományok Doktori Iskola

**Az orosz exklávé, Kalinyingrád oblaszty helyzete a környező
országok EU és NATO csatlakozását követően –
a turizmus mint kitörési lehetőség**

PhD értekezés

SZERZŐ:

Aranyossyné Szegedi Andrea

Témavezető:

Dr. Majdáné Dr. Mohos Mária
egyetemi docens

Doktoriskola vezető:

Dr. Dövényi Zoltán DSc
egyetemi tanár

PÉCS, 2014

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	5
2. Célkitűzések.....	6
3. Irodalmi összefoglalás.....	7
4. A kutatás során alkalmazott eszközök és módszerek	13
5. A Kalinyingrád-problematika	15
6. Kalinyingrád oblaszty földrajzi jellemzése.....	17
1.1. Klíma.....	18
6.1. Vízrajz	19
6.2. Növényzet és állatvilág	22
7. Königsbergtól Kalinyingrádig	23
7.1. Az antifasiszta szövetségesek viszonya Kelet-Poroszország kérdésének a rendezéséhez.....	27
7.2. A kalinyingrádi körzet népesedési viszonyai	31
7.2.1. Kelet-Poroszország lakossága a II. világháború előtti időszakban.....	31
7.2.2. A német lakosság áttelepítése	31
7.2.3. A szovjet kalinyingrádi körzet benépesítése	33
8. Kalinyingrád oblaszty településhálózata	37
9. Kalinyingrád oblaszty mint exklávé helyzete	39
9.1. A szeparatizmus kérdése Kalinyingrád oblasztyban a Szovjetunió szétesését követően.....	39
9.2. Kalinyingrád oblaszty lakóinak identitástudata	43
9.3. Demográfiai helyzet	48
9.4. Munkaerő-piaci és szociális helyzet.....	50
9.5. Személyek és áruk szabad mozgása	52
9.6. Ásványkincsek	54
9.7. Energiaellátás	57
9.8. A mezőgazdaság helyzete	58
9.9. A gazdaság helyzete	61
9.10. A turizmus gazdasági jelentősége	64

9.11. Környezetvédelem.....	65
9.12. Biztonságpolitika.....	66
10. Kalinyingrád oblaszty mint exklávé helyzete – összefoglalás	68
11. A turizmus mint kitörési lehetőség	71
11.1. A turizmus jelenlegi helyzete Oroszországban, turisztikai kínálat Kalinyingrád oblasztyban.....	71
11.2. A turizmus fejlődését meghatározó szovjet örökség.....	80
11.2.1. A turizmus mint a szovjet propaganda eszköze a Szovjetunióban.....	80
11.2.2. A proletár turizmus részvénytársasága – a szovjet tömegturizmus gyökerei.....	81
11.2.3. A turizmus mint a szovjet propaganda eszköze a nemzetközi turizmusban	82
12. Kalinyingrád mint turisztikai desztináció helye a Balti régióban	85
12.1. Integrációs folyamatok a Balti régióban	85
12.2. A Balti régió meghatározása	86
12.3. Turizmus a Balti régióban.....	87
12.4. Kalinyingrád szerepe és lehetőségei a Balti régió turisztikai kínálatában	90
13. Kalinyingrád oblaszty mint turisztikai desztináció helye Oroszország Északnyugati körzetében	92
14. A turizmus jelenlegi helyzete Kalinyingrád oblasztyban	101
14.1. Turizmus a schengeni övezet által körbezárt területen	103
14.2. A közlekedési infrastruktúra helyzete	105
14.3. A turizmus jelenlegi mutatói, a turisztikai infrastruktúra fejlettsége	112
14.4. A kereskedelmi szálláshelyek struktúrája	115
14.5. Turisztikai mikrorégiók Kalinyingrád oblasztyban.....	118
14.6. Versenyképes turisztikai termékek Kalinyingrád oblasztyban	124
14.6.1. Egészségturizmus	124
14.6.2. Kongresszusi turizmus (MICE - Meetings, Incentive, Conference, Exhibition)	129
14.6.3. Kulturális turizmus, tematikus utak.....	131
15. Kiemelt beruházások	138

15.1. Turisztikai-rekreációs zóna a Kur-földnyelven.....	138
15.1.1. A Kur-földnyelv	138
15.1.2. A Kur-földnyelv gazdasági hasznosítása a XIII–XIX. században	141
15.1.3. A turizmus megjelenése és fejlődése a Kur-földnyelven	142
15.1.4. A Kur földnyelv 1945–1991 között.....	144
15.1.5. A turizmus helyzete 1991 után	144
15.1.6. Az emberi beavatkozás veszélyei	147
15.2. Szerencsejáték-zóna Kalinyingrád oblasztyban	150
16. Az oblaszty turisztikai kínálatának értékelése a szakma helyi képviselői körében.....	156
17. Eredmények összefoglalása és következtetések.....	162
18. A további kutatások iránya.....	165
19. Köszönetnyilvánítás	166
20. Irodalomjegyzék.....	167
21. Internetes források.....	178
22. Ábrák jegyzéke.....	181
23. Táblázatok jegyzéke.....	183
24. Mellékletek.....	185

„Az egykori Kelet-Poroszország területe számos szomorú esemény helyszíne volt. De haragudni a történelemre olyan, mint haragudni a földi gravitációra. Jobb a történelmet leküzdeni, ahogy az emberiség leküzdötte a gravitációt is repülő tárgyak megalkotásával.”

Tomas Venclova

1. Bevezetés

Doktori (PhD) értekezésem témája Kalinyingrád oblaszty mint exklávé helyzete, az oblaszty különleges geopolitikai helyzetéből adódó, a fejlődést akadályozó és elősegítő tényezők vizsgálata. A fő hangsúlyt értekezésemben annak vizsgálatára helyeztem, hogy az oblaszty milyen turisztikai adottságokkal, lehetőségekkel rendelkezik, ezek mennyiben segíthetik az oblaszty fejlődését, hogyan használhatja ki különleges geopolitikai helyzetét a turizmusban, illetve milyen korlátokat jelent az a tény, hogy az orosz exklávé NATO és EU tagországok közé ékelődik be.

Értekezésemben kiemelten foglalkozom az 1991 utáni, azaz a Szovjetunió szétesését követő időszakkal, mivel az oblaszty ekkor lett exklávé, mely meghatározza jelenlegi helyzetét és lehetséges fejlődési irányait. Korlátozottan ugyan az 1946 – 1991 közötti időszakban is beszélhetünk turizmusról az oblaszty területén, de a szovjet korszakban a terület leginkább katonapolitikai szerepet játszott, ennek kapcsán zárt területté nyilvánították, az oblaszty területére belépni vagy azt elhagyni csak engedély birtokában volt lehetőség. Mind a belföldi, mind a nemzetközi turizmus valódi fejlődése a Szovjetunió szétesését követően kezdődött el.

Témaválasztásomat több tényező motiválta. Diplomámat a Kossuth Lajos Tudományegyetem orosz irodalom és nyelvészet – magyar irodalom és nyelvészet szakán szereztem. Az orosz kultúra és történelem mindig is közel állt hozzám. Nyolc éven keresztül – 2004–2011 között – a Magyar Turizmus Zrt. képviselőjét vezettem Moszkvában. Ennek köszönhetően volt alkalmam alaposan tanulmányozni és megismerni az oroszországi turizmus rendszerét, a kínálat és a kereslet jellemzőit, a magyarországitól esetlegesen eltérő tendenciákat, sajátosságokat. Több alkalommal jártam Kalinyingrád oblasztyban, felkerestem

a legfontosabb turisztikai vonzerőket, számos szakmai rendezvényen is részt vettem, ahol alkalmam nyílt arra, hogy a turisztikai szakma képviselőivel eszmecsere-t folytassak.

Kalinyingrád oblaszty különleges geopolitikai helyzetének vizsgálata mind elméleti, mind gyakorlati szempontból rendkívül izgalmas. Mind a mai napig nem született olyan orosz-EU megállapodás, mely megnyugtatóan rendezné az oblaszty helyzetét. Az exklávé problematikája rendkívül komplex, az érintett felek érdekei számos kérdésben ütköznek, ez alatt nem csak Oroszországot és az Európai Uniót értem, hanem az oblaszty vezetőségét és Moszkvát is. Számos aspektusból vizsgálható az exklávé helyzete, elméleti jelentőségét az adja, hogy Kalinyingrád oblaszty kapcsán felmerülő problémák nem különíthetők el az orosz-EU és az orosz-NATO kapcsolatokról, Oroszország külpolitikájának irányvonalától, az Európai Unión belül végbemenő változásokról, az EU bővítési folyamatától, az adott térségben végbemenő regionalizációs folyamatokról. Ilyen módon az exklávé helyzete kapcsán felmerülő kérdések nem lokális jellegűek, hanem a nemzetközi kapcsolatok és politikai folyamatok elkülöníthetetlen részeként kell őket értelmezni és kezelni.

2. Célkitűzések

1. Tekintettel arra, hogy Kalinyingrád oblasztyról viszonylag szűk körű a magyar nyelven rendelkezésre álló információ, az értekezésemben arra törekszem, hogy egy átfogó képet adjak az oblasztyról, bemutassam történeti és geográfiai jellemzőit, az exklávé területén jelenleg zajló gazdasági, társadalmi folyamatokat.
2. Elemzem azokat a problémákat, amelyekkel a Szovjetunió szétesése, illetve Lengyelország és Litvánia EU és NATO csatlakozása kapcsán kell megküzdenie Kalinyingrád oblasztyknak.
3. Bemutatom Kalinyingrád oblaszty turisztikai kínálatát, annak helyét és szerepét a Balti régióban, Oroszország északkeleti turisztikai régiójában.
4. Értekezésemben ismertetem azokat a tényezőket, melyek az exklávé helyzetből adódóan segítik vagy akadályozzák a turizmus fejlődését Kalinyingrád oblasztyban.
5. Elemzem a kiemelt turisztikai beruházások helyzetét, a megvalósítás kapcsán tapasztalt kudarcok okait. Ennek kapcsán megvizsgálom, hogy mely turisztikai termékek fejlesztése indokolt az oblasztyban, milyen határokon átnyúló tematikus utak kialakítására van lehetőség.

Az értekezésemben arra törekszem, hogy komplex módon mutassam be az exklávé helyzetből adódó problémákat. Az értekezésemben számos tudományos munkát dolgoztam fel, ezzel átfogó képet kívántam adni a témáról. Kalinyingrád oblaszty turizmusáról magyar nyelven ez az első átfogó elemzés, amely az orosz turisztikai piac sajátosságaira is kitér. Az értekezésben bizonyítani kívánom, hogy a turizmus stratégiai ágazat Kalinyingrád oblasztyban, de azt is, hogy a jelenleg kiemelt projektként kezelt beruházások hibás, és nem az oblaszty adottságainak és a piac, illetve a piaci szereplők elvárásainak megfelelő elképzeléseken alapulnak.

Oroszország egyre komolyabb szerepet játszik Magyarország beutazó turizmusában, értekezésemben arra is törekedtem, hogy alkalmas legyen arra, hogy a turizmusirányításban és a turisztikai szektorban dolgozó szakemberek, vagy a felsőoktatási intézmények hallgatói hozzájussanak olyan információkhoz, amelyek munkájuk sikerét előmozdíthatják. Elsősorban a piaci sajátosságokra, ennek történelmi gyökereire, a statisztikai adatszolgáltatás sajátosságaira kívántam felhívni a figyelmet.

3. Irodalmi összefoglalás

Kalinyingrád oblaszty sokáig a tudományos kutatók számára mintha nem létezett volna. Ez a német, a litván, a lengyel és az orosz fél esetében is elmondható, melynek nyilvánvaló politikai és ideológiai okai voltak. Az oblaszty történetének szisztematikus vizsgálata csak 1978-ban kezdődött el, ám az igazi áttörés 1991-ben történt, amikor az orosz archívumok megnyíltak a kutatók előtt. ECKHARD MATTHES német kutató alapján Kalinyingrád oblaszty kérdéskörének vizsgálata négy időszakra bontható.

I. 1945–1965

Ennek a két évtizednek meghatározó eseménye volt az a tény, hogy 1946. szeptember 5-én az oblaszty területét tiltott határsávvá nyilvánították, ezzel gyakorlatilag hermetikusan elszigetelődött a külvilágtól, így bármiféle tudományos kutatás vagy publikáció megjelenítése lehetetlenné vált.

Az egyetlen téma, amely 1949-től megjelenik a német sajtóban – Wir Ostpreußen, Ostpreußenblatt – az oblasztyból deportált németek visszaemlékezései. Ezek a mai napig igen értékes források az oblaszty történetének feldolgozásához.

Bár voltak olyan tudományos társaságok, például a Marburgban 1950. április 29-én megalakult Herder Tudományos Társaság vagy a Herder-Institut, melyek foglalkoztak Kelet-Poroszország történetével, a németek keleti szomszédaival, de Kalinyingrád oblaszty kérdéskörét egyik tudományos társaság vagy intézet sem érintette. Ebben az időszakban az oblaszty helyzetével kapcsolatos információkhoz egyre nehezebb volt hozzáférni. Az oblaszty területére való utazás vagy bármilyen kapcsolatfelvétel az ottani kutatókkal, tudósokkal elképzelhetetlen volt. Működtek viszont olyan német hírszolgálatok, melyek közöltek híreket az egykori Kelet-Poroszország területén zajló eseményekről. Kizárólag ezekből a hírekből lehetett valamiféle képet alkotni arról, mi is történik Kalinyingrád oblasztyban. Ezek alapján állította össze 1955-ben RUDOLF NAUMANN „Kelet-Poroszország lengyel és német fennhatóság alatt” című kiadványát. A helyzetet nagyon jól jellemzi, hogy a lengyel részről a kiadványban 92 oldalnyi anyag szerepel, a szovjet rész még 10 oldal szövegre sem volt elegendő. Németországnak Kalinyingrád oblasztyhoz való viszonyában mérföldkövet jelentett FRITZ GAUSE könyve „Königsberg város története” címmel, melynek zárószavában azt írja, hogy Kelet-Poroszország története mindörökké lezártnak tekinthető. Mindezt arra a rendkívül szűk körű információra alapozta, mely valamilyen módon mégis csak eljutott Kalinyingrádból Nyugat-Európába.

II. 1965–1978

A 60-as évek közepétől fokozatosan nő a Szovjetunióból Kalinyingrád oblaszty kapcsán kikerülő hírek mennyisége, például elérhetővé válik az oblaszty adminisztratív felosztását ábrázoló első szovjet térkép. A hidegháború idején a nyugat-európai egyetemeken működő Kelet-Európa történelmével és szlavisztikával foglalkozó tanszékek igyekeztek az ebben a régióban zajló eseményeket is figyelemmel kísérni. Ám Kalinyingrád oblaszty témája itt sem került be a kutatási témakörök közé. Ez részben magyarázható azzal, hogy még így is alig állt rendelkezésre megbízható információ, illetve nem volt lehetőség az ott működő tudományos intézetekkel való kapcsolattartásra, másrészt – ez nyilván összefügg az előző okkal – maguk a kutatók is kerültek azokat a témákat, ahol vakvágányra futhattak a vizsgálódásaik során, mert nem volt világos az adott régióban a II. világháborút követően kialakult politikai helyzet.

Kalinyingrád oblaszty kérdéskörével kiemelten ebben az időszakban csak az onnan deportáltak szervezetei foglalkoztak, de az aktuális információk hiányában ők is csak a régió múltjára tudtak koncentrálni.

III. 1978–1991

Áttörést az oblaszty kutatásában PETER WÖRSTER munkái hoztak, elsőként az 1978-ban megjelent „Északkelet-Poroszország 1945 után” című publikáció-gyűjteménye. Olyan kérdésekkel foglalkozott, mint az oblaszty irányítása, lakosságának összetétele, gazdasága, politikai és kulturális élete. Megjelentette az oblasztyban található lakott települések német és orosz elnevezéseit. Wörster elsőként törekedett arra, hogy az oblaszty helyzetét komplex módon vizsgálja.

Kutatásaiban összefüggéseiben vizsgálta a háború előtti és az azt követő helyzetet. Elsőként adott objektív értékelést a Szovjetunióból ebben a témakörben külföldre került forrásanyagokkal kapcsolatosan. A szovjet levéltárak anyagaihoz Wörster sem férhetett hozzá, így ő maga sem támaszkodhatott azokra, ám a rendelkezésére álló információkat rendkívül kritikusan szemlélte, igyekezett a lehető legobjektívabb módon, mindenféle ideológiától mentesen vizsgálni a rendelkezésére álló anyagokat. Számos olyan következtetésre jutott, melyek a mai napig helytállóak. Munkáit Lengyelországban is igen nagyra értékelték, ahol szintén aktívan kezdték vizsgálni Kelet-Poroszország kérdését. Érdekes módon munkái éppen Németországban váltották ki a legkisebb érdeklődést.

IV. 1991 után

A határok megnyitása lehetővé tette az oblaszty területére való belépést is, ezzel ugrásszerűen megnőtt az oblasztyról szóló publikációk száma. A Kölni Állami Egyetem 1993-ban adott ki számos publikációt Kalinyingrád témájában (HOFF M., TIMMERMANN H., BINGEN D.). Ezek a művek az oblaszty politikai és gazdasági fejlődésével foglalkoztak. A tudományos közlemények mellett ebben az időszakban Németországban számos önéletrajzi mű is megjelent azoktól, akiknek a sorsa korábban összefonódott Kelet-Poroszországgal. A szépirodalmi művek sorában a legnagyobb áttörést GÜNTER GRASS regénye, a 2002-ben megjelent „Ráklépésben” jelentette.

A határok megnyitásával megnyíltak az orosz levéltárak is, és lehetőség nyílt arra, hogy a német kutatók kapcsolatba lépjenek az orosz kollégáikkal. Mindkét fél nyitott volt az

együttműködésre, ám a német félnek szembesülnie kellett azzal, hogy az orosz kutatók az oblaszty háború utáni helyzetének kutatása terén még nagyon kezdeti fázisban vannak (MATTEC, Э. 2001). Ennek nyilvánvaló oka az 1945 utáni politikai viszonyokban keresendő. Az oblaszty teljes területének 1946-os hermetikus elzárása a külvilágtól nem csak a lakosok szabad helyválttatásához való jogát korlátozta példátlan módon, hanem egy abszurd helyzetet is kialakított. Ennek része volt az oblasztyban az állandó készültség az ellenséggel és a kémekkel való küzdelemben, illetve a már-már szinte beteges törekvés annak igazolására, hogy Kelet-Poroszország ősi szláv terület. Ez utóbbi kijelentést elsőként 1943-ban Teheránban Sztálin fogalmazta meg, de nagyon hamar hivatalos nézőponttá és a propaganda részévé vált. Minden „tudományos” kutatás 1946 júliusától annak szellemében folyt, hogy a fenti tézis bizonyítást nyerjen. Az 50-es években némileg árnyaltabb megfogalmazások jelentek meg, mely szerint a terület ősi szláv – litván föld. A hivatalos propagandától eltérő vélemények csak Sztálin halála után jelenhettek meg (КОСТЯШОВ, Ю. В. 2009).

Az első – valóban közvetlen kutatásokon alapuló és nemzetközi tudományos együttműködés keretében született értekezések Kalinyingrád oblaszty témakörében a 90-es években jelentek meg.

Értekezésemben alapvetően az alábbi forrásokra és kutatási módszerekre támaszkodtam:

1. Az értekezés témakörében magyar nyelven nagyon szűk körű a rendelkezésre álló információ. A legátfogóbb tudományos elemzés BARABÁS ANETT (2008) munkája, mely Kalinyingrád oblaszty helyzetét és stratégia jelentőségét elemzi az orosz biztonságpolitikában. GYÖRGY PÉTER (2009) A Kalinyingrád-paradigma című könyve az épített környezet, a művészet és annak intézményein keresztül vizsgálja a posztszocialista állapotokat Moszkva és Kalinyingrád példáján keresztül. A Szovjetunió utódállamainak földrajzát RUDL J. dolgozta fel. Könyvében részletesen elemzi az 1991 utáni gazdasági helyzetet Oroszországban. Az említetteken kívül a magyar nyelven megjelenő tudományos periodikákban a régió történelmével, az ott zajló migrációs folyamatokkal kapcsolatos anyagokat dolgoztam fel.
2. Értekezésemben legnagyobb mértékben az orosz és angol nyelvű forrásanyagokra támaszkodtam. Ezekből kiemelném KOSZTYASEV J. V. munkáit, melyek úttörőek voltak a terület levéltári anyagokon és a témában érintett személyekkel folytatott interjúkon alapuló kutatások szempontjából. Munkáiban az oblaszty lakossági

összetételének alakulását, a német lakosság kitelepítését és a szovjet lakosság betelepítését dolgozta fel. A kalinyingrádi Immanuel Kant Orosz Állami Egyetemen 2000 óta működő intézet, a MION (Межрегиональные исследования в общественных науках – Régióközi tanulmányok a társadalomtudományokban), mely a Balti régióban végbemenő szociális-gazdasági és politikai folyamatokat vizsgálja, különös tekintettel Kalinyingrád oblaszty szerepére ebben a folyamatban. Számos orosz és külföldi kutató tanulmánya olvasható a MION kiadásában megjelenő tanulmánykötetekben. A szerzők közül kiemelném KLEMESEV A. P., KORNYEEVEC V.C., FEDOROV G. M. publikációit.

3. A berlini Osteuropa című folyóirat 2003-ban önálló kiadványban gyűjtötte össze azokat a publikációkat, melyek Kalinyingrád oblaszty helyzetét elemzik Lengyelország és Litvánia EU és NATO csatlakozását követően. A kiadvány Kalinyingrád oblaszty geopolitika helyzetéből adódó problémákat vizsgálja, Oroszország és az Európai Unió szerepét a fennálló helyzet kezelésében, illetve az oblaszty együttműködési lehetőségét a környező államokkal. A kötetben litván (VENCLOVA T.), ír (MUNTEL G.), svéd (Oldberg I.), német (KRUG M., METS L. , ZÖLLTER B.-U., KNAPPE E., STEIN S.), orosz (MALYSEV P., GINZBURG S.) kutatók publikációi találhatóak. A kötetben megjelent írások értéke éppen abban rejlik, hogy különböző nemzetiségű kutatók eltérő szemszögből vizsgálják Kalinyingrád oblaszty helyzetét. Tekintettel arra, hogy a tanulmánykötet orosz nyelven jelent meg, disszertációmban a szerzők nevét a kötetben megjelölt módon, orosz nyelven hivatkozom meg.
4. A turizmus általános elméleti kérdései és a gazdaságban betöltött szerepe kapcsán a magyar szakirodalomból LENGYEL M., MICHALKÓ G., PUCZKÓ L., RÁTZ T., PROBÁLD Á. publikációira támaszkodtam. AUBERT A. és GYURICZA L. a szovjet turizmus történetét dolgozta fel. Az oblaszty turizmusával kapcsolatosan értekezésemben felhasználtam KROPINOVA E. G., KORNYEEVEC V. C., FEDOROV G. M. tanulmányait, az Orosz Állami Turizmus Ügynökség és az Orosz Utazási Irodák Szövetségének (RSZT) anyagait.

A rendelkezésre álló szakirodalom feldolgozza Kalinyingrád oblaszty helyzetét a Balti régióban, az exklávé helyzetből adódó problémákat és lehetőségeket, Moszkva viszonyát az exklávéhoz. A disszertációmban felhasznált publikációk döntő többsége kalinyingrádi kutatók munkája, vagy olyan külföldi kutatóké, akik a Balti régió történelmét, gazdaságát,

turizmusát, a régió államainak kapcsolatrendszerét kutatják. Számos esetben a kalinyingrádi orosz és a külföldi kutatók közös tanulmányköteteket jelentetnek meg. Alapvetően nincs szemléletbeli különbség az orosz és az egyéb nemzetiségű kutatók álláspontjai között. Az 1991 után megjelent kalinyingrádi publikációkra nem jellemző a korábbi dogmatizmus, sem azok a szélsőséges nézetek, melyek a mai napig tapasztalhatóak az orosz sajtóban, de nem egyszer a tudományos közleményekben is. Véleményem szerint meghatározó volt, hogy a levéltári anyagok egyszerre váltak hozzáférhetővé az orosz és a külföldi kutatók számára, így kutatásaikat számos esetben közösen végezték. Éppen ezért a kalinyingrádi kutatók is reálisan értékelik sajátos geopolitikai helyzetüket, az ebből adódó nehézségeket és lehetőségeket. A publikációk szemléletmódjában is tetten érhető, hogy Kalinyingrád oblaszty közelebb van Európához, mint Moszkvához.

Az oblaszty turizmusával kapcsolatos tudományos elemzések is szignifikáns eltérést mutatnak az anyaországban megjelenő publikációktól, melyek gyakran kizárólag elméleti síkon mozgó, a versenyszférában zajló folyamatokat figyelembe nem vevő értekezések. Kalinyingrád oblaszty turizmusa kapcsán az említett szerzők publikációi tényfeltáróak, lényegretörőek, gyakorlati megoldást javasolnak. Ennek oka részben abban rejlik, hogy az oblaszty geopolitikai helyzete miatt a szovjet időszakban, azaz 1945 és 1991 között valódi turizmusról nem beszélhetünk, így a szovjet turizmusra jellemző propagandatevékenység nem kísért a múltból. Másrészt az oblasztyban dolgozó szakemberek kezdetben a képzés hiányában a gyakorlatban sajátították el a turisztikai szakma fortélyait. A Szovjetunió szétesését követően az oblaszty külföldi turistái jellemzően az egykori Kelet-Poroszország elűzött lakosai vagy azok leszármazottai voltak. Az oblasztyba érkező német turistacsoportok kiszolgálásának gyakorlata volt a legjobb iskola a helyi szakemberek számára. Később az oktatásban részben olyan szakemberek vettek részt, akik maguk is dolgoztak a versenyszférában. Ez sem jellemző az anyaországban, ahol alig van olyan turisztikai szakoktató, aki maga is dolgozott a turizmusban. Ha akad is ilyen, szinte kizárólag külső óraadó, nem a tanszék munkatársa. Kalinyingrád oblasztyban jelenleg két felsőoktatási intézményben zajlik turisztikai képzés. Ebből a meghatározó a Kant Egyetem, ahol nagy hangsúlyt fektetnek a hallgatók gyakorlati oktatására, ami szintén nem jellemző más intézményekben. A másik felsőoktatási intézmény a moszkvai Turizmus Akadémia kihelyezett tagozata Kalinyingrádban.

A környező országok is jelentős mértékben befolyásolták a turizmusban dolgozó szakemberek és a kutatók szemléletét. Különösen igaz ez a fejlett turisztikai kínálattal

rendelkező Lengyelországra, mellyel nagyon szoros turisztikai szakmai kapcsolatokat ápol Kalinyingrád oblaszty állami szintű turizmusirányításával és a különböző szakmai szervezetekkel mind a szakemberképzés, mind a különböző turisztikai projektek területén.

4. A kutatás során alkalmazott eszközök és módszerek

-Tartalmi és statisztikai elemzés

Kutatásokat folytattam a kalinyingrádi Állami Levéltárban, a kalinyingrádi Területi Tudományos Könyvtárban, a moszkvai Állami Lenin Könyvtárban. Érdekes tapasztalat, hogy Kalinyingrádban a rendelkezésre álló források szabadon hozzáférhetőek, sőt a helyi kutatók, könyvtári munkatársak rendkívül segítőkészek voltak az anyaggyűjtésben. Ezzel szemben meglehetősen rossz tapasztalataim voltak a moszkvai Állami Lenin Könyvtárban. Bár ez utóbbi elvileg minden kiadott könyvből rendelkezik köteles példánnyal, így látszólag egy nagyon koncentrált és kényelmes forrása a témával kapcsolatos irodalomnak, a tapasztalataim ennek ellentmondtak. Vagy nem is szerepelt az általam keresett mű a katalógusban, vagy ha meg is találtam, nagyon gyakran nem jutottam hozzá, mivel zárolt kiadványnak minősítették.

Az egyik legnagyobb kihívás volt a rendelkezésre álló statisztikai adatok értelmezése, illetve helyzetértékelés olyan esetekben, ahol semmilyen statisztikai forrás nem állt a rendelkezésemre. A turizmussal kapcsolatos oroszországi statisztikák értékelése nagyon komoly piacismeretet feltételez. A belföldi turizmus esetében a Kulturális Minisztérium keretében működő Turizmus Ügynökség által készített Turizmusfejlesztési Koncepció is kiemeli, hogy az Orosz Statisztikai Hivatal nem folytat adatgyűjtést ezzel kapcsolatban. Ugyanígy nem állnak rendelkezésre adatok a turisztikai költséssel és a turizmusnak az orosz gazdaságban betöltött szerepére vonatkozóan. Ezekkel kapcsolatos adatok csak abban az esetben állnak a rendelkezésünkre, ha a vizsgált területen - település, régió - található adminisztrációs szervezet célirányosan, saját hatáskörben bekéri azokat. A rendelkezésre álló adatok összehasonlítását megnehezíti, hogy az adatgyűjtés nem azonos módszerrel folyik.

A kiutazó turizmussal kapcsolatos statisztikai adatok esetében is meg kell említeni, hogy Oroszországban kötelező adatszolgáltatás csak a repülőtereken van. Így az Orosz Statisztikai Hivatal által publikált adatok nem, vagy csak részlegesen tartalmazzák az egyéb közlekedési eszközzel külföldre utazó turisták számát. Ez a magyarázata annak, hogy a nemzeti statisztikák adatai a beutazó orosz turisták számában többnyire szignifikáns eltérést mutatnak az orosz statisztikai adatoktól.

Oroszországban nincs kötelező statisztikai adatszolgáltatás a kereskedelmi szálláshelyeken, így a helyi hatóságokon múlik, hogy gyűjtik és rendszerezik-e a turistaforgalommal kapcsolatos adatokat. Esetleges objektív kiindulópont lehet a turisták számának megítélésére a mai napig kötelező regisztráció a helyi hatóságoknál, amit a turista elvégezhet a szálláshelyén – ha az rendelkezik erre jogosultsággal-, a kijelölt postahivatalokban vagy a Bevándorlási Hivatalban.

A munkám során sok esetben csak úgy tudtam értelmezni a rendelkezésre álló adatokat, ha személyesen megkerestem valamilyen szakmai szervezetet (régiós szintű turizmusirányítás, Utazási Irodák Szövetsége). Több esetben is felhasználtam az értekezésemben azokat az adatokat, amelyeket ezektől a szervezetektől kaptam. Ezek az adatok részben nem kerültek hivatalosan publikálásra, részben nem feltétlenül estek egybe a hivatalos adatokkal, ám éppen ezek tükrözik a valódi piaci folyamatokat.

-Terepkutatás

Kutatásaim során számos turisztikai konferencián vettem részt Oroszországban, és ezen belül is Kalinyingrád oblasztyban. Ezekben az eseményeken alkalmam nyílt személyes eszmecserére a téma szakértőivel. Oroszországban az állami turizmusirányítás még mindig meglehetősen Janus-arcú. Egyrészt többször szembesültem azzal, hogy a szovjet múlt még mindig kísért, a termékfejlesztésben és a desztinációs menedzsmentben nem a piac keresleti és kínálati viszonyai az irányadóak, hanem az, hogy a turizmust hogyan lehet a propaganda eszközeként felhasználni. Sok esetben a régiós állami vezetők magánérdekei és a központi hatalomnak való maximális megfelelési vágy áll emögött. Tipikus példája ennek az értekezésemben is bemutatott szerencsejáték-zónák kialakítása Oroszország, azon belül is Kalinyingrád oblaszty területén. Másrészt számos olyan törekvés van mind az állami irányításban, mind a magánszektorban, ami a piac legújabb kihívásaira ad választ. Sok ellentmondásra éppen ezek a beszélgetések hívták fel a figyelmemet, illetve az általam tapasztalt anomáliákra ezek adtak magyarázatot. Ezen beszélgetések során a legértékesebb információkra a Kur-földnyelven tervezett turisztikai rekreációs zóna kialakítása kapcsán tettem szert. A hivatalos propaganda és a beszélgetések során elhangzott vélemények sok esetben szöges ellentétben álltak, de komplex képet éppen így lehetett kialakítani.

-Kérdőíves vizsgálat

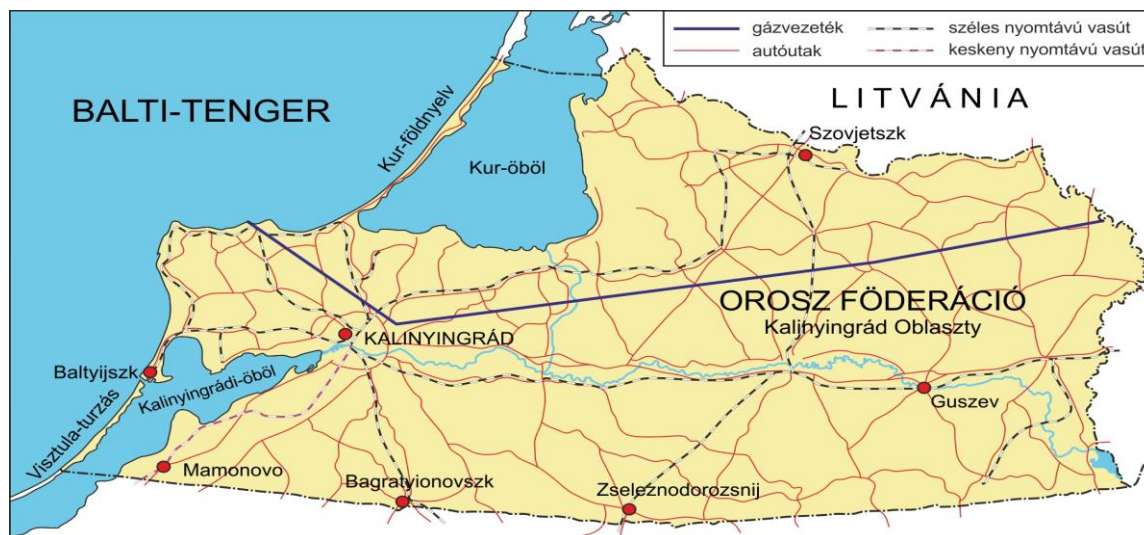
Az oblaszty turisztikai kínálatával kapcsolatosan kérdőíves felmérést végeztem a Kalinyingrádban 2011-ben megrendezett Turisztikai Szakmai Konferencia résztvevői körében. A konferencián jelen voltak az oblaszty állami turisztikai szervezeteinek képviselői,

illetve a turizmusban érintett vállalkozások vezetői. Ez kiváló alkalmat adott arra, hogy a kérdésben a legilletékesebbeket személyesen tudjam megkérni a kérdőív kitöltésére. A konferencia után 32 darab értékelhető kitöltött kérdőívet kaptam vissza. A kérdőíveket helyi szakemberek töltötték ki, akik vagy utazási irodában vagy szállodában dolgoztak vezető beosztásban. A helyi turisztikai adminisztráció képviselői közül ketten töltötték ki, illetve a Kant Egyetem két oktatója. Kitöltötte a helyi utazási irodák szövetségének vezetője is, illetve a korábbi turisztikai miniszter, aki jelenleg egy hotel igazgatójaként dolgozik, ezen kívül a legnagyobb beutaztató DMC és PCO társtulajdonosa, így szintén gyakorlati szakember. A konferencián résztvevő külföldieket nem kértem fel a kérdőív kitöltésére, mert az oblasztyról kevés információval és benyomással rendelkeztek. A kérdőívben részben feleletválasztós, részben nyílt végű kérdések szerepeltek. Voltak kérdések, melyeket rangsorolni kellett, de voltak olyanok is, melyeket pontértékkel kellett ellátni. A kérdőívek orosz és magyar nyelven olvashatóak a VII. számú mellékletben.

5. A Kalinyingrád-problematika

Kalinyingrád oblaszty Oroszország legkisebb és legnyugatibb fekvésű közigazgatási egysége (oblaszty), mely jelenleg délről Lengyelországgal, északon és keleten Litvániával határos, nyugaton pedig a Balti-tenger mossa partjait. Kalinyingrád oblaszty székhelye Kalinyingrád város – a valamikori Königsberg - 1991-ig zárt város volt, melyről szinte maguk a Szovjetunió lakói is alig tudtak valamit. Kétséges helyzeténél fogva az anyaország sem fordított figyelmet a terület fejlesztésére. Egyetlen értékének a baltyijszki kikötőt tartotta a hatalom. A Szovjetunió szétesését és a környező országok EU, NATO és schengeni csatlakozását követően egy teljesen új helyzet alakult ki, amely jó esetben a fejlődés záloga lehet a térség számára.

Kalinyingrád oblaszty¹ - geopolitikai értelemben véve - Oroszország egyik legizgalmasabb régiója. A Szovjetunió felbomlását követően a terület helyzete gyökeresen megváltozott. Kalinyingrád oblaszty egy sajátos sziget lett, amit elválaszt az anyaországtól Belarusz és Litvánia. Az anyaország viszonylatában tehát Kalinyingrád exklávé lett a Baltikumon, míg a két határos ország – Litvánia és Lengyelország – szempontjából enklávé (1. ábra).

1. ábra Kalinyingrád oblaszty
 Forrás: OPJEHEK B. B. (2002) alapján a szerző szerkesztése

Míg a II. világháború után megszerzett új területek támogatására komoly összegeket fordított a szovjet állam, addig ebből Kalinyingrád oblaszty semmilyen formában nem részesült. Mintha a hatalom mindig is azt érezte volna, hogy a terület birtokjoga csak átmeneti. Egyedül a hadiipar volt az, amelyet kezdettől fogva kiemelten kezelt a Szovjetunió. A németeknek egykoron olyan fontos birodalmi hadikikötő, Pillau 1946-tól már Baltiyszk

¹ Oroszország jelenleg érvényes Alkotmánya az ország közigazgatási-területi felosztásában hat szubjektumot különböztet meg:

- 21 köztársaság (Ezek az Alkotmányban meghatározott különleges jogkörökkel rendelkeznek.)
- 49 oblaszty (terület)
- 6 határterület (kraj)
- 2 szövetségi jelentőségű város (Moszkva, Szentpétervár)
- 1 autonóm oblaszty (Zsidó Autonóm oblaszty)
- 9 autonóm körzet (okrug)

Az Alkotmány felosztása alapján a 6 típusú szubjektumból Kalinyingrád az oblaszty státuszával és annak jogköreivel rendelkezik. Területe alapján Kalinyingrád oblaszty Oroszország legnyugatibb fekvésű és legkisebb területű oblasztya.

névvel – a hozzá tartozó légi erővel, a kiképzési, partvédelmi, logisztikai egységekkel együtt – lett a szovjet balti flotta központi stratégiai támaszpontrendszer, háttérbe szorítva a leningrádi és még kevésbé jelentős rigai, klaipedai, tallinni bázisokat. A népesség növekedése a nyolcvanas évek közepéig nagymértékben a katonai-ipari komplexum fejlesztésével magyarázható. Ugyanakkor ez együtt járt egészen 1991-ig a határok hermetikus lezárásával is (TURÁNYI J. 2002).

Ám a helyzet az utóbbi években mintha változna. A térségre mind Oroszország, mind az Európai Unió kiemelt figyelmet fordít. Geopolitikai helyzeténél fogva Kalinyingrád oblaszty az EU – orosz kapcsolatok lakmuszpapírjává vált. Kalinyingrád oblasztyot pár éve NATO-, valamint EU-tagállamok veszik körül. A furcsa állapotnak – más-más okok miatt – sem Moszkva, sem Brüsszel nem örül, de a helyzetet kezelniük kell. Orosz-EU, illetve orosz-NATO szakbizottságok tucatjaiban 21 éve téma az orosz exklávé és mintegy egymillió lakosának a sorsa. Derűlátóbb elemzők szerint Kalinyingrád oblasztynak nem csak múltja, jövője is van. Vlagyimir Putyin elnök döntése nyomán 2006-ban Különleges Gazdasági Övezetté nyilvánították, ami kiemelt befektetési célponttá tette. Egyesek máris a hong-kongi vagy a szingapúri példáról vizionálnak (TÓTH T. 2008).

6. Kalinyingrád oblaszty földrajzi jellemzése

Kalinyingrád ma Oroszország egyetlen olyan területe, amelynek a partjait a Balti-tenger hullámai közvetlenül mossák. Kalinyingrád a Kelet-európai-síkság nyugati peremén helyezkedik el, ahol a dombvonulatokat felváltja a síkság morénahalmokkal tagolt felszíne. A táj természetföldrajzi képe a jégkorszak 1,5–2 millió éve alatt alakult ki. Erről a területről csak 13 ezer éve húzódott vissza az utolsó jégtakaró. A táj szinte minden részletében megjelenik a jég felszínalakító munkája. Az oblaszty délnyugati részén terül el a Warminsko-fennsík, délkeleti részén pedig a Vistinecki-fennsík, amelyeket a Lava-folyó völgye választ el. A Warminsko-fennsík legmagasabb pontja 191 méter, míg a Vistinecki-fennsík legmagasabb pontja eléri a 242 métert. Lejtőiken több folyó is ered, a Pregolja, Mamonovka, Prohladnaja, Golubaja, Angrapa, amelynek a mellékfolyói a Krasznaja és a Pissza. A fennsíkok északon a Pregol-alfölddel határosak. A Pregol-alföld tengerszint feletti magassága 13-30 méter, ahol sűrűn fordulnak elő mocsaras-lápos területek. Az oblaszty északkeleti része a jég felszínalakító munkája nyomán kialakult Sesupszki-síkság. Nyugatról a síkságot az Instrucsszko-Szambiai morénahalmok vonulatai övezik, amelyek hosszú ívben majdnem az

oblaszty teljes területén végigvonnak az Insztrucsja- és a Pregol-folyók völgyei mentén. Kalinyingrád oblaszty keleti részén terül el a Polesszkaja- síkság, amely alig valamivel a tengerszint felett helyezkedik el, vannak olyan területei, amelyek 1-2 méterrel a Balti-tenger szintje alatt vannak (2. ábra). A tengerparton – a jég fogságából kiszabadulva – homokturzások alakultak ki, a Visztula-turzás, a Kur-földnyelv. Homokdűnék csodálatos látványt nyújtanak.

Kalinyingrád oblaszty méretét tekintve Oroszország legkisebb oblasztyja – 15 100 km², de a világon 40 olyan ország van, aminek ennél kisebb a területe. Településeit sűrű úthálózat köti össze. Geográfiai elhelyezkedése (fagymentes kikötői, Atlanti-óceánhoz való közelsége, a környező gazdaságilag fejlett országok) óriási távlatokat biztosítanak a kereskedelmi kapcsolatok, a hajózás, a halászat és a turizmus fejlesztésére (ОРЛЕНЕК, В. В. 2002).

2. ábra Kalinyingrád oblaszty természetföldrajzi térképe
Forrás: ОРЛЕНЕК В. В. (2002)

1.1. Klíma

Az oblaszty klímája átmeneti az óceáni és a kontinentális klíma között. Éves szinten átlagosan 185 nap esős, 55 napon hó formájában van csapadék, 60 nap felhős, 68 nap napsütéses. Az oblaszty időjárását alapvetően az Atlanti-óceán felől érkező légtömegek, a

tenger közelsége határozza meg, de nyilván az is befolyásolja, hogy az oblaszty területe alapvetően sík vidék. Az időjárás itt minden évszakban igen változékony.

Tavasszal március hónaptól az idő gyorsan melegszik, és ekkor van a legkevesebb csapadék. Április közepétől a napi átlaghőmérséklet már meghaladja a 10 C°-ot, májusban nem ritka a 25 C° sem.

Alapvetően a kalinyingrádi nyár hűvös és csapadékos, a nyári napoknak kevesebb, mint a fele száraz és meleg. Az év leghosszabb napján – június 22-én – a napfelkelte és a naplemente között 17 óra 30 perc telik el. De a június közel sem a nyár legmelegebb hónapja. Ekkor erősebbek a nyugati szelek, amelyek jelentős mennyiségű csapadékot hoznak magukkal. A csapadékos napok száma elérheti a 15 napot is. Az igazi meleg nyár júliusban köszönt be és augusztus közepéig - végéig tart. A havi átlagos hőmérséklet 16–18 C°. Júliusban a heves nyári záporok, zivatarok a jellemzőek, de az év legcsapadékosabb hónapja mégis az augusztus.

A leghosszabb és legváltozatosabb időjárású évszak Kalinyingrádban az ősz. Szeptember – a vénasszonyok nyara, október – az arany ősz, november - a késő ősz és december – a tél előfutára. Szeptemberben többnyire meleg, napos és viszonylag száraz az időjárás, de az éjszakák már hűvösek. Ez az időjárás folytatódik októberben, de már erősebb szelekkel és gyakori ködképződéssel. Novemberben a hosszú, hideg esők jellemzők. Nem ritka, hogy akár 7–8 órán keresztül is esik az eső szakadatlanul. Az is előfordul, hogy már novemberben esik a hó, de tartós hótakaró általában csak december végén marad meg. A december átmeneti hónap Kalinyingrád oblasztyban az ősz és a tél között. Az oblaszty keleti területein két héttel hamarabb kezdődik a tél, mint a nyugati területen, ahol még érvényesül a tenger hatása.

Az igazi téli hónapok Kalinyingrádban a január és a február, de ezek is nagyon változatos képet tudnak mutatni. Vannak „átlagos” telek, amikor az átlaghőmérséklet a sokévi átlagnak felel meg, de vannak meglepően meleg és hideg telek is. Nagyon hideg telek a meteorológiai megfigyelések szerint tízévente fordulnak elő, amikor a levegő hőmérséklete akár -30 C° alá is süllyedhet. Az oblasztyban a leghidegebb hónap a február. Természetesen orosz mértékekkel mérve ez még mindig nagyon enyhe télnek számít. Kalinyingrád oblaszty klimatikus sajátosságait az I. számú melléklet mutatja mutatja (ОРШЕВЕК, В. В. 2002).

6.1. Vízrajz

Kalinyingrád oblaszty vízrajza igen változatos, a régió folyókban, tavakban és mocsarakban igen gazdag. Az ember a kedvező természeti adottságok miatt igen hamar

megjelent ezen a területen, és kihasználva a természet adottságait maga is számos csatornát és tavat alakított ki.

Az oblasztyban összesen 4610 vízfolyás van, amelyeknek a teljes hossza 12 720 km. Kalinyingrád oblaszty két leghosszabb folyója a Nyéman és a Pregolja. A folyók vízellátását alapvetően a hóolvadás kapcsán keletkező vizek és az esők biztosítják. Éves szinten a folyók és a tavak vizeinek hőmérsékletváltozása a levegő hőmérsékletének változásával van párhuzamban, de a víz fizikai tulajdonságából adódóan nyilván némi fáziskéséssel, hiszen lassabban melegednek fel, de lassabban is veszítenek a hőmérsékletükből. A legmelegebbek a tavak és a folyók júliusban, amikor akár 19–22 fokig is felmelegednek, de előfordul olyan nyár is, hogy a Nyéman vize 30 C°-ig is felmelegszik. Szeptembertől fokozatosan hűl a vizek hőmérséklete, az első jégtakaró a partok mentén decemberben jelenik meg. A jég vastagsága a folyókon általában 15 cm, de hideg teleken a 40 cm-t is eléri. A jég olvadása márciusban indul meg.

Nem csak az oblaszty egyik legnagyobb folyója, de európai viszonylatban is jelentős folyónak számít a Nyéman (Európa 14. legnagyobb folyója). A Belarusz Köztársaságban ered, hossza 937 km (ebből 115 km hosszú balparti szakasza és a deltatorkolat déli területei tartoznak Kalinyingrád oblasztyhoz), Litvánia területén ömlik a Kur-öböl vizébe. Átlagos szélessége 180-350 méter, de áradások idején ez a 1,5 km-t is elérheti. Mélysége 1,5–4 méter közötti, ezért a folyó hajózható. Hogy a hajózást megkönnyítsék, több alkalommal is szabályozták a folyó medrét. Szovjetszk környékén nem egy helyen találunk még hidakat, ami már száraz terület fölött áll, de valamikor az ott folyó Nyéman két partját kötötte össze. A Nyéman deltája csodálatos természeti környezet, ami az ökoturizmus kedvelőinek valóságos paradicsom.

Kalinyingrád oblaszty fő folyója a Pregolja, ami keletről nyugatra az oblasztynak majdnem a teljes területét átszeli. A folyó hossza 123 km, ez alig valamivel több, mint a Nyéman folyónak az oblaszty területére eső szakasza, de az oblaszty területén ered, és ott is ömlik a Kalinyingrádi-öbölbe. Bár a Nyéman folyó hosszabb, de gazdasági szempontból a Pregolja fontosabb, jelentős szerepet játszik a kereskedelmi hajózásban és a különböző ipari létesítmények vízellátásában. Azonban éppen a folyóba ömlő tisztátalan kommunális és ipari szennyezésnek köszönhetően az 1990-es évekre a folyó ökológia állapota katasztrofálissá vált. A Szovjetunió felbomlását követő gazdasági válság miatt visszaeső ipari termelésnek köszönhetően némileg javult a folyó ökológiai állapota. A Pregolját két mellékfolyó is táplálja, az Insztrucs és az Angrapa. Gvargyejszknál a folyó két ágra szakad – a Pregoljára,

amely majd a Vislinszkij-öbölbe ömlik, és a Dejmára, amely a Kur-öbölbe ömlik. A XIV. századig a Dejma önálló folyó volt, amelyet a folyó medrének szabályozásakor egyesítettek a Pregoljával, hogy a part menti településeket megvédjék az árvízveszélytől. A Dejma partjait gátakkal erősítették meg, és a két folyót zsiliprendszer választotta el. Ez a zsiliprendszer a XVIII. században megszűnt, és a két folyóból látszólag egy folyó két ága alakult ki.

A Pregolja legnagyobb mellékfolyója a Lava, amely Znamenyszknél ömlik a Pregoljába. Teljes hossza 271 km. Lengyelországban ered, ahol még Lyna a neve. A folyó alsó szakaszán számos hidrotechnikai építmény található – zsilipek, hidak - amik a mai napig működnek, de ugyanakkor már technikatörténeti emlékeknek számítanak.

A Nyéman legnagyobb mellékfolyója a Sesupe, teljes hossza 308 km. Folyóvölgye természetvédelmi terület, ahol sűrű erdők és ártéri rétek váltják egymást. A Kornyevka mindössze 36 km-es folyó, ami Lengyelországban ered, de a helyi horgászok egyik kedvenc helye. A Krasznaja szintén lengyelországi eredetű folyó, amelynek folyóvölgye rendkívül gazdag élővilága miatt természetvédelmi területnek számít. Halban és folyami rákokban igen gazdag folyó. A Prohladnaja az oblaszty délnyugati részén található, alig 77 km hosszú folyó, amely széles mocsaras folyóvölgyéről híres. A Szambiai-félsziget leghosszabb folyója a Nyelma. Híresen tiszta vizében számos halfajta fordul elő. Folyóvölgyében festői szépségű erdők és folyami rétek váltakoznak.

Az oblasztyban számos kisebb és nagyobb csatorna található. Ezek között különös jelentőséggel bírnak azok, amelyek a települések ivóvízellátását biztosítják. Kiemelt figyelmet érdemel a Szambiai-félsziget csatornarendszere, amely bár a mai napig működik, de hidrotechnikai műemléknek számít. A Szambiai-félszigeten az első, ivóvíz szállítására alkalmas csatornarendszert a XIV. században a Teuton Lovagrend építette. Ez a rendszer látta el ivóvízzel Königsberget. Az elmúlt évszázadok során számos új tározóval és csatornával bővült, de a Lovagrend által épített rendszer a mai napig az alapját képezi ennek a csatornarendszernek.

A folyóvizek mellett Kalinyingrád oblasztyban több mint 4000 tó található. Ezek túlnyomó része egészen kicsi méretű, de összes területük közel 3000 hektár. A legtöbb nagyobb tó az oblaszty délkeleti részén, a lengyel és a litván határ mentén található. Itt van a mélysége miatt Közép-Európa Bajkál-tavának is nevezett Vistinyecki-tó is. Ez az oblaszty legnagyobb édesvízű tava, amely északnyugatról délkeleti irányba 9,1 km hosszan terül el. Partszakasza 25 km hosszú, legnagyobb szélessége 4,2 km, 12 folyó és patak táplálja vizével. A Vistinyecki-tó szintén jégkori eredetű, kora 22–25 ezer év, ami azt jelenti, hogy 10 ezer évvel

idősebb, mint a Balti-tenger. A tó eddig ismert legmélyebb pontja 54 méter. A Vistinyecki-fennsíkon található tavak – ezek közül a Vistinyecki-tavon kívül a legnagyobbak a Marinovo, Kamisovoje, Dorozsnoje és a Csisztoje tavak – rendkívül gazdag halállománnyal rendelkeznek. A horgászturizmuson kívül a tóvidéknek még az ökoturizmus terén vannak kecsegtető kilátásai.

Az oblasztyban nagy területeken található elmocsarasodott talaj vagy tőzegmocsár. Az alacsonyan fekvő mocsarak többnyire folyók, tavak vagy öblök mentén vannak. Jellemző növényeik a nád, a sás, az égerfa és a nyírfa. Alacsonyan fekvő, sík felületű tőzegmocsarak a Nyéman és a Pregolja folyók völgyeiben és az öblök partján találhatóak.

A mocsarak másik típusa vastag tőzegréteggel borított és domború felületű. Ezeknek a mocsaraknak a jellegzetes növényei a hanga, a gyapjúsás, a tőzogszeder, a vörösáfonya, a tőzegmoha és az erdei fenyő. Mivel a mocsárvidék rendkívül gazdag flórával és faunával rendelkezik, számos helyen természetvédelmi területnek számít. Különleges hangulata és sajátos világa miatt számos legenda fűződik a mocsárvidékekhez (ОПЛЕHEК, B. B. 2002) .

6.2. Növényzet és állatvilág

Kalinyingrád oblaszty területének 17%-át erdő borítja, ezek részben tűlevelű, részben lombhullató erdők. A legnagyobb kiterjedésű erdők a Nyeszterovszkij, Krasznoznamenszkij, Szlavszkij, Polesszkij, Gvargyeszkij és Bagratyionovszkij rajonokban vannak. A kedvező klimatikus viszonyoknak köszönhetően több mint 1000 féle fa-, cserje- és fűféle fordul elő, amelyeknek egy része Japánból, az USA-ból, Kanadából, Észak-Amerikából, Kínából, Indiából, Nyugat-Európából, a Földközi-tenger vidékéről, Távol-Keletről, a Kaukázusból vagy éppen a Krímből került Kalinyingrád oblasztyba. Többek között ilyenek, mint a tulipánfa, kanadai nyárfa, az amuri bársonyvirág, magnólia, keleti platán, az európai és a keleti bükk, krími borókafenyő. A legfontosabb erdőalkotó fái a lucfenyő, az erdei fenyő, a tölgy, a juharfa, a nyírfa. A lápos részeken több mint 30 féle fűfajta fordul elő. Az oblaszty területén több mint 1000 km² területen található mocsaras vidék. Ezek leggyakrabban a folyók között és a Pregol völgyében találhatóak. Ezek a mocsaras vidékek egyrészt nagyon fontos szerepet töltenek be a terület vízháztartásának szabályozásában, másrészt számos vadon élő állatnak biztosítanak életteret, illetve bogyós gyümölcsökben, gombában, gyógyfüvekben gazdagok. Az oblaszty vadon élő állatai között a leggyakoribbak az európai és szibériai területekre jellemző patások, ragadozók, rágcsálók, rovarok, denevérek. A patások közül a leggyakoribbak a jávorszarvas, szarvas, őz, dámszarvas. Őzek és szarvasok

ezrével élnek az erdőkben, de a dámszarvas itt is ritka vendég, csak a Polesszkij rajonban fordul elő. Az erdőkben még vaddisznók élnek. A ragadozók közül róka, nyest, görény, menyét, hermelin fordul elő. A farkasok a múlt század 70-es évei elején teljesen eltűntek az oblaszty területéről, újra csak 1976-ban jelentek meg. A farkasok egész évben vadászhatóak. A rágcsálók közül a legnagyobb számban patkányok és egerek élnek az oblasztyban, de a tavak, folyók mentén gyakran találkozhatunk hóddal, nutriával, pézsmapocokkal. Az erdők leggyakoribb állata a mókus.

A Kur-földnyelv az ornitológusok paradicsoma, hiszen ősszel és tavasszal vándormadarak milliói repülnek át a földnyelv felett. Az erdők és a mocsarak, lápok madárvilága is igen gazdag. Az erdőkben erdei pintyek, seregélyek, rozsdafarkúak, fenyőpintyek, poszáták és varjúfajták élnek, de előfordulnak ragadozó madarak is, mint például héja, bagoly. A mocsarak-lápok madárvilága is igen gazdag – gólya, daru, kócsag, vadkacsa, sirály, lúd, hattyú él ott.

Az oblaszty mind édesvízi, mind tengeri halakban igen gazdag (ОРЛЕНЕК, В. В. 2002).

7. Königsbergtől Kalinyingrádig

A Balti-tenger partvidéke – Európa más területeihez képest – viszonylag későn, megközelítőleg tízezer évvel ezelőtt kezdett benépesülni. A terület őslakosai balti törzsek voltak: lettek, litvánok és poroszok. Nyelvük, szokásaik, vallásuk eltért az őket körülvevő szláv népekétől. A IX-X. században megalakulnak a Norvég, Dán, Svéd, Lengyel Királyságok, a Kijevi Rusz. A balti törzsek azonban továbbra is megőrizték a törzsi viszonyokat, nem hoztak létre saját államalakulatot. A X. századtól állandó támadásaikkal komoly gondot okoztak a lengyel uralkodóknak, elsősorban földművelésre alkalmas területeket akartak megszerezni. Konrád mazóviai fejedelem külső segítséget hívott a litván és porosz törzsekkel szemben 1226-ban. A Német vagy más néven Teuton Lovagrend a lengyel uralkodónak tett szolgálataiért cserébe megkapta a Visztulától keletre eső területeket, illetve más, korábban a poroszok által birtokolt területeket. A balti térséget 1283-ra egészen a Memel folyóig meghódították, és megalapították saját lovagrendi államukat Marienburg székhellyel. A német lovagok nyomában telepések érkeztek Pfalzból és a Rajna vidékéről. A lovagok számos várost alapítottak, az új lakosok fejlett agrárkultúrát, városi életmódot, pénzgazdálkodást honosítottak meg. A porosz népesség egy részét kiirtották a hódítók, más részük beolvadt a német kultúrába, nyelvük a XVII. századra kihalt, ám a történelemben

szinte példátlan módon a győztesek átvették a legyőzöttek nevét: a lovagrendi államot, majd a később létrejött királyságot és annak lakóit az őslakos poroszokról nevezték el (KURDI K. 2008).

A Pregol folyó északi partján 1255. szeptember 1-én, az egykori porosz település helyén kezdte el a Teuton Lovagrend a königsbergi vár építését, ezzel megalapítva Königsberg városát. Königsberg mellett, a vár védelmét élvezve, más lakott települések is megépültek, melyek hamarosan városi rangot kaptak: Altstadt (1286), Löbenicht (1300), Kneiphof (1327). Königsberg és az őt körülvevő három város különleges státuszt élvezett mint fejedelmi rezidencia (ЕГОРОВА, С. А. 2008).

A XII–XV. században a Balti-térség fejlődését jelentősen befolyásolta a Hanza-szövetség. Ez a kereskedelmi együttműködés közel félezer évig hatással volt a régió gazdaságára, politikájára és kultúrájára. Fénykorában közel 80 város volt a Szövetség tagja, többek között Königsberg is.

A Teuton Lovagrend hatalma az 1410. július 15-én lezajlott grünwaldi csata után, ahol a lengyel-litván szövetség elsöprő győzelmet aratott felettük, jelentősen meggyengült. Mindezek mellett Königsberg három szomszédos városa is háborúba lépett. Altstadt és Löbenicht megőrizte hűségét a Teuton Lovagrend iránt, ám Kneiphof a lengyelek támogatásával megtámadta a másik két várost. Bár 1455-ben Kneiphof elvesztette a háborút, a lengyel befolyás mégis erősödött a porosz területeken. A Teuton Lovagrend hanyatlása előnyökhöz is juttatta Königsberget. Grünwald után 1414-ben és 1422-ben újabb vereségeket szenvedett el a Lovagrend a lengyelektől, majd 1433-ban a husziták törtek be lengyel segítséggel. A Lovagrend újabb területeket veszített el 1454 és 1466 között, elesett Marienburg is, így 1457-től Königsberg lett a lovagrendi állam székhelye. A fokozatosan szekularizálódó lovagi állam élén álló Brandenburgi Albert herceg áttért az evangélikus vallásra, a Lovagrend birtokait német nemeseknek adományozta, 1525-ben pedig letette a hűbéri esküt a lengyel uralkodónak. Ezzel létrejött egy új állam, a Porosz Hercegség, a Teuton Lovagrend pedig 1526-ban átette székhelyét a frankföldi Mergentheimbe. Ezzel a Lovagrend és Poroszország, illetve Königsberg sorsa végleg elvált.

Brandenburgi Albert uralkodása alatt Poroszország és Königsberg is virágzott. Fia, Albert Frigyes halála után Porosz-Brandenburgi Grófság néven a Porosz Hercegség és a Brandenburgi Grófság között perszónalunio jött létre. A trónra lépő I. Frigyes Vilmos teremtette meg Poroszország nagyhatalmi pozícióját. Fia, III. Frigyes 1701-ben I. Frigyes

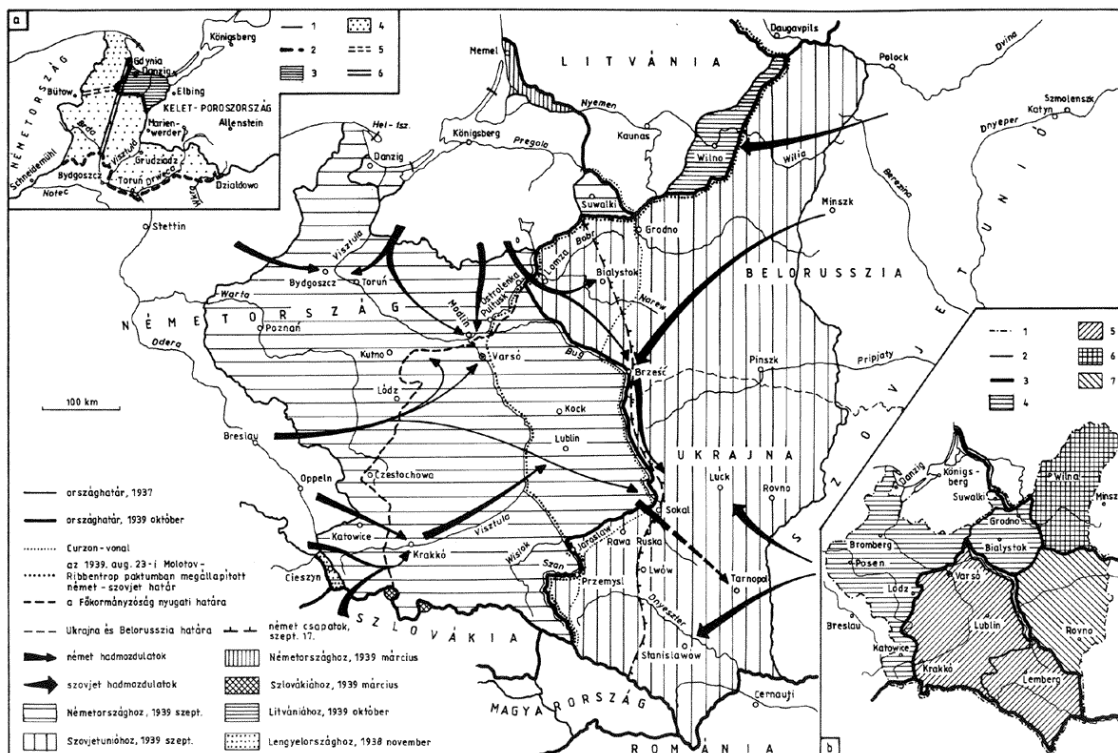
néven Königsbergben porosz királlyá koronázta magát, ezzel megszületett a Porosz Királyság.

Az 1752-ben kezdődő hétéves háborúban Kelet-Poroszország jelentős része Königsberggel együtt az Orosz Birodalom része lett. III. Péter 1762-ben békét kötött II. Frigyes porosz királlyal, melynek értelmében az elfoglalt területek visszakerültek Poroszországhoz.

Lengyelország felosztását követően jelentős, egykori lengyel területek kerültek porosz fennhatóság alá. A napóleoni háborúk során III. Frigyes Vilmos porosz uralkodó először Napóleonnal, majd titokban az orosz cárral lépett szövetségre. A kelet-poroszországi Tilsitben folyó porosz-francia béketárgyalásokat lezáró tilsiti béke (1807) értelmében Poroszország elveszti az Elba és a Rajna közötti területeit, illetve a korábban megszerzett lengyel területeket. Az ezt követő közel egy évszázados békés időszak kedvező feltételeket teremtett Kelet-Poroszország fejlődéséhez. Königsbergnek a krími háború (1853–1856) új lehetőséget biztosított, mivel az orosz kikötők blokád alatt álltak, ezért az Oroszország felé irányuló kereskedelemben a város kikötője kulcsfontosságú szerepet játszott.

A porosz-francia háború (1870–1871) befejeztével Poroszország Franciaország feletti győzelmét követően 1871-ben létrejön a német nemzet első egységes államalakulata, a Német Császárság, melynek a Porosz Királyság is része lett. A Balti Államok száma ezzel négyre csökkent – Oroszország, Német Császárság, Svédország és Dánia. Ez a helyzet közel fél évszázadon keresztül nem változott.

Az I. világháború és az azt lezáró versailles-i béke, illetve az 1917-es oroszországi forradalmak átrendezték a határokat. Németország elvesztette Nyugat-Poroszországot, Lengyelország területi egysége helyreállt, így Kelet-Poroszországot a Danzigi korridor elszakította az anyaországtól, a Memel-vidék pedig Litvániához került (3. ábra). Az új határok magukban rejtették a további konfliktusok forrását .

3. ábra Lengyelország felosztása, 1939

Forrás: PÁNDI L. – BÁRDI N. <http://terkepek.adatbank.transindex.ro/>

Kelet-Poroszország német exklávé lett, melynek kapcsán komoly gazdasági nehézségekkel kellett megküzdenie. Ebben a helyzetben Kelet-Poroszország további fejlődésének a kulcsa abban rejlett, hogy erősítette a kereskedelmi együttműködését a szomszédos országokkal, és egyfajta híd szerepet töltött be a Szovjetunió és Nyugat-Európa között. Ennek szellemében 1920-tól évente rendezett Königsberg nemzetközi vásárt és kiállítást Deutsche Ostmesse néven.

Hitler hatalomra kerülését követően Kelet-Poroszország gazdasága militarizálódott, elindult egy erős germanizációs folyamat, és a terület a németek számára stratégiai jelentőségűvé vált. A harci cselekmények 1944-ig elkerülték Kelet-Poroszország területét. Az angolok 1944. augusztus 26-án kezdték el Königsberg bombázását. A Vörös Hadsereg 1944 októberében ért Kelet-Poroszország határához. Königsberg ostroma 1945. január 13-án indult meg. A város parancsnoka Otto Lasch tábornok április 9-én kapitulált (KURDI K. 2008).

7.1. Az antifasiszta szövetségesek viszonya Kelet-Poroszország kérdésének a rendezéséhez

A II. világháború utáni geopolitikai helyzet rendezésért már a 40-es évek elején megkezdődött a harc, a szövetségesek már akkor sokat tanácskoztak a háború utáni helyzet alakulásáról. Megállapodásaikat rögzítette az Egyesült Nemzetek Nyilatkozata (1942. január 1.), amely voltaképpen megerősítette és kiterjesztette az 1941. augusztus 14-i Atlanti Chartát. Ebben Rooseveltt, az Egyesült Államok akkori elnöke és Churchill brit miniszterelnök először fogalmazta meg a háború utáni rendezés alapvető elveit.

A háború utáni rendezés egyéb fontos alapelveit tisztázta még Rooseveltt és Churchill újabb, casablancai találkozója (1943), amelyen Sztálin az akkor folyó nagy fontosságú hadműveletek miatt nem vett részt, de állandó tájékoztatást kapott róla. Ugyanebben az évben a moszkvai négyhatalmi külügyminiszteri értekezlet (Szovjetunió, USA, Nagy-Britannia és Kína részvételével) megállapodott a békerendezés néhány alapelveiben és számos egyéb konkrét kérdésben, többek között Olaszországgal, Ausztriával, valamint a háborús bűnösök megbüntetésével kapcsolatban.

Teheránban 1943. november 28. és december 1. között került sor a háború utáni rendezés kérdéseit tárgyaló első, rendkívüli jelentőségű háromhatalmi állam-, illetve kormányfői csúcstalálkozóra.

Alapvető fontosságú volt a békerendezés elveinek tisztázása és számos más megállapodás szempontjából az 1945. február 4–11. között lezajlott jaltai értekezlet: Sztálin, Rooseveltt és Churchill találkozója.

Németország helyzetének rendezésével kapcsolatos alapelvek kidolgozását szintén érintették a fent említett találkozók. Az egymást követő értekezletek újabb és újabb szempontokkal bővítették az addig létrejött megállapodásokat (KENDE I. 1979).

Németország háború utáni felosztásának terve legelőször 1941-ben hangzott el. Churchill beszédében hangsúlyozta, hogy Európa háború utáni rendezésének legfontosabb feladata Németország területi felosztása. Ekkor hangzott el először nyilvánosan és hivatalosan Churchill beszédében az is, ami feltehetően meghatározta Kelet-Poroszország további sorsát. Churchill szerint a háború kirobbantásában a legnagyobb felelősség a poroszokat terheli. A Szovjetunió december 7-i találkozásán akkori nagy-britanniai nagykövétével már az alábbiak szerint fogalmazta meg véleményét: „Alapvető feladatunk az, hogy a német veszélyt egyszer és mindenkorra likvidáljuk. Ehhez feltétlenül szükséges Németország teljes lefegyverzése, legalább egy korosztály idejére vonatkozóan, Németország több részre történő felosztása, és

mindenek előtt Poroszország elválasztása Németország egyéb területeitől” (ГРОМЫКО, А. 1971).

Ettől kezdve Németország háború utáni felosztásának terve lett a szövetséges hatalmak találkozóinak egyik központi kérdése. Az, hogy Kelet-Poroszország területének egy része kerüljön a Szovjetunióhoz, először 1941-ben hangzott el. Sztálin 1941. december 16-án A. Eden brit külügyminiszterrel folytatott tárgyalása során kifejezte azt a kérését, hogy a közös cselekvési tervről szóló megállapodáshoz csatoljanak egy titkos záradékot, amelyben javasolja Németország felosztását, Kelet-Poroszország elkülönítését, és területének egy részét Königsberggel együtt átadni a Szovjetunióknak.

A teheráni konferencián 1943. december 1-én Rooseveltt, Churchill és Sztálin Németország háború utáni felosztását tárgyalta. Akkor Sztálin már bejelentette igényét Königsberg és környékére. Kérését azzal indokolta, hogy az oroszoknak nincs fagymentes kikötője a Balti-tengeren, ezért szükségük lenne Königsberg és Memel kikötőire, illetve ezzel párhuzamosan Kelet-Poroszország területének egy részére. Sztálin indoklásában még az is szerepelt, hogy ez a terület ősi szláv föld. Ajánlata szerint, amennyiben a tárgyalópartnerek elfogadják igényét Kelet-Poroszország egy részére, Sztálin is támogatja Churchill felosztási javaslatát.

Teheránban Sztálin újra megismételte kérését Kelet-Poroszország északi részének a Szovjetunióhoz való csatolásáról. Nagy-Britannia és az USA gyakorlatilag nem elleneztek Sztálin kérését. Churchill 1944. február 27-i üzenetében megerősítette, hogy Königsberg átadását a Szovjetunióknak az angol kormány igazságos lépésnek tartja. Itt említi meg először a német lakosság áttelepítésének szükségességét is Churchill.

Kelet-Poroszország sorsa a szövetséges hatalmak szemében nem elsősorban a Szovjetunió szempontjából volt érdekes, hanem sokkal inkább Lengyelország háború utáni határainak kialakítása kérdéskörében.

A jaltai értekezleten 1945 februárjában a Szovjetunió, az USA és Nagy-Britannia gyakorlatilag eldöntötte Lengyelország háború utáni keleti és nyugati határait, így egyúttal „megoldották” Kelet-Poroszország további sorsának a kérdését is. A terv szerint Lengyelország kompenzációként megkapja Kelet-Poroszország déli részét Königsbergig, illetve Felső-Szilézia területeit az Oderáig. Königsberg további sorsa a jaltai értekezleten csak érintőlegesen merült fel.

A potsdami értekezlet keretében tértek vissza a szövetséges hatalmak Königsberg kérdéséhez. Itt döntöttek véglegesen arról, hogy Kelet-Poroszországot felosztják Lengyelország és a Szovjetunió között. A szövetséges hatalmak a döntésüket véglegesnek és

megfellebbezhetetlennek tekintették, semmilyen időintervallumot nem szabtak meg a területek feletti birtokjog viszonyában (КРЕТИНИН, Г. В. 2004).

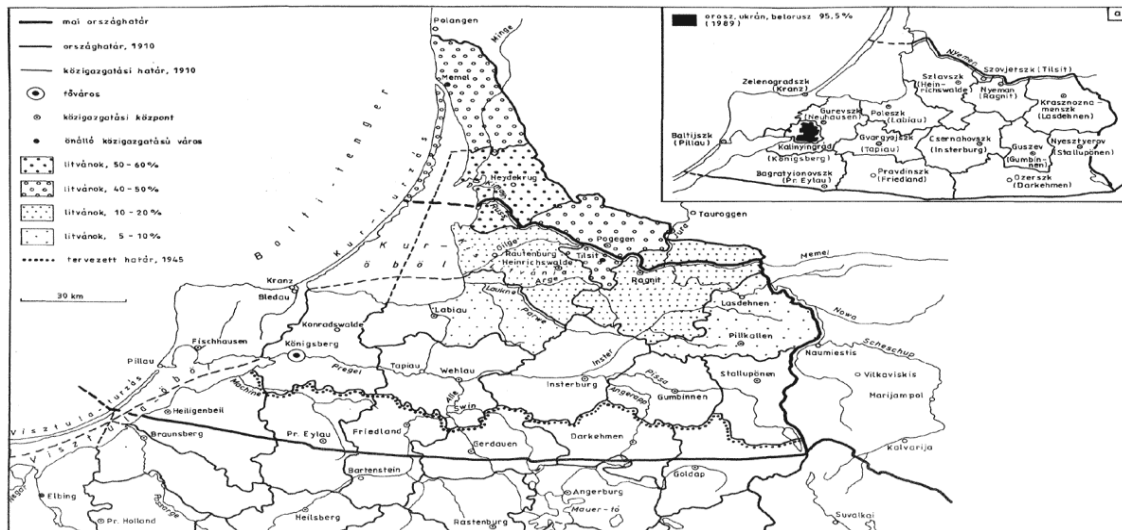
Idézet a berlini (potsdami) hármás értekezlet jelentéséből:

„Az Értekezlet megvizsgálta a Szovjetunió kormányának javaslatát arra vonatkozóan, hogy addig is, amíg a területi kérdéseket a békerendezés véglegesen eldönti, a Szovjetunió nyugati határainak balti-tengeri részét terjesszék ki a Danzigi-öböl keleti partján fekvő ponttól kelet felé, Braunsberg-Goldap-tól északra Litvánia, a Lengyel Köztársaság és Kelet-Poroszország határszögletéig.

Az értekezlet elvben egyetértett a szovjet kormány javaslatával, hogy Königsberg várost és környékét a fentebbi leírás alapján csatolják a Szovjetunióhoz, a pontos határvonal megállapítását szakértőkre bízta.

Az Egyesült Államok elnöke és Nagy-Britannia miniszterelnöke kijelentette, hogy az értekezletnek ezt a javaslatát a békerendezés alkalmával támogatni fogják” (HALMOSY D. 1966 pp 651-652).

Kelet-Poroszország északi része a II. világháborút követően a szövetséges hatalmak döntése értelmében a Szovjetunió részévé vált. A jaltai döntéssel a szovjet-lengyel határ nagyjából a Curzon-vonalat követi. Potsdamban Kelet-Poroszország déli határait még a kerülethatárok mentén rögzítik. Formailag az 1949. augusztus 17-i lengyel-szovjet szerződés osztja fel Kelet-Poroszországot (4. ábra). Eszerint – leszámítva a Litvániának juttatott 2,7 ezer km²-es Memel-vidéket – a 37,0 ezer km² területű Kelet-Poroszországot nyugat-keleti irányban (immár nem kerülethatárok mentén, hanem szinte vonalzóval) kettévágják. A közel 1 millió lakosú északi 15,1 ezer km²-t Königsberggel, valamint Tilsit, Insterburg, Gumbinnen városokkal a Szovjetunió kapja, az 1,5 millió lakosú déli 21,9 ezer km²-t Lengyelország (PÁNDI L. – BÁRDI N. 1997).

4. ábra Kelet-Poroszország felosztása

Forrás: PÁNDI L. – BÁRDI N. <http://terkepek.adatbank.transindex.ro/>

A Szovjetunió által megszerzett területen a teljes betagozódásig három katonai közigazgatási rendszer működött:

-1945. május 10-től 1946. május 7-ig volt életben a megszállási változat, amikor is minden hatalmat a hadsereg gyakorolt. 1946. május 7-től 1947 őszéig tartott a katonai közigazgatás, melynek keretében a civil intézményeket katonák működtetik. 1947. december 21-től számítható a civil közigazgatás korszaka (KOSTRZAK, J. 2000).

Felmerül a kérdés, hogy a Kelet-Poroszország sorsát eldöntő hatalmaknak volt-e jogalapja a döntéshozatalra. A szövetségesek győztes hatalmként léptek fel, akik a győztes jogán diktálták a feltételeiket a legyőzöttek, jelen esetben Németországnak. Európa háború utáni határainak kialakítása nem egy hirtelen és átgondolatlan döntés eredménye volt, a szövetségesek 1941 őszétől folyamatosan vitatták és egyeztették. A három szövetséges hatalom – Szovjetunió, USA, Nagy-Britannia – az említett értekezleteken mint jogi személyek vettek részt és rendelkeztek döntéshozatali jogokkal Európa háború utáni helyzetét illetően. Ezeket a döntéseket később kétoldalú megállapodásokban is rögzítette a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, az NDK és az NSZK. Az 1975-ös helsinki értekezleten 33 európai ország, az USA és Kanada az értekezlet záródokumentumában elfogadta és megerősítette az európai határok sérthetlenségét. Az NSZK és az NDK egyesülése után Németország is elismerte a háború utáni határok sérthetlenségét.

7.2. A kalinyingrádi körzet népesedési viszonyai

7.2.1. Kelet-Poroszország lakossága a II. világháború előtti időszakban

Kelet-Poroszország soknemzetiségű terület volt, ugyanakkor a német lakosság aránya mindig meghaladta a 90%-ot. A porosz területek elfoglalását követően a Teuton Lovagrend azonnal elkezdte a benépesítést németekkel, akik Lübeckből, Alsó-Szászországból, Alsó-Frankországból, Mecklenburgból, Pomerániából érkeztek. Ezen betelepülők leszármazottai alkották Kelet-Poroszország lakosságának döntő hányadát. Az őslakos törzsek a határvidékekre szorultak ki, többségük a XVIII. századra mint nemzetiség el is tűnt. A németeken kívül még lengyelek, litvánok, emigráns hugenotta franciák, észtek, olaszok, osztrákok, svájciak és oroszok éltek Kelet-Poroszországban. Az ott élő sokféle népcsoport ellenére Kelet-Poroszország fővárosát, Königsberget, a XX. század elején a legnémetebb városnak tartották (ПРЖЕЗДОМСКИЙ А. С. 2006).

Az 1940-es évek végén a lakosság nemzetiségi összetétele gyökeresen megváltozott azáltal, hogy Kelet-Poroszország északi része a II. világháborút követően a szövetséges hatalmak döntése értelmében a Szovjetunió részévé vált.

7.2.2. A német lakosság áttelepítése

Kelet-Poroszország területe 1939-ben 36991,75 km² volt, lakosainak száma 2 488 122 fő. A Szovjetunió a szövetséges hatalmak által átadott terület Kelet-Poroszország területének 1/3-a volt. Ezen a részen a háború előtt megközelítőleg 1 086 000 számú lakos élt, amelyből 372 000 fő Königsbergben lakott. A lakosság 2/3-a élt városokban.

Semmilyen tervszerű és tudatos evakuáció nem zajlott 1945 elejéig. A Königsbergben állomásozó német csapatok vezérezredese javasolta Hitlernek a lakosság evakuálásának megkezdését, de ezt Hitler elutasította. Így a terület elhagyása szabotázsnek és gyávaságnak minősült. Legelőször 1945. január 19-én éjjel engedélyezték a polgári lakosságnak Königsberg elhagyását. Addigra azonban már a Vörös Hadsereg minden lehetséges menekülési útvonalat lezárt. A polgári áldozatok magas száma éppen ennek volt köszönhető.

A város kapitulációja után alig több mint 100 000 polgári lakos maradt a városban. Helyzetüket tovább nehezítették, és az áldozatok számát tovább növelték az elkövetkező hónapokban az éhség és a járványok. A vidéki lakosság száma Kelet-Poroszország északi részén a háború előtt 615 000 fő volt. 1945 januárjára mindössze 61 100 fő maradt. Figyelembe véve Königsberg és környéke népesség számát, a terület elfoglalását követően

170 000 német állampolgár maradt a szovjet megszállási területen. A számok az egyes forrásokban eltéréseket mutatnak. Ez abból is adódik, hogy bár a szovjet katonai hatalom arra törekedett, hogy a lehető legpontosabban összeírja a német lakosságot a megszállási területen, a falusi lakosság igyekezett elkerülni a kötelező regisztrációt.

Kelet-Poroszország Szovjetunió által anektált területéről a német lakosok kitelepítése nem példa nélküli a Szovjetunió történetében. Ugyanerre a sorsra jutottak a II. világháború kapcsán a balkárok, kalmükok, karacsajevek, csecsenek, ingusok, és rögtön a háború elején a Volga-menti németek, akiket az 1941. augusztus 28-án kelt rendelet alapján Kazahsztánba deportáltak.

Kezdetben a Szovjetunió fennhatósága alá került kelet-poroszországi területekről a szovjet hatalom nem tervezte a német lakosság kitelepítését, tekintettel arra, hogy a háborús károk helyreállításához, illetve a mezőgazdasági termelésben és az ipari létesítmények üzemeltetéséhez munkaerőre volt szüksége. A helyi lakosság átlagosan a munkaerő 48%-át adta, de voltak olyan területek, ahol ez a 90%-ot is elérte (ФИЛАТОВ, А. В. – ПАЦЕРИНА, В. Н. 2001).

Egy belső kényszermigráció indult meg 1946 márciusában, a német városi lakosok egy részét áttelepítették falvakba. Königsberg járásban 1764 fő került áttelepítésre, Samland járásban pedig 1292 fő. Az áttelepítések célja az volt, hogy az éhező városi lakosság helyzetét megkönnyítse. Ám a folyamat szervezetlenül és előzetes figyelmeztetés és magyarázat nélkül zajlott. Az áttelepítetteknek nem minden esetben biztosítottak megfelelő szálláshelyet, eredeti lakhelyükről semmilyen ingóságot nem vihettek magukkal.

A német lakosság végleges kitelepítéséről a Szovjetunió Minisztertanácsa 1947-ben döntött. Két minisztertanácsi rendelet – egy 1947. október 11-i és egy 1948. február 15-i foglalja össze a döntést. Mindkét rendelet azonos címen jelent meg: „A Németek áttelepítése a SZSZSZR Kalinyingrád oblasztyból Németország szovjet megszállási zónájába”. Az áttelepítés folyamatát külön terv szabályozta. Legelőször Baltyijszk és a Balti-tenger part menti településein lakó németeket kellett áttelepíteni. A többi területről elsőként a nem munkaképes lakosságot kellett kitelepíteni. A kitelepítendőek indulás előtt mindössze 24 órával kaptak értesítést, 300 kilogramm ingóságot vihettek magukkal, és 15 napra elegendő élelmet kaptak. A feltételek szigorúak voltak, de addigra már a német lakosok tisztában voltak azzal, hogy szülőföldjük elhagyása elkerülhetetlen.

A kitelepítetteket vasúti kocsikkal szállították Németországba. Egy szerelvény 55 kocsiból állt, ebből 50-ben utaztak németek. Egy kocsiban 40 fő fért el. 3390 német hagyta el

Kalinyingrádot az 1947. április – június közötti időszakban. Ugyanebben az évben október 22 – november 30. között már 30 283 német lakost telepítettek át. 1948. március 16 – április 15. között 25 194 főt, augusztus 21 – október 2. között 41 807 főt telepítettek ki. November 8-án 138 némettel indult el egy szerelvény. Az 1947–48-as tömeges kitelepítések után még maradtak németek Kalinyingrád oblasztyban. Ezek többsége magasan képzett szakember volt, akik csak 1949–1951. közötti időszakban távozhattak. A kitelepítések során Kalinyingrád oblasztyból 102 407 németet telepítettek át Németországba (КРЕТИНИН, Г. В. 2002).

7.2.3. A szovjet kalinyingrádi körzet benépesítése

A II. világháború utáni Szovjetunió történetében az egyik legnagyobb szabású esemény a hajdani Kelet-Poroszország benépesítése volt szovjet lakosokkal. Egy régió teljes lakossága cserélődött ki igen rövid idő alatt.

A XX. századi múlt történetének fehér foltjai sorába tartozik jószérivel máig a II. világháború kései szakaszában „felszabadított” Kelet-Poroszország sorsának alakulása, különös tekintettel a Szovjet-Orosz Köztársaságba bekebelezett északi részen. A terület szovjetizálásának legelső teendőihez tartozott az orosz haderő közeledtével elmenekült, kisebb részben az annektálás után kitelepült német, főként falusi lakosság mihamarabbi pótlása, amit orosz belső vidékekről származó népesség szervezett betelepítésével igyekeztek megoldani. A nulláról kellett építkezni egy teljes egészében eltörlődött néphagyomány, egy regionális kultúra üres helyén. Kerületenként állandó áttelepítési osztályok működtek Szovjetunió-szerte a regionális közigazgatás részeként, ugyanakkor a megfelelő tagköztársasági főhatóságnak is alárendelve; ez utóbbiakat még összefogta az össz-szövetségi, kormány szintű áttelepítési főhatóság.

A módszerek közé tartozott állítólagos kalinyingrádiak hívogató leveleinek sora – a lehetőségek, a helyi viszonyok rózsaszínbe vont ecsetelésével, amihez képest az érkezők gyakran hatalmasat csalódhattak. A jelentkezőket, ha szerényen is, készpénzben, természetben is javadalmazták. A szállítmányok kiállítása ennek ellenére gyakran nehézségekbe ütközött: nem akadt elég jelentkező, egyes jelentkezők az utolsó pillanatban visszaléptek; a kolhoz-vezetők sem iparkodtak eléggé: helyben is szükség volt a munkaerőre stb., némi ellenpropaganda is működött: visszaírt levelek, a rossz körülményekről szóló rémhírek elijesztették az embereket. A tervszámok teljesítése érdekében a hatóság egyrésztől

prémiumot helyezett kilátásba a sikeres szervezők részére, másfelől könnyen a szabotázs vádjával illethették őket.

A végre útnak indított csoportok létszáma megérkezésükre esetleg már nem egyezett: egyesek a holmikkal együtt útközben eltűnedeztek a szerelvényekről. A közigazgatás ebben a szorult helyzetben olyan megoldást is kieszelt, hogy egész kolhozokat küldött el rendőri kényszerrel (ilyenkor a leghasznavetlenebb gazdálkodó egységekről volt szó). Megjelent a „megélhetési” telepes típusa is, aki visszaszökött, hogy újra jelentkezzen, és még egyszer felvegye az előzetes juttatást. A legalább 15 toborzási régió adatainak feltárása igazolja, hogy a háború végén kiürült kalinyingrádi terület szervezett újratelepítése rövid néhány év alatt is 100 ezres nagyságrendű kolhozparaszti bevándorló tömeget eredményezett – a lehetőségek és körülmények hasonló vagy egyedien más vonásaival, amelyek a szovjet rendszer középszakasának világát igazán alulról világítják meg (KOMÁROMI S. 2005).

Az első határozatot a tömeges áttelepítésről maga Sztálin írta alá 1946. július 9-én. Az áttelepülőknél az alábbi kedvezményeket ígérték: az emberek és ingóságok ingyenes átszállítása, a tartozások eltörlése és 3 évre adómentesség biztosítása, vissza nem térítendő anyagi támogatás (1000 Rubel a családfőnek és 300 Rubel a család minden más tagjának), minden családnak saját tulajdonú lakóház és 0,5 hektár föld biztosítása, kedvezményes hitel építkezéshez és jószág vásárlásához, a betelepülőknél egyes áruk állami támogatott áron való értékesítése.

Az első betelepülők már 1945-ben megjelentek. Havi 3–4 ezer ember érkezett, akiknek egy része fasiszta koncentrációs táborokból szabadult és tért vissza. Az első speciális vasúti szerelvények 1946-ben futottak be, amelyek már szovjet betelepülőket hoztak. Év végéig 58 762 fő érkezett.

A szovjet lakosság betelepítésének döntő része az 1946–1950. közötti időszakban zajlott. A betelepülők legnagyobb része orosz és belarusz területről származott. Ezek azok a részek, amelyeket leginkább érintett a hitleri megszállás. Az áttelepülők egyik legfontosabb motivációja a lakáshoz vagy házhoz jutás, illetve az éhezéstől való menekülés volt. Számukra Kalinyingrád oblaszty a túlélés szinte kizárólagos esélyt jelentett. A fenti két terület mellett meg kell említeni még Ukrajnát és a Baltikumot is, kiemelve Litvániát mint fontos küldő területet.

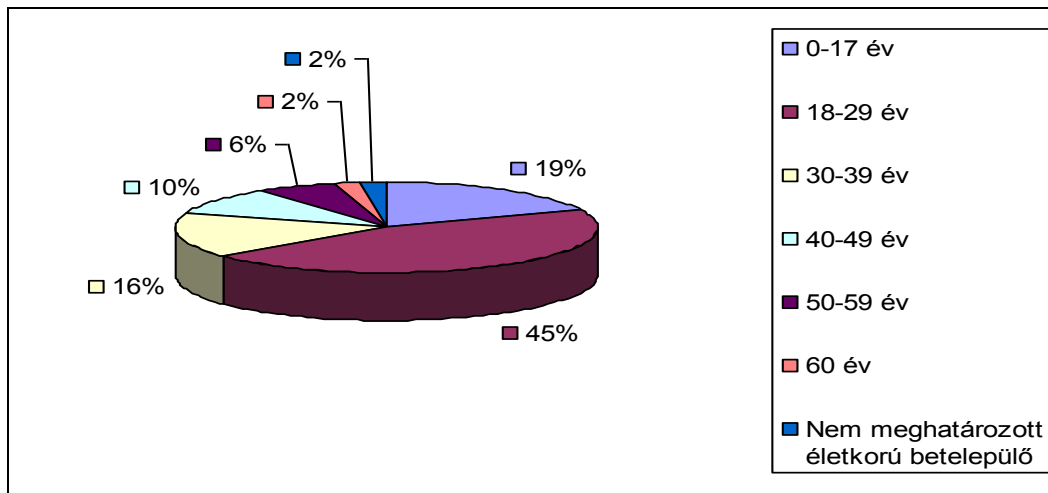
A betelepülők jelentős része (36%) mégsem maradt Kalinyingrád oblasztyban. Legnagyobb számban a belaruszok maradtak, a betelepülő lakosság mindössze 21,5%-a hagyta el Kalinyingrád oblasztyot. Legnagyobb számban a litvánok tértek vissza eredeti

lakóhelyükre (65%), de majdnem hasonlóan nagy százalékban hagyta el Kalinyingrád oblasztyot a Kazahsztánból és Közép-Ázsiából betelepülő lakosság. A rendelkezésre álló adatok szerint az is nyomon követhető, hogy a betelepülők milyen területet választottak lakóhelyként. Míg a litván és ukrán lakosok döntő többsége városban, és azon belül is jellemzően a belvárosban települt le, addig az orosz és belarusz betelepülők szinte kizárólag a falvakban kerestek lakóhelyet.

Kalinyingrád oblaszty 13 járásából 5 olyanban, ahol a mezőgazdaság dominált (Krasznoznamenszkij, Guszevszkij, Bagratyionovszkij, Nyemanszkij, Csernyahovszkij), a betelepülők több mint 50%-a Tambov, Rjazany és Jaroszlavl oblasztyokból érkeztek. Ezek a betelepülők egy adott oblasztyból egy körzetbe igyekeztek letelepedni. Például Bagratyionovszkij körzetbe a Rjazany oblasztyból érkezettek települtek be. Négy körzetben (Nyesztjerovszkij, Ozjorszkij, Polsszkij, Szlavszkij) a betelepülők összetétele a származási hely szempontjából rendkívül vegyes volt. A fennmaradó körzetekben jellemzően 2-3 oblaszty lakosai keveredtek.

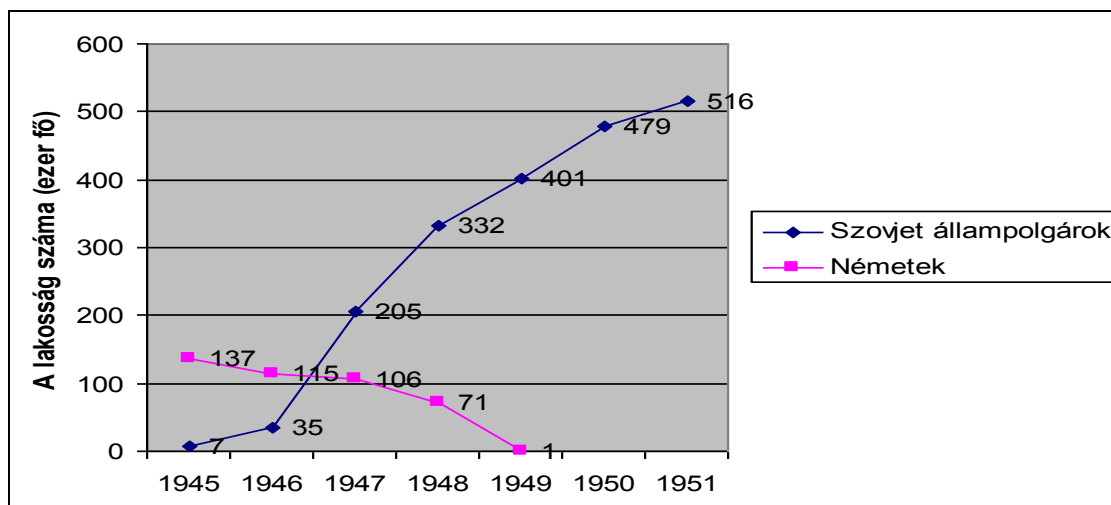
A városi és a falusi lakosság száma közel megegyezett, bár a betelepülés időszakában mutatkoztak jelentős eltérések. A kezdeti időszakban szinte csak falusi lakosság települt be az oblasztyba. A falusi-városi lakosság aránya csak 1948-ra egyenlítődtött ki. Ebben nyilván az is szerepet játszott, hogy a Kalinyingrád oblasztyban lévő vállalatok, ipari létesítmények vezetői önállóan is igyekeztek kvalifikált munkaerőt találni. A szakképzett dolgozókon kívül megkeresték a felsőoktatási intézmények és technikumok végzős hallgatóit is.

Az oblaszty korosztályi összetétele ebben az időszakban jelentősen eltért a Szovjetunió többi területére jellemző korosztályi összetételtől (5. ábra). Lényegesen kevesebb volt a 17 év alatti és 40 év feletti lakosok száma, ám amíg a Szovjetunióban a lakosság 25–30%-a alkotta a 18–39 év közötti korosztályt, addig ez az arány Kalinyingrád oblasztyban a lakosság 61%-a volt (КРЕТИНИН, Г. В. 2002).

5. ábra Az 1947-1950 között betelepülő szovjet lakosság korcsoport szerinti megoszlása
 Forrás: КРЕТИНИН Г. В. (2002) alapján a szerző szerkesztése

Az oblaszty lakossági összetétele és a népesség száma az 1946–1948 közötti időszakban változott a legdinamikusabban. Ezt követően a népesség növekedése már nem csak a betelepülők számának köszönhetően növekedett, hanem a természetes népszaporulat miatt is (6. ábra).

6. ábra A lakosság számának változása Kalinyingrád oblasztyban 1945 – 1951 között
 Forrás КРЕТИНИН Г. В. (2002) alapján a szerző szerkesztése

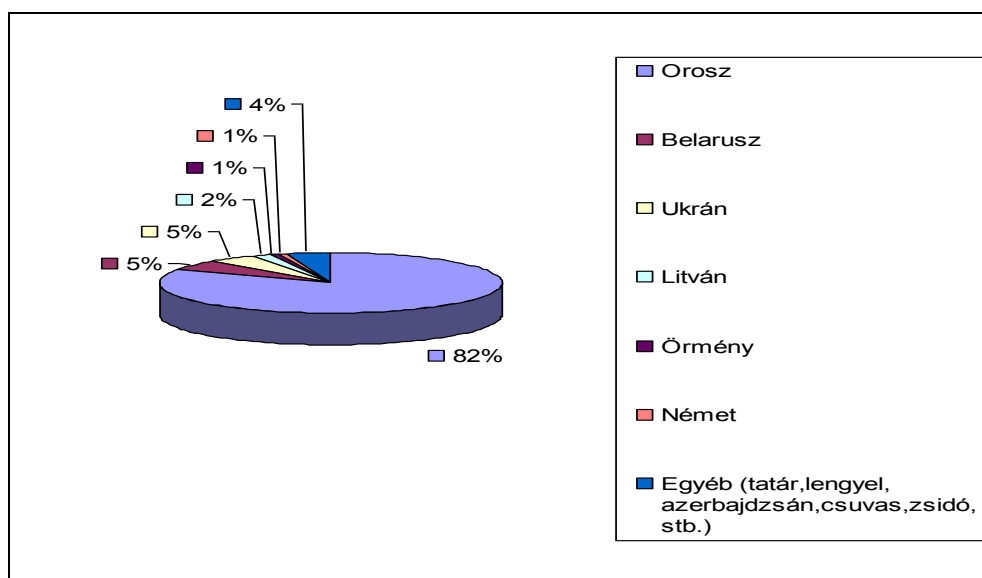
A második betelepülési hullám a Szovjetunió szétesését követően 1992-től zajlott. Kezdetben jelentősen megnőtt a balti országokból áttelepülő orosz lakosok száma, illetve a kaukázusi régióból áttelepülő nagyobb részt orosz, kisebb részben azerbajdzsánok és

örmények száma. A 90-es évek közepétől pedig jellemzően orosz és német lakosok települtek be Kazahsztán és Közép-Ázsia, illetve az északi- és keleti orosz régiókból.

Jelenleg a régió lakosságának a negyedét a 90-es évek során betelepültek alkotják. Közel 165.000 fő települt át 1991–2006 között Oroszország egyéb területeiről Kalinyingrádba. Ehhez jön még az a 136.000 fő, akik ugyanebben az időszakban a volt orosz tagállamokból települtek át. Az oblaszty lakosságának nemzetiségi összetétele a fentiek következtében sokszínűvé vált (7. ábra).

A betelepülők száma napjainkban is nő, hiszen a térség gazdasági fejlődése szakképzett munkaerőt igényel (Орленек, В. В. 2008).

A legutóbbi, 2010-es népszámlálási adatok szerint a Kalinyingrádi oblaszty lakosainak száma 941.424 fő, melyből 729.731 fő városi, 211.693 fő vidéki lakos. Oroszországi viszonylatban magas a népsűrűség: 62,8 fő/ km² (Az oroszországi átlag 8,6 fő) (www.fpmp39.ru).

7. ábra Kalinyingrád oblaszty nemzetiségi összetétele
Forrás : Орленек В. В. 2008 alapján a szerző szerkesztése

8. Kalinyingrád oblaszty településhálózata

Az oblaszty Oroszország vezető régiói közé tartozik az urbanizáció mértékét tekintve, összesen 24 városi rangú település található itt, melyekben az oblaszty lakosságának 77%-a él.

Kalinyingrád nem csak az oblaszty közigazgatási központja, de a városi lakosság 58%-a, 422 ezer fő lakóhelye. Ez majdnem 100 ezer fővel több, mint egykor Königsberg lakosainak a száma (ОРЛЕНЕК, В. В. 2008).

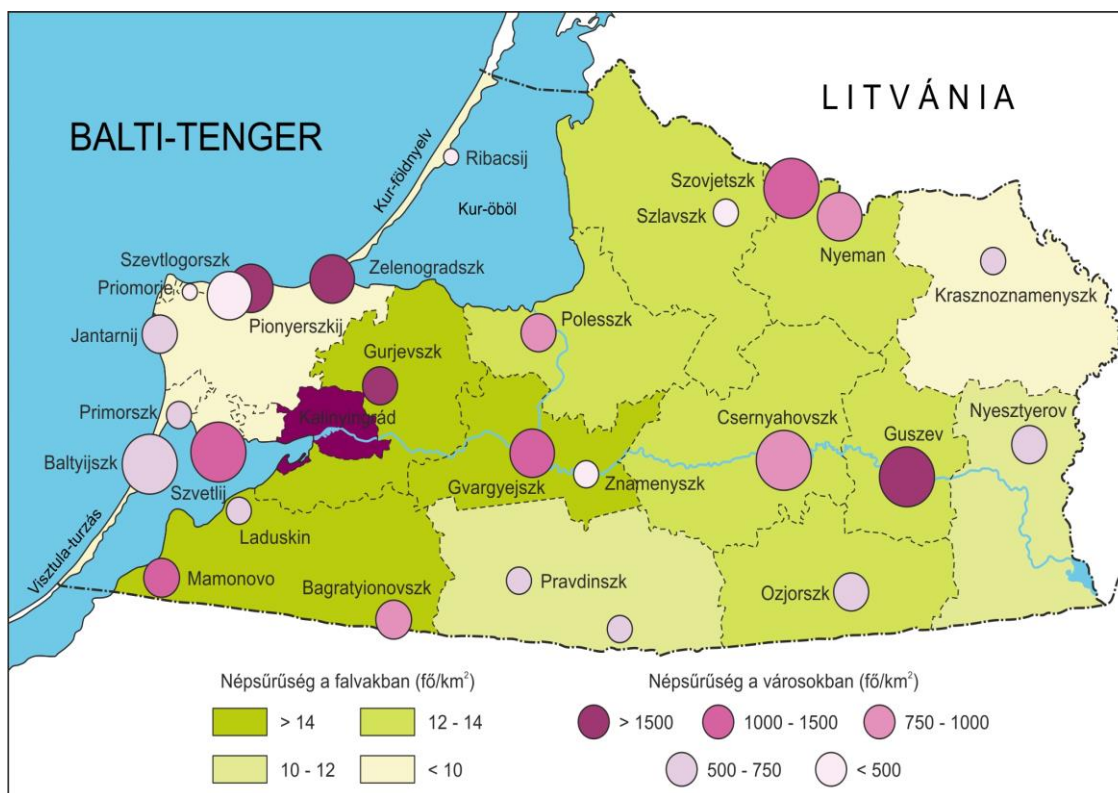
A szovjet időszakban egyetlen új város jött létre az oblasztyban, a Visztula-öböl partján fekvő Szvettij, az ott épült halfeldolgozó és hajójavító üzemeknek köszönhetően, de fontos közlekedési és logisztikai központ is. A nagyfokú urbanizáció következményeként azonban számos kis falu és tanya tűnt el a térképről.

Az oblaszty egyetlen nagyvárosa Kalinyingrád, az összes többi kisvárosnak számít a lakosok száma alapján. Amennyiben nem az orosz besorolást vesszük alapul (közepes méretű városnak a 100 ezer – 250 ezer lakosú városok számítanak), hanem a német besorolást (közepes méretű városnak a 10 ezer – 40 ezer lakosú városok számítanak), akkor Szovjetszk, Baltijisz, Szvettij, Guszev, Csernyahovszk közepes méretű városoknak tekinthetőek. Valójában 1939-ig ezek a városok – Szvettij és Baltijisz kivételével - közepes méretű városnak számítottak Kelet-Poroszországban.

Az oblaszty városainak közel fele – 11 város – az orosz mértékek szerint a kisváros kritériumainak sem felel meg, a lakosok száma nem éri el a 6 ezer főt (БЕЛОВА, А. В. 2009).

A városok közötti távolságok többnyire egészen kicsik (Gurjevsk és Kalinyingrád 7 km, Szvettlogorszk – Pionyerszkij 4 km, Szovjetszk – Nyeman 12 km), ezért sajátos kapcsolatrendszer alakult ki a városok többsége között. Nagyon gyakori, hogy valaki az egyik városban él, de a másikban dolgozik. Az ilyen típusú „átjárás” egyre gyakoribb a városok között. A legnagyobb ilyen agglomeráció az oblaszty nyugati részén alakult ki Kalinyingrád körül, mely 19 várost foglal magába, és az oblaszty lakosainak 2/3-a, több mint 600 ezer fő él az agglomerációban. Egy kisebb agglomeráció Szovjetszk, Nyeman és Szlavszk városokat egyesíti. Csernyahovszk, Guszev, Nyesztjerov és Ozerszk alkotja az oblaszty harmadik agglomerációját (8. ábra).

A falvak száma az oblasztyban meghaladja az ezret. A falvak lakosainak száma 218 ezer. A falvakban a lakosok száma átlagosan 150–200 fő, de a déli területeken nem ritkák a 60–70 lakosú falvak. Ezeknek az apró- és törpefalvaknak a szociális ellátása komoly gondot jelent. Itt a legkevesebb a munkalehetőség, a fiatalok elvándorolnak, a falvak előregednek és elnéptelenednek (ОРЛЕНЕК, В. В. 2008).

8. ábra A népsűrűség Kalinyingrád oblasztyban
 Forrás: OPJEHEK B. B. (2002) alapján a szerző szerkesztése

9. Kalinyingrád oblaszty mint exklávé helyzete

9.1. A szeparatizmus kérdése Kalinyingrád oblasztyban a Szovjetunió szétesését követően

A Szovjetunió szétesését követően mind a külföldi, mind az orosz sajtóban számos különböző elképzelés született az exklávé további sorsát illetően. Az orosz sajtóban megjelent publikációk leginkább a szeparatizmus és ezzel összefüggésben az elnémetesítés kérdését vitatták legintenzívebben. A külföldi sajtóban is a legkülönbözőbb „jóslatok” láttak napvilágot.

Ezek közös jellemzője, hogy végső soron Oroszország elveszíti az exklávé területét. Az elképzelések között szerepelt:

- Az oroszországi németek áttelepítése az oblaszty területére, egy Balti Német Köztársaság létrehozása Oroszország keretein belül.
- A terület átadása Lengyelországnak és / vagy Litvániának.

- A terület visszaadása Németországnak.
- Egy szuverén Kelet-Poroszország megteremtése, mely független mind Oroszországtól, mind Lengyelországtól, mind Litvániától.
- Az exklávé kondomíniummá válik, ahol a lehetséges birtokosok között szóba jöhet Oroszország, Németország, Lengyelország, Litvánia, Svédország.
- A területen alakul meg a negyedik Balti állam (КЛИМЕНТИЕВ, А. П. 2005).

Az exklávé sorsa kapcsán a hírekben szereplő államok kormányai soha nem vonták kétségbe Kalinyingrád oblaszty területi hovatartozását. Azonban egyes politikai csoportok vagy pártok véleménye méltán adott okot Oroszországnak az aggodalomra.

A Bundestagban 2004 őszén a CDU/CSU frakció hetven tagja nyújtott be parlamenti interpellációt, mely a következő kérdéseket tartalmazta:

- „Németország kormánya hogy értékeli egy litván-orosz-lengyel eurorégió létrehozását, melynek területe egybeesik a történelmi Kelet-Poroszország területével?”
- „Németország kormánya hogy viszonyul ahhoz, hogy ez a terület a Poroszország nevet viselje?”
- „Az oblaszty extenzív használata hadászati célokra gátolja-e Königsbergnek mint gazdasági és turisztikai központnak a fejlődését?”

Amikor az orosz fél aggodalmát fejezte ki a benyújtott interpelláció tartalma miatt, a német fél azt válaszolta, hogy „nem jól értették a kérdéseket” (www.russ.ru).

Litvániában a „Kis Litvánia Ügyeinek Tanácsa” - Kis Litvánia alatt Kalinyingrád oblaszty területét értik - elnevezésű szervezet fő feladatának azt tekinti, hogy bebizonyítsa: Oroszország jogtalanul birtokolja Kalinyingrád oblasztyot. Lengyelországban szintén léteznek hasonló törekvések.

Kalinyingrád oblasztyban 1992-ben alakult meg a „Balti Köztársaság Párt”, melyet 1993. december 1-én hivatalosan is bejegyeztek. A párt saját kiadású újságja az „Üzleti élet”. A párt programjában szerepel, hogy Kalinyingrád oblaszty kapjon különleges státuszt. A weboldalán publikálta a Balti Köztársaság alkotmányát, melyben szerepel, hogy a Balti Köztársaság egy szuverén demokratikus jogállam, fővárosa Königsberg. A párt működését 2005-ben tiltották be, miután megszületett az a törvény, mely szabályozta a politikai pártok alapítását és működését. Eszerint az a párt, mely csak egyetlen régióban létezik, nem minősül hivatalos politikai pártnak. A párt vezetője – Sz. A. Paszko – ezt követően szervezett egy tiltakozást

2005. február 21-én, de a rendezvényen alig 300 ember vet részt. Nagyjából ez volt a párt teljes taglétszáma is. Paszko nem az elszakadásért, hanem a különleges státuszért indított mozgalmat. Saját önös érdeke sem esett egybe a szeparatizmussal, hiszen Paszko ekkor a Vállalkozói Egyesület elnöke volt Kalinyingrádban. Az Oroszországtól való elszakadással a vállalkozóknak kellett volna további vámterhekkel számolniuk (КЛЕМЕНШЕВ, А. П. 2005).

A fent említett példákon kívül mind az orosz, mind a nyugati sajtó meglehetősen drámai helyzetet festett az exklávé kapcsán a szeparatista törekvésekről. A Kommerszant című orosz lap 2004-ben a 47. számában egy szociológia felmérés eredményeként arról írt, hogy Kalinyingrád oblasztyban a 28 év alatti lakosok 60%-a támogatná az anyaországtól való elszakadást.

Kétségtelen, hogy a 90-es évek elején számos más égető problémával kellett szembenéznie Oroszországnak, ezért Kalinyingrád oblasztyra közel sem fordított megfelelő figyelmet. A helyzetet az is nehezítette, hogy Oroszországnak nem volt tapasztalata egy olyan exklávé kapcsán, amely a „nyugati” civilizáció jogi-, kulturális- és gazdasági környezetébe ékelődik be. Részben ezzel is magyarázható a moszkvai állami képviselők és újságírók aggodalma a szeparatista törekvések miatt. Ez azonban csak tovább rontotta a helyzetet, mert az oblaszty lakói úgy érezték, a valós problémák kezelése helyett Moszkva azzal van elfoglalva, hogy „kémeket keressen az ágy alatt” (КЛЕМЕНШЕВ, А. П. 2005).

Ugyanakkor a kalinyingrádi Kant Egyetem által 2001–2005 között végzett széleskörű tudományos kutatások eredményei, melyek az oblaszty lakosságának a régió jövőjével kapcsolatos véleményét vizsgálták, jelentősen eltérnek a sajtóban megjelent radikális véleményektől.

A kutatás eredményei alapján az alábbi következtetések vonhatóak le:

A megkérdezetteknek mindössze 5,2%-a támogatná egyértelműen az anyaországtól való elszakadást. A szeparatizmust egyértelműen támogatók elsősorban azok, akik egyébként is tervezik, hogy más országba települnek át. Számukra ideális megoldás lenne, ha az exklávé valamilyen módon az Európai Unió fennhatósága alá kerülne, hiszen így sokkal könnyebben kapnának letelepedési engedélyt vagy tartózkodási engedélyt egy, az EU-hoz tartozó államban.

Azok körében, akik Oroszország más régiójába tervezik az áttelepülést, az exklávé elszakadása Oroszországtól sokkal inkább geopolitikai fenyegetésként, mint kívánt helyzetként körvonalazódik. Ez a réteg éppen az oblaszty – általuk bizonytalannak ítélt –

helyzete miatt tervezi, hogy más, kiszámíthatóbb perspektívával bíró oroszországi régióba települ át.

A szeparatizmus támogatottsága a 18–29 év közötti korosztályban a legerősebb. Ez magyarázható a fiatalokra egyébként is jellemző radikális nézetekkel, másrészt nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy éppen ők azok, akiknek a gyermekkora Oroszország egy igen nehéz és válságokkal terhelt időszakában telt el. A Szovjetunió szétesését követő globális szociális-gazdasági válság, politikai instabilitás időszakában nőttek fel, ami nagyon erős hatást gyakorolt a világnézetükre (9. táblázat).

	Mit gondol Ön Kalinyingrád oblaszty Oroszországtól történő elszakadásáról?			
Életkor	Minden körülmény között feltétlenül támogatom	Csak meghatározott körülmények között támogatnám	Semmilyen esetben sem támogatom	Nem tudom a választ
18 – 29 év	8,70%	37,20%	42,10%	12,00%
30 – 39 év	6,50%	39,00%	40,30%	14,30%
40 – 49 év	2,00%	29,00%	57,00%	12,00%
50 – 59 év	2,90%	24,60%	59,40%	13,00%
60 év felett	1,40%	15,50%	73,20%	9,90%
Összesítve	5,20%	31,00%	51,60%	12,20%

*9. táblázat Az Oroszországtól való elszakadás lehetőségének értékelése korcsoportonként
Forrás: КЛЕМЕНЦЕВ А. П. (2005) alapján a szerző saját szerkesztése*

Még egy markánsan elkülöníthető szegmens van a megkérdezettek között, melynek körében magas a szeparatizmus támogatottsága. Ezek az utolsó nagy migrációs hullámmal érkezők, akik a Szovjetunió szétesését követően települtek át Kalinyingrád oblasztyba a korábbi szovjet régiókból. Jóval kevesebb a kötődésük a régióhoz, mint a korábban áttelepült lakosoknak, ezért magasabb a migrációs hajlandóságuk is, sokkal közömbösebbek a régió

további sorsa iránt, ebben a körben háromszor többen tudják elképzelni az exklávét egy más ország részeként, mint azok között, akik az oblasztyban születtek vagy régebben ott élnek.

A felmérésből az is kiderült, hogy a régió jövőjét illetően jelentéktelen különbség van a városi és a falusi lakosság véleménye között, tehát ebből a szempontból az oblasztyon belüli lakóhely nem meghatározó, holott életminőségben jelentős eltérések tapasztalhatóak.

Ha a vizsgált időintervallumot évekre lebontva is megnézzük, akkor megfigyelhető, hogy a régió jövőjével kapcsolatos elképzelések markánsan nem változtak. 2001–2004 között megfigyelhető, hogy nem túl nagy mértékben, de fokozatosan csökkent azok száma, akik úgy vélték, hogy elkerülhetetlen az exklávé elszakadása az anyaországtól. Ez az arány 2005-ben újra emelkedett, az ok nyilvánvalóan Litvánia és Lengyelország 2004-es EU-s csatlakozásában keresendő, aminek kapcsán az exklávé lakosai úgy érezhették, hogy elszakítottóságuk és bezártságuk fokozódott (КЛЕМЕНШЕВ, А. П. 2005).

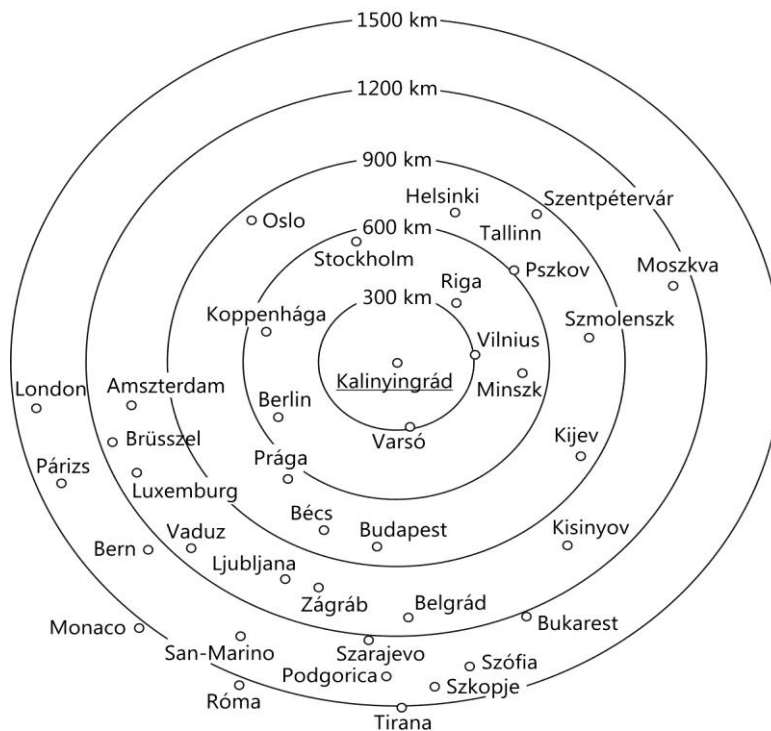
A médiákban megjelent feltételezésekkel ellentétben a felmérésből az derül ki, hogy közel sem olyan drámai a helyzet, mint azt az egyes publikációk sugallják. A radikális nézetek megjelenése a 90-es évek elején nyilván magyarázható a világban bekövetkezett globális változásokkal. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a „szeparatizmus rémével” való fenyegetés az oblaszty vezetői részéről a központi állami szervek felé eszköz volt arra, hogy tettekre ösztönözzék a vezetőket. Más irányú kutatások is azt igazolják, hogy a radikális vélemények döntő többsége inkább érzelmi reakció az oblaszty lakosainak részéről, mint valóban tudatos szeparatista törekvés.

9.2. Kalinyingrád oblaszty lakóinak identitástudata

Kalinyingrád oblaszty különleges helyzete kapcsán mind geopolitikai, mind szociokulturális értelemben izgalmas kérdés lakóinak identitástudata. Az exklávé helyzet nem csak földrajzi, hanem pszichológia értelemben is elszigeteli az oblaszty lakóit az anyaországtól (NAUMKIN, S. 2004). „ Szendvics, ahol két Európai Unió tag - Litvánia és Lengyelország - a kenyér. Kalinyingrád nem nyugat, de nem is igazán Oroszország. A szomszédos országok EU csatlakozása kapcsán egyre többen emlegetik az exklávé elszakadásának a lehetőségét”(MITE, V. 2002 p 5).

Földrajzi helyzetéből adódóan lakói a szó egyenes és átvitt értelmében is közelebb érzik magukat Európához. Egy kalinyingrádi lakos alig egy óra alatt eléri akár a lengyel, akár a litván határt autóval, a legközelebbi határátlépő alig 35 kilométer. Amennyiben az anyaország területét kívánja elérni, akkor ez legalább 600 kilométer, és két másik, független

állam területén (Litvánia és Lettország vagy Litvánia és Belarusz) kell átutaznia (10. ábra). A fiatalok nagy része többször járt a szomszédos országokban, mint az anyaországban. A 18–24 év közötti fiatalok 20%-a még soha nem járt az anyaországban, míg külföldön több alkalommal is (NAUMKIN, S. 2004). Ezért is indult egy olyan állami finanszírozású program, melynek keretében a kalinyingrádi iskolásoknak támogatják a moszkvai osztálykirándulását.

10. ábra Kalinyingrád város távolsága más európai városoktól
A szerző saját szerkesztése

A szeparatizmus fogalma nem ismeretlen Oroszországban. Ugyanakkor Kalinyingrád oblaszty esete semmiképpen nem azonos a csecsen vagy tatár szeparatista törekvésekkel. Míg az utóbbiak etnikai csoportok törekvései, addig itt a szeparatizmus a Szovjetunió szétesését követően kialakult helyzet kilátástalanságában és reménytelenségében gyökerezik. A kalinyingrádi Immanuel Kant Egyetem Történelem Tanszékén működő Szociológiai Kutatások Laboratóriumának docense, ALIMPIEVA Anna Viktorovna vezetésével 2008-ban készült egy kutatás fókusz-csoportok megkérdezésével, ami az oblaszty lakosainak szociológiai identitását vizsgálta. A Kalinyingrád oblasztyban folytatott kutatással párhuzamosan vizsgálták Pszkov oblaszty lakosainak szociológiai identitását is a Kant Egyetem kutatói. Pszkov oblaszty határmenti helyzetéből adódóan sok tekintetben hasonló problémákkal küzd, mint az exklávé. Így a két oblasztyban kapott vizsgálati eredmények összevethetőek. A kutatás arra kívánt fényt deríteni, hogyan értékelik a régiók helyzetét a

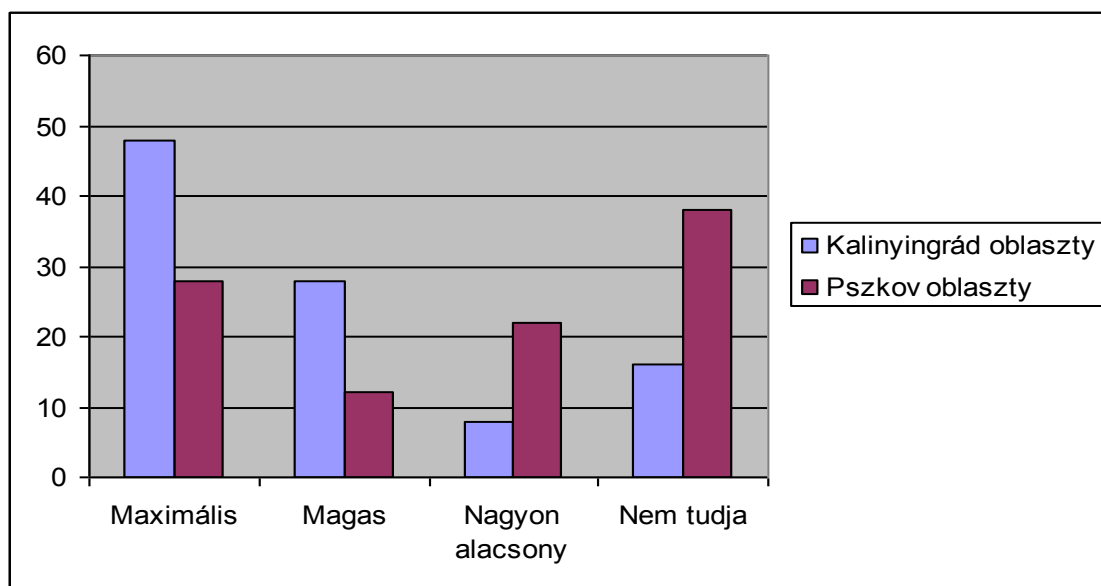
lakosai, mit jelent számukra Európa közelsége, az anyaországtól való elszeparáltság, és hogyan határozzák meg identitásukat ebben a helyzetben.

A kutatásokból az derült ki, hogy a lakosok Kalinyingrád oblaszty legmeghatározóbb jellemzőjének az exklávé helyzetet tartják. A megkérdezettek szerint meghatározóak még az alábbi tényezők:

- természeti adottságai (tenger, borostyán)
- történelme
- az a tény, hogy a lakosai betelepítéssel kerültek a régióba
- ennek kapcsán létrejött multikulturális közeg
- az aktív határon átnyúló kapcsolatok
- az orosz régiók többségénél magasabb életszínvonal, amit elsősorban maguk az itt élők teremtettek meg
- azok a korlátok, amelyek az exklávé helyzetből adódnak, és amelyeket Moszkva gyakran ignorál

A megkérdezettek döntő többsége elsősorban kalinyingrádinak tartja magát, és csak másodsorban orosznak és európainak.

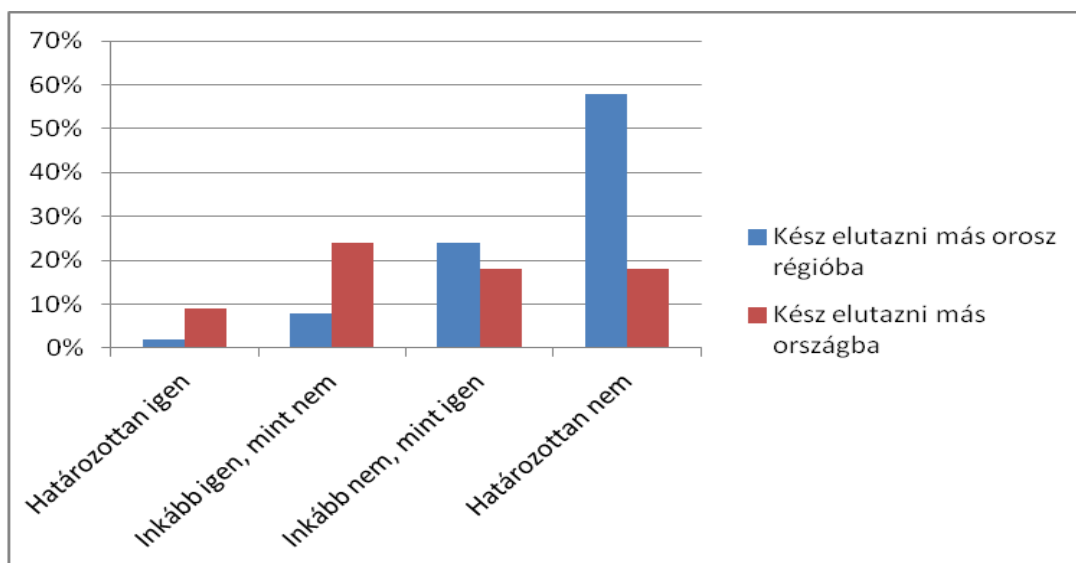
Összehasonlítva a Pszkov obalsztyban megkérdezett fókusz-csoporttal, a kalinyingrádiak sokkal jobbnak és perspektivikusabbnak látják életkörülményeiket a régióban (11. ábra).

11. ábra A fókusz-csoport tagjainak elégedettsége a régiójukkal
Forrás: АЛИМПИЕВА А. В. (2009) alapján a szerző saját szerkesztés

A megkérdezettek szociális identitását leginkább az anyaországtól való elszakítottság határozza meg, illetve az állami központi szervezetek a speciális helyzetből adódó problémák iránti közönye. A lakosok a jelenleginél lényegesen több figyelmet, gazdasági és politikai támogatást várnának el az anyaországtól. Ám az állam nem törekszik a problémák megoldására, sőt egyes intézkedéseivel tovább nehezíti az exklávéban élők helyzetét. A megkérdezettek ide sorolták például a szerencsejáték-zóna kialakításáról hozott törvényt. Ugyanakkor érdekes eredménye a kutatásnak, hogy a kalinyingrádiak mégis kevésbé gondolják úgy, hogy lakóhelyük további sorsa nagyban függ Moszkvától, mint Pszkov oblaszty lakosai. A kutatásból az is kiderült, hogy Kalinyingrád oblaszty lakói sokkal inkább a saját erőfeszítéseiknek tudják be az elért eredményeket, és a jövő tekintetében is úgy érzik, hogy élete céljaik megvalósítása tőlük függ, nem Moszkvától.

Pszkov oblaszty lakóinak lojalitása az anyaországhoz magasabb, míg migrációs hajlandóságuk alacsonyabb. A kalinyingrádi válaszadók nagyobb része kész más országba költözni a jobb megélhetés reményében, viszont a pszkoviaknál lényegesen kisebb hányaduk költözne Oroszország más régiójába (12. ábra).

12. ábra A Kalinyingrád oblasztyban vizsgált fókusz-csoport tagjainak migrációs hajlandósága

Forrás: АЛИМПИЕВА А. В. (2009) alapján a szerző saját szerkesztése

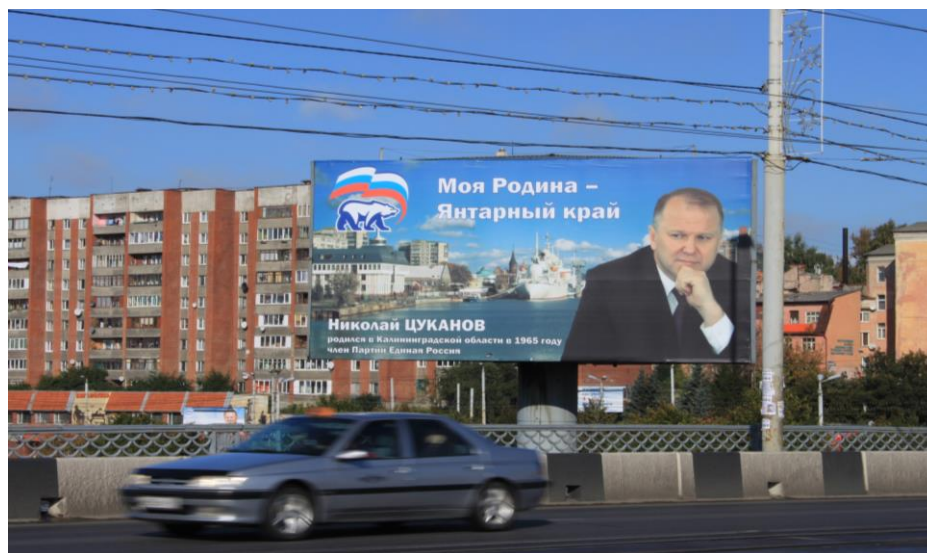
A mélyinterjúk során az is kiderült, hogy a régió lakosainak 20%-a támogatná bizonyos körülmények között az elszakadást Oroszországtól, különösen abban az esetben, ha

Kalinyingrád területe független állammá válhatna. ALIMPIEVA véleménye szerint ebben sokkal inkább a lakosok szociális attitűdje tükröződik a régió, az orosz állam és saját maguk kapcsán, mint egy valóban reális szeparatista törekvés.

Kalinyingrád oblaszty lakói központi állami segítségre leginkább a vízumkérdés megoldásában számítanak, hiszen az EU nem egyszer úgy nyilatkozott, hogy ebben nem kívánja külön kezelni az exklávé Oroszországtól. De éppen az exklávé helyzetből adódóan igen aktívak az oblaszty gazdasági kapcsolatai más európai országokkal. Ezek továbbfejlesztése azonban szinte elképzelhetetlen a vízumkérdés rendezése nélkül.

Az európai országokkal való szoros kapcsolata nem csak gazdasági téren jelentős. Nem csupán földrajzi értelemben, de az életmód, a régió gazdasági fejlettsége, a helyi kulturális hagyományok, a személyes és az üzleti kapcsolatok tekintetében is közelebb áll Európához Kalinyingrád oblaszty, mint az összes többi orosz régió. Ezt úgy foglalta össze az egyik válaszadó, hogy „Kalinyingrád egy európai város orosz arculattal”. Arra a kérdésre, hogy az oblaszty lakosainak mi lenne jobb, ha az oblaszty közelebb kerülne Európához, vagy ha Oroszországhoz, egy válaszadó így felelt: „Ha Oroszország kerülne közelebb Kalinyingrád oblasztyhoz”. Mindezzel ütközik Oroszország kategórikus ellenállása az oblaszty jelenlegi státuszának bármilyen megváltoztatásával szemben (АЛИМПИЕВА, А. В. 2009).

A helyi hatalom – nyilván Moszkva elvárásainak megfelelően – komoly erőfeszítéseket tesz a szeparatista törekvések megfékezésére. Nyílt konfliktusokig nem fajul el a helyzet, sokkal inkább tudatos propagandáról van szó. Ennek része - többek között - a választások előtt a város minden pontján fellelhető lokálpatriotizmusra buzdító plakát (13. ábra).

*13. ábra „Az én hazám – a Borostyán vidék” Lokálpatriotizmusra buzdító politikai plakát Kalinyingrád belvárosában
A szerző saját felvétele 2011*

9.3. Demográfiai helyzet

Oroszország lakossága mintegy hatmillió fővel csökkent 1992 óta. Oroszországban a születéskor várható élettartam messze elmarad az európai átlagtól. Ez a férfiaknál 2009-ben mindössze 62,7 év volt, a nőknél 74,6 év, és ezzel az orosz férfiak Európában a legrosszabb kilátásoknak néznek elébe. A nyugati államokban a lakosság várható élettartama mintegy 10 évvel hosszabbodott meg az 1960-as évek közepe óta, ugyanakkor Oroszországban még az 1964-es szintet sem éri el. A társadalmi hanyatlással egyidejűleg megugrott az erőszakos halálozások száma. Jelenleg a férfiak öngyilkossági statisztikája a világon a második, a közúti balesetekből adódó halálozás Európában itt a legmagasabb, csakúgy, mint az emberölések száma. Az európai országok közül Oroszországban a legmagasabb a töményalkohol-fogyasztás, minden ötödik haláleset az alkohollal hozható összefüggésbe. Az ENSZ adatai szerint Oroszország a ranglista 122. helyét foglalja el az egészségügyi ellátás tekintetében, és ezzel az 1970-es színvonal alá süllyedt. A hatalom számára a demográfiai gondok leküzdésének legkézenfekvőbb eszköze a volt szovjet tagköztársaságokból való bevándorlás. Ugyanakkor ebben a kérdésben kettős játékot űz: meg kell küzdenie a demográfiai gondokkal, de anélkül, hogy nyíltan szembekerülne a meglehetősen nacionalista, xenofób idegengyűlölő közvéleménnyel (DESCAMPS, P. 2011).

A fent vázolt folyamatok jellemzőek Kalinyingrád oblasztyra is, de annak demográfiai mutatói rosszabbak még az oroszországi átlagnál is. A kialakult helyzet összefügg az oblaszty sajátos fejlődéstörténetével.

Az 1948–1990 közötti időszakban, mivel a betelepülők jelentős része a 18-39 év közötti korosztályba tartozott, a Szovjetunió átlagánál magasabb mértékben, a lakosság-szám növekedésének 70%-a a természetes szaporodásnak köszönhető. Az 1990-es évek elejétől a demográfiai mutatók fokozatosan romlanak Kalinyingrád oblasztyban, 1992-től a halálozások száma már meghaladja a születések számát. A születési arányszám 1992-ben 10,4 ezrelék, a halálozási arányszám 11,1 ezrelék, a természetes fogyás mértéke 0,7 ezrelék. Ez utóbbi mutató 2005-re 9,1 ezrelékre romlott, az oroszországi átlag ekkor 5 ezrelék. A halálozások száma kétszer magasabb a születések számánál, ez a mutató országos szinten másfélszeres.

Kalinyingrád oblaszty lakosságának a változása jól elkülöníthető szakaszokra bontható:

- I. 1947 – 1950 - A szervezett betelepítések időszaka.
- II. 1950 – 1990 – A lakosság számának növekedése elsősorban a magas születésszámnak köszönhető. Ebben az időszakban az oblasztyon belüli migráció a jellemző, melynek

eredményeképpen jelentősen módosult a falusi és a városi lakosság aránya. A városi-falusi lakosság aránya 1950-ben 53,1%–46,9% volt, amely 1990-re 79,1%–20,9% módosult. Ezzel az aránnyal Kalinyingrád oblaszty Oroszország legurbanizáltabb régiói közé tartozik.

III. 1990–1999 – A Szovjetunió szétesése kapcsán újra megnő az oblasztyba betelepülő lakosok száma. Ennek köszönhetően az egyre romló demográfiai mutatók nem szembeötlőek, hiszen a természetes fogyást nem pusztán kompenzálják a betelepülők, hanem nő a lakosság száma. Az oblasztyban a lakosság számának növekedése 1991 – 2000 között 8,7%, ami nagyságrendekkel jobb az oroszországi átlagnál, ami ebben az időszakban negatív (-1,7%).

IV. 2000 – Az oblasztyba betelepülők száma lényegesen mérséklődik, a migráció nem képes már kompenzálni a negatív demográfiai mutatókat. Az oblaszty történelmében először 2005-ben csökkent a lakosság száma (-5,8 ezrelék).

További demográfiai mutatók esetében is rosszabbak az oblaszty eredményei az országos átlagnál:

- Az oblaszty lakosainak 20%-a nyugdíjas korú, ez az arány országos szinten 13%.
- A születéskor várható élettartam a nők esetében 69 év, férfiak esetében 55 év (2004-es adatok), ezek a mutatók szintén nem érik el az országos átlagot.
- A születések száma alacsonyabb az országos átlagnál.
- Magas az 1000 élveszületésre jutó csecsemőhalálozások száma, különösen a falusi lakosság körében. Az oroszországi átlag szerint ez 1000 élveszületésre 12,4, az oblasztyban 13 (ЕМЕЛЬЯНОВА, Л. Л. 2006).
- Az oblasztyra jellemző rossz ökológia helyzet – melyet részletesebben az értekezés környezetvédelemről szóló fejezetében ismertetek – a lakosság egészségi állapotának romlásához vezet. A tiszta ivóvíz hiánya, a környezetszennyezés és a romló egészségügyi ellátás miatt folyamatosan nő a krónikus betegségekben szenvedők száma. Az 1000 főre jutó krónikus betegek száma 2000 és 2008 között 599-ről 758 főre nőtt (САУСКАН, В. И. 2010).

Az oblaszty – bár területe a legkisebb Oroszországon belül – mégsem mutat egységes képet a népességi mutatók tekintetében. Az oblaszty központjától, Kalinyingrádtól legtávolabb eső körzetek (Csernyahovszkij, Ozjorszkij, Nyemanszkij, Krasznoznamenszkij, Nyesztyerovszkij rajonok) demográfiai mutatói a legrosszabbak, itt még az oblasztyba

betelepülők sem javítják a népességi mutatókat. A kialakult helyzetnek számos oka van. Az említett körzetekben a lakosság alapvető megélhetési forrása a mezőgazdaság. Az agrárszektor válsága, az ezzel összefüggésben növekvő munkanélküliség, az infrastruktúra hiányosságai és az elvándorló fiatal korosztály fokozatosan mélyíti a demográfiai válságot.

Kalinyingrád városban és vonzaskörzetében, illetve a nyugati körzetekben (Gurjevskij, Zelenogradskij, Bagratyionovskij, Polesszkij rajonokban) ahol lényegesen magasabb a városi lakosság aránya, itt találhatóak az ipari és turisztikai központok, jóval kedvezőbbek a demográfiai mutatók is.

A népességfogyás kompenzálására Oroszországban 2006-ban elfogadták azt a rendelet (№ 637. Elnöki Rendelet 2006.06.22.), mely a határon túl élő oroszok repatriálását támogatja. A rendelet meghatározza azokat a régiókat, melyek prioritást élveznek. Ezek egyike Kalinyingrád oblaszty. A rendelet állami támogatást biztosít az áttelepülőknek, finanszírozza az utazás és a költözés költségeit, egyszeri pénzbeli juttatást ad, melynek mértéke a választott lakóhelytől függ, a helyi önkormányzat pedig biztosítja az áttelepülők szociális ellátását (www.zagran.kiev.ua).

A rendelettől nem kevesebbet várt az oblaszty vezetősége, mint hogy 2016–2020 között az oblaszty lakosságának száma megduplázódik. A rendelet azonban messze nem hozta az elvárt eredményeket. Elsősorban a Litvániában élő orosz nemzetiségű lakosokra számítottak. Ebben viszont a rendelet 15 évet késett, mert az áttelepülni szándékozók az 1990-es években valóban nagy számban érkeztek az oblasztyba. Mára az oblaszty közel sem olyan vonzó, mint korábban, a Litvániában maradt oroszok közül kevesen érzik úgy, hogy Kalinyingrád oblaszty jobb életminőséget tud biztosítani számukra, mint jelenlegi lakhelyük. Inkább vállalják a kisebbségi lét hátrányait a magasabb életszínvonalért cserébe, abban bízva, hogy az Európai Unió előbb-utóbb kikényszeríti helyzetük rendezését.

9.4. Munkaerő-piaci és szociális helyzet

A nehéz gazdasági helyzet számos szociális probléma forrása az oblasztyban. Az átlagkeresetek alacsonyabbak az oroszországiaknál, és lényegesen alacsonyabbak a litván vagy lengyel átlagjövedelmeknél. Litvánia és Lengyelország EU-s csatlakozása még tovább fokozta a fejlettségi különbségeket a régiók között. Magán az oblasztyon belül is jelentős különbség van a Kalinyingrád városban lakó és a vidéki népesség átlagjövedelme között.

Ugyanakkor nagyon nehéz reális képet kialakítani a viszonyokról, hiszen a jövedelmek jelentős része a szürke- és a feketegazdaságból származik. Litvánia és Lengyelország

schengeni csatlakozásáig virágzott a csempészet (alkohol, benzin, cigaretta, kábítószer). Az oblaszty határain 2000-ben 8,5 millió határátlépést regisztráltak, amiből 3,6 millió a litván határon, 4,4 millió a lengyel határon és 0,5 millió a repülőtéren történt. A lengyel határon a határátlépések 90%-a, a litván határon 80%-a a csempészekről származott.

Kalinyingrád oblasztyban folyamatosan alulfinanszírozott az egészségügyi ellátás. Ilyen körülmények között nehéz gátat szabni a tuberkulózis vagy egyes vírusos megbetegedések tömeges elterjedésének. Kalinyingrád oblasztyban, ahol a lakosok száma nem éri el az 1 millió főt, 3788 AIDS beteg van. Csak összehasonlításként a Lengyelországban 38 millió lakosra 7000 AIDS beteg jut (CICHOCKI, B. – PELCZYNSKA-NALECZ, K.- WILK, A. 2001).

Az exklávé helyzetéből adódó elzártság a munkaerőpiacon is érezteti hatását. Kalinyingrád oblasztyban az új gazdasági struktúra és piaci viszonyok hamarabb jelentek meg, mint Oroszország egyéb területein. A Különleges Gazdasági Övezet miatt itt kiugróan magas a külföldi befektetések és a vegyesvállalatok száma, illetve az 1000 lakosra jutó magánvállalkozásoké. Ez nyilvánvalóan megfelelő szakképzettségű munkaerőt igényel. Viszont 1991 után Oroszország egyéb régióival szinte teljesen megszűnt a munkaerő-csere. Így az oblaszty vállalkozásai csak a helyben képzett szakemberekre támaszkodhatnak. Azonban a munkaerő-piaci kereslet és kínálat nincs összhangban. Ennek oka főként abban keresendő, hogy az oktatási intézmények képzési struktúrája és kínálata nem felel meg a munkaadók érdekeinek, azaz nem azokon a területek folyik képzés, amire a munkaerő-piacon szükség van. A két struktúra között – oktatási intézmények és munkaadók – nincs semmiféle kommunikáció, illetve soha nem készült olyan felmérés, hogy hosszú távon az új gazdasági viszonyok között milyen szakképzettséggel rendelkező munkaerőre lenne szükség. Ilyen módon az a helyzet alakult ki, hogy például 2004-ben az oblasztyban a regisztrált munkanélküliek száma 9100 fő, ugyanabban az időben pedig 9204 betöltetlen állás volt.

A legnagyobb szükség az építőiparban, kőolajiparban, cipőgyártásban, kereskedelemben, közétkeztetésben és egészségügyben dolgozó szakemberekre van. Ezekre a szakmákra a kereslet sok esetben nyolcszorosa a kínálatnak, és éppen ezekben a szakmákban szinte teljesen hiányzik a képzés az oblasztyban. Ugyanakkor reklámmenedzserből ötször, ügyvédből tizenötször, titkárnőből kétszer annyit képeznek, mint amennyire valóban szükség lenne.

Mivel a munkaadók az oblasztyban nem minden esetben találnak megfelelő szakképzettséggel rendelkező munkaerőt, ezért kénytelenek az oblasztyon kívül keresni, ami az elmúlt időszakban egy jelentős munkaerő-piaci migrációt indított el. A külföldi munkaerő

létszámát szigorú kvótarendszer szabályozza. Grúzia és Türkmenisztán kivételével a FÁK országok állampolgárainak viszont nem kell munkavállalási engedély. A munkaerő-piaci migráció sajátossága Kalinyingrád oblaszty viszonylatában, hogy azok a munkavállalók, akik az oblasztyban nem találnak munkát, eltérően a többi orosz régiótól, főleg külföldön keresnek munkát, nem pedig Oroszországban. Elsősorban tengeri hajózási vállalatoknál és halászati cégeknél helyezkednek el. A külföldön munkát vállaló kalinyingrádiak száma meghaladja a Kalinyingrád oblasztyban munkát vállaló külföldiek számát (ЕМЕЛЬЯНОВА, Л.Л. 2006).

9.5. Személyek és áruk szabad mozgása

Sajátos helyzetéből adódóan két megközelítés, két jogelv feszül egymásnak Kalinyingrád esetében: az emberek, áruk mozgását reglamentáló uniós schengeni csomag és az oroszországi állampolgárok arra vonatkozó joga, hogy országuk területén minden korlátozás nélkül szabadon közlekedhetnek. Oroszország alkotmányának 27. cikkelye kimondja: „Mindenki, aki törvényesen tartózkodik az Orosz Föderáció területén, jogosult szabadon közlekedni, megválasztani tartózkodásának helyét és lakóhelyét.” Kalinyingrád oblaszty lakosai vízummentesen csak hajóval Szentpéterváron keresztül, vagy repülővel utazhatnak Oroszország más területeire. Természetesen így vagy lényegesen hosszabb vagy drágább az utazás. Más közlekedési eszközzel Kalinyingrád csak tranzitútvonalon keresztül közelíthető meg Oroszország egyéb területeiről. Ennek következtében mind az áru-, mind a személyforgalom drágább, mint más, hasonló távolságok esetében Oroszországban. A határátlépés közötti határátkelőn relatíve nehéz, az azzal járó ellenőrzés időben is meghosszabbítja a közlekedést. Ehhez jön még az említett paradoxon, hogy orosz állampolgárnak, amennyiben nem légi úton vagy hajóval utazik Kalinyingrád oblasztyba vagy Kalinyingrád oblasztyból Oroszországba, akkor schengeni vízumra van szüksége.

A schengeni zónában lakó állampolgároknak, amennyiben a zóna területébe ékelődött orosz területen szeretnének áthaladni, természetesen orosz vízumra van szükségük.

Az Európai Unió számára már Lengyelország és Litvánia EU-s csatlakozása előtt világos volt, hogy az exklávé lakóinak utazását Kalinyingrád oblaszty és az anyaország között a környező országok EU taggá válása után is kezelni kell. Az orosz fél álláspontja szerint Kalinyingrád oblaszty humán és gazdasági blokád alá került a schengeni szabályok bevezetésével Litvániában és Lengyelországban (www.kulfold.ma.hu). Az EU soros elnökségét 2002 második félévében ellátó Dánia moszkvai nagykövete az elnökség kezdetén még azt nyilatkozta, hogy az EU tehet bizonyos engedményeket a vízumrendszer

bevezetésekor Kalinyingrád oblaszty esetében (www.uj szo.com). Azonban azt is hangsúlyozta egy későbbi nyilatkozatában, hogy az EU ragaszkodik a vízumkényszerhez, még akkor is, ha Moszkva hidegháborús maradványnak tekinti ezt a rendszert. Az exklávé problémájának megoldását nem abban látja, hogy az orosz állampolgárok vízummentességet kapnak Brüsszeltől (www.kul fold.ma.hu).

Bár az Európai Unió hangsúlyozottan nem kívánja külön kezelni Kalinyingrád oblaszty kérdését Oroszországtól a vízumkérdés tekintetében, azért láthatóan vannak arra törekvések, hogy az oblaszty lakóinak közlekedését megkönnyítsék. Mivel az oblaszty vasúton csak Litvánián keresztül közelíthető meg, ezért az oblaszty lakói számára létezik egy úgy nevezett „könnyített tranzit dokumentum – UTD”. Ez a dokumentum vízumnak számít, de amennyiben az oblaszty lakója kijelölt vasúti kocsikkal utazik, igénybe veheti az UTD-t. Az UTD igényelhető Litvánia oroszországi konzulátusain vagy közvetlenül a kijelölt vonaton utazó konzuli ügyintézőnél. Az ehhez szükséges dokumentumok listája szűkebb, mint a szokásos schengeni vízum esetében, de vannak megkötések is. A Litvánián keresztül történő utazás időtartama nem haladhatja meg a 24 órát, csak kijelölt és a Litvánián történő keresztülhaladás időtartama alatt zárt vasúti kocsikon vehető igénybe.

Kalinyingrád oblaszty gazdasági programjában prioritást élvez a turizmus. A nemzetközi beutazó turizmusnak azonban komoly gátat szab a vízumkötelezettség. A beutazás megkönnyítése érdekében 2002 óta a 72 óra tartózkodást meg nem haladó, turista céllal beutazó, egyébként vízumköteles külföldiek Kalinyingrád oblaszty három határátkelő pontján (Bagratyionovszk, Mamonovo, Hrabrovo) a helyszínen könnyített eljárásban igényelhetnek vízumot. Ezt azonban csak abban az esetben tehetik, ha helyi, az állami nyilvántartásban szereplő tour operátorral kötnek előzetesen szerződést. A gyakorlat nem csak Kalinyingrád oblasztyban létezik, hanem Szentpéterváron és Moszkvában is. Kalinyingrád oblasztyban évente másfél – kétezer, a schengeni zónából, Nagy-Britanniából és Japánból érkező turista él ezzel a lehetőséggel (www.ratanews.ru).

Jelentős előrelépés a Szergej Lavrov orosz külügyminiszter és Radoslaw Sikorski lengyel külügyminiszter által 2011. december 14-én aláírt kishatármenti megállapodás, melynek ratifikálása már megtörtént. Az egyezmény 2012 őszén lépett hatályba. Az egyezmény Kalinyingrád oblaszty egész területét, illetve a szomszédos lengyelországi területeket érinti, és hatályos lesz az olyan lengyel nagyvárosokra is, mint Gdansk és Olsztyn. Az érintett területek lakói vízum nélkül kelhetnek majd át a határon. A határátlépéshez elegendő lesz az érvényes útlevél és a kishatárátlépési engedély, melyet a Kalinyingrád oblasztyban állandó

lakhellyel rendelkező orosz állampolgároknak a kalinyingrádi lengyel főkonzulátus ad ki, az érintett területen állandó lakhellyel rendelkező lengyel állampolgároknak pedig a gdanski orosz főkonzulátus. Az engedéllyel megszakítás nélkül 30 napot, félév alatt összesen 90 napot lehet a szomszédos területen tartózkodni.

Az egyezmény aláírása után Szergej Lavrov úgy nyilatkozott, hogy az orosz-lengyel kishatárforgalmi megállapodás előfutára lehet egy uniós – orosz vízummentességi megállapodásnak. A nyilatkozat optimista hangvételét alátámasztja az a tény, hogy az orosz-lengyel megállapodás Kalinyingrád oblaszty teljes területére vonatkozik, holott az Európai Unió szabályai szerint a kishatárforgalmi rendszer csak a határtól számított maximum 50 kilométeres övezetre vonatkozik (14. ábra).

14. ábra A kishatármenti megállapodásban szereplő orosz és lengyel területek (sárgával jelölve)
A szerző saját szerkesztése

9.6. Ásványkincsek

Kalinyingrád oblaszty legfontosabb ásványkincse a borostyán (15. ábra). Az oblaszty méltán viseli a „Borostyán vidék” nevet, hiszen a világ borostyánkészletének 90%-a itt van. A borostyán a homokos-agyagos üledékben található, lelőhelyeinek legnagyobb része a

Kalinyingrádi-félsziget és a Kalinyingrádi-öböl self területein helyezkedik el (MILLER, F. P.- VANDOME, A. F. – MCBREWSTER, J. 2010).

A borostyánkő-bányászat és a kereskedelem évszázadokon keresztül meghatározó volt a terület történelmében. Alexander von Humboldt így fogalmazta meg: „A borostyánkő-kereskedelem a maga későbbi kiterjedésében a világkép története szempontjából igen érdekes példa arra, hogy egyetlen távoli termék szeretete mekkora hatással van a népek közti közelebbi kapcsolat kialakulására és nagy területek megismerésére. Ez a kereskedelem létesített először kapcsolatot az északi tengerpartok, illetve az Adriai-tenger és a Pontus között (GÜNTER L. 1988).” Az egyik legrégebbi borostyánút a Pó völgyéből az Alpokon és a Német-középhegységen át az Elba mentén vezetett az Északi-tenger partvidékére. A Borostyánút kiindulópontja egy porosz város: Kaup volt. Ez a város a mai Mohovoje falu közelében feküdt, a Kur-öböl dél-nyugati sarkában. A legrövidebb út elkerülte az alpesi területeket és a Balti-tenger partjától Lengyelországon haladt keresztül. A csehországi Morva Kaput elhagyva, a Morva folyó mentén jutott Ausztriába, ahol Carnuntum közelében keresztezte a Dunát. Innen egyenesen délnek tartva többek között Magyarország érintésével érte el az Adriai-tenger partját. „Az idők folyamán a borostyánkő koronként hol nagy kedveltségnek örvendett, hol egy időre háttérbe szorult a jelentősége, értékelése és felhasználási módja is ismételt változásokon ment át. Ebben nem kis mértékben a mindenkori társadalmi viszonyok is tükröződnek, úgyhogy joggal mondhatjuk, hogy a borostyánkő története magában foglalja az emberiség gazdaság- és művelődéstörténetének egy kis darabját is (GÜNTER L. 1988).” A történelem során számos módot alkalmaztak a borostyánkő kinyerésére. Az ipari kitermelés 1912 óta létezik, amikor Palmniken, a mai Janarnij mellett megindult a külfejtés (ОРЛЕНЕК, В. В. 2008).

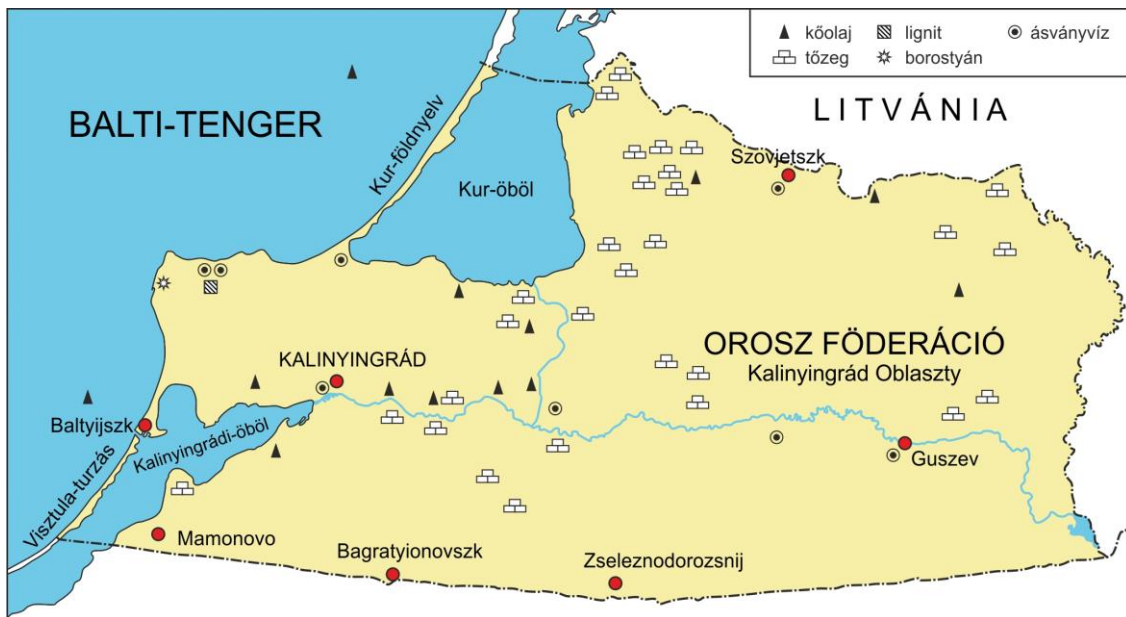
Az éves borostyán-kitermelés néhány száz tonna, ám a kitermelt borostyánnak csak töredékét dolgozzák fel Kalinyingrád oblasztyban. Jelentős része nyers állapotban kerül külföldre – elsősorban Lengyelországba és Litvániába, ahol ékszert készítenek belőle. Az eltérő adózási szabályok miatt jelenleg jobban megéri megmunkálás nélkül külföldre szállítani, mint az oblasztyban feldolgozni. Bármennyire igyekeznek gátat szabni a hatóságok az illegális borostyángyűjtésnek és az országból való kivitelnek, nem tudják megakadályozni (MILLER, F. P.- VANDOME, A. F. – MCBREWSTER, J. 2010). A borostyán az oblaszty egyik szimbóluma, számos vállalat, szervezet, rendezvény elnevezésében megtalálható. A borostyánra számos turisztikai termék építhető. Mint az oblaszty szimbóluma, melynek esztétikai értéke mellett mágikus erőt is tulajdonítanak, kedvelt ajándék a turisták körében.

Kalinyingrádban található a Borostyán Múzeuma. Jantarnij, ahol a kitermelés folyik, kedvelt kirándulólhelye az oblasztyba látogatóknak. A borostyánt évszázadok óta a gyógyításban is alkalmazzák. Kalinyingrád oblasztyban a szanatóriumokban jelenleg is vannak úgy nevezett borostyán szobák, melyeket légzőszervi- és izületi megbetegedések gyógyítára alkalmaznak. A borostyán lehetőséget nyújt az oblaszty számára nemzetközi együttműködésekben való részvételre is. Az Európa Tanács „Európa kulturális útjainak” egyike a Borostyánút projekt. Nemzetközi konferenciasorozatok foglalkoznak azzal, hogy lehetne a Borostyánút projektet minél vonzóbb tematikus úttá fejleszteni.

A borostyán mellett ezeken a területeken még foszforitot bányásznak, illetve Kalinyingrád oblaszty kisebb kőolaj-lelőhelyekkel is rendelkezik a selfen és a belső szárazföldi területeken. Krasznoborszkijban 1975-ben kezdték meg a kőolaj-kitermelést, itt a teljes készlet közel 11 millió tonna, a Balti-tenger self területén található a Baltikum legnagyobb kőolajkészlettel rendelkező lelőhelye Kravcovszkoje, ahol megközelítőleg 21,5 millió tonna a teljes készlet, amelyből eddig 9,1 millió tonnát termeltek ki

Az oblaszty területén jelentős kősó-, tőzeg- és lignit-készletek vannak, illetve magas ásványtartalommal rendelkező vizek és a gyógyhatású iszap (MILLER, F. P.- VANDOME, A. F. – MCBREWSTER, J. 2010). Többek között az ásványvizeknek és a gyógyiszapnak köszönhetően a tengerparti települések egy része már (Rauschen, Cranz, Rossitten) a XIX. században is népszerű gyógyhelyek voltak, melyek szerte Európából fogadtak vendégeket. A jelenlegi turisztikai fejlesztési programokban is kiemelt szerepet kap a természetes gyógytényezőkre épülő egészségturizmus.

15. ábra Ásványkincs-lelőhelyek Kalinyingrád oblaszty területén
 Forrás: OPJEHEK B. B. (2002) alapján a szerző szerkesztés

9.7. Energiaellátás

Kalinyingrád oblaszty területe energiahordozókban szegény, nem rendelkezik elegendő energiaforrással saját belső szükségleteinek ellátására. Az energiahordozók döntő többségét az anyaországból kapja Belaruszon vagy Litvánián keresztül. Kis mennyiségben van az oblaszty területén tőzeg, gáz és kőolaj, de az általános energiaszükségletének 95%-át importból fedezi. Ez jelentős biztonsági kockázatot rejt magában, hiszen a politikai helyzet alakulásának következményeként az oblaszty bármikor kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet. Amikor Oroszország 2010 januárjában rövid időre felfüggesztette olajszállításait a belarusz finomítókbá, mivel nem sikerült megegyeznie az olajszállítások feltételeiről, a Belenergo (Belarusz Állami Energiavállalat) azzal fenyegetőzött, hogy leállítja az orosz enkláv éramellátását (www.hvg.hu).

Kalinyingrád oblaszty energiafüggőségének csökkentése érdekében az orosz kormány 2001. december 7-én elfogadta a „Szövetségi program Kalinyingrád oblaszty fejlesztésére 2010-ig” elnevezésű programot, amelyben kiemelt helyen szerepel az oblaszty energiaellátásának modernizálása és fejlesztése, mely nélkülözhetetlen a terület gazdaságának fejlesztéséhez (BARABÁS A. 2008).

A földgázellátás vonatkozásában a legnagyobb problémát az jelenti, hogy még a 80-as években épült ki az a gázvezeték, mely Minszken és Vilniuson keresztül szállítja a gázt az

oblaszty területére. A közel 600 km hosszú vezetékben a nyomás alacsony, nem képes ellátni az oblaszty növekvő gázigényét. Megoldást jelenthet egy tároló építése, mely 2000-ben el is kezdődött Zelenogradszkij rajonban, a tervek szerint 2004-re üzembe is kellett volna állítani, de a munkálatok rendkívül lassan haladnak, a várható befejezés 2015-re tolódott (www.newkaliningrad.ru).

Kalinyingrád oblaszty legnagyobb kőolajkitermelő-vállalata a Lukoil-Kalinyingrádmornyeft Korlátolt felelősségű társaság, mely az oblaszty éves kőolajszükségletének 95%-át adja. A kőolaj igen jó minőségű, nagy mennyiségű rezet és kevés ként tartalmaz. Nyers formában a határon túlra is szállítják (BARABÁS A. 2008).

Kalinyingrád oblaszty villamosenergia-ellátása egészen 2010-ig jelentős mértékben függött Litvániától. Az oblaszty villamosenergia-ellátása sokáig az importra és a Litvánián, illetve Belaruzszon keresztül haladó tranzitra épült. A függőség megoldására 2005-ben megépült a gázüzemű erőmű első blokkja, de ez az oblaszty villamosenergia-szükségletének mindössze 10%-át tudta biztosítani. A második blokk építése 2007-ben kezdődött, és 2010-ben adták át. A két működő blokk összteljesítménye 900 MW, mely nem csak a terület saját villamosenergia-ellátását biztosítja, hanem adott esetben még exportot is lehetővé tesz. Ugyanakkor az oblaszty földgázfüggőségét ez a helyzet csak tovább fokozta.

A megújuló energiaforrások kiaknázása még nagyon kezdeti stádiumban van Kalinyingrád oblasztyban. Jelenleg közel 50 vízerőmű működik az oblaszty területén, ezeket még a németek építették, és az 50-es, 60-as években helyezték őket újra működésbe. A dán kormány támogatásával az oblaszty 1998-ban 21 - Dániában már nyolc évig használt - szélerőművet állított működésbe, melyek teljesítménye 5 megawatt. Dánia 2002 decemberében aláírt egy együttműködési megállapodást egy Primorszk mellett megépítendő szélerőmű-parkról, melynek teljesítménye 50 MW lenne (КРПГ, М. – МЕИ, Л. 2003).

9.8. A mezőgazdaság helyzete

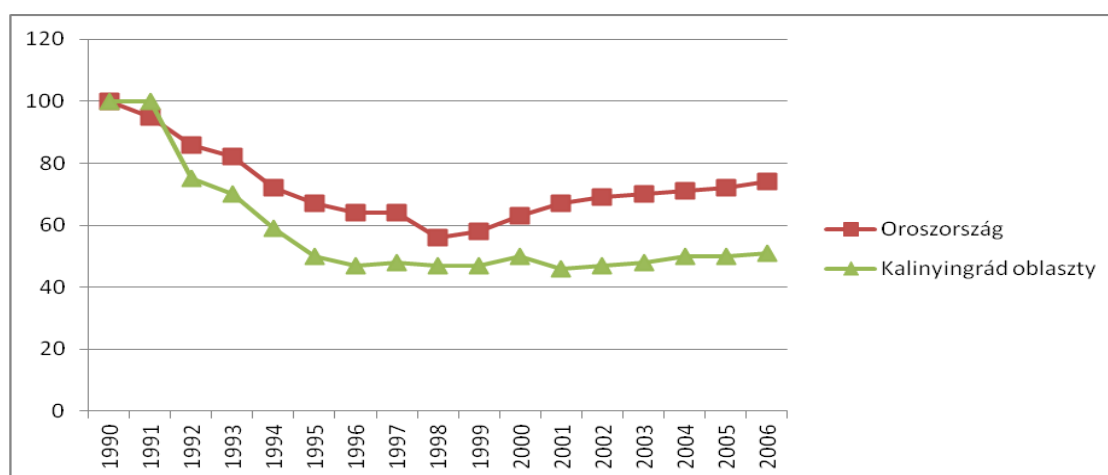
Kelet-Poroszország egykor az egyik legfejlettebb német mezőgazdasági régió volt, az állattenyésztés – különösen a lótenyésztés területén pedig vezető pozíciót foglalt el. A mezőgazdaság helyzete azt követően, hogy a terület szovjet fennhatóság alá került, gyökeresen megváltozott.

A terület természeti adottságai a mezőgazdasági termeléshez és az állattenyésztéshez kedvezőek. Hosszú a vegetációs időszak, az enyhe tél, hűvös nyár, a megfelelő mennyiségű

csapadék jó feltételeket biztosítanak a füves takarmányok, a gabonafélék, a zöldségek, a burgonya és a gyümölcsök termesztéséhez.

Ugyanakkor a terület sajátossága, hogy a jelentős mennyiségű csapadéknak és a kismértékű párolgásnak köszönhetően a talaj elmocsarasodik. A talaj természetes termőképessége alacsony. Ezen okok miatt a folyamatos talajjavító munkálatok, az ásványi műtrágyázás és szerves trágyázás elengedhetetlen feltétele a mezőgazdasági termelésnek (Орленек, В. В. 2008).

Az oblaszty adottságai ellenére a mezőgazdaság mutatói egyre rosszabbak, 1990 és 2006 között a mezőgazdasági termelés mennyisége a felére csökkent.

16. ábra: A mezőgazdasági termelés változása 1990 – 2006 között
Forrás: ОРЛЕНЕК В. В. (2008) alapján a szerző szerkesztése

Az oblaszty mezőgazdasági termelésében tapasztalható jelentős visszaesés részben magyarázható csak a tervezettségéből a piacgazdaságra való átállással, vagy a terület exklávé helyzetével. A probléma az 1945 után kialakult helyzetben gyökerezik. A betelepülő szovjet lakosság egy része ugyan mezőgazdasági területről érkezett, de a terület sajátos adottságaival nem voltak tisztában és nem is fordítottak arra figyelmet. Az egykori kis falvak elnéptelenedtek, az ezekhez vezető utak tönkrementek, a mezőgazdasági termőterületek jelentős része legelő lett. A tervezettség idején az egyre súlyosbodó helyzet nem vált láthatóvá, mert az oblaszty mutatói országos összehasonlításban megfelelőek voltak, de Kalinyingrád oblaszty mezőgazdasági mutatóit a Szovjetunió általános mutatóival vetették össze, amelyben szerepeltek azok a régiók is, melyek klimatikus adottságai vagy a talaj minősége kapcsán eleve rossz adottságokkal rendelkeztek.

A hanyatlás okai az alábbi okokban keresendők:

- A betelepülő szovjet lakosság körében kevés volt a szakképzett mezőgazdasági munkaerő.
- A betelepülők nagy része az obalsztyban való tartózkodását átmeneteinek tekintette, ezért különösebb erőfeszítéseket nem tett a hosszú távú gazdálkodásra való berendezkedésre.

Mindezek mellett Kalinyingrád oblaszty fontos szerepet játszott Leningrád és környékének élelmiszerellátásban (hal, hús, tej, tejtermék).

Miután az oblaszty exklávé lett, az addig is létező problémák a felszínre törtek és egyre súlyosbodtak. Az anyaország területére történő áruszállítás megrágult, a csökkenő életszínvonal kapcsán a kereslet visszaesett. A csökkenő kereslet miatt a mezőgazdasági termelés hanyatlott. A piacon megjelentek az olcsó, de jó minőségű lengyel és litván élelmiszeripari termékek.

Hosszú ideig sem Moszkva, sem az oblaszty vezetése nem fordított figyelmet a mezőgazdaságban és a falvakban kialakult kritikus helyzetre. A lakosság mindössze 30%-a él falvakban, a munkavállalók 10%-a dolgozik a mezőgazdaságban.

Megoldást jelenthetett volna a földek privatizációja, de a Duma csak 2002-ben fogadta el a törvényt a mezőgazdasági termőterületek értékesítéséről. Kalinyingrád oblasztyban külföldi nem vásárolhat termőföldet, holott litván és lengyel befektetők is jelentkeznének.

Nincsenek állami segélyek, támogatások a talajjavító munkálatok elvégzésére, a műtrágyák és szerves trágyák beszerzésére, az eszközök karbantartására és modernizálására.

A romló életkörülmények miatt – különösen az oblaszty keleti részén fekvő falvakból – a fiatalok a városokba költöznek (КНАППЕ, Е. 2003).

Az oblaszty jelentős késéssel ismerte fel az állami támogatás és a komplex fejlesztési program szükségességét. Első lépésként elfogadta „A mezőgazdasági komplexum stabilizálása és fejlesztése Kalinyingrád oblaszty területén 2002-2005 között” tervet. A program öt milliárd rubellel támogatta a mezőgazdasági technológia fejlesztését. Ezt követte „Az agráripari komplexum fejlesztése Kalinyingrád oblaszty területén 2007-2016 között” elnevezésű program, melynek megvalósítására 50 milliárd rubelt különítettek el az oblaszty költségvetésében. A program célja a talaj termőképességének javítása, technológiai fejlesztés, a mezőgazdasági kis- és középvállalkozások támogatása, a falvakban az életminőség javítása (ОРЛЕНЕК, В. В. 2008).

9.9. A gazdaság helyzete

A Szovjetunió felbomlását követően tizenöt állam alakult ki, melyek mindegyike kénytelen volt kezdetben a politikai és a gazdasági anarchiával megküzdeni. A lakosság jelentős része elszegényedett, megjelent a munkanélküliség, a szabályozatlan gazdasági körülmények miatt nem áramlott be külső tőke, így tőkehiány alakult ki, elszabadult az infláció, a mezőgazdaság súlyos problémái miatt általános volt a szegénység a falvakban, a közlekedés energiagondokkal küzdött (RUDL J. 2010).

A Szovjetunió szétesése, az orosz gazdasági reformok és a piac liberalizációja igen komoly kihívást jelentett a 90-es évek elején Kalinyingrád oblasztnak is. Természetesen az említett problémákkal Oroszország összes többi területe is szembesült, de a geopolitikai helyzet gyökeres megváltozása leginkább Kalinyingrád oblasztyot érintette.

Míg a 90-es évek első felében az oblasztyban az ipari termelés adta a GDP 56%-át (élelmiszeripar, halfeldolgozás, papír- és cellulózipar, gépgyártás, fémipar, kőolaj-feldolgozás), addig a 90-es évek második felében a szolgáltatási szektor (kereskedelem, közlekedés, hírközlés) átvette a vezető helyet azzal, hogy a GDP 69%-t adta. Ez a markáns változás messze nem a gazdaság modernizációjának volt köszönhető, hanem az ipari- és mezőgazdasági termelés drasztikus visszaesésének (16. és 17. ábra). Az ipari termelés 75%-kal csökkent az 1990–1999 közötti időszakban (ugyanaz a mutató a teljes Oroszországra vonatkoztatva 50%), míg a mezőgazdasági termelés visszaesése 45%-os volt (ugyanaz a mutató a teljes Oroszországra vonatkoztatva 57%). Az említett időszakban az oblasztyban a kőolaj kitermelése is 50%-kal esett vissza, miközben éppen ez az oblaszty legfontosabb export terméke. Bár Kalinyingrád oblaszty rendelkezik a világ legnagyobb borostyánkészletével, az oblaszty gazdaságának sok hasznát ez sem hozott a 90-es években, mert a kitermelt borostyán döntő többsége illegális úton került külföldre (CICHOCKI, B. – PELCZYNSKA-NALECZ, K.- WILK, A. 2001).

A szakértők megoldási javaslatként már 1990-ben felvetették a Szabad Gazdasági Övezet létrehozását Kalinyingrád oblasztyban. Ennek kapcsán 1991. szeptember 25-én megszületett a döntés a „Jantar”, azaz „Borostyán” Szabad Gazdasági Övezet létrehozásáról. Elsődleges célja a vámmentes import támogatása volt a magas szállítási költségek ellensúlyozására. A vámkedvezményeken kívül adókedvezményekkel ösztönözte és támogatta a külföldi befektetéseket is, illetve az oblasztyban gyártott termékekre nem kellett exportvámot fizetni.

Igen rövid idő alatt ugrásszerűen megnőtt a vegyes tulajdonú vállalatok száma. Kalinyingrádban 1994-ben már 518 vegyesvállalatot jegyeztek be, ezzel az oblaszty

Szentpétervár és Moszkva után a harmadik helyet foglalta el Oroszországban. De számos lengyel (240), német (130) és litván (100) cég nyitott képviseletet Kalinyingrádban. Borisz Jelcin elnök azonban 1995-ben megszüntette a Szabad Gazdasági Övezetet. Az éppen csak elindult gazdasági fellendülés megszakadt, a külföldi vállalkozások nagy része kivonult.

A kudarc oka az akkori orosz viszonyokban keresendő. A Szabad Gazdasági Övezet megszüntetését a Pénzügyminisztérium azzal indokolta, hogy a Szabad Gazdasági Övezet által nyújtott adó- és vámkedvezmények komoly hiányt okoztak az állami költségvetésben. Kétségtelen, hogy abban az időszakban az állami költségvetés szinte kizárólagos forrásai a beszedett vámok voltak. Ugyanez a kiszabott adók esetében a fekete- és szürkegazdaság miatt erőteljesen megkérdőjelezhető, azaz a Szabad Gazdasági Övezet által biztosított 5 éves adómentesség nem okozott hiányt a költségvetésben, hiszen a piac egyéb szereplői sem igazán törekedtek a példás adófizetői magatartásra. Ha a külföldi befektető papíron is kimutatta a nyereségét, illetve szabályos könyvelést folytatott, a szürke- és a feketegazdaság miatt azonnal versenyképtelenné vált. Tény az is, hogy a vámmentes import kapcsán Kalinyingrád oblaszty egyfajta „fekete lyuk” lett, ahova külföldről legálisan vámmentesen bekerültek az import áruk, majd ezek már illegálisan, de természetesen továbbra is vámmentesen eljutottak Oroszország egyéb régióiba.

Magának az oblasztnak sem volt feltétlenül érdeke, hogy megjelenjenek a külföldi befektetők. Ebben az időben igen aktívan folyt az állami tulajdonú cégek privatizációja, amihez azonban nem volt kívánatos a külföldiek jelenléte.

Nagymértékben hozzájárult a kudarchoz az is, hogy a Szabad Gazdasági Övezet feletti irányítási és ellenőrzési funkciók átláthatatlanok voltak, sok esetben egymásnak ellentmondó rendelkezések születtek, és éppen ennek kapcsán virágzott a korrupció is.

Az egyenlőtlen piaci versenyt tovább fokozta, hogy az új rendszer politikai elitje igen hamar rájött arra, hogy a választási kampányt meg lehet finanszírozni a gazdasági elittel, amely pedig hamar felismerte, hogy a politikusok támogatása nélkül sikerre nem számíthatnak, ám támogatásukkal nincs lehetetlen. Ebben a rendszerben a külföldieknek szintén nem volt helye.

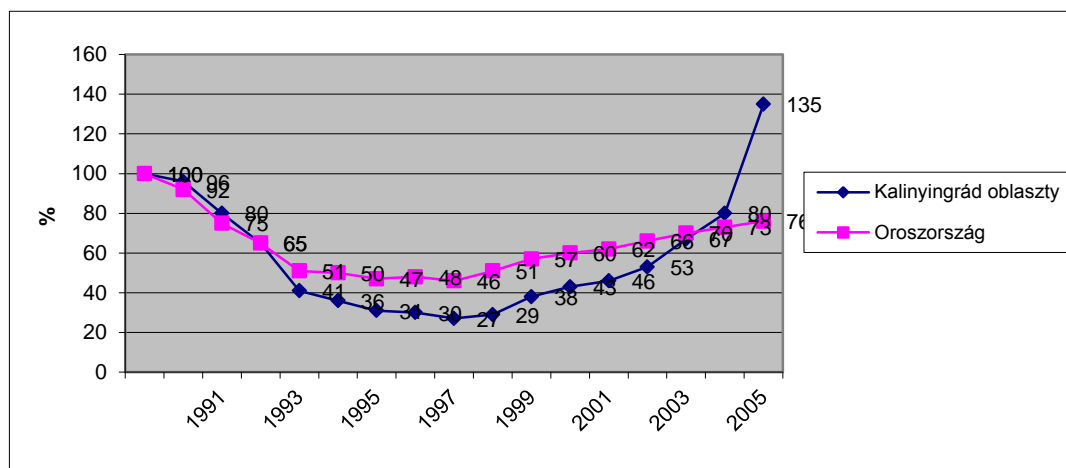
Az oblaszty gazdasági helyzetére azonban továbbra is megoldást kellett találni. A kalinyingrádi Különleges Gazdasági Övezet megalakításáról szóló törvény 1996. január 22-én lépett életbe. A törvény külön kiemelte, hogy a vállalkozásoknak és a befektetéseknek a Különleges Gazdasági Övezetben kiemelt állami védelmet biztosítanak. A törvény a gyártási, illetve a hozzáadott értéket biztosító termelési tevékenységet támogatja. Azaz a Különleges

Gazdasági Övezetben előállított, vagy oda importált, majd ott – a termék típusától függően – minimum 15–30% -os értéknövekedést eredményező tevékenységet követően exportált, vagy Oroszország egyéb területeire szállított termék után nem kell vámot fizetni. A törvényhez számos rendelet is kapcsolódik, amelyek éppen az előző tapasztalatok alapján a gyakorlati működési szabályokat pontosítják.

A Különleges Gazdasági Övezet hosszú távon is sikeresnek bizonyult. Elsősorban a következő termékek gyártása vagy összeszerelése zajlik az Övezetben: televízió, porszívó, hűtőgép, papír, élelmiszer, bútor, halkonzerv. Gépkocsi összeszerelő üzemek is megtelepedtek az Övezetben, mint például a BMW vagy a KIA.

A Különleges Gazdasági Övezetre vonatkozóan 2006. január 10-én aláírták az Elnöki Törvényt, amely 2006. április 1-től lépett életbe. A törvény 25 évre szabályozza a befektetőknek nyújtandó adó- és vámkedvezményeket. Az előző – a Különleges Gazdasági Övezetre vonatkozó – törvényhez képest a 2006-ban aláírt pontosítja, hogy milyen befektetéseket támogat az állam, illetve a vám- és adókedvezmények mértékét is.

Ugyanakkor a szakértők továbbra is sok kritikával illetik Oroszországot a külföldi befektetők szempontjából. Kalinyingrád oblaszty befektetési reklámkampányai amatőrök, ezért nem is hozzák az elvárt eredményeket. A külföldi befektetők olyan politikai-gazdasági feltételeket szeretnének, amelyek lehetővé teszik, hogy a bankok hiteleket nyújtsanak a befektetéseikhez. A bürokrácia és a protekcionizmus a mai napig nehezíti a tevékenységüket (ШТАЙН, С. 2003).

17. ábra: Az ipari termelés változása 1990 – 2006 között
Forrás: ОПЛЕHEК В. В. (2008) alapján a szerző szerkesztése

9.10. A turizmus gazdasági jelentősége

Mivel a turizmus rendszere nyílt rendszer, a turizmus szektor fejlődése összefügg a környezete fejlődésével, illetve folyamatos kölcsönhatás érvényesül a környezet egyes összetevői és a turizmus-rendszer elemei és működése között (PUCZKÓ L. – RÁTZ T. 2002). A turizmus kölcsönhatásban áll a természeti, a társadalmi-kulturális és a gazdasági környezettel (LENGYEL M. 2004). A Manilai Nyilatkozat a Világturizmusról kiemeli, hogy „A turizmus alapvető tevékenység a nemzetek életében, mivel közvetlen hatást gyakorol az országok társadalmi, kulturális és gazdasági életére, valamint nemzetközi kapcsolataikra” (LENGYEL M. 2004 p 500). A turizmus környezeti hatásai közül kiemelkedő jelentőségű a gazdasági hatása. Szintén a Manilai Nyilatkozat emeli ki, hogy “A turizmust a nemzetgazdaságban, illetve a nemzetközi kereskedelemben elfoglalt helye az egyetemes fejlődés jelentős tényezőjévé teszi. A turizmust a gazdasági életben, a nemzetközi kapcsolatokban és a fizetési mérleg egyensúlyának megteremtésében játszott szerepe a világgazdaság egyik fő tényezőjévé teszi” (LENGYEL M. 2004 p. 500). A turizmus hatással van a pénzügyi helyzetre, a foglalkoztatásra és a termelés élénkítésére. Legjobban mérhető gazdasági funkciója a fizetési mérlegre gyakorolt hatása (MICHALKÓ G. 2012). A GDP-nek a turizmus által indukált részét a turizmus szatellit számla határozhatja meg (HÜTTL A. – PROBÁLD Á. 2000). A bevételekre gyakorolt hatás kimutatására szintén a szatellit számla lenne a legalkalmasabb eszköz. A pénzügyi helyzetre gyakorolt hatásán kívül a turizmus elősegíti a foglalkoztatás bővülését is. A turizmusra jellemző szezonális hat a foglalkoztatásra is, de a turizmus munkaerő-intenzív ágazat, melynek nagy az emberi erőforrás igénye. A turizmus élénkíti a termelést, részben a turisták pótlólagos vásárlóerőt terelnek a gazdaság azon területeire, ahol a helyi lakosok fogyasztása is megjelenik, de vannak olyan javak is, melyeket közvetlenül a turisták igényeinek kiszolgálására hoznak létre. A turizmus multiplikátor hatása érvényesül a gazdaság többi területén (MICHALKÓ G. 2012).

Kalinyingrád oblaszty sajátos geopolitikai helyzetében kulturális-történelmi örökségének, a területén található természeti és ember alkotta vonzerőknek köszönhetően a turizmus pozitív hatást gyakorolhat az oblaszty gazdaságára. Ezt az állami vezetők is felismerték, éppen ezért a fejlesztési tervekben a turizmus prioritást élvez. Ugyanakkor a gazdaságra gyakorolt hatását objektíven nagyon nehéz megítélni. A turizmus gazdasági hatásainak legfontosabb mutatói a turizmusból származó bevételek és a foglalkoztatottak száma, a turizmusban működő vállalkozások száma, a turizmus részesedése a GDP-ből, a beruházásokból és az

adóbevételekből, a turizmusban használt statisztikai mutatók éves átlagos növekedési száma. A turizmusból származó bevételeket és a foglalkoztatottak számára vonatkozó megbízható adat nem áll a rendelkezésünkre. Egyes fejlesztési stratégiákban vannak becslések, de a szürke- és feketegazdaság nagy aránya miatt még a megközelítő számok meghatározása is lehetetlen. Ugyanez vonatkozik az adóbevételekre is. Turizmus szatellit számlát sem a központi adminisztráció, sem Kalinyingrád oblaszty nem készít. A turizmus részesedése a GDP-ből egy alkalommal került hivatalos publikálásra, mégpedig a 2007-ben elkészült, Kalinyingrád oblasztyra vonatkozó turizmusfejlesztési stratégiában. A stratégia készítői 1,5%-ban határozták meg a turizmus részesedését a GDP-ből. Célkitűzésük ennek a 6%-ra való növelése. A turizmus gazdasági hatásának további mutatóit (turizmusban működő vállalkozások száma, statisztikai mutatók) részletesen elemzem „A turizmus jelenlegi helyzete Kalinyingrád oblasztyban” és „A turizmus jelenlegi mutatói Kalinyingrád oblasztyban, a turisztikai infrastruktúra fejlettsége” című fejezetekben.

9.11. Környezetvédelem

A környezetvédelem helyzete Kalinyingrád oblasztyban rendkívül rossz. Az ipari termelés és a bányászat által okozott környezetszennyezés veszélyezteti a szomszédos országokat is. A legkomolyabb ökológia problémát – amely szintén nem áll meg a határoknál - a tengerbe engedett szennyvíz okozza. A Balti-tengerbe Szentpétervár után a legtöbb szennyező anyagot éppen Kalinyingrád engedi. Éppen ezért az Európai Unió anyagilag is támogatja az oblasztyban a szennyvíztisztítók megépítését (CICHOCKI, B. – PELCZYNSKA-NALECZ, K.-WILK, A. 2001).

Kalinyingrád város szinte teljes ivóvízellátását a Pregol-folyó biztosítja, melybe egyúttal a város kommunális létesítményei és több tucatnyi ipari létesítmény is kibocsátja a szennyvizet, jelentős részük minden előzetes tisztítás és szűrés nélkül. Ennek köszönhetően a Pregol-folyó állapota minden túlzás nélkül nevezhető katasztrofálisnak, a folyó városi szakasza és torkolata a Balti-tenger medencéjének legszennyezettebb területe.

Az áldatlan helyzet kialakulása a 70-es évek második felére vezethető vissza, amikor elkezdődtek a városi nagy szennyvíztisztító-telepek építései, illetve szinte minden nagyobb vállalat mellett is elkezdődtek ezek a beruházások, de a peresztrojka és a Szovjetunió szétesése megakadályozta a munkálatok befejezését. Pénzügyi források hiányában a részben megépített beruházások egy részét szétlopták, más részét egyszerűen hagyták tönkre menni.

A vállalatok privatizációját követően az új tulajdonosoknak nem volt szándéka vagy pénzügyi lehetősége befejezni a megkezdett beruházásokat.

Az orosz Állami Számvevőszék által 1999-ben lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy az 1976-ban megkezdett beruházásokból semmi nem valósult meg, Oroszország a Balti-tenger védelméről szóló Helsinki Egyezményben vállalt kötelezettségeit nem tartja be. A Pregol-folyóból a szennyvíz a Balti-tengerbe gyakorlatilag tisztítás nélkül ömlik. Számos helyen a mai napig még a háború előtt kiépített csatornarendszerek és szennyvíztisztítók működnek.

A folyó vizének szennyezettsége nyilván negatív módon hat az abból nyert ivóvíz minőségére is, mely különösen az őszi-téli időszakban messze nem felel meg a közegészségügyi normáknak. Ez hatással van a lakosság egészségügyi állapotára is, bizonyíthatóan összefügg olyan betegségekkel, mint a vírusos Hepatitis A fertőzés, rosszindulatú daganatos megbetegedések, újszülöttek és várandós nők megbetegedései, vérkeringési rendszer betegségei, szalmonella fertőzések.

A különböző vállalatok által a folyóba engedett szennyezés mértékéről sem a lakosoknak, de sok esetben a hivatalos szerveknek sincs információja. A legnagyobb ipari szennyezőanyag kibocsájtó az oblasztyban a cellulóz- és papíripar.

Kalinyingrád város három kikötője évente közel 4 millió köbméter szennyezőanyagot bocsájt ki. Kőolajszármazék, klór és foszfáttartalma közel azonos a más orosz kikötők által kibocsájtott szennyezőanyagokéval, de szénhidrogén tartalma lényegesen magasabb (МАЛЫШЕВ, П. 2003).

Mivel a szennyezés a Balti-tengerbe jutva több országot érint, ezért az 1996-ban elfogadott Balti-tenger védelméről szóló Helsinki Egyezményben döntés született egy projekt kidolgozásáról Kalinyingrád ivóvíz- és szennyvízrendszerének rekonstrukciója. A projektet 1999-ban dolgozták ki – az Állami Számvevőszék említett vizsgálatát követően – közel 60 millió USD értékben. A finanszírozásban részt vállalt Svédország és Dánia, illetve az Európai Beruházási Bank. A rekonstrukciós munkáknak 2003-ban kellett volna befejeződni, ám előreláthatólag erre legkorábban 2014-ban kerülhet sor (www.rg.ru).

9.12. Biztonságpolitika

A II. világháború után Kalinyingrád oblaszty volt a Szovjetunió egyik leginkább militarizált régiója, ahol átlagosan 100 000 katona állomásozott, ezen kívül jelentős hadiipari bázis és civil kiszolgáló struktúra is tartozott a hadsereghez. A terület zárt övezet volt, azaz

külföldi állampolgár nem látogathatta, de még a szovjet lakosok is csak külön engedéllyel. Az oblaszty lakosai a területet szintén csak külön engedély birtokában hagyhatták el.

A Varsói Szerződés felbomlását és a Szovjetunió szétesését követően katonai szempontból is átértékelődött a régió szerepe. A Balti országokból a hadiflotta hajóit itt vonták össze, illetve a valamikori NDK és Lengyelország területéről a korábban ott állomásozó szovjet csapatokat is Kalinyingrádba vezényelték át, ami komoly aggodalmat keltett a szomszédos országokban. Az ott állomásozó csapatok száma csak 1993-tól kezdett csökkenni a fegyveres erők számának Mihail Gorbacsov által megkezdett, majd Borisz Jelcin által folytatott csökkentése kapcsán. A gazdasági problémák megoldására pedig a régió zárt státusza is megszűnt. Azt követően, hogy a terület exklávé lett, a kezdeti időszakot leszámítva, a katonai jelenlét fokozatosan csökkent, és egyre inkább védelmi szerepet tölt be.

Újabb konfliktusforrást jelentett Lengyelország és Litvánia NATO csatlakozása. Oroszországot leginkább az nyugtalanította és nyugtalanítja a mai napig, hogy ebben a két országban a NATO atomrakétákat vagy amerikai rakétavédelmi rendszereket telepít. Minden alkalommal, amikor ez a téma terítékre kerül, Oroszország válaszképpen Iszkander rakéták kalinyingrádi telepítésével fenyeget. Ugyanakkor a 2001. szeptember 11-i tragédia kapcsán a terrorizmus elleni közös küzdelem új távlatokat nyitott a NATO és Oroszország kapcsolatában, ami kedvezően hat a térségben kialakult helyzetre is.

Litvánia NATO csatlakozása még egy komoly problémát vetett fel. Oroszországba Kalinyingrád harcászati egységeinek tranzitútvonala Litvánián keresztül vezet. A szovjet időkben Vilniuson és Kaunason keresztül közlekedtek a katonákat és hadieszközöket szállító vonatok. Az orosz fél már 1992-ben szeretne megállapodásban rögzíteni, hogy Litvánia továbbra is engedélyezi területén keresztül Kalinyingrádból Oroszországba a hadsereg tranzitszállítmányait, de ezt a litván fél visszautasította. Végül is a nyugat-európai országok nyomására Litvánia beleegyezett. A szovjet csapatok Litvánia területéről történő végleges kivonását követően 1993 augusztusában született egy államközi megállapodás a tranzit hadiszállítmányokról. Az orosz félnek azonban minden esetben előzetesen engedélyeztetni kellett a tranzitot, és meglehetősen magas vám terhelte a szállítmányokat, illetve egyéb megkötések is nehezítették az átutazást. A litván fél 1994 októberében a nemzetközi jognak is megfelelő szabályozást vezetett be, ami még tovább szigorította a tranzitforgalmat. Az orosz fél ezt nem fogadta el, végül 1995-ben sikerült egy kompromisszumos megállapodást létrehozni. Azóta ez a megállapodás van érvényben a két ország között, amelyet évente meghosszabbítanak. Érthető módon azonban az orosz fél egyre

inkább tengeri úton igyekszik mozgatni a hadsereg tranzitszállítmányait (ОЛЬДБЕРГ, И. 2003).

10. Kalinyingrád oblaszty mint exklávé helyzete – összefoglalás

Értekezésem első részében bemutattam azokat a szociális és gazdasági problémákat, melyekkel Kalinyingrád oblasztynak sajátos helyzetéből adódóan meg kell küzdenie.

- I. Kalinyingrád oblaszty sajátos történelmi utat járt be. A terület geopolitikai jelentőségét a fagymentes, közvetlen kijárata adja a Balti-tengerre. A terület birtoklásáért az évszázadok során nagyhatalmak vívtak háborút. A terület három alkalommal volt exklávé, először porosz a XVIII. században, majd német a két világháború között, és orosz a Szovjetunió szétesését követően.
- II. Kalinyingrád oblaszty helyzete meghatározza lakói identitástudatát. A különböző politikai érdekek igyekeznek azt sugallni, hogy az exklávé valamilyen módon önállóságra vagy elszakadásra törekszik, de a szociológiai felmérések ezt nem igazolják, sőt hasonló helyzetben lévő régió (Pszkov oblaszty) lakóinál erősebb lokálpatriotizmus, az anyaországhoz való kötődés jellemzi lakóit.
- III. Az oblaszty sajátos geopolitikai helyzete számos probléma forrása az ott lakók számára. Ezek közül a legégetőbbek az alábbiak:
  - Személyek és áruk szabad mozgása
  - Gazdasági helyzet
  - Energiaellátás
  - Munkaerő-piaci és szociális helyzet
  - Demográfiai helyzet
  - Környezetvédelem
  - Biztonságpolitika
- IV. Ezek megoldására az oblaszty önmagában nem képes. Lakói joggal várnak több és hatékonyabb segítséget a központi kormányzati szervektől. Nem megengedhető, hogy az exklávé és lakói politikai játszmákban váljanak eszközzé, a segítségnyújtás csak ígélet és a propaganda része maradjon.
- V. Az oblaszty vezetőinek a rendelkezésre álló forrásokat és támogatásokat a jelenleginél lényegesen hatékonyabban kell felhasználnia. Számos olyan projekt

indult el (gáztároló építése, betelepülők támogatása, szennyvíztisztítók modernizálása, geotermikus energia hasznosítása), amely javíthatja az oblaszty gazdasági versenyképességét, az ott élők életminőségét, de ezek befejezése éveket késik. A kudarc okai összetettek. Szerepet játszik ebben az exklávéra is jellemző, Oroszországban virágzó korrupció, az ügyintézés nehézkessége, a felelősök tehetetlensége, szakmai alkalmatlansága, a törvényi szabályozás átláthatatlansága.

- VI. Kalinyingrád jelenlegi helyzete mind Oroszország, mind Lengyelország, mind Litvánia, de igazából az Európai Unió számára is egyszerre kockázati tényező és lehetőség az együttműködésre.
- VII. Kalinyingrád oblaszty kérdésében Moszkvára a katonai érdekek közvetlen kényszerítő erővel hatnak, de törekednie kell a NATO-val való együttműködésre, hogy a terrorizmus globálissá vált problémáját együttesen tudják kezelni.
- VIII. Kalinyingrád oblaszty helyzeténél fogva lehetőséget nyújt a csempészek (fegyver- és drog) és az illegális migránsok számára az Európai Unióba való bejutásra. Ahhoz, hogy lakói kitörjenek az elszigeteltségből, az EU-nak könnyíteni kell a vízümpolitikáján, de Oroszországgal együttműködve garantálni kell a környező EU-s országok biztonságát a csempészekkel és az illegális migránsokkal szemben.
- IX. Az exklávé gazdasági fejlődésének és lakói szociális helyzetének javulása nagy mértékben függ attól, mennyire képes a környező régiókkal, országokkal együttműködni. A területtől nem idegen ez a helyzet. Königsberg az egykori Hanza-szövetség tagja volt, innen indult a Borostyánút. Az oblaszty vezetőségének törekednie kell a multilaterális és bilaterális határon átnyúló együttműködésekre. Ezek kialakítását és működését segíthetik az oblasztyban akkreditált diplomáciai testületek. Jelenleg Lengyelország, Litvánia, Lettország és Svédország főkonzulátussal, Németország vízumkiadó ponttal rendelkezik, Dánia, Görögország, Örményország és Olaszország diplomáciai képviselőtét tiszteletbeli konzul látja el. A Belarusz Köztársaság moszkvai nagykövetségének része működik Kalinyingrádban, Hamburg város Kereskedelmi- és Iparkamarája pedig képviselőt tart fenn a városban. A multilaterális kapcsolatok terén az oblasztynak integrálódnia kell a Balti régió együttműködésbe. A bilaterális kapcsolatokban stratégia partnerei Beloruszia, Litvánia és Lengyelország. Az együttműködéseknek a kölcsönös előnyökön és a jószomszédi viszonyon kell alapulnia. Számos olyan terület van, ahol ez megvalósítható (gazdaság, kereskedelem, közlekedés – áruszállítás,

környezetvédelem, turizmus, kultúra, kutatás és oktatás.) Jelenleg három belorusz oblasztyal van hivatalosan kétoldalú együttműködési megállapodás (1996 – Grodnyenszk oblaszty, 1996 – Minszk oblaszty, 2004 – Breszt oblaszty), öt litvánal (1995 – Klaipeda-megye, 1996 – Panevezis-megye, 1996 – Kaunas-megye, 1997 – Marijampole-megye, 1999 – Taurage-megye), három lengyel vajdasággal (2001 – Varmia-Mazúriai vajdaság, 2002 – Pomerániai vajdaság, 2004 – Nyugat-Pomerániai vajdaság). A Belorusziával való együttműködést a földrajzi közelségen kívül az is indokolja, hogy az orosz után Kalinyingrád oblasztyban a legnagyobb számú nemzetiség a belorusz. Az együttműködést erősíti az 1990-es évek elején megkötött, de sokáig nem működő, majd 2010-ben megerősített orosz-belorusz-kazah vámunió. Litvánia és Lengyelország viszonylatában egyre inkább előtérbe kerülnek a regionális gazdasági érdekek, erre a turizmus témakörnél részletesen is kitérek.

X. Kalinyingrád vonatkozásában az új, hosszú távú – 2016-ig érvényes - régiós fejlesztési stratégia 2006-ban készült el. A stratégia alapja a 2006-ban elfogadott, a Különleges Gazdasági Övezetre vonatkozó Elnöki törvény. A fejlesztési stratégia két, egymással szorosan összefüggő fejlesztési célt tűz ki.

1. Kalinyingrád oblaszty versenyképességének növelése mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban.
2. A lakosság életszínvonalának növelése és életminőségének javítása, ezek európai színvonalhoz való közelítése.

A fejlesztési program megjelöli azokat a területeket, amelyeket a fenti célok eléréséhez kiemelten kell kezelni. Ezek szinkronban vannak az általam ismertett problémákkal:

- Orosz-EU kapcsolatok rendezése, ezen belül is Kalinyingrád oblaszty státuszának rendezése
- Az importfüggőség csökkentése, a külföldi befektetések ösztönzése
- Energiaellátás infrastruktúrájának fejlesztése
- Közlekedési- és szállítási infrastruktúra fejlesztése
- Demográfiai problémák kezelése
- Az oktatási és munkaerő-piacon kialakult anomáliák megoldása
- Az oblasztyon belüli térségi fejlettségi különbségek csökkentése

Ma még számos kérdés nyitott a régió jövőjével kapcsolatban. Vasfüggöny által övezett sziget marad? Egy új Szingapúr vagy Hongkong születik? Kalinyingrád lesz a Balti-tengeri államok találkozási pontja?

A jelenlegi helyzet alapján Kalinyingrád oblasztynak a jövője két módon alakulhat.

Moszkva bizonyos fokú autonómiát biztosít az oblasztynak, amely szoros együttműködést alakít ki a szomszédos EU tagállamokkal. Olyan jogi és gazdasági környezetet teremt, amely összhangban van a szomszédos országokéval, illetve vonzó feltételeket és garanciákat biztosít a külföldi befektetőknek.

A másik alternatíva, hogy az oblaszty kettős periféria marad, amelynek szociális és gazdasági fejlettsége messze elmarad a szomszédos országokétól, de még Oroszországtól is.

Ez utóbbi semmiképpen nem érdeke egyik érintett félnek sem, és komoly konfliktusforrássá válhat, ezért elemi érdekük az együttműködés és a közös gondolkodás a régió jövőjét illetően.

11. A turizmus mint kitörési lehetőség

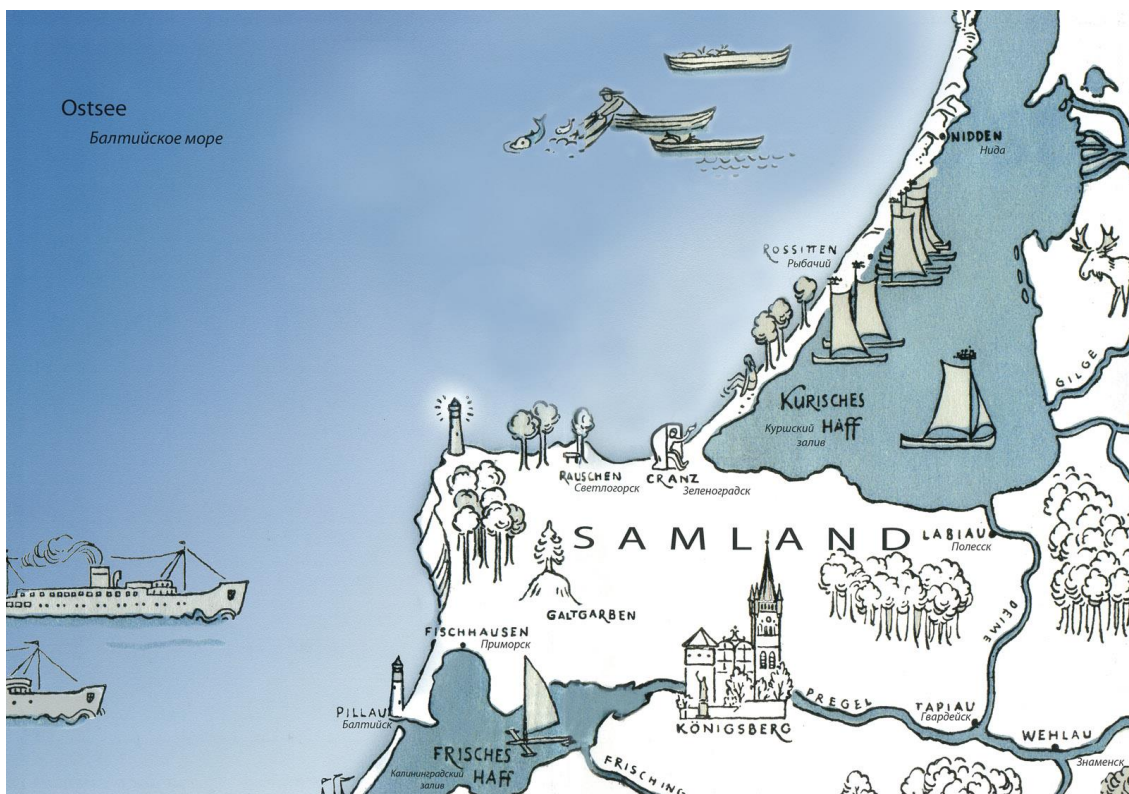
11.1. A turizmus jelenlegi helyzete Oroszországban, turisztikai kínálat Kalinyingrád oblasztyban

Abban a szakértők és az állami irányítás szereplői is egyetértenek, hogy Kalinyingrád oblaszty kitörési pontja éppen a turizmus lehet. Az oblaszty számos olyan vonzerővel rendelkezik, amelyek miatt a területén a turizmus évszázados hagyományokkal rendelkezik.

Kant rajongói a XIX. század óta zarándokolnak el Königsbergbe, majd Kalinyingrádba, hogy a katedrálisnál, ahol a filozófus sírja található, leróják kegyeletüket.

Samland, avagy a Porosz Riviéra – így nevezték Kelet-Poroszország lakói a Balti-tenger partján található fürdővárosokat. Cranz (ma Zelenogradszk), Neukhuren (ma Pionyerszkij), Rauschen (ma Svetlogorszk), Warnicken (ma Lesznoje), Palmnicken (ma Jantarnij) már a XIX. század végén turisták ezreit fogadták (18. ábra). Hotelek, vendégházak, szanatóriumok, jól kiépített tengerparti strandok sorakoztak végig a part mentén. A XX. század elején Samland elegáns fürdőhelynek számított, ahol a hétköznapi vendégeken kívül híres költők, művészek, történészek fordultak meg. Nem véletlen, hogy mind az állami szintű, mind az oblaszty saját turizmusfejlesztési stratégiájában az egykori Samland fürdővárosai kiemelt fejlesztési projektként szerepelnek, hogy újraélesszék a valamikori rangos és nemzetközi

szinten ismert és elismert üdülőhelyeket. A másik komoly turisztikai hagyományokkal rendelkező területe az oblasztnak a Kur-földnyelv, amely 2000 óta az UNESCO Világörökségi Listájában is szerepel Kursiu Nerija Nemzeti Park néven. A népszerű tengerparti üdülőhelyek mellett a Kur-földnyelv büszkélkedhet azzal is, hogy 1901-ben itt építették fel Németország első ornitológiai állomását, amely a mai napig működik. A Kur-földnyelv beleesik a vándormadarak észak-déli vonulási útvonalába, így ősszel és tavasszal van olyan nap, hogy félmillió vándormadár repül el a földnyelv felett. A Nemzeti Park területén található Morszkoje, a valamikori halászfalu, az egyetlen olyan hely, ahol még megőrizték a vidékre jellemző építkezési módot, az úgy nevezett kur stílust. A Nemzeti Park másik büszkesége a „táncoló erdő”. A földnyelv egyetlen pontján a fák úgy nőnek, mintha törzsük valami groteszk táncba merevedne. Közvetlenül a föld felett a fák törzsei megtekerednek. Elfogadott tudományos magyarázat a mai napig nincs a jelenségre.

18. ábra Az egykori Samland és a Kur-földnyelv fürdővárosai
 Forrás: БОПОНОВ В. И. (2009)

Az oblaszty természeti és kulturális öröksége mellett éppen sajátos geopolitikai helyzete miatt lehet vonzó mind a belföldi, mind a külföldi turistáknak. Kalinyingrád oblaszty a külföldiek szemében Oroszország azon része, ami izgalmas, vonzó, sokszínű, mégis

gyorsabban és könnyebben elérhető, mint Oroszország más turisztikai desztinációi. Lehetőséget ad arra, hogy közelebről megismerkedjenek Oroszországgal, annak kultúrájával, hagyományaival, felkeressék a 2006-ban épült pravoszláv székesegyházat. Az oroszoknak pedig Kalinyingrád oblaszty sokkal inkább Európa, mint Oroszország. Kalinyingrád oblasztyba utazni az oroszoknak egy olyan európai kiruccanás, ahol nem szembesülnek kommunikációs problémákkal, hiszen a hivatalos nyelv az orosz. Ugyanakkor az el nem pusztult épületek, kulturális emlékek a Hanza-városok utánozhatatlan hangulatát tükrözik.

Helyzeténél fogva Kalinyingrád oblaszty összekötő kapocs lehet Európa és Oroszország között. Földrajzi helyzete, történelmi múltja elválaszthatatlanul kötődik a környező országokhoz, remek lehetőséget adva több országot felölelő tematikus utak kialakítására.

Az összekötő kapocs szerepe egyébként nem idegen a néhai Königsbergtől. A porosz időkben is főleg attól függött a város jóléte, mennyire tájékozódtak a kereskedői mind Európában, mind Oroszországban, A XVIII–XIX. században itt áramlott át az áruk özöne az Atlanti-óceántól egészen a Volgáig (LAUDACSEK K. 1998).

Az együttműködés fontosságát mind az oblaszty vezetői, mind az Európai Unió felismerte. Számtalan közös projekt indult el, amelyet az Európai Unió komoly összegekkel támogat. A TACIS program keretében a litvániai Klaipeda és Kalinyingrád város dolgozott ki 2004-ben közös turisztikai fejlesztési projektet. Szintén Európai Unió forrásból kívánják támogatni azt a tervet, amelynek keretében egy olyan tengeri útvonalat alakítottak ki nyugat-európai és amerikai turistáknak, ahol Németország és Lengyelország északi kikötői mentén hajóznának végig, és a végső állomás a kalinyingrádi Baltyijszk lenne. Döntés született 2007-ben arról, hogy szintén a TACIS program keretében létrehoznak egy úgy nevezett „Gótikus utat”, amely 12 lengyel és 9 kalinyingrádi gótikus várat mutat be. Elkészült lengyel, kalinyingrádi és litván együttműködés keretében 2009-ben egy térkép, amely a három országot összekötő vízitúra-útvonalakat mutatja be.

Kidolgozták 2006-ban Kalinyingrád oblaszty Fejlesztési stratégiáját a 2007–2016 közötti időszakra. A stratégia alapját a 2006. január 10-én aláírt Elnöki Rendelet képezi, amely Kalinyingrád oblasztyot Különleges Gazdasági Övezetté nyilvánította. Az említett Fejlesztési stratégiában a turizmus a prioritást élvező területek egyike.

A turizmus fejlesztése nem csak a V.V. Putyin által kiadott elnöki rendeletben és az oblaszty Fejlesztési Stratégiájában jelenik meg, hanem az Állami Turizmus Ügynökség 2015-ig szóló fejlesztési stratégiájában is kiemelt helyen szerepel a régió. Oroszország jelenleg

érvényben lévő turizmusfejlesztési stratégiáját 2008-ban fogadták el, szerves folytatása a 2002–2005 között érvényben lévő Turizmusfejlesztési Koncepciónak olyan módon, hogy figyelembe veszi az orosz és a nemzetközi turisztikai piacon zajló folyamatokat és az aktuális trendeket.

A Turizmusfejlesztési Koncepció Oroszország természeti adottságai, kulturális öröksége, a turisztikai infrastruktúra fejlettsége figyelembe vételével az alábbi turisztikai termékeket tartja meghatározónak a beutazó turizmus fejlesztése szempontjából:

- Kulturális turizmus
- Kongresszusi turizmus
- Speciális érdeklődésű piaci szegmenseket megcélzó turisztikai kínálat (hajóutak, rendezvények, ökoturizmus, falusi turizmus, vadászat, horgászturizmus, aktív turizmus – azon belül is a sielés és extrém sportok)

A belföldi turizmus szempontjából két kulcsfontosságú terméket emel ki a Turizmusfejlesztési Koncepció: vízparti üdülés és egészségturizmus. A vízparti üdülés két legfontosabb helyszíne a Fekete-tenger és a Balti-tenger partvidéke.

A turisztikai vonzerők, a turisztikai infrastruktúra fejlettsége, a rendelkezésre álló emberi erőforrás szakmai képzettsége alapján a koncepció három csoportba sorolja az oroszországi régiókat (VIII. számú melléklet):

1. Magasan fejlett turisztikai kínálattal rendelkező régiók: Moszkva és Moszkva oblaszty, Szentpétervár és Leningrád oblaszty, Minyerálnije Vodi és vonzáskörzete, Krasznodar körzet és az Arany Gyűrű települései. Ebbe a kategóriába tartozik Kalinyingrád oblaszty is.
2. Közepesen fejlett turisztikai kínálattal rendelkező régiók: Észak-nyugati régió, Tver oblaszty, Oroszország központi területei, Tatársztán, Volgamenti körzet, Észak-Kaukázus egyes területei: Karacsaj-Cserkeszia, Kabardino-Balkaria, Rosztov oblaszty, Irkutszk oblaszty, Tengermelléki körzet, Kamcsatka, Murmanszk oblaszty, Hanti-Manysi Autonóm Körzet.
3. Gyengén fejlett turisztikai kínálattal, de jelentős potenciállal rendelkező régiók: Kaszpi-tenger és Azovi-tenger partvidéke, Északi-sarkvidék, Ferenc József-föld, Távol-keleti régió, Nyugat-Szibéria, Tuva, Burjátia, Urál.
4. Oroszország egyéb területeit nem foglalja magába a Turizmusfejlesztési Koncepció, azaz a koncepció készítői felvállalták azt, hogy vannak olyan területei az országnak,

melyek nem rendelkeznek olyan turisztikai vonzerőkkel, melyek akár a belföldi, akár a nemzetközi turisztikai piacokon megfelelő módon pozícionálhatóak lennének. Úgy gondolom, hogy egy ekkora ország esetében ez megfelelő szakmai döntés volt, így a rendelkezésre álló erőforrások (termékfejlesztésre vagy marketingre fordítandó összegek) nem forgácsolódnak szét, esély van arra, hogy célirányosan és hatékonyan kerüljenek felhasználásra.

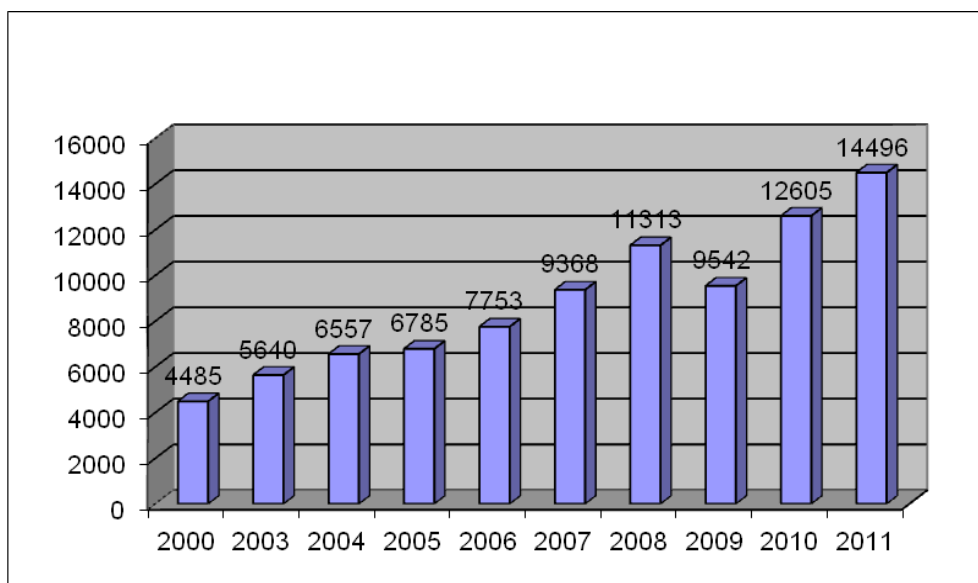
A Turizmusfejlesztési Konceptió Oroszország körzeteiben közigazgatási egységenként határozza meg a kiemelt turisztikai termékeket és turisztikai központokat vagy útvonalakat.

Kalinyingrád oblaszty esetében az alábbi termékek és települések kerültek a Konceptióba:

Termék: egészségturizmus, kulturális turizmus és városlátogatás, aktív turizmus és kongresszusi turizmus. (A felsorolás nem jelent fontossági sorrendet, erre nem tér ki a koncepció.)

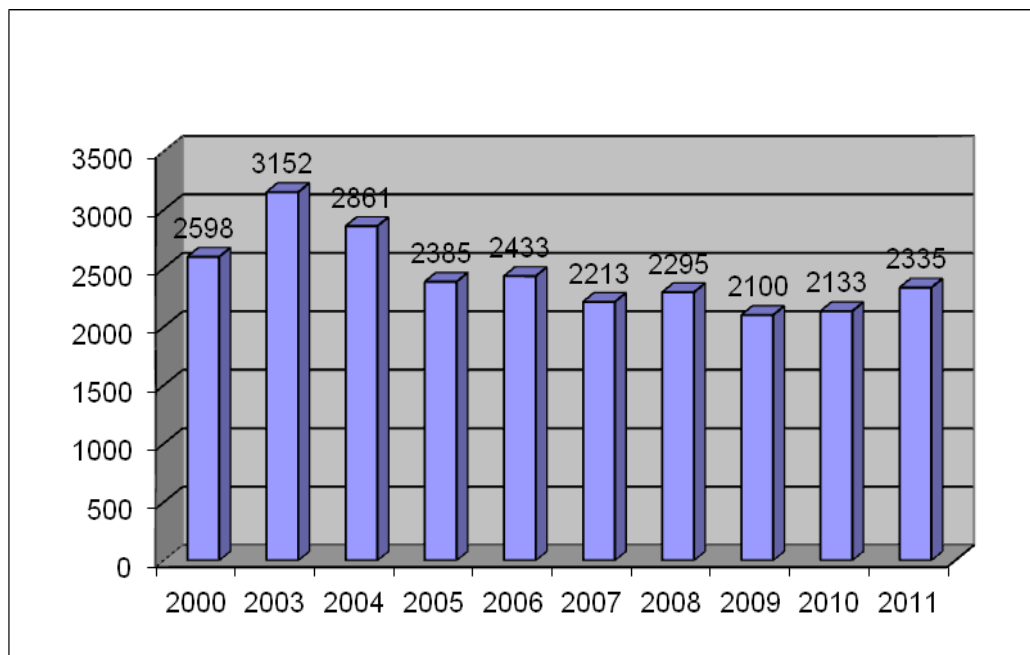
Települések: Kalinyingrád, Szvetlagorszk, Zelenogradszk és a Kur-földnyelv.

A Fejlesztési stratégia átfogó képet ad az orosz turisztikai piac helyzetéről. A helyzetelemzés kiemeli az elmúlt években tapasztalható dinamikus növekedést. Vitathatatlan, hogy a kiutazó forgalom vonatkozásában ezt alátámasztják az adatok (19. ábra), ám a beutazó forgalomra vonatkozóan (20. ábra) ez az állítás már nem helytálló. A rendelkezésre álló adatok objektív értékelését megnehezítik a statisztikai adatszolgáltatás kapcsán már említett ellentmondások.

19. ábra A külföldre utazó orosz turisták száma 2000 – 2011 között (ezer fő)
Forrás: www.russiatourism.ru alapján a szerző saját szerkesztése

Oroszország a külföldi utazások tekintetében Európa legdinamikusabban fejlődő országa, világviszonylatban pedig Kína és India után a harmadik. Az Orosz Statisztikai Hivatal adatai szerint 2011-ben közel 14,5 millió orosz utazott külföldre. Ez több, mint 30 millió utazást jelent, hiszen a fizetőképes réteg egy része már megengedheti magának, hogy évente kétszer vagy akár többször is külföldre utazzon. Költségük kétszerese az európai költségnek, de világviszonylatban is az előkelő kilencedik helyet foglalják el az UNWTO adatai szerint. Oroszországban a desztinációk népszerűségét alapvetően a klimatikus adottságok, a földrajzi elhelyezkedés, a közlekedési összeköttetés és az adott desztináció vízumpolitikája befolyásolja.

20. ábra: Oroszországba beutazó turisták száma 2000 – 2011 között (ezer fő)
 Forrás: www.russiatourism.ru alapján a szerző saját szerkesztése

A beutazó külföldi turisták száma Oroszországban az elmúlt időszakban stagnál. Oroszország számos természeti, kulturális és ember alkotta turisztikai vonzerővel rendelkezik, a világszerte tapasztalható dinamikus forgalomnövekedés a turisták számában itt még sem jelenik meg. Ez csak részben magyarázható a nem megfelelő statisztikai adatszolgáltatással.

A Turizmusfejlesztési Koncepció szerint a legfőbb akadályok a beutazó és a belföldi forgalom növekedésében az alábbiak:

- Az Oroszországgal kapcsolatos negatív sztereotípiák, melyeket egyes médiák folyamatosan erősítenek.

- Az állami finanszírozású turisztikai promóciós tevékenység hiánya belföldön és külföldön.
- A külföldi turisták személyes biztonságának nem megfelelő színvonala.
- A szolgáltatások magas árszínvonala (szállodai árak, étkezés, közlekedés).
- A turisztikai infrastruktúra fejlettségi színvonala nem megfelelő. A szakemberek véleménye szerint ezen belül is a legnagyobb probléma a háromcsillagos kategóriának megfelelő színvonalú szállodák hiánya.
- A vasúti- és légitölekedési hálózat nem megfelelő fejlettsége és a magas jegyárak.
- Nem megfelelő vízumpolitika azokkal az országokkal szemben, amelyek nem jelentenek migrációs veszélyt Oroszországra nézve.
- A megfelelő képzettséggel rendelkező szakemberek hiánya miatt a turisztikai szektorban a szolgáltatások színvonala alacsony.
- Az állami kezelésben lévő múzeumok többségében a külföldi látogatóknak a jegyárak magasabbak, mint a belföldieknek.
- A közutak állapota nem megfelelő.

A koncepcióban felvetett problémák kétségtelenül helytállóak. Az, hogy az egyes turisztikai régiókban mennyire érzékelhetőek, függ attól, hogy az adott régió gazdaságában milyen szerepet tölt be a turizmus, illetve a helyi adminisztrációs szervektől, elsősorban azoknak a turizmus fejlesztése iránti elkötelezettségétől. A felsorolt - a fejlődést akadályozó – tényezőkhöz azonban szükségesnek tartok néhány olyan észrevételt hozzáfűzni, ami pontosabb képet ad a jelenlegi helyzetről.

- A szolgáltatások árai magasak Oroszországban, ám a probléma gyökere sokkal inkább az egyes turisztikai szolgáltatások besorolási rendjében keresendő. Oroszországban nem szabályozza rendelet a kereskedelmi szálláshelyek besorolását, mindössze az Állami Turisztikai Ügynökség publikált ajánlásokat, melyek figyelembe vétele nem kötelező jellegű. A nemzetközi lánchoz tartozó szállodák esetében nyilván a besorolás egyértelmű, de ezek a hotelek területileg rendkívül koncentráltan helyezkednek el Oroszországban (többségük Moszkvában, Szentpéterváron, néhány nagyvárosban, és a Krasznodari körzetben – elsősorban Szocsiban - található). Más esetekben a tulajdonos önbesorolást végez minden hivatalos kontroll nélkül. Sok kereskedelmi szálláshely esetében a konkurencia és az ellenőrzés hiánya miatt az ár, a besorolás és a színvonal nincs összhangban. Ezzel a turista csak a helyszínen szembesül. Ez

elriasztja a külföldi turistákat, de az orosz turisták is előnyben részesítik a belföldi nyaralással szemben a külföldi utazásokat.

- A háromcsillagos kategóriának megfelelő szállodák hiánya különösen Moszkvában érződik. Számos, nagy befogadó-kapacitással rendelkező, az 1930-as években épült moszkvai szállodát zártak be rekonstrukcióra vagy bontottak le az elmúlt években. Ezek egy része a felújítást követően luxuskategóriájú szállodaként üzemel tovább, mint például a Hotel Ukrajna vagy a Moszkva Szálloda. Szakmai körökben a legnagyobb hibának a Roszija Szálló bezárását és lebontását tartják. Ez rendelkezett a belvárosban a legtöbb férőhellyel. Lebontását követően a helyén több luxusszálló építését tervezték, de a 2008-as gazdasági válság miatt az építkezések el sem indultak. Így Moszkvában óriási deficit alakult ki a megfelelő színvonalú, de megfizethető turistakategóriájú hotelekből.
- A belföldi utazások szempontjából a hatalmas távolságok miatt a légitözlekedés kulcsfontosságú. Ez a terület azonban számos problémával küzd. Ide tartozik a vidéki repülőterek gyakran elképesztően lerobbant állapota, a Szovjetunió szétesését követően alakult számtalan regionális légitársaság tőke hiányában leamortizálódott repülőgépparkja, a pilóták nem megfelelő szakmai és emberi hozzáállása miatt bekövetkezett balesetek. A helyzet az elmúlt 1-2 évben a szigorodó állami szabályozásnak köszönhetően sokat javult. Ezek a szigorítások látszólag annak a társadalmi felháborodásnak a következményei, amelyek az egyre gyarapodó repülőgép-szerencsétlenségeket követték. Másrészt hiba lenne figyelmen kívül hagyni az Aeroflot légitársaság monopolhelyzetre való törekvését, amit az állami vezetők is támogatnak. Feltételezhető, hogy a regionális vagy kisebb, magántulajdonban lévő légitársaságok tevékenységére vonatkozó megszorítások csak látszólag szolgálják az utasok biztonságát, sokkal inkább az Aeroflot piaci helyzetét erősítik. Számos kisebb légitársaság szorult ki a piacról, repült útvonalait az Aeroflot foglalta el. A konkurencia csökkenése az árak folyamatos emelkedését eredményezi.
- A nemzetközi turizmus szempontjából a légitözlekedés szintén meghatározó szerepet játszik. Mivel az orosz légtér nem liberalizált, ezért menetrendszerinti nemzetközi légijárat indításához kormányközi megállapodás szükséges. Csak az egyezményben kijelölt légitársaságok üzemeltethetnek járatokat az egyezményben megjelölt városok között. Ez akadályozza a versenyt, így az árak is általában magasak.

- Az Oroszországgal kapcsolatos negatív sztereotípiák jelentős részben köszönhetőek annak, hogy szinte teljes egészében hiányzik az állami finanszírozású turisztikai promóciós tevékenység külföldön. A potenciális látogatók szinte kizárólagos hírforrása a politikai és gazdasági publikációk és hírek. Alig néhány olyan kiemelt turisztikai szakmai kiállítás van, ahol Oroszország megjelenik (WTM – London, ITB – Berlin). A Turisztikai Ügynökség a Turizmusfejlesztési Konceptió mellékleteként készített egy összehasonlító táblázatot a UNWTO által megadott adatokra hivatkozva arról, hogy 2005-ben egyes európai országok milyen összeget fordítottak az állami költségvetésből turisztikai marketingtevékenységre külföldön. Az európai országok átlagos költségvetése 31,7 millió Euro, Oroszország esetében ez az összeg mindössze 3,4 millió Euro, ezzel Oroszország sereghajtó ebben a listában, egyedül Észtország rendelkezett kisebb költségvetéssel (II. Melléklet) (www.russiatourism.ru). Az európai átlaghoz képest rendkívül alacsony állami költségvetés mellett a turisztikai promóciós tevékenységet akadályozza az is, hogy Oroszország nem rendelkezik külföldön államilag finanszírozott turisztikai képviseletekkel. Ennek hiányában valóban nagyon nehéz egy pozitív országgépet kialakítani.
- Oroszország legfontosabb turisztikai küldőpiacainak állampolgárai (Németország, Kína, Amerikai Egyesült Államok, Finnország, Nagy-Britannia, Olaszország, Franciaország) turistaútleveél birtokában csak vízummal léphetnek be Oroszország területére. Önmagában véve a vízumkényszer is akadályt jelent, de ezt még fokozzák egyéb adminisztratív rendelkezések is. Az Oroszországban tartózkodó külföldieknek – amennyiben tartózkodásuk időtartama meghaladja a 72 órát – regisztráltatniuk kell magukat a meglátogatott helyen. A regisztrációt intézheti saját maga a turista, de ebben az esetben a Bevándorlási Hivatalt kell felkeresnie. Nyelvtudás, helyismeret hiányában ez nem egyszerű feladat. Mindemellet meg lehetőségen sok időt vesz igénybe. Egyes szállodák átvállalják a vendégeik regisztrációját, de ennek költségét kifizettetik a vendéggel, holott 2011. január 1. óta a regisztráció ingyenes. Azok a szálláshelyek, amelyek kisebb településen találhatóak, nem is vállalják a regisztrációt, mert a saját alkalmazottaiknak kellene elutazni a legközelebbi olyan településre, ahol a Bevándorlási Hivatalnak van kirendeltsége. Nem is beszélve azokról az esetekről, amikor a külföldi turista esetleg falusi szálláshelyen száll meg vagy esetleg sátorban, például egy túrán az Altajban. A regisztráció gyakorlatilag kivitelezhetetlen, elmulasztása azonban komoly pénzbírságot vonhat maga után.

- Oroszországban számos oktatási intézmény kínál turizmus és vendéglátás szakképzést. Ezek egy része államilag finanszírozott, másik része önköltséges. Függetlenül a finanszírozás formájától és a képző szervtől, a gyakorlatban dolgozó szakemberek általános véleménye az, hogy a képzések színvonala nem megfelelő, nem gyakorlatorientált, és elvétve akad olyan oktatási intézmény, ahol az oktatók valaha is dolgoztak volna a turizmusban. A tanárok döntő többsége történész, politológus vagy geográfus végzettséggel rendelkezik, mindenféle gyakorlati tapasztalat hiányában oktatva turizmust.

A fennálló problémáknak, a fejlődést gátló tényezőknek nyilván számos oka van. Véleményem szerint azonban mindezek azokban a történelmi tényezőkben gyökereznek, amelyek a turizmus fejlődésirányát megszabták és kijelölték a Szovjetunióban. Minden pozitív irányú törekvés ellenére a beidegződéseken nagyon nehezen tudnak túllépni.

Röviden szeretném összegezni azokat a törekvéseket, amelyek meghatározták a turizmus fejlődését a Szovjetunióban, és amelyek a mai napig – bár egyre csökkenő mértékben – de hatással vannak az állami turizmusirányítás rendszerére Oroszországban.

11.2. A turizmus fejlődését meghatározó szovjet örökség

11.2.1. A turizmus mint a szovjet propaganda eszköze a Szovjetunióban

„A két kontinensen fekvő, a világ egykori legnagyobb országa, a Szovjetunió területe 22,4 millió km² volt, több mint kétszerese Európának. A nyolcvanas években lakossága meghaladta a 275 milliót, amellyel – Kína és India után – az akkori világ 3. legnépesebb állama volt, Európa lakóinak 40%-a szovjet állampolgársággal rendelkezett. Ehhez képest a nemzetközi turizmusban betöltött szerepe rendkívül csekély volt, ugyanakkor a belföldi idegenforgalom viszonylag nagy tömegeket mozgatott. De nemcsak volumenében maradt el a világ, illetve Európa turizmusának élmezőnyétől a szovjet idegenforgalom, hanem annak jellege, működési rendszere, fő céljai, sajátos vonásai is eltértek a vezető országokétól, illetve attól a szisztémától, mint amit ma modern turizmusnak nevezünk” (AUBERT A.-BERGHAUSER S.-BOGNÁR A.- GELÁNYI N.-GYURICZA L.-MÁRTON N. 2011 p. 143).

A szovjet hatalom szinte létezésének első pillanatától fogva igyekezett megteremteni a turizmus feltételrendszerét. Igaz, meglehetősen sajátos értelmezésben. A Közoktatási Népbiztosság 1918-ban létrehozta az első szovjet idegenforgalmi szervezetet, melynek

feladata iskolai kirándulások szervezése volt. Megalakult az a bizottság, melynek munkájában neves geográfus, botanikus és biológia professzorok vettek részt. A bizottság Petrográd környékén épített ki turisztikai bázisokat, 1919. májusára már hat ilyen bázis működött. Ezek az objektumok iskolásokat és pedagógusokat fogadtak, és alapvető céljuk a látogatók kulturális, szociális nevelése volt.

A népművelési feladatok 1929-től egyre inkább háttérbe szorultak, és a bázisok vezetőitől egyre aktívabb politikai nevelő munkát követeltek meg. Feladatuk a városi és a falusi osztályharc tanulmányozása és bemutatása lett.

A fiatal szovjet állam turizmusának gyökerei tehát a Petrográd környéki turisztikai oktató-bázisokban eredtek meg. Az országon belüli helyzet stabilizálódásával a turizmus is egyre nagyobb területeit érintette a Szovjetuniónak. Egyre több, és egyre távolabbi városokból érkeztek szervezett csoportok Moszkvába és Petrográdba. Ezeknek az utaknak a szervezésében egyre nagyobb szerepet játszottak a szakszervezetek.

Sajnos ezek a bázisok nem sokáig léteztek, 1929–1931 között a 20-as években a turizmus területén tevékenykedő tudósok nagy része a megtorlás áldozata lett. Az általuk kidolgozott elméleteket elavultnak nyilvánították, és betiltották. A szovjet turizmus első évtizede tragikus véget ért, pedig kétségtelenül óriási szerepet játszott a széles néptömegek, azon belül is elsősorban a fiatal nemzedék oktatásában és népművelésében (УСЫСКИН Г. 2007).

11.2.2. A proletár turizmus részvénytársasága – a szovjet tömegetturizmus gyökerei

A tömegetturizmus fellendítésére 1928-ban részvénytársaság formájában megalakult a „Szovetszkij Turiszt” (Szovtur) elnevezésű szervezet, amely csoportok számára szervezett utakat. A részvénytársaság saját szállodákat és üdülőházakat birtokolt. Körútjaiban a forradalom kiemelkedő helyszínei és a szocializmus építésében élenjáró települések szerepeltek.

Mivel a Szovtur bázisai szinte kizárólag csak a Szovtur részvényeseit, illetve az általa szervezett utak résztvevőit fogadták, egyre sürgetőbb volt az igény a növekvő számú egyéb turisták kiszolgálására. Így jött létre 1929-ben a Proletár Turizmus Részvénytársasága. A részvénytársaság hitvallása szerint a proletár turizmus a széles dolgozó tömegek kulturális szintje emelésének legfőbb mozgatóereje.

A két fenti részvénytársaság egyesítésével 1930. március 8-án jött létre a Proletár Turizmus Össz-Szövetségi Önkéntes Társasága. A társaság alapvető feladata az volt, hogy a

turizmusnak olyan megjelenési formáit alkossa meg, amelyek a szocializmus építését mozdítják előre. A Proletár Turizmus Össz-Szövetségi Önkéntes Társasága ezen kívül kiemelt feladatának tekintette a felnövő új nemzedék ideológiai nevelését.

A Társaság 1932-ben az első Össz-Szövetségi Egészségügyi, Testnevelési és Turisztikai Konferenciáján a proletár turizmus feladatait és célkitűzéseit az alábbiak szerint határozta meg:

- A proletár turizmusnak olyan tömeges és önkéntes társadalmi mozgalomként kell fejlődnie, amely szervesen összefügg a szocializmus építésével és a forradalommal.
- A proletár turizmus megjelenési formája az önkéntes és csoportos utazás, amelynek alapvető feladatai a következők: társadalmi-politikai munka, üzemi propaganda, kulturális és politikai nevelés, a kollektív szellem és a szervezettség szintjének erősítése, testi edzettség fokozása.
- A proletár turizmusnak szerves részévé kell válnia a vállalatok, termelőszövetkezetek, oktatási intézmények életének.
- A gyerekturizmus fejlesztése a felnövekvő nemzedék kommunista nevelésének egyik formája, a Társaság egyik legfontosabb feladata. A turizmusnak a gyermekek szabadidejének egyik tömeges és bárki számára elérhető formájává kell válni.

A Proletár Turizmus Össz-Szövetségi Önkéntes Társasága nem csak országhatáron belül vált komoly politikai tényezővé, hanem országhatáron kívül is jelentős társadalmi-politikai tekintélyre tett szert, elsősorban a proletár tömegek körében.

A Társaság tevékenysége 1936-ban váratlanul megszakadt. A Központi Végrehajtó Bizottság Elnöksége úgy döntött, hogy a Társaság tevékenysége potenciális veszélyeket rejt magában, a nép ellenségeinek fészke lehet, ezért tevékenységét be kell szüntetnie (УСЫСКИН Г. 2007).

11.2.3. A turizmus mint a szovjet propaganda eszköze a nemzetközi turizmusban

A nemzetközi turizmus története a Szovjetunióban hosszú időn keresztül azonos az INTOURIST történetével. 1929 áprilisában a szovjet állam döntése nyomán megalakult a Nemzetközi Turizmus Össz-Szövetségi Részvénytársasága – az INTOURIST. A szervezet egyértelmű feladata volt a kommunista rezsim propagandája külföldön, illetve a Szovjetunióba látogató külföldi turisták ideológiai nevelése, meggyőzése.

A legelső feladatok egyike volt, hogy az INTOURIST meghatározta, hogy a Szovjetunióba érkező külföldi turisták csakis és kizárólag csoportosan mely útvonalakon mozoghatnak, és azokon is milyen közlekedési eszközzel. Azzal, hogy csak csoportos utazást engedélyeztek, sok más egyéb mellett a propagandatevékenységet is megkönnyítették.

Természetesen azt szigorúan figyelték, hogy a „nem kívánatos külföldi személyek” listájában szereplők a csoportokba se kerülhessenek be. A Szovjetunióba érkező külföldi turisták a helyi lakosok csak szűk körével léphettek kapcsolatba, szovjet állampolgár pedig nem mehetett be a külföldi turisták részére fenntartott éttermekbe, szállodákba.

Mindezek mellett a 30-as években folyamatosan nőtt a külföldi turisták száma, elérve az évi 70 000 fő beutazót. Ez a növekedés 1937-ben szakad meg a háborús fenyegetettség növekedésével.

A külföldről a Szovjetunióba érkező csoportok elsősorban munkásdelegációk voltak, amelyeket a küldő országok szakszervezetei, kommunista- vagy munkáspártjai ajánlása alapján állítottak össze. A munkásokból álló csoportokon kívül jellemző volt még a külföldi ifjúsági csoportok fogadása, amelyek a Szovjetunió a nagy ipari- és kulturális központjait látogatták meg. Franciaországból, Ausztriából, Németországból, Olaszországból, a Skandináv Államokból érkeztek ifjúsági csoportok Moszkvába, Leningrádba, Rosztovba.

Gyakorlatilag ebben az időszakban a beutazó turizmus, függetlenül a Szovjetunióba érkező turista csoport szakmai vagy korosztályi összetételétől, a szovjet hatalom számára elsősorban a nemzetközi gazdasági és kulturális kapcsolatok építését szolgálta. Éppen ezért a programoknak kötelező részét képezték a szovjet munkásokkal való találkozások és beszélgetések, a „proletár barátság” estjei. A külföldiek kötelező módon megismerkedtek a Szovjetunió gazdasági rendszerével, a munkások életével, a programok részét képezték a gyárlátogatások. Gyakoriak voltak a találkozók speciálisan felkészített munkásokkal, akik a külföldieknek a Szovjetunió rendkívül idealizált arcát mutatták be, mesélték el.

Az INTOURIST nem csak a Szovjetunióba érkező turisták programjának szervezését bonyolította, hanem mai szóval élve feladata volt az ország promóciója is külföldön. Az ország reklámja a szovjet hatalom propagandájával volt azonos.

A forradalom után az új rezsim egyik legfontosabb ideológiai fegyvere lett külföldön az ország és az új rendszer propagandája. A Szovjetunió arculatának mitologizálásában külföldön a legnagyobb szerepet az INTOURIST játszotta. Erre a célra a Szovjetunió komoly összegeket áldozott. Nagyon fontos volt, hogy egy pozitív kép alakuljon ki a nyugat-európai országokban a Szovjetunióról. Ez azonban csak egy stabil politikai viszonyrendszerben

jöhetett volna létre. De naivitás lett volna azt hinni, hogy a kapitalista Európával ezt tisztán a diplomácia eszközeivel meg lehet teremteni. Ezért nagyon fontos volt a Szovjetunió számára, hogy informális úton, a politikától látszólag független eszközökkel teremtsen egy pozitív országgépet a nyugat-európai országok különböző társadalmi rétegeiben. Ennek egyik lehetséges eszköze volt éppen a turizmus.

Az INTOURIST két alapvető csoportra osztotta a Szovjetunióba látogató turistákat: azok, akik csak új élményekre vágytak, és az ennél mélyebben meggyőzhetőekre. Az utóbbiak hazatérésüket követően előadásokat tartottak, újságcikkeket, brossúrákat, könyveket publikáltak a tapasztalataikról.

Az INTOURIST saját maga is igyekezett újsághirdetéseket, kiadványokat, brossúrákat megjelentetni külföldön. Ezek minősége és tartalma azonban sok kritikát kapott még szovjet részről is. A kritikák nagy része kiemelte, hogy a reklámok gyenge minőségűek és a szezon kezdetéhez képest mindig késve jelennek meg (БАГДАСАРЯН В. Э. - ОРЛОВ И. Б. - ШНАЙДГЕН Й. Й. - ФЕДУЛИН А.А. - МАЗИН К. А. 2007).

Oroszország mai turizmusában még mindig erősen érezhetőek a szovjet gyökerek és beidegződések. Legyen ez akár a belső szabályozórendszer, akár a promóciós tevékenység, akár az adminisztrációs kötelezettségek vagy az oktatás rendszere és sajátosságai. Ugyanakkor egyértelmű a törekvés mind állami, mind vállalkozói szinten, hogy olyan versenyképes, modern turisztikai kínálat alakuljon ki Oroszországban, amely mind a belföldi, mind külföldi turisták igényeit képes kielégíteni. Ennek érdekében az állami turizmusirányítás az alábbi célkitűzéseket kívánja megvalósítani:

- A turizmusra vonatkozó törvényi szabályozás modernizálása.
- A turisztikai infrastruktúra fejlesztése.
- Új turisztikai központok / desztinációk létrehozása.
- Mind belföldön, mind külföldön államilag támogatott turisztikai promóciós tevékenység, amely elősegíti egy pozitív országmázs megteremtését.
- A turisztikai szolgáltatások színvonalának emelése.
- A jelenlegi vízumpolitika felülvizsgálata, az illegális migráció szempontjából veszélytelen küldőországokban a vízumkiadás liberalizálása.
- A turisták személyes biztonságának növelése.

A kitűzött célok elérése érdekében 2007-ben Oroszország területén 14 Különleges Turisztikai-Gazdasági Övezet létrehozásáról döntött az orosz kormány. Ezek egyike Kalinyingrád oblaszty.

12. Kalinyingrád mint turisztikai desztináció helye a Balti régióban

12.1. Integrációs folyamatok a Balti régióban

A világban zajló integrációs folyamatok felgyorsítják az abban résztvevő országok, régiók fejlődését. A globalizálódó világban egyre nő a konkurenciaharc az egyes államok és makrorégiók között, nyertesekké azok a régiók válnak, amelyek sikerrel tudnak részt venni a gazdasági integrációs folyamatokban. Az Európában zajló integrációs folyamatok egyik csomópontja éppen a Balti régió, ahol Oroszország egyes területei is érintettek. Oroszország nem engedheti meg magának azt, hogy ne vegyen részt a Balti régióban, hiszen éppen ez az együttműködés segítheti elő az érintett orosz területek szociális-gazdasági felzárkózását és fejlődését.

A turizmus mint a világ gazdaság egyik legdinamikusabban növekvő ágazata, a Balti régióban igen gyors ütemben fejlődik és komoly perspektívákkal bír. A nemzetközi turizmus Oroszország érintett területein az 1990-es évek elején indult fejlődésnek. Különösen igaz ez Kalinyingrád oblaszty esetében, ahol 1991-ig nemzetközi turizmusról nem is beszélhetünk, de még a belföldi turizmus is igen erős korlátokkal működhetett, hiszen az oblaszty jelentős része zárt terület volt, ahova engedély nélkül sem külföldiek, sem orosz állampolgárok nem utazhattak. Kalinyingrád oblaszty vezetése előtt nagyon komoly feladat áll. Egyrészt Kalinyingrád oblasztyban kell olyan turisztikai kínálatot létrehozni, amely versenyképes a szomszédos országok kínálatával, másrészt ezt oly módon kell kialakítani, hogy a kínálat egy része integrálható legyen a Balti régió nemzetközi turisztikai útvonalába.

Nyilvánvaló, hogy a Balti régió területén található oroszországi régiók közül az integrációs folyamatban földrajzi és gazdasági helyzeténél fogva leginkább érintett és érdekelt éppen Kalinyingrád oblaszty. Már most léteznek olyan tematikus utak a Balti régióban, amelyben Kalinyingrád is részt vesz (Hanza városok, Borostyánút, Királyi utak). Ahhoz azonban, hogy minél több tematikus úthoz csatlakozhasson Kalinyingrád oblaszty, még számos beruházásra és fejlesztésre van szükség. Ahhoz, hogy valóban csatlakozhasson a „Balti Gyűrű” elnevezési kerékpárúthoz, még jó néhány kilométer útvonalat kell kiépíteni. Számos érdekes tengeri- és folyami hajóútvonalhoz csatlakozhatna az oblaszty, ha megfelelő infrastrukturális fejlesztéseket hajtana végre.

12.2. A Balti régió meghatározása

A Balti régió egy több államot magába foglaló makrorégió. Maga a Balti régió (The Baltic Sea Region) az 1990-es évek elején kezdett formálódni. Létrejöttét két tényező befolyásolta alapvetően. Egyrészt a világban végbemenő globalizációs folyamatok, másrészt a Szovjetunió szétesése, illetve az ennek kapcsán formálódó új államközi gazdasági és politikai viszonyok.

Tágabb értelemben véve a régió része minden olyan ország, amely kijáráttal rendelkezik a Balti-tengerhez, vagy annak közelében fekszik: Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Oroszország, Észtország, Litvánia, Lettország, Lengyelország és Németország (időnként még Belaruszt is ide sorolják).

21. ábra A Balti régió

Forrás: <http://www.worldatlas.com/aatlas/infopage/printpage/balticsea.htm> alapján a szerző saját szerkesztése

Szűkebb értelemben – és ezen értekezés is ezt veszi alapul – az alábbi területek tartoznak a Balti régióhoz: Németország területéről Mecklenburg–Elő-Pomeránia, Schleswig-Holstein, Dánia, Svédország, Finnország, Lengyelország területéről Varmia-Mazúriai vajdaság, Pomerániai vajdaság, Nyugat-Pomerániai vajdaság, Litvánia, Lettország, Észtország,

Oroszország területéről Szentpétervár, Leningrád oblaszty², Novgorod oblaszty, Pszkov oblaszty és Kalinyingrád oblaszty (21. ábra) (ДРАГИЛIEBA, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007).

12.3. Turizmus a Balti régióban

A Balti régió területe 1 324 000 négyzetkilométer, területén 45 millió fő él. A terület turisztikailag vonzó desztináció. Elsősorban a belföldi turizmus fejlett, de az 1990-es évek közepe óta jelentős fejlődésnek indult a régióban a nemzetközi turizmus is. A régióba tartozó közigazgatási egységekből éppen Kalinyingrád oblaszty a legkülönlegesebb, hiszen ez az a terület, amely a turizmus számára csak 1991 után nyílt meg.

A III. melléklet adatai alapján a régió legfontosabb turisztikai termékei rangsorba állítva:

1. Leisure – tengerparti üdülés
2. Városlátogatás – fővárosok, nagyobb városok, történelmi városok
3. Ökoturizmus, falusi turizmus, aktív turizmus – A tengerparttól távolabb eső erdős-tavas vidékek
4. Hajóutak a Balti-tengeren
5. A Balti régió belül három turisztikai szubrégió határolható le:
6. Északi terület, amely magába foglalja Svédország északi felét, illetve Finnország területének nagy részét. Az egész Balti régióban itt a legmagasabb a tengerszint feletti magasság, sűrű a vízhálózata, sok a tó, nagy területeken találhatóak erdők, elsősorban tűlevelű erdők. A klimatikus viszonyok itt még a legmelegebb augusztusi hónapban sem teszik lehetővé a tengerparti fürdőzést.
7. Középső terület, amelyhez Svédország déli fele, Finnország déli tengerparti területei, Észtország, Lettország és az oroszországi területek tartoznak Kalinyingrád oblaszty kivételével. Néhány kivételtől eltekintve ez már sík vidék, szintén sűrű vízhálózattal és sok tóval rendelkezik, de az erdők részaránya már kevesebb, a népsűrűség nagyobb.

---

² Az 1703-ban alapított Szentpétervár neve az idők folyamán több alkalommal is változott. A város nevét 1914-ben Petrográdra változtatták, majd 1924-ben Leningrádra. A Szovjetunió összeomlása után 1991-ben visszakapta eredeti nevét, ám az oblaszty, melynek Szentpétervár a központja, megtartotta szovjet nevét, így maradt Leningrád oblaszty.

8. Déli terület, melyhez Dánia, Németország és Lengyelország a régióba tartozó közigazgatási egységei, Kalinyingrád oblaszty és Litvánia tartozik. Sík terület, kevesebb erdővel, de melegebb klímával (ДРАГИЛIEBA, И. И. - КОРНЕЕВEЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007).

A régiót alkotó egyes közigazgatási területek jelentős különbségeket mutatnak a turizmus fejlettsége, a turisták száma és a küldőterületek tekintetében (III. melléklet).

A régióban egyértelműen vezető szerepet tölt be Németország, itt a legfejlettebb a turizmus fogadórendszere, ennek megfelelően a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma is a legmagasabb. Ezt követi Svédország, Dánia, Finnország, a lengyel vajdaságok. Lényegesen lemaradnak a sorban a jelenlegi orosz és a volt szovjet területek.

Németország vezető szerepét a régióban három tényezőnek köszönheti: a területén található számos történelmi és építészeti emlékek, a szolgáltatások széles választékának és magas színvonalának. A Balti régió területén fekvő két németországi közigazgatási egység kedvelt célpontja a németországi belföldi turizmusnak, ugyanakkor a Balti régió egyéb területeinek (főleg Lengyelország és Kalinyingrád oblaszty esetében) jelentős küldőpiaca is.

Németország két fent említett közigazgatási egységében az üdülőhelyek szinte egymást érik a tengerparton. A régióban itt a legmagasabb a kereskedelmi szálláshelyek száma. Kiemelt szezonnak a nyári időszak számít, a turistaérkezések 80%-a a június-szeptember közötti időszakban realizálódik. Schleswig-Holstein tipikusan a családi üdülések helyszíne, bár a tengerparti üdülöhelyek közül az Északi-tenger partján fekvők népszerűbbek, mint a Balti-tengeriek. Schleswig-Holsteinben a tengerparti területektől távolabb eső tavas-erdős részek is kedvelt célpontjai a turizmusnak, itt a szezonális ingadozás is jóval kisebb, mint a tengerparti üdülöhelyeken. A városlátogatások kedvelt célpontjai Kiel és Lübeck, a Hanza-városok egykori fővárosa.

Mecklenburg-Elő-Pomeránia üdülöhelyei Berlin viszonylagos közelségének köszönhetően már a XIX. században is ismertek és kedveltek voltak. Németország egyik olyan körzete, ahol az ipar kevésbé fejlett, ennek köszönhetően a terület jelentős része természetvédelmi körzet, területének 13%-át három nemzeti park alkotja. Az NDK időszakában itt több mint ezer szanatórium, turistaház, turista bázis működött, összesen közel 140 ezer férőhelyet biztosítva. Évente közel 2,5 millió kelet-német turista pihent itt, közel 8 millió vendégéjszakát generálva. Az árak emelkedésének és az életszínvonal csökkenésének köszönhetően 1992-re 1,9 millióra csökkent a turisták száma a régióban. A komoly állami infrastrukturális

beruházásoknak köszönhetően az 1990-es évek közepétől újra növekedésnek indult mind a belföldi, mind a nemzetközi turizmus.

A Balti régió északi országaiban – különösen Svédországban és Finnországban – szintén fejlett a turizmus. Az itt élő lakosok szívesen utaznak, utazásaik nagy részének célpontjai éppen a Balti régióban található szomszédos országok. Fejlett a beutazó turizmus is, Svédország, Dánia, Finnország évente összesen közel 12 millió külföldi turistát fogad. A Balti régióban található német területekkel összehasonlítva, az északi országokban a városlátogatás a legkedveltebb turisztikai termék, de Finnország és Svédország esetében komoly vonzerőt képviselnek a természeti adottságok is, a táj szépsége. A turisztikai szolgáltatások kínálata és színvonala is megfelelő.

Különösen dinamikusan fejlődik a nemzetközi turizmus Lengyelország érintett vajdaságaiban. Egyre magasabb a szolgáltatások színvonala, az árak viszonylag alacsonyak, a nyugati országokhoz képest kedvezőbbek a természeti-ökológiai viszonyok. Ennek köszönhetően dinamikusan nő a turisták száma Németországból, a skandináv országokból, Oroszországból, Nagy-Britanniából és az Amerikai Egyesült Államokból. A 700 kilométeres Balti-tengeri tengerparti szakaszon több mint 20 üdülöhely van, köztük olyan ismert is, mint Sopot. A városlátogató turizmus fő célpontja Gdansk és Szczecin. A tengerparttól távolabb eső részen a legfontosabb turisztikai vonzerő a Mazuri-tóvidék. A régióon belül Kalinyingrád oblaszty legfontosabb konkurense a három lengyel vajdaság. Ugyanakkor a határközeli lengyelországi beruházások akár közös turisztikai együttműködések is megalapozhatnak, a vízi turizmus területén erre már konkrét példa is van.

Észtország, Lettország, Litvánia üdülöhelyei rendkívül népszerűek voltak a Szovjetunióban. Az itt nyújtott szolgáltatások színvonala lényegesen magasabb volt, mint a Szovjetunió egyéb üdülőterületein. Ezen kívül a baltikumi országok sajátos építészeti stílusa, kulturális és történelmi emlékei szintén komoly vonzerőt jelentettek a szovjet turistáknak. A három országban a szovjet időszakban összesen 2885 szanatórium és üdülő működött. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az összes szovjet szanatórium 17,8%-a Észtország, Lettország és Litvánia területén volt. A Szovjetunió szétesését követően a szanatóriumok egy része bezárt vagy profilt váltott. Mindhárom ország, de különösen Észtország esetében igaz, hogy magas a látogatók száma, azaz sok külföldi mindössze egy napra, kereskedelmi szálláshely igénybevétele nélkül látogatja meg az országokat.

A szovjet időszakban a legfejlettebb turisztikai infrastruktúrával Lettország rendelkezett, elsősorban a Riga melletti üdülöhelynek, Jurmalának köszönhetően, amely a mai napig ismert

és népszerű Oroszországban. Ezen kívül a nyári időszakban a folyók és a tavak kiváló lehetőséget kínálnak az aktív turizmus kedvelőinek, télen pedig a dombvidékek kedvelt helyei a sísport kedvelőinek.

Litvánia legismertebb tengerparti üdülőhelyei Palanga és a Kur-földnyelv. A tengerparttól távolabb eső területeken Druskininkai és Birstonas az ismert üdülőhelyek. Itt az elmúlt években szintén számos beruházás zajlott, így Kalinyingrád oblasztnak is komoly konkurenciát jelentenek. Vilnius és Kaunas a városlátogató turizmus fontos célpontja.

Lettországból és Litvániából a Szovjetunió szétesését követő időszakhoz képest újra nő az orosz turisták száma, de egyre több vendég érkezik Németországból, Lengyelországból, Finnországból és egyéb nyugat-európai országokból.

A legkomolyabb sikereket a nemzetközi turizmus területén Észtország mondhat magáénak, holott a szovjet időszakban itt volt a legkevésbé fejlett turisztikai infrastruktúra. Legfontosabb küldőpiaca Finnország. A nyelvi, kulturális és földrajzi közelségen kívül szerepet játszanak ebben a kedvező észtországi árak a finnországiakkal összehasonlítva, különösen az alkohol esetében. Tallin a legfontosabb vonzereje az országnak.

A Balti régióhoz tartozó orosz területek közül egyértelműen Szentpétervár turizmusa a legfejlettebb. Itt a legmagasabb a belföldi és a külföldi turisták száma és a legfejlettebb a turisztikai infrastruktúra is. A fejlettségi szint tekintetében Szentpétervárt Leningrád oblaszty, Kalinyingrád, Pszkov és Novgorod oblasztyok követik. Bár Kalinyingrád oblasztyban jelentős a nemzetközi turizmus, helyzeténél fogva kevésbé fejlett a belföldi turizmus és a turisztikai infrastruktúra fejlesztése is lassabban halad a szükségesnél. A Balti régió tagjaira vonatkozó statisztikai adatokat (kereskedelmi szálláshelyek száma, vendégéjszakák száma, külföldi turisták vendégéjszakáinak %-os aránya, legfontosabb küldőpiacok) a IV. melléklet mutatja (ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007).

12.4. Kalinyingrád szerepe és lehetőségei a Balti régió turisztikai kínálatában

A Balti régióban 1984 óta létezik hivatalos együttműködés a turizmus területén. Ekkor alakult meg a Balti Turisztikai Együttműködés (BTC). Számos olyan Európai Unió program zajlott vagy zajlik, amely a Balti régió turizmusfejlesztését célozza. Ilyen például az Interreg IIIB „Fenntartható fejlődés a turizmusban” program, melynek keretében számos projekt került megvalósításra (SuPortNet II, Baltic Welcome Center, High Quality Tourism 2, Baltic Cruise Projekt 2004–2007).

Kalinyingrád oblasztyot is közvetlenül érintő projekt a Seagull, a Balti Eurorégió fejlődését megcélzó program. A projekten belül kimondottan Kalinyingrád oblasztyra dolgozták ki a Seagull IIRC (Russian Component), amelynek egy része a turizmusfejlesztésre vonatkozik. Ennek a programnak a keretében nemzetközi turisztikai szakértők segítették az orosz fél munkáját.

Az oblaszty számára a másik igen fontos program a Via Hanzeatika autóút építése. Az autóút Elblangból Kalinyingrádon és Szovjetszken keresztül halad Riga felé, elősegítve a baltikumi régió határon átnyúló kapcsolatait és közlekedését, ezzel a turizmus fejlődését is (ДРАГИЛЕВА, И. И. – КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007).

Kalinyingrád oblaszty számára véleményem szerint a határokon átnyúló turisztikai projekteken a legfontosabb partnerek Lengyelország és Litvánia. Az együttműködés az alábbi területeken lehetséges:

Orosz-litván projekt:

- Közös turisztikai termékek és programok kidolgozása a Kur-földnyelvre, amely az UNESCO Világörökség része, és amelynek területén Litvánia és Oroszország osztozik. Ez azért is kulcsfontosságú kérdés, mert az orosz fél komoly beruházásokat tervez a Kur-földnyelven. Ezeket egyeztetnie kell az UNESCO-val, különben elveszítheti a világörökségi státuszát, ami értelemszerűen érinti a litván oldalt is. Sokáig az orosz fél nem volt hajlandó egyeztetni az UNESCO szakértőivel, majd a benyújtott javaslataikat az UNESCO két alkalommal is visszautasította. Nagy valószínűséggel ezzel a Kur-földnyelv elveszíti az orosz állami támogatásokat mint kiemelt fejlesztési övezet. Megmarad viszont az a lehetőség, hogy Litvániával közös turisztikai fejlesztéseket hajtsanak végre a Kur-földnyelven a Balti régió turisztikai projektjeinek keretében.
- A határátkelők rekonstrukciója.

Orosz-lengyel projekt:

- Közös turisztikai termékek kidolgozása a Visztula-öbölre és Visztula-turzásra, amelynek területén Lengyelország és Oroszország osztozik.
- A Mazuri-csatorna rekonstrukciója és közös turisztikai termék kidolgozása.
- A határátkelők rekonstrukciója megtörtént, ám kívánatos lenne a határátkelés egyszerűsítése és gyorsítása.

Orosz-lengyel-litván projekt:

- A három országot érintő kerékpárutak építése (ideális az Elblang-Olstyn-Szovjetszk-Ribacsij-Litvánia útvonal lenne).
- Közös tengeri hajózási útvonalak kialakítása.
- A három országot érintő vizitúra útvonalak kialakítása.

13. Kalinyingrád oblaszty mint turisztikai desztináció helye Oroszország Északnyugati körzetében

Kalinyingrád oblaszty Oroszország Északnyugati turisztikai régiójához tartozik (22. ábra). Az Északnyugati turisztikai régió beosztásánál az orosz Állami Turizmus Ügynökség hivatalos régiós beosztását vettem alapul. Oroszországban nyolc nagy turisztikai régió van, melyek további kisebb régiókra tagolódnak. A nyolc nagy régió: Távolkeleti Turisztikai Régió, Szibériai Turisztikai Régió, Uráli Turisztikai Régió, Északnyugati Turisztikai Régió, Központi Turisztikai Régió, Volgamenti Turisztikai Régió, Déli Turisztikai Régió és Észak-Kaukázusi Turisztikai Régió. Kétségtelenül mind európai, mind magyar viszonylatban a régiók kiterjedése szokatlanul nagy. Az Állami Turizmus Ügynökség régiós felosztása érvényesül a fejlesztések meghatározásában, a promóciós tevékenységben is. Hasonló szerepet töltenek be a turizmusirányításban, mint a magyarországi kilenc turisztikai régió. Indokoltnak tartom megvizsgálni Kalinyingrád oblaszty szerepét abban a turisztikai régióban, melybe tartozik, illetve Kalinyingrád oblaszty és Szentpétervár összehasonlítása véleményem szerint több szempontból is indokolt:

- Azonos turisztikai régióba tartoznak.
- Hasonlóan érdekes történelmi múlttal rendelkeznek.
- Mindkét esetben érvényes a könnyített vízumkiadási gyakorlat.
- Ideális esetben részei lehetnek egy körútnak akár hajóval, akár autóbusszal.

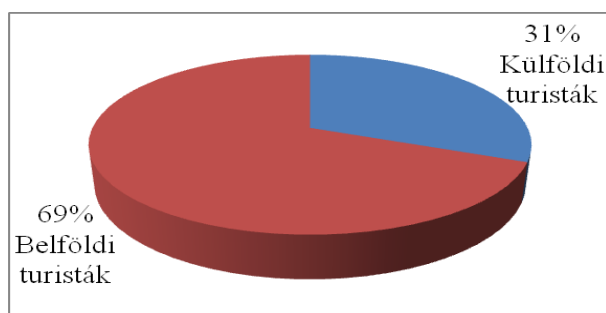

22. ábra Az Északnyugati turisztikai régió

Forrás: <http://www.rstnw.ru/main.html> alapján a szerző saját szerkesztése

Az Északnyugati turisztikai régióba tartozó közigazgatási egységek turisztikai infrastruktúrájának fejlettsége, a turisztikai vonzerők eloszlása és a látogatók, illetve a vendégéjszakák száma jelentős különbségeket mutat. A régió kétségtelenül legtöbb vonzerővel, turistával és legnagyobb ismertséggel rendelkező desztinációja Szentpétervár. Az észak Velencéjének is nevezett város nem csak a régióban számít a leglátogatottabb desztinációnak, hanem európai viszonylatban is előkelő helyet foglal el. A UNWTO adatai szerint 2009-ben Szentpétervár a 11. leglátogatottabb európai város volt. A listában egyetlen orosz város előzte csak meg, a 9. helyen álló Moszkva.

A belföldi turisták száma lényegesen magasabb az Északnyugati turisztikai régióban, mint a külföldi turistáké (23. ábra).

23. ábra: Az Észak-nyugati turisztikai régióban a belföldi és a külföldi turisták aránya

Forrás: Типоаромемп Северо-Запада РФ – 2009 alapján a szerző saját szerkesztése

A régiót alkotó közigazgatási egységek statisztikai adatait a turisták számára vonatkozóan nagyon nehéz objektív módon értékelni és összevetni. Azonban a rendelkezésre álló adatok és az orosz Statisztikai Hivatal (Rosstat) adatait összevetve megállapítható, hogy az Északnyugati régió saját adatai nem csak a turisták számát, hanem a látogatók számát is tartalmazzák. Míg a Rosstat az általa publikált statisztikákban a rendelkezésére álló adatok alapján a kereskedelmi szálláshelyet igénybe vevő turisták számát tünteti fel, addig az Északnyugati turisztikai régió adatai tartalmazzák azon vendégek számát is, akik nem vesznek igénybe kereskedelmi szálláshelyet, azaz a 24 óránál rövidebb ideig tartózkodó látogatókat, illetve Szentpétervár esetén a maximum 72 órára hajóval érkezők számát. Ez utóbbi lehetőséget sok külföldi turista használja ki, hiszen abban az esetben, ha utazásának célja Szentpétervár, tartózkodása nem haladja meg a 72 órát és hajóval érkezik, akkor vízummentesen léphet be Oroszország területére. Értelemszerűen Szentpétervár területét nem hagyhatja el, 72 óránál többet nem tartózkodik a városban és valószínűleg a szálláshelye az érkezési hajón van. Ezekkel a tényekkel magyarázható az, hogy a Rosstat adatai szerint 2009-ben Oroszországban 2100,6 ezer beutazó turista volt, míg az Északnyugati turisztikai régió adatai szerint 2009-ben csak Szentpéterváron 2300 ezer külföldi fordult meg.

Az Északnyugati turisztikai régió adatait alapul véve Kalinyingrád oblaszty a turisták számát tekintve a középmezőnybe tartozik. Míg 2006-2008 között egy dinamikus fejlődés figyelhető meg a turisták számában, 2009-ben – nyilván a gazdasági válságnak köszönhetően – egy erőteljes visszaesés következett be, holott az előzetes várakozások éppen erre az időszakra prognosztizáltak egy robbanásszerű növekedést.

Az Északnyugati turisztikai régióban statisztikai adatok a látogatók száma (24. táblázat), illetve megbontva a külföldi és belföldi látogatók száma vonatkozásában állnak a rendelkezésünkre 25. és 26. táblázat).

Összes látogató - ezer fő					
Közigazgatási egység	2006	2007	2008	2009	2010 (becsült adat)
Szentpétervár	4485,0	4600,0	4800,0	4800,0	4896,0
Leningrád oblaszty	1600,0	1700,0	1785,0	1850,0	1870,0
Vologda oblaszty	1100,0	1164,0	1332,0	1360,0	1460,0
Kalinyingrád oblaszty	356,0	396,7	520,0	360,0	400,0
Karélia Köztársaság	1651,1	1781,0	1830,0	1650,0	1710,0
Novgorod oblaszty	238,4	254,8	266,4	257,8	266,4
Pszkov oblaszty	234,4	273,8	283,0	250,0	234,4
Arhangelszk oblaszty	230,0	245,0	280,5	203,0	270,0
Murmanszk oblaszty	243,2	286,7	297,8	270,1	280,5
Komi Köztársaság	20,0	26,0	32,5	36,0	39,0
Nyenyec Autonóm Körzet	15,0	15,0	20,0	20,0	20,0
Összesen	10127,1	10742,0	11447,2	11059,6	11492,1

*24. táblázat Az Északnyugati turisztikai régióban a látogatók száma 2006-2010
Forrás: Типоаромемп Сеепо-3анада РФ – 2009 alapján a szerző saját szerkesztése*

A látogatók száma (belföldi és külföldi együttesen) 2006 és 2010 között nem nagy mértékben, de emelkedett szinte minden oblasztyban. A látogatók száma egyedül Pszkov oblasztyban stagnált.

Belföldi látogató - ezer fő					
Közigazgatási egység	2006	2007	2008	2009	2010 (becsült adat)
Szentpétervár	2000,0	2200,0	2500,0	2500,0	2550,0
Leningrád oblaszty	1250,0	1340,0	1407,0	1461,0	1476,0
Vologda oblaszty	870,0	1003,6	1167,8	1203,6	1295,8
Kalinyingrád oblaszty	274,0	308,5	405,6	279,6	316,4
Karélia Köztársaság	1229,5	1270,0	1330,0	1250,0	1300,0
Novgorod oblaszty	200,7	225,1	234,8	234,9	234,8
Pszkov oblaszty	200,4	252,9	249,1	200,0	220,0
Arhangelszk oblaszty	217,4	258,5	250,8	188,1	250,8
Murmanszk oblaszty	213,2	256,2	262,6	235,2	234,4
Komi Köztársaság	7,6	21,0	25,0	28,0	30,0
Nyenyec Autonóm Körzet	15,0	15,0	20,0	20,0	20,0
Összesen	6477,7	7150,8	7852,7	7600,4	7937,2

25. táblázat Az Északnyugati turisztikai régióban a belföldi látogatók száma 2006-2010
 Forrás: Типовой меморандум Северо-Запада ПФ – 2009 alapján a szerző saját szerkesztése

A belföldi látogatók száma emelkedett, itt a növekedés dinamikája Vologda oblasztyban és a Komi Köztársaságban a legszembetűnőbb. Vologda oblaszty növekvő népszerűsége Moszkva relatív közelségének is köszönhető. Vologda oblaszty központja, Vologda mindössze 400 kilométerre fekszik Moszkvától. A város és az oblaszty többi történelmi városai (Belozerszk, Totyma, Velikij Usztyug) kedvelt kirándulóhelyek. Velikij Usztyug pedig nem csak történelmi látnivalói miatt népszerű, hanem Oroszországban ez számít a Télapó rezidenciájának. Pszkov környékén a mai napig számos középkori emlék és kolostor

található, amelyekből a leghíresebb a Pecserszkij Kolostor, melyet a pravoszláv hit erősödésével egyre többen keresnek fel.

Külföldi látogató - ezer fő					
Közigazgatási egység	2006	2007	2008	2009	2010 (becsült adat)
Szentpétervár	2485,0	2400,0	2300,0	2300,0	2346,0
Leningrád oblaszty	350,0	360,0	378,0	389,0	394,0
Vologda oblaszty	230,0	160,4	164,2	156,4	164,2
Kalinyingrád oblaszty	82,0	88,2	114,4	80,4	83,6
Karélia Köztársaság	375,6	510,0	500,0	400,0	410,0
Novgorod oblaszty	37,7	29,7	31,6	22,9	31,6
Pszkov oblaszty	34,0	20,9	33,9	50,0	50,0
Arhangelszk oblaszty	12,6	22,0	29,7	14,9	29,7
Murmanszk oblaszty	30,1	33,5	35,2	34,9	36,8
Komi Köztársaság	12,4	5,0	7,5	8,0	9,0
Nyenyec Autonóm Körzet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Összesen	3649,4	3629,7	3594,5	3456,5	3554,9

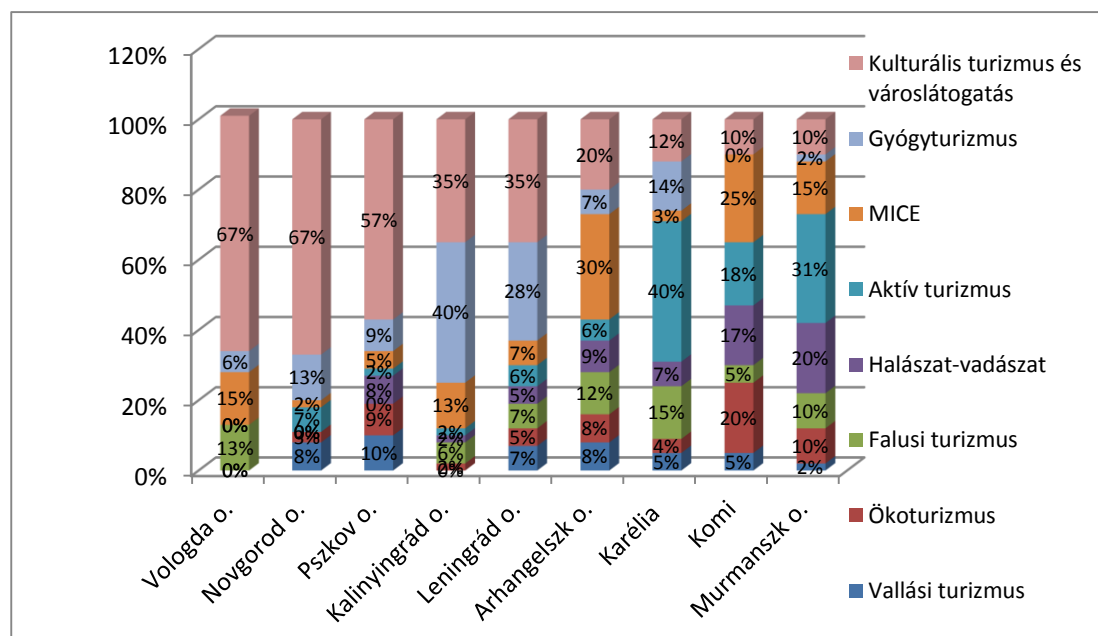
26. táblázat Az Északnyugati turisztikai régióban a külföldi látogatók száma 2006-2010
 Forrás: Типологический справочник «Северо-Запад РФ – 2009» alapján a szerző saját szerkesztése

Egy desztináció látogatottságát a turisztikai kínálat és az ahhoz kapcsolódó marketing határozza meg. A turisztikai kínálat fő összetevői a vonzerő, a közlekedés, egyéb infrastruktúra (áram, víz, szennyvíz, hulladék kezelése), turisztikai alapszolgáltatások (szállás, étkezés és szórakoztatás, tájékoztatás), egyéb szolgáltatások, higiénia és közbiztonság, vendégszeretet, árak, intézményrendszer (LENGYEL M. 2004).

Az Északnyugati régióban az egyes közigazgatási egységek turisztikai kínálata jelentősen eltér egymástól. Ez egyértelműen tükröződik a látogatók számában is. Az értekezésemnek nem célja a régió turisztikai kínálatának részletes bemutatása, elsősorban azokat tényezőket

vizsgálom, amelyek meghatározóak vagy különlegesek Kalinyingrád oblaszty esetében a régión belül.

Átfogó vonzerőleltár egyetlen közigazgatási egység esetében sem készült. A régión belül jól elkülöníthető, hogy az egyes közigazgatási egységekben mely turisztikai termékek iránt milyen kereslet mutatkozik (27. ábra).

27. ábra: A kereslet megoszlása az Északnyugati turisztikai régióban

Forrás: *Typoapomemp Cepepo-3anada PΦ – 2009 alapján a szerző saját szerkesztése*

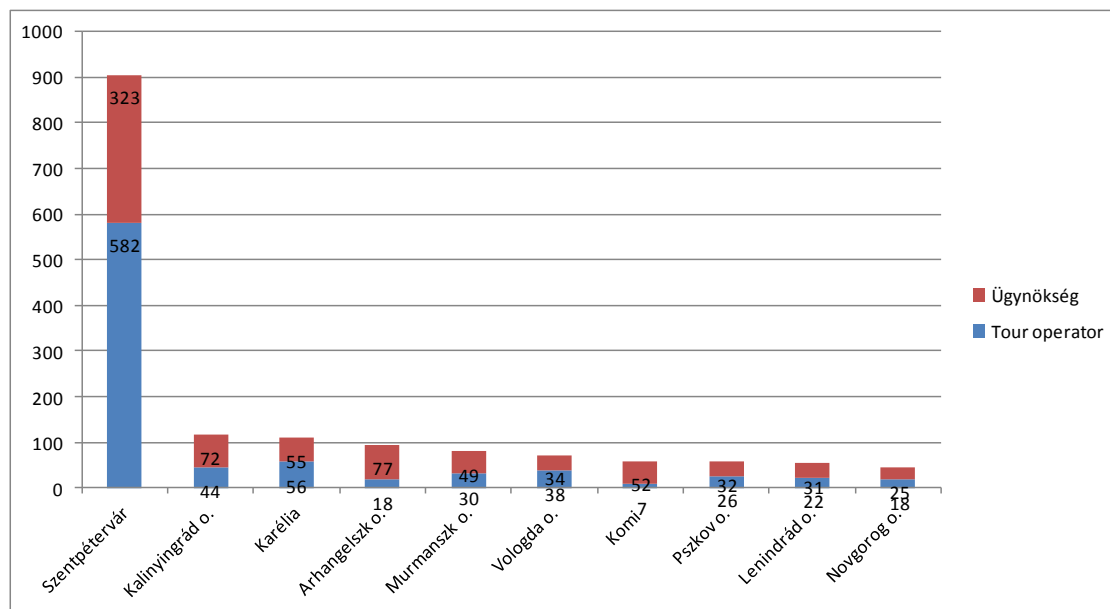
Kalinyingrád oblaszty esetében a régióban kiemelkedően magas a gyógyturizmus iránti kereslet, illetve jelentős a kongresszusi turizmus (MICE), a kulturális turizmus és városlátogatások iránti kereslet.

A régióban Kalinyingrád oblaszty és Szentpétervár rendelkezik a már említett különleges jogokkal a külföldiek beutazása tekintetében.

A kereslet-kínálati viszonyok tükröződnek a piaci szereplők számában is. A legtöbb tour operátori jogkörrel rendelkező utazási iroda a régióban Szentpéterváron, Kalinyingrád oblasztyban és Karéliában található. Kalinyingrád esetében mindenképpen említésre méltó, hogy azon ritka vidéki városok közé tartozik, ahol a tour operatorok zöme nem moszkvai vagy szentpétervári tour operator saját irodája, hanem valóban önálló jogkörrel rendelkező helyi tour operator. Nyilvánvalóan ez is az oblaszty sajátos helyzetéből fakad, hiszen a beutazó turisták is többnyire közvetlenül az oblasztyba érkeznek, illetve a kiutazó forgalom is

innen vagy a szomszédos Litvánia vagy Lengyelország repülőtereiről bonyolódik. Kalinyingráddal ellentétben a többi vidéki város utazási irodáinak nagy többsége moszkvai vagy szentpétervári központtal rendelkezik. Szentpétervár vezető pozíciója a 26. ábrán is egyértelműen tükröződik.

Szemmel láthatóan a beutazásban gyengébb eredményeket felmutató közigazgatási egységekben az utazási irodák nagy része csak ügynöki tevékenységet folytat, azaz a kiutaztatás a profilja, de az sem saját jogon (28. ábra).

28. ábra Az Északnyugati turisztikai régió közigazgatási egységeiben az utazási irodák száma 2009-ben

Forrás: Типоапомемп Северо-Запада РФ – 2009 alapján a szerző saját szerkesztése

Az Északnyugati turisztikai régióban az elmúlt időszakban állami finanszírozásban összesen hét olyan projekt valósult meg, ami nemzetközi turisztikai vonzerő lehet, vagy a beruházás helyszínét erősíti abban, hogy nemzetközi vonzerővé válhasson.

Ebből három projekt a turisztikai infrastruktúrát érinti. Az egyik a szentpétervári City-tour elnevezésű városnéző autóbuszos program, a másik a szintén szentpétervári folyami taxik rendszerének kialakítása, illetve harmadikként a Turisztikai Információs Irodák kialakítása Szentpéterváron, Velikij Novgorodban és Leningrád oblasztyban.

A további négy projekt a meglévő városképek modernizálására vonatkozik. Ebből egy Pszkov, kettő Szentpétervár belvárosát érinti, míg a negyedik Kalinyingrádban a „Halászfalu” elnevezésű projekt.

Ennek keretében egy tömbrehabilitáció zajlott le a város határában, ahol az egykori haltözsde épülete volt. Itt szálloda, rendezvényközpont, turisztikai információs iroda épült. Szembetűnő azonban, hogy a beruházás valóban európai színvonalú, de a környék rehabilitációja nem zajlott le, ezzel erős kontraszt alakult ki az érintett városrészben (29. ábra).

*29. ábra A Halászfalu elnevezésű városrész Kalinyingrádban
A szerző saját felvétele*

Az Északnyugati turisztikai régióban rendszeresen megrendezett nagyszabású kulturális események palettája sokkal kevésbé egysíkú, mint a kínálat többi eleme (V. melléklet). Szinte valamennyi közigazgatási egységben van olyan rendezvény, ami szerepel a régió 15 legfontosabb kulturális eseménye között. Kalinyingrád oblaszty számos eseményéből kettő szerepel a kiemelt rendezvények listájában.

Amennyiben a turisztikai szakmai rendezvényeket vizsgáljuk, akkor szinte mind Szentpéterváron koncentrálódik. Önálló turisztikai kiállítással Szentpéterváron kívül csak Pszkov és Kalinyingrád rendelkezik. Jelentős nemzetközi turisztikai workshop megrendezésére rendszeresen csak Szentpéterváron és Kalinyingrádban kerül sor.

A nemzetközi turisztikai workshop megrendezését Kalinyingrád szintén földrajzi elhelyezkedésének köszönheti. Lengyelország turisztikai marketingtevékenységében - földrajzi elhelyezkedésének és piaci sajátosságainak köszönhetően – Kalinyingrád oblaszty

kiemelt helyet foglal el. Oroszországban a Lengyel Turisztikai Hivatal (POT) 2003-ban nyitott képviseletet. A Moszkvában működő képviselet egyik első tevékenysége volt Kalinyingrádban szakmai workshopot szervezni, ahol a lengyel turisztikai szolgáltatók mutathatták be kínálatukat a helyi szakmai partnereknek. Ezzel párhuzamosan egy komoly turizmusdiplomáciai kapcsolat kiépítése is elindult. A Lengyel Turisztikai Hivatal moszkvai képviselete évente két alkalommal – ősszel és tavasszal – rendez meg a turisztikai workshopot. Ez a rendezvény vált fokozatosan nemzetközivé, ahogy a többi nemzeti turisztikai képviselet is csatlakozott.

A fentiek alapján összegzésképpen elmondható, hogy az Északnyugati régióban Kalinyingrád oblaszty a turisztikai infrastruktúra tekintetében jó pozíciókkal rendelkezik. Ez mindenképpen elismerésre méltó, hiszen Szentpétervár, Karélia, Novgorod és Vologda oblasztyok nem csak a régióban, de oroszországi viszonylatokban is fejlett turisztikai infrastruktúrával rendelkeznek.

14. A turizmus jelenlegi helyzete Kalinyingrád oblasztyban

Az oblaszty turizmusának értékelésekor nem szabad figyelmen kívül hagyni sajátos geopolitikai helyzetét és a turizmusának fejlődéstörténetét. A jelenlegi eredmények értékelése csak ebben az esetben lehet reális, hiszen az 1945 utáni helyzet ismerete és figyelembevétele nélkül torz képet kapunk.

Kalinyingrád oblaszty mint turisztikai desztináció csak 1991 után jelenik meg a térképen. A szovjet időszakban külföldiek egyáltalán nem, belföldi turisták is csak szervezett út keretében, csoportosan látogathatták az oblasztyot. Ezek a vendégek is elsősorban a tengerparti szanatóriumokba érkeztek. Így a turisták száma évente a 30 ezer főt sem érte le.

A turizmus fejlesztésével foglalkozó hivatalos állami szervezet csak 1996-ban alakult Kalinyingrád oblasztyban.

Az első turizmusfejlesztési stratégiát „A rekreáció és a turizmus állami fejlesztési programja Kalinyingrád oblasztyban 2002–2006 között” 2002-ben dolgozták ki. Ebben az időszakban indul el az oblaszty turizmusának tudatos és államilag támogatott fejlesztése.

Ezt követően 2007-ben újabb fejlesztési programot fogadtak el a 2007–2011 közötti időszakra. A programot 2009-ben és 2010-ben módosították, illetve a 2010-ben módosított változatban a program időtartamát is hosszabbították a 2007–2014 közötti időszakra.

A program stratégiai célja, hogy a rendelkezésre álló erőforrások hatékony felhasználásával mind belföldön, mind a nemzetközi turisztikai piacon versenyképes kínálatot teremtsen Kalinyingrád oblasztyban.

Taktikai feladatként a programban az alábbiak jelennek meg:

1. A turizmus és a rekreáció jogi szabályozásának kidolgozása.
2. A nemzetközi és regionális turisztikai együttműködések fejlesztése.
3. Kalinyingrád oblaszty turizmusának fejlesztésére marketingterv kidolgozása, és az abban foglaltak realizálása.
4. Turizmusban dolgozó szakemberek képzése, átképzése és továbbképzése.
5. A prioritást élvező turisztikai termékek támogatása és fejlesztése.

A program megvalósítására a 2007-2014 közötti időszakra Kalinyingrád oblaszty gubernátora közel 100 millió rubelt különített el az oblaszty költségvetésében.

A program megvalósítása kapcsán az alábbi eredményeket kívánják elérni:

1. Az oblaszty GDP-jében a turizmus arányának növelése 1,5%-ról 6%-ra.
2. A turisták számának növelése olyan mértékben, hogy számuk 2014 végén már elérje az 1,5 millió főt.
3. A kis- és középvállalkozók számának olyan mértékű növelése, hogy részarányuk a turizmus területén elérje a 30%-ot.
4. Befektetésösztönzés olyan módon, hogy a magánbefektetések mértéke úgy alakuljon, hogy minden, az állam által befektetett 1 rubelre 6 rubel magántőke-befektetés jusson.
5. Versenyképes turisztikai kínálat megteremtése olyan módon, hogy a turizmus az oblaszty gazdaságának egyik húzóágazatává váljon.
6. A Balti régióban Kalinyingrád oblaszty mint vonzó turisztikai desztináció pozicionálása.
7. A turisztikai infrastruktúra minőségének fejlesztése.
8. A változatos és aktív kikapcsolódási lehetőségek biztosításával a helyi lakosság életminőségének javítása.

Az előzőekben ismertetett célkitűzések megvalósításának a központi állami szervek és az oblaszty vezetősége szerint kulcsfontosságú kérdése két kiemelt - államilag is támogatott – projekt realizálása. Ebből az egyik a Kur-földnyelven tervezett rekreációs zóna, a másik a „Jantarnaja” nevet viselő szerencsejáték-zóna megépítése. Azonban a két kiemelt beruházás nagyon komoly vitákat váltott ki mind a lakosság, mind a szakemberek körében. Számos más

kitörési pontot is lehetségesnek tartanak, ám az állami vezetők mereven ragaszkodnak ezekhez az elképzelésekhez. Mivel mindkét projekt helyszíne, tartalma és eddigi tapasztalatai nagyon fontos szerepet játszanak Kalinyingrád oblaszty turizmusában, ezekre külön fejezetben térek ki.

14.1. Turizmus a schengeni övezet által körbezárt területen

Az oblaszty sajátos geopolitikai helyzete egyrészt nagyon jó lehetőségeket kínál a turizmusfejlesztésre, ugyanakkor magában rejt a fejlődés legkomolyabb akadályát is. Lengyelország és Litvánia 2007. december 21-én csatlakozott a schengeni övezethez. Ezzel gyakorlatilag körbezárták Kalinyingrádot. Az így kialakult helyzetet, a litván és a lengyel fél részéről az oblaszty lakosainak mozgását megkönnyítő intézkedéseket értekezésem „Személyek és áruk szabad mozgása” című fejezetében már ismertettem. Ebben a fejezetben kimondottan a turizmus szempontjából vizsgálom a jelenlegi állapotot.

Lengyelország Kalinyingráddal határos térségei számára rendkívül fontos volt a kishatármenti megállapodás minél hamarabbi hatályba lépése. Lengyel oldalon a határhoz közeli turisztikai beruházások döntően a Kalinyingrád oblasztyból érkező turisták kiszolgálására jöttek létre. Lengyelország schengeni övezethez való csatlakozásáig Kalinyingrád oblaszty lakói, amennyiben kérelemmel fordultak a kalinyingrádi lengyel főkonzulátushoz, és nem volt elutasításra ok, akkor ingyenes, többszöri beutazásra jogosító, éves vízumot kaptak. A kalinyingrádi Utazási Irodák Szövetségének tájékoztatása szerint, ebben az időszakban hétvégéken akár 35 turistabusz is indult Kalinyingrádból Lengyelországba. A kalinyingrádi turisták kiszolgálására számos turisztikai és egyéb beruházás valósult meg a határközeli lengyel területeken. Éttermek, szállodák, szórakoztató- és bevásárlóközpontok épültek, melyek forgalmának döntő részét a kalinyingrádi orosz turisták biztosították. A schengeni csatlakozást követően drasztikusan visszaesett a forgalom, esetenként 1-2 turistabuszt tudtak indítani. Ez komoly bevételkiesést okozott a határmenti térségek turizmusában, hiszen az orosz turistáknak minden egyes határátlépéshez vízumot kellett igényelni, esetenként 35 Euroért. A gazdasági válság kapcsán tapasztalható turistaérkezések csökkenése miatt a schengeni zóna tagországai is rugalmasabb vízumkiadási gyakorlatot alkalmaztak. Így a lengyel konzulátus által Kalinyingrádban kiadott vízumok száma is emelkedett, illetve nőtt a többszöri beutazásra jogosító vízumok száma. Ennek és a gazdasági helyzet javulásának ellenére sem érte el a forgalom a schengeni csatlakozás előtti szintet. Márpedig az Oroszországban akkreditált lengyel konzulátusok adatai is azt

bizonyítják, hogy Lengyelország legfontosabb turisztikai küldőpiaca Oroszországban Kalinyingrád oblaszty.

A Lengyel Nemzeti Idegenforgalmi Hivatal tájékoztatása alapján 2011-ben Kalinyingrád oblasztyban Lengyelország Főkonzulátusa 112 798 vízumot adott ki. A Kalinyingrád oblasztyban működő schengeni tagországok konzulátusai – beleértve a lengyel főkonzulátust is – összesen 214 811 vízumot adtak ki. Ugyanebben az időszakban Lengyelország moszkvai konzulátusa 82 627 vízumot adott ki, a szentpétervári lengyel főkonzulátus pedig 14 627 vízumot. A kiadott vízumok mennyisége alapján egyértelműen látható, hogy Lengyelország legfontosabb küldőterülete Oroszországban Kalinyingrád oblaszty.

Az Oroszország és az Európai Unió közötti megállapodás értelmében az Európai Unió lakosai csak orosz vízum birtokában utazhatnak be Kalinyingrád területére. Ebből az következik, hogy az oblaszty lakóin kívül minden potenciális célcsoport, legyen az belföldi vagy külföldi, csak a megfelelő vízum birtokában utazhat be Kalinyingrádba, hiszen ha nem repülőgéppel vagy hajóval érkeznek az orosz állampolgárok az anyaországból, akkor a tranzitálniuk kell schengeni területen, tehát szintén szükségük van vízumra.

A turistaérkezések 70%-a autóbusszal történik. Az oblaszty határai schengeni határok, ami egy szigorú és időben hosszadalmas határátléptetést von maga után. Ez jelentősen rontja Kalinyingrád versenyképességét a turizmus területén.

Kalinyingrád oblaszty gazdasági programjában prioritást élvez a turizmus. A nemzetközi beutazó turizmusnak, de részben a belföldi turizmusnak is komoly gátat szab azonban a vízumkötelezettség. A beutazás megkönnyítése érdekében 2002 óta a 72 óra tartózkodást meg nem haladó, turista céllal beutazó, egyébként vízumköteles külföldiek Kalinyingrád oblaszty három határátkelő pontján (Bagratyionovszk, Mamonovo, Hrabrovo) a helyszínen könnyített eljárásban igényelhetnek vízumot. Ezt azonban csak abban az esetben tehetik, ha helyi, az állami nyilvántartásban szereplő tour operatorral kötnek előzetesen szerződést. A gyakorlat nem csak Kalinyingrád oblasztyban létezik, hanem Szentpéterváron és Moszkvában is. Kalinyingrád oblasztyban évente másfél – kétezer, a schengeni zónából, Nagy-Britanniából és Japánból érkező turista él ezzel a lehetőséggel (RATANews 2010).

A fenti könnyítések mindenképpen óriási előrelépést jelentenek, azonban a turizmus szempontjából semmiképpen nem hosszútávú megoldást. Ez csak a teljes vízummentesség lehet. Márpedig a schengeni övezet kapcsán létrejött új vasfüggöny nem ebbe az irányba mutat. A vízumkötelezettség miatti elzártság komoly gazdasági problémákhoz vezethet, ami túlmutat Kalinyingrád határain, és minden bizonnyal befolyásolja az orosz-EU kapcsolatokat

is. Másrészt azonban elindult egy együttműködés, ami éppen arra irányul, hogy Kalinyingrád oblaszty ne egy körülzárt sziget legyen. Ennek egyik első lépése a Lengyelország és Oroszország között létrejött kishatármenti megállapodás.

14.2. A közlekedési infrastruktúra helyzete

A közlekedési infrastruktúra minden típusa jelen van Kalinyingrád oblasztyban: közút, vasút, vízi utak, légi közlekedés. A **közúti közlekedés** a turistaérkezések szempontjából a legfontosabb. A külföldi turisták közel 70%-a autóbusszal érkezik. Ezek egy része célirányosan Kalinyingrád oblasztyot kívánja megtekinteni, más része csak átutazó Litvánia, Lettország és Észtország irányába. A tapasztalatok azt mutatják, hogy még a jelenlegi turistaforgalom fogadására sem megfelelő az utak állapota, ha pedig a tervek szerint ugrásszerűen megnő a forgalom, akkor végképp kezelhetetlenné válik a helyzet. Két fő irány van, ahol az utak minőségét feltétlenül javítani kell. Az egyik a tengerparti fürdővárosokhoz vezető főút, ami hétvégén már most sem bírja el a Kalinyingrádból a tengerpartra irányuló forgalmat. A mai napig használatban vannak olyan útszakaszok, különösen a Kalinyingrád – Baltyijszk útvonalon - amelyeket még jóval 1945 előtt a német lakosok építettek. Ezeknek az utaknak nem elsősorban a minőségével van baj, hanem a háború előtt épített úthálózatot úgy alakították ki, hogy jelentős részük egyirányú forgalomra készült. Ezeket a mai napig nem szélesítették, de kétirányú forgalomra használják. Az utak szűkössége és az utakat szegélyező sűrű fasorok miatt rengeteg a súlyos baleset ezeken az utakon. Nem véletlenül hívják a helyi lakosok ezeket az utakat a Wermacht utolsó fegyverének (30. ábra).

30. ábra Kalinyingrád és Baltyijszk közötti, 1945 előtt épített útszakasz
A szerző saját felvétele

A főszezoni már meglévő forgalom gyorsítására, illetve a kiemelt beruházások miatt 2008-ban elkezdődött a „Tengermelléki Gyűrű” (Приморское кольцо) autópálya építése (31. ábra). A teljes hossza 200 km, a Hrabrovó repülőtér köti össze a tengerparti üdülőterületekkel (Zelenogorszk, Pionyerszkij, Szvetlogorszk, Baltyijszk, Szvetlij) és Kalinyingráddal. A Kalinyingrád – Hrabrovó repülőtér – Zelenogorszk – Pionyerszkij – Szvetlogorszk szakasz – összesen 178 km – már elkészült, a teljes beruházás befejezése 2014-ben várható.

31. ábra A „Tengermelléki Gyűrű” autópálya tervezett útvonala és végpontjai
Forrás: www.auto39.ru alapján a szerző saját szerkesztése

A másik, ami elsősorban a Kalinyingrád oblasztyba érkező, ott 2-3 napot eltöltő, majd a Litvániába továbbutazó külföldiek szempontjából lényeges kérdés - a Lengyelországot Litvániával összekötő főút, aminek a minősége szintén nem megfelelő. Ugyanakkor óriási előrelépés, hogy folyamatosan épül a Riga – Kalinyingrád – Gdansk és a Kijev – Minszk – Vilnius – Kalinyingrád autópályát. Feltétlenül szükséges a nemzetközi turizmus fellendítéséhez a nagy nemzetközi közlekedési utakhoz (Via Baltica, Via Hanseatica) csatlakozó helyi utak fejlesztése. Az úthálózat fejlesztéséhez elválaszthatatlanul kapcsolódik a határátkelők komfortfokozatának és az útmenti kiszolgáló egységeknek a fejlesztése.

Ennek kapcsán meg kell említenem a kerékpárút-hálózat fejlesztését is, mely sok esetben összekapcsolódik az úthálózat modernizációjával. A kerékpáros turizmus egyre nagyobb népszerűségnek örvend, amelyhez az oblaszty domborzati adottságai – sík vidék, helyenként alacsony dombokkal tagolva – kiváló terepet biztosítanak. További cél, hogy az oblaszty bővítse kapcsolódási pontjainak számát az Európát behálózó EuroVelo kerékpárút-hálózathoz. Kalinyingrád már most része az EuroVelo EV 10-es Balti-tengeri útvonalának, az úgy nevezett Hanza-körnek (32. és 33. ábra).

32. ábra Az EuroVelo Kerékpárút Hálózat EV 10-es útvonala a térképen 10-es számmal jelölve

Forrás: cyclingeurope.org

Az oblaszty a saját költségvetéséből és az Európai Strukturális Alapoktól kapott támogatásokból építette ki a Kur-földnyelv oroszországi szakaszát átszelő kerékpárutat, ami az oblaszty területén áthaladó kerékpárutak legszebb szakasza. A kerékpárút a Kur-földnyelvet átszelő egykori Postakocsi-útvonal nyomvonalát követi.

33. ábra Az EuroVelo Kerékpárút Hálózat EV 10-es útvonala Kalinyingrád oblasztyban
 Forrás: wiki.dviratis.lt

Az oblasztyot átszelő nemzetközi útvonalon kívül számos kerékpárútvonal található még Kalinyingrádban. A túrák szervezésében az utazási irodák és a kalinyingrádi Kerékpáros Klub is részt vesznek, a túrázók az oblaszty egyre több településén találhatnak szervízpontokat.

Az oblaszty saját **nemzetközi repülőtérrel** rendelkezik, a Hrabrovóval. Több orosz légitársaság is működtet járatot Oroszország nagyvárosaiból, ám a gazdasági válság nagy vesztese mégis ez az ágazat, mert az oblaszty légitársasága, a KD avia (КД авиа) csődöt jelentett 2009 szeptemberében. A KD avia légitársaság 2002. szeptember 6-án alakult, de tevékenységében az igazi áttörés 2007-ben következett be. Ekkor tért át a légitársaság a „hub & spoke” modellre. Ezzel a Hrabrovo repülőtér átszálló központtá vált Oroszország és európai nagyvárosok között, így a KD avia nem csak az egyéb oroszországi nagyvárosokkal kötötte össze Kalinyingrádot, hanem számos európai nagyvárosba üzemeltetett járatot. A KD avia 2008-ban 13 orosz és 18 európai városba repült. Kalinyingrád oblaszty turizmusa szempontjából újabb áttörést jelentett, hogy a KD avia bevezette a hétféligi tarifát, mely 40%-kal volt alacsonyabb az átlagos, hétközben érvényben lévő tarifánál. A hétféligi tarifa csak az orosz városok és Kalinyingrád közötti útvonalra volt érvényes. Ez a kedvezmény jóval szélesebb kör számára tette elérhetővé az oblasztyot mint turisztikai desztinációt a belföldi turizmusban. A KD avia üzletpolitikája kapcsán a Hrabrovo repülőtér utasforgalma 2002–2008 között dinamikusan növekedett. Az utasszám nem érte el a régió másik jelentős nemzetközi repülőtérének, a szentpétervári Pulkovo repülőtérnek az utasforgalmát, de a növekedés dinamikája sokkal magasabb volt. 2007-ben a Hrabrovo utasforgalma meghaladta

az egymilliót. (Oroszország negyedik legforgalmasabb repülőterének, a Pulkovónak az utasforgalma több mint 6 millió fő (ФЕДОРОВ Г. М.-ГИНЗБУРГ Е. С.-КУЗНЕЦОВА Т. Ю. 2009). A KD avia légitársaság 2009. szeptember 1-én felfüggesztette a jegyértékesítést, arra hivatkozva, hogy adósságai meghaladják a 14 milliárd rubelt (RataNews.ru). Ekkor még volt remény arra, hogy a gazdasági válság miatt nehéz helyzetbe került más orosz légitársaságokhoz hasonlóan a KD avia is kap központi állami pénzügyi támogatást. A várt segítség az ígéretek ellenére elmaradt, és a légitársaság hivatalosan is csődöt jelentett. A csőd okaként a hivatalos nyilatkozatok a gazdasági válságot és a KD avia vezetésének nem megfelelő gazdálkodását nevezték meg. Vannak azonban olyan szakértői vélemények is, hogy az említett okok mellett a csődben jelentős szerepet játszott az, hogy a „hub & spoke” modell túl sikeresen működött, olyannyira, hogy komoly konkurenciát teremtett az orosz kormány által kiemelten támogatott Aeroflot légitársaságnak. A KD avia gazdasági nehézségei és az elmaradt központi segítség kapcsán bekövetkezett csőd megoldotta az Aeroflot problémáit. A KD avia csődjét követően a belföldi járatokat helyettesíteni tudják az egyéb orosz légitársaságok (Aeroflot, Utair, Rossija, Sky Express), de az európai nagyvárosokkal való közvetlen összeköttetés jelenleg szinte nem létezik csak moszkvai átszállással. Közvetlen járat Kalinyingrádból csak Kijevbe, Minszkbe, Bresztbe, Odesszába, Szimferopolba, Taskentbe, Rigába és Varsóba közlekedik.

A KD avia csődjével a Hrabrovo repülőtér fejlesztése is megszakadt, a megkezdett beruházás félbemaradt, ami jelentősen hátráltatja a további járatbővítést, holott az oblaszty geopolitikai helyzete éppen a „hub & spoke” modellnek kedvez, mely által a Hrabrovo repülőtér az egyik legfontosabb tranzitrepülőtérre válhatna Oroszország és Európa között. Ez azonban csak olyan légitársasággal valósítható meg, amely bázisának a Hrabrovo repülőteret választja.

A **vasúti közlekedés** továbbra is meghatározó az utasforgalomban. Az oblasztyon belüli vasúthálózat sűrűsége ($48,3 \text{ km} / 1000 \text{ km}^2$) 9,5-szöröse az oroszországi átlagnak. Kalinyingrád az egyetlen olyan oblaszty Oroszországban, ahol a vasúti sínek egy része (14%) az európai rendszernek megfelelő, azaz normál nyomtávú. Az infrastruktúra fejlesztése azonban 1991-ben megszakadt, ezért ebben a tekintetben mind a környező országokétól, mind egyes fejlett oroszországi szakaszokétól jelentősen elmarad a technikai színvonal. Ennek és a finanszírozási nehézségeknek köszönhetően csökkentik a járatok és az útvonalak számát az oblasztyon belül. A vasúti személyszállítás veszteségeit a helyi adminisztráció hosszú ideig a vasúti áruszállítás nyereségéből kompenzálta, ám egy 2008-as rendelet az

ilyen jellegű keresztfinanszírozást megtiltotta. Ez felgyorsította a járatok megszüntetését. A tengerparti részen ennek következtében a Szvetlogorszk – Jantarnij – Baltyijszk közötti vasúti összeköttetés teljesen megszűnt. A használaton kívüli vasúti vonalak akadályozzák a turizmus fejlődését és fokozzák a peremkerületek leszakadását. Ennek ellensúlyozására tervek készültek arra vonatkozóan, hogy azokkal a területekkel, ahol a turizmus fejlesztésére megvannak a megfelelő adottságok, fejlesztik a vasúti összeköttetést (ЯРМЕНКО А. П. 2009). Mivel az oblasztyot Oroszország az oblasztyon kívül eső területeivel összekötő vasútvonal Litvánia területén halad át, ezért a vonattal utazó orosz állampolgároknak a litván szakasz miatt vagy schengeni vízummal vagy a már említett egyszerűsített tranzit dokumentummal kell rendelkezniük.

A német turisztikai piac szempontjából rendkívül kedvező változás, hogy újra van Kalinyingrád – Berlin közvetlen vasúti összeköttetés. Ennek hatékony kihasználásához a szervezett turizmusban azonban az utazásszervezők és a vasúti társaságok sokkal szorosabb összefogására lenne szükség. A Kalinyingrád-Berlin vasúti vonal érinti Gdyniát, így az oblaszty lakosainak elérhetőek a lengyel tengerparti üdülőhelyek. Ez a terület részét képezi az orosz-lengyel kishatármenti megállapodásnak, ami a turistaforgalom kölcsönös élénkülését eredményezi a lengyel és az orosz fél reményei szerint.

Míg a **tengeri hajózás** az áruszállításban egyre jelentősebb forgalmat bonyolít, addig a turizmusban még elenyésző a szerepe. A személyszállító tengeri hajók mind Baltyijszk kikötőjéből indulnak. Két menetrendszerinti útvonal létezik jelenleg. A Baltyijszk – Uszty-Luga útvonal, amely Szentpétervártól 150 km-re köt ki. Ez a járat nem teszi lehetővé, hogy a külföldi turisták kombinált túra keretében hajóval keressék fel Szentpétervárt és Kalinyingrádot, hiszen az orosz útviszonyok ismeretében a Szentpétervár – Uszty-Luga távolság megtétele több órát vesz igénybe. Korábban létezett olyan menetrendszerinti járat, amely Baltyijsz-Szentpétervár útvonalon közlekedett, ám a járatot megszüntették. A másik menetrendszerinti járat a Gdynia-Baltyijszk-Gdynia útvonalon közlekedik minden szombaton. A kishatárforgalmi megállapodás ez utóbbi járat népszerűségét is növelheti. Ugyanakkor a baltyijszki személykikötő modernizációja, Baltyijszk mint turisztikai desztináció promóciója elengedhetetlen feltétele a járat fejlesztésének. A kishatárforgalmi megállapodás kapcsán pedig indokolt lenne egy olyan nemzetközi és belföldi járat beindítása, amely közvetlenül Kalinyingrádban kötne ki, hiszen a város kiváló city-break desztináció lehetne akár a nemzetközi turisztikai piacon is. A beutazó turizmus fejlesztése érdekében

indokolt lenne a menetrendszerinti hajóforgalom kialakítása Baltyijszk és/vagy Kalinyingrád és a nagy kikötők között a Balti régióban.

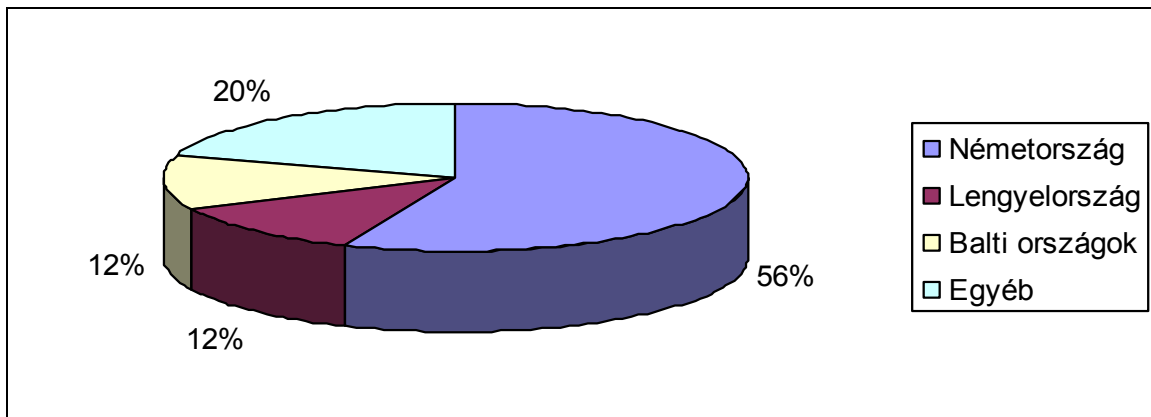
Az oblaszty nagyon jó adottságokkal rendelkezik vízi túraútvonalak kialakításához. A vízi turizmusra mind az oblaszty folyói, mind a csatornarendszer alkalmasak. Ezek mind az oblasztyon belül, mind a lengyel, belarusz és a litván határmenti területek bekapcsolásával mint határon átnyúló útvonalak már léteznek. Kajakozásra, kenuzásra kiválóan alkalmasak. Ezeknek a túraútvonalaknak egy része olyan csatornákat is érint, amelyet még a Német Lovagrend alakított ki. Nem csupán a táj szépsége, de a mérnöki zsenialitás is lenyűgözheti azokat, akik a Belaruszon és Lengyelországon áthaladó Augustow-csatornán hajóznak, majd útjukat Kalinyingrád oblasztyban folytatják. Az Augustow-csatorna megfelelője Kalinyingrád oblaszty és Lengyelország területén a Mazuri-csatorna.

14.3. A turizmus jelenlegi mutatói, a turisztikai infrastruktúra fejlettsége

Az oblasztyban lényegesen magasabb a belföldi vendégek aránya, mint a külföldieké. A régióba érkező turisták 82%-a orosz, a fennmaradó 18% a külföldi turisták aránya. Ennek nyilván egyik oka, hogy 1991-ig külföldi turista nem kapott beutazási engedélyt az oblaszty területére, így nagyon komoly promócióra van ahhoz szükség, hogy a külföldiek felfedezzék Kalinyingrád oblasztyot mint turisztikai desztinációt. Erre az oblaszty vezetése törekszik is, hiszen Berlin és London turisztikai kiállításain már állandó vendégek (RATANews 2009).

Kalinyingrád oblaszty legfontosabb küldőpiaca Németország. Ez elsősorban a történelmi eseményekkel magyarázható, hiszen nagyon sok olyan német él még, akinek kelet-poroszországi gyökerei vannak. Vagy ő maga élt még Kelet-Poroszországban, vagy a rokonai. A Szovjetunió szétesését követően érthető módon tömegével keresték fel saját vagy ősük szülőföldjét. A nosztalgia mellett komoly szerepet játszanak a növekvő gazdasági kapcsolatok is. A németeket a szomszédos országok követik, Lengyelországból és a Balti államokból érkeznek nagy számban turisták (34. ábra).

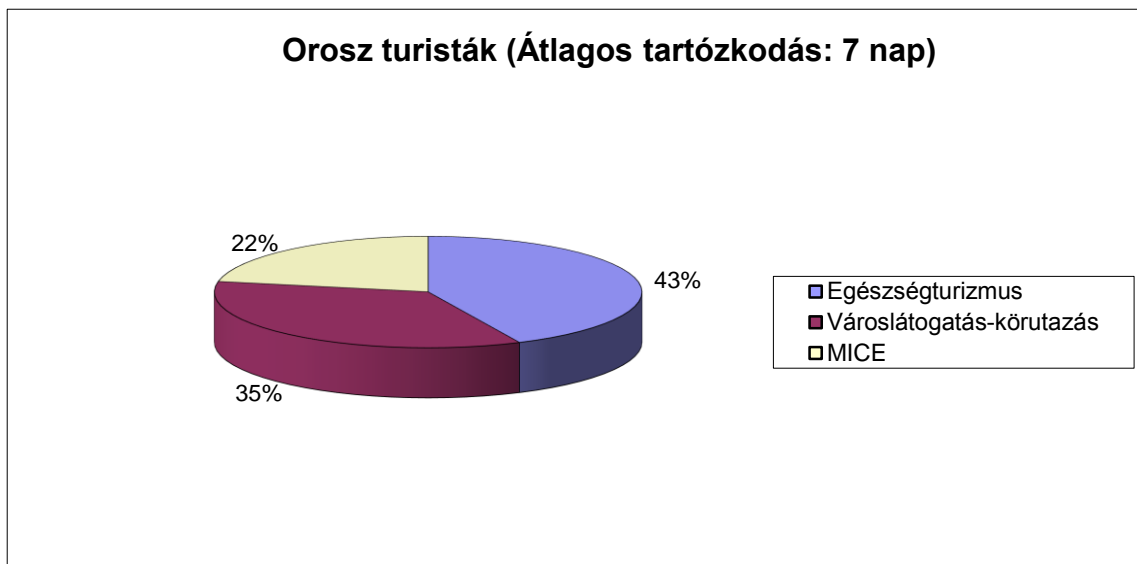

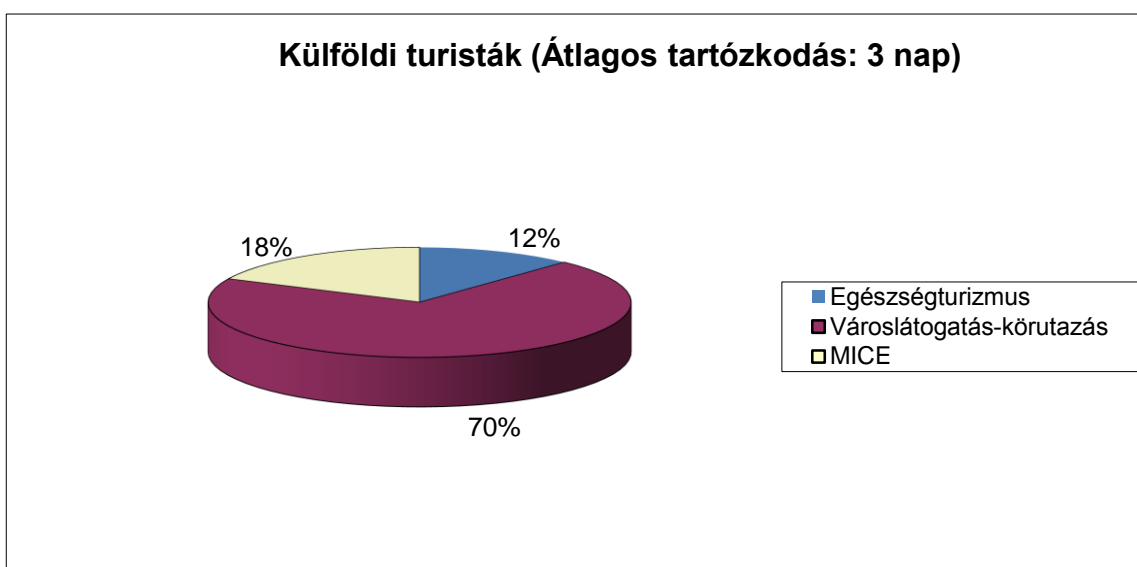
34. ábra Kalinyingrád oblaszty turisztikai küldőpiacai 2008-ban
 Forrás: RATANEWS (2009) alapján a szerző szerkesztése

A külföldi turisták nagy része jelenleg még üzleti céllal utazik Kalinyingrád oblasztyba. Ez mindenképpen pozitív tendencia, hiszen földrajzi elhelyezkedését kihasználva Kalinyingrád tudatosan törekszik arra, hogy Oroszország legnyugatibb kereskedelmi – és ennek kapcsán a kongresszusi turizmus – központjává váljon. Ugyanakkor ehhez további komoly beruházásokra is szükség van. Kalinyingrádban jelenleg nincs olyan terület, ahol színvonalas kiállítást vagy nagy létszámú konferenciát lehetne rendezni.

Az átlagos tartózkodási idő és az utazás célja tekintetében jelentős különbségek figyelhetők meg a belföldi és a külföldi turisták utazási szokásaiban (35. és 36. ábra). A külföldiek átlagos tartózkodása lényegesen rövidebb, és az üzleti célú utazásokon kívül elsősorban a városlátogatások, körutazások népszerűek. A belföldi vendégek jelentős része érkezik a Balti-tenger partján található szanatóriumokba, ahol a gyógykúrák átlagos időtartama 14 nap. Ezzel magyarázható a belföldi vendégek jelentősen hosszabb tartózkodási ideje.

35. ábra Kalinyingrád oblasztyban a kereslet megoszlása a belföldi turisták vonatkozásában
 Forrás: RATANEWS (2009) alapján a szerző szerkesztése

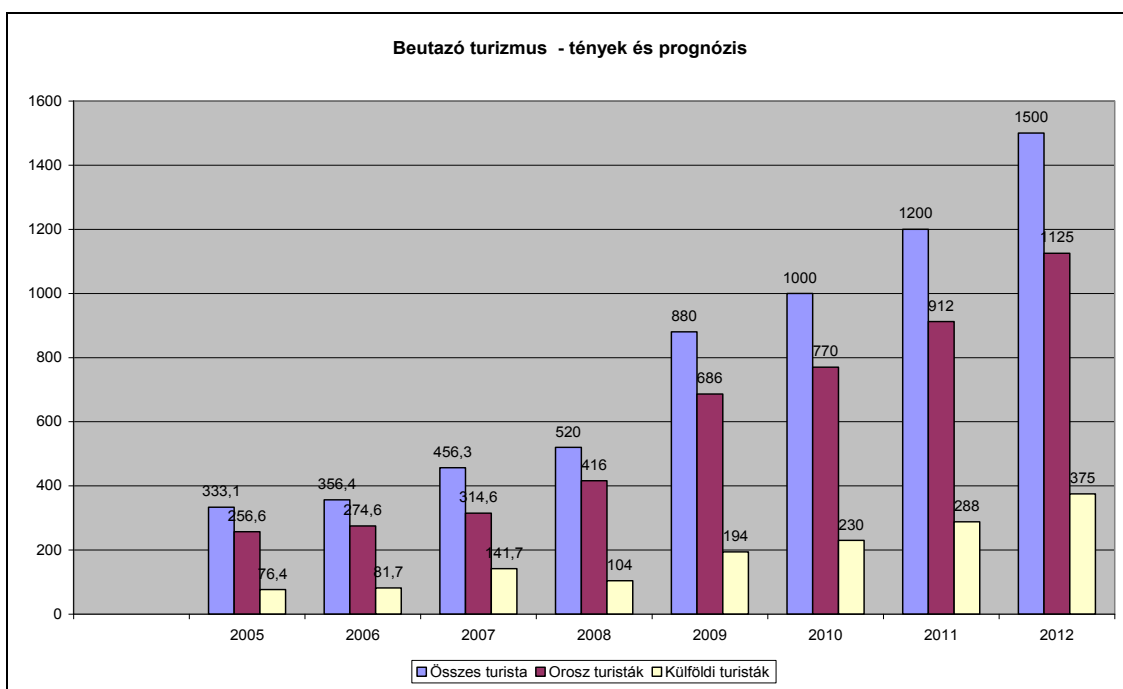

36. ábra Kalinyingrád oblasztyban a kereslet megoszlása a külföldi turisták vonatkozásában
 Forrás: RATANEWS (2009) alapján a szerző szerkesztése

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a régiónak jó esélyei vannak mind a belföldi, mind a nemzetközi turisztikai piacon, és az eddigi befektetések is szemmel látható forgalomművekedést eredményeztek. Az oblaszty vezetősége további, igen jelentős mértékű forgalomművekedéssel számol (37. ábra). Az ábra a 2005-2008 közötti időszakra a tényadatokat, ezt követően a prognosztizált fejlődést tartalmazza.

A prognózis készítésekor nem számoltak a gazdasági válság hatásaival, ami egyértelműen tükröződik a 2009-es év eredményeiben. Másrészt a biztató tendenciák ellenére is feltűnően

nagy forgalomnövekedéssel számoltak a prognózis készítői (36. ábra). Véleményem szerint ebben az a tény is közrejátszott, hogy az oblaszty vezetői erőteljesen törekedtek annak bizonyítására, hogy az oblaszty valóban komoly perspektívákkal rendelkezik a turizmusban, azaz a központilag támogatott kiemelt turisztikai beruházások indokoltak.

37. ábra Turisták száma a régióban (ezer fő) – tények és prognózis 2005-2012
 Forrás: RATANEWS (2009) alapján a szerző szerkesztése

A régió számos olyan értékkel rendelkezik, amelyek tudatos fejlesztésével a fenti bizakodó előrejelzés, ha nem is ilyen ütemben, de valósággá válhat. Jelenleg a fejlesztés legfontosabb területe az infrastruktúra, ezen belül is a szálláshely-kapacitás bővítése és a közlekedési infrastruktúra fejlesztése.

14.4. A kereskedelmi szálláshelyek struktúrája

A kereskedelmi szálláshelyek nagy része kis befogadóképességű hotel vagy vendégház. A legnagyobb beruházások 2002–2008 között zajlottak az oblasztyban. Ebben az időszakban 70 új kereskedelmi szálláshely nyílt meg. Ezek hotelek, vendégházak és vidéki felújított kúriák. A nyári szezonban, illetve az ünnepi kiemelt időszakokban a kereslet magasan meghaladja a kínálatot, ugyanakkor az említett időszakokon kívül komoly értékesítési gondokkal küzdenek a szálláshelyek. Gondot jelent az is, hogy a férőhelyek 45%-a Kalinyingrádban van, ugyanakkor a Balti-tenger partján és a Kur-földnyelven lévő üdülőhelyekre jóval nagyobb a

kereslet, tehát térben nem a keresletnek megfelelően oszlanak el a kereskedelmi szálláshelyek. Jelenleg 252 kereskedelmi szálláshely (szanatórium, panzió, üdülőház, gyerektábor, hotel, kúria) közel 19 ezer férőhellyel rendelkezik az oblaszty területén. Azt mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy ezek a szálláshelyek minőségi szempontból Oroszország Északnyugati turisztikai régiójának átlagos minőségét messze felülműlják. Szentpétervár után itt a legmagasabb a nemzetközi szállodaláncokhoz tartozó hotelek száma.

A kereskedelmi szálláshelyek eloszlása a régióban rendkívül egyenetlen. A hotelek mintegy harmada található Kalinyingrádban, további harmada Szvetlogorszkban és Zelenogradszkban, a fennmaradó utolsó harmad oszlik meg az oblaszty többi települése között, azaz a legtöbb helyen 1-2 hotel található. Minden település esetében, ideértve Kalinyingrádot is, elmondható, hogy sok a kevés férőhellyel rendelkező hotelek száma. Olyan hotel, ahol a szobák száma meghaladja a százat, mindössze három van az oblasztyban, az is mind Kalinyingrádban található. Bár a tengerparti üdülővárosok rendkívül várják a nemzetközi szállodaláncok megjelenését, jelenleg ezek csak Kalinyingrádban vannak és nem is szerepel terveikben az oblaszty más területein beruházni.

A szanatóriumok és a gyerektáborok döntő többsége Szvetlogorszkban van, ezt követi a sorban Zelenogradszk. Az említett településeken kívül mindössze Pionyerszkijban és Szovjetszkben van egy-egy szanatórium, viszont gyerektábor az oblasztyban még számos településen található.

Feltűnően magas a kereskedelmi szálláshelyként üzemelő kúriák száma, amiből több mint 30 található az oblasztyban. Ezek többsége Gurjevszk és Zelenogradszk környékén helyezkedik el. Kínálatuk a falusi turizmus kínálatának felel meg, többségük törekszik egyfajta békebeli porosz hangulat megteremtésére.

Oroszországban nem szabályozza rendelet a kereskedelmi szálláshelyek besorolását. Az Állami Turizmus Ügynökség ajánlásokat adott ki a besorolás rendjéről az, de ezek nem bírnak kötelező hatállyal. Az utóbbi időben számos szakmai fórumon szóba került, hogy az egyre sokasodó nemzetközi rendezvények kapcsán időszerű lenne kötelező klasszifikációs rendszert bevezetni, mely megfelel a nemzetközi standardoknak. Ez elsősorban ott a legaktuálisabb, ahol kevés vagy egyáltalán nincs nemzetközi szállodalánchoz tartozó hotel. Ez utóbbi esetben ugyanis nincs olyan kereskedelmi szálláshely a kínálatban, ahol a külföldi turista a nemzetközi standardok alapján előzetes elképzeléssel rendelkezhet a szálláshely minőségével kapcsolatban. Másrészt a településen már meglévő nemzetközi standardok szerint működő kereskedelmi szálláshely best practice lehet a helyi hotelek számára.

Kalinyingrád oblasztyban csak Kalinyingrád városban vannak nemzetközi szállodalánchoz tartozó hotelek. Ezek száma is mindössze három (Heliopark, Radisson Blue, Ibis). A nemzetközi standardoknak megfelelő besorolása a kereskedelmi szálláshelyeknek az oblaszty turizmusának egyik kulcsfontosságú kérdése. Az oblaszty geopolitikai adottságai miatt a konferenciaturizmus fejlesztése prioritást élvez. Ehhez azonban szükség van a magas szintű és állandó minőség biztosítására a szolgáltatások terén, a nemzetközi minőségbiztosítási követelmények teljesítésére. Másrészt a 2018-ban Oroszországban megrendezendő Futball Világbajnokság egyik helyszíne Kalinyingrád. A rangos sportesemény számos szempontból kitörési lehetőséget biztosíthat Kalinyingrád oblasztyban a turizmusban. Véleményem szerint az alábbi pozitív hatása lehet az eseménynek:

- Nő Kalinyingrád oblaszty ismertsége mind a nemzetközi, mind a belföldi turisztikai piacon.
- Javul az oblaszty megítélése. A sikeresen megrendezett esemény, illetve az ahhoz kapcsolódó és azt megelőző marketingkommunikáció segíthet leküzdeni a negatív sztereotípiákat.
- Oldódik az exklávé bezártsága. A sportolók és a szurkolók határátkelését meg kell könnyíteni, ehhez nyilván olyan adminisztratív intézkedésekre van szükség, amely felgyorsítja a határátkelést. Mindez feltételezi az EU és Oroszország együttműködését a probléma megoldásában, mely jó esetben túlmutat a sportesemény idején.
- Nő a külföldi tőke beáramlása, illetve a helyi vállalkozók befektetési kedve elősegítve az infrastruktúra és a szolgáltatások fejlődését.
- Mivel az oblaszty területe nem nagy, így esély van arra is, hogy a befektetők ne csak Kalinyingrádra koncentráljanak, hanem a vidéki területekre is, így megjelenhetnek ott is befektetőként nemzetközi szállodaláncok.
- Érvényesül a turizmus multiplikátor hatása, melynek köszönhetően enyhülnek más gazdasági ágazatok problémái, például a helyi termékek fogyasztása kapcsán a mezőgazdaságé.

A sportesemény sikeres megrendezéséhez azonban még számos problémát kell megoldania az oblaszty vezetőségének. Nem elegendő a kereskedelmi szálláshelyek jelenlegi kapacitása, ezért befektetőket kell találnia. A meglévőket pedig a nemzetközi standardoknak megfelelően kell besorolnia, hogy nemzetközi szinten is versenyképes kínálattal jelenhessen meg. Mivel jelenleg nincs kötelező besorolási rend, ezért a 2013. június 07-én kelt jogszabály alapján a Futball Világbajnokság helyszínein lévő kereskedelmi szálláshelyek 2015. július 1-ig

meghatározott szempontok alapján, melyeket egy 2012-ben elfogadott rendelet szabályoz, kötelesek elvégezni a saját szálláshelyük akkreditációját. A jogszabály végrehajtását mindenütt a helyi állami szervek ellenőrzik. Ez újabb bizonyíték arra, hogy mennyire Janus-arcú az orosz turizmus és az állami irányítás. Nincs általános kötelező akkreditáció, de a Világ bajnokság helyszínein a kereskedelmi szálláshelyek besorolása a nemzetközi standardoknak megfelelően mégis meg fog történni. Ugyanakkor ez Kalinyingrádnak mint az egyik helyszínnek, mindenképpen előnyére válik. Hasznosnak tartanám, ha a kötelező besorolást kiterjesztenék az oblaszty összes kereskedelmi szálláshelyére, mert így javulna a versenyképessége. További előnye lenne a kötelező akkreditációnak, hogy ezzel valószínűleg csökkenne szürke- és feketegazdaság aránya a turizmusban. Növekedne a hivatalos munkavállalók száma, illetve kötelezhetőek lennének az akkreditált szálláshelyek a statisztikai adatszolgáltatásra. Ez gazdasági és marketingkommunikációs szempontból is megkönnyítené a helyzetet. Az adóbevételek növekedése mellett olyan mutatók is megjelenének az oblaszty hivatalos statisztikaiban, mint az átlagos kapacitáskihasználtság, a REVPAR, az átlagár, az egy főre jutó költség, átlagos tartózkodási idő, vendégek nemzetiségi és korosztály szerinti összetétele. Ezen adatok birtokában a jelenleginél sokkal fókuszáltabb, piacorientáltabb marketingkommunikációs tevékenységet folytathatna az oblaszty turizmus irányítása. Jelenleg ezek az adatok nem állnak a rendelkezésre, ezért becslésekre hagyatkoznak.

Éttermek, vendéglátóhelyek tekintetében a kínálat kielégítő. Ez azonban sokkal inkább a helyi mentalitással, mint a tudatos termékfejlesztéssel magyarázható. Az oroszok szívesen és sokat járnak étterembe, ezért a kínálat meglehetősen változatos. Az árak alacsonyabbak, mint Moszkvában vagy Szentpéterváron, ami kedvez a belföldi turistáknak, ám összehasonlítva a litván vagy lengyel éttermi árakkal, még mindig magasabbak. Ez viszont negatív módon hat a nemzetközi turizmusra.

14.5. Turisztikai mikrorégiók Kalinyingrád oblasztyban

A turisztikai vonzerők eloszlása Kalinyingrád oblasztyban nem egyenletes. A nagyjából homogén jellemzők alapján az oblasztyban 11 turisztikai mikrorégiót határoltak le a Kant Egyetem kutatói (38. ábra). A turisztikai mikrorégiók lehatárolásakor a leginkább jellemző turisztikai termékek és a turisztikai infrastruktúra fejlettségét vették figyelembe (VI. Melléklet).

- Kalinyingrád oblaszty turisztikai termékei: leisure (tengerparti üdülés), egészségturizmus, kongresszusi turizmus (MICE), városlátogatás, kulturális turizmus, aktív turizmus (viziturizmus, halászat, vadászat, kerékpáros turizmus), ökoturizmus, falusi turizmus, szociálturizmus (Oroszországban még létezik az államilag támogatott üdülési rendszer elsősorban a szanatóriumokban és a gyermek- és ifjúsági üdültetésben).

Viszonylag magasan fejlett turisztikai infrastruktúrával mindössze két mikrorégió rendelkezik az oblasztyban, Kalinyingrád és a Tengermellék.

Kalinyingrád turisztikai mikrorégió (I)

A mikrorégióba tartozik Kalinyingrád és vonzáskörzete (Gurjevszk mint Kalinyingrád alvóvárosa, Hrabrovo repülőtér, Pribrezsnoje, a viziturizmus bázisa). Ez a mikrorégió az oblaszty gazdasági és kulturális központja. A lakosság 45%-a és az ipari potenciál 80%-a koncentrálódik itt. Az oblasztyban található kereskedelmi szálláshelyek 45%-a szintén ebben a mikrorégióban található. Számos szórakoztató-, kulturális- és szabadidőközpont, turisztikai látnivaló van ebben a mikrorégióban, és az utazási irodák döntő többségének is ez a székhelye. Ez a mikrorégió a kulturális, a városlátogató és a kongresszusi turizmus központja az oblasztyban.

Tengermellék turisztikai mikrorégió (II)

A szakértők véleménye szerint az oblaszty legnagyobb turisztikai potenciállal rendelkező területe. A Tengermellék turisztikai mikrorégiót az oblaszty észak-nyugati tengerparti üdülősávja és a Kur-földnyelv Oroszországhoz tartozó területének nyugati oldala alkotja. A kereskedelmi szálláshelyek száma tekintetében a második helyen áll. Az összes férőhelyet tekintve a nyári szezonban egy időben 200 ezer turista fogadására alkalmas. Az oblasztyban ez az egyetlen olyan turisztikai mikrorégiója, amely már a szovjet időszak előtt is ismert gyógyhely és turisztikai desztináció volt. A mikrorégió legfontosabb üdülőhelyei Zelenogradszk, Szvetlogorszk, Pionyerszkoje, Otrjadnoje és Primorje. A felsorolt üdülőterületek közül Otrjadnoje, Szvetlogorszk és Zelenogradszk 1999 óta államilag is elismert gyógyhelyek. A Zelenogradszk mellett Szokolnyikiban található az oblaszty legnagyobb hétvégi üdülőterülete, itt 3000 üdülő, orosz nevének dacára épült. Ebben a mikrorégióban található még a tengerparti üdülőhelyek sorában Donszkoje és Jantarnoje, ám ezeket a strandokat szinte kizárólag csak a helyi lakosság használja. Jantarnojében most

folyik egy szállodai beruházás. Az ötcillagos hotel megnyitását követően várhatóan itt megjelennek a turisták is. A Kur-földnyelv tengerparti üdülőhelyei – Lesznoje, Morszkoje – turisztikai infrastruktúrája még gyengén fejlett, ugyanakkor a terület különleges természeti és kulturális értékekkel rendelkezik.

Az oblasztyban három olyan mikrorégió van, ahol a turisztikai infrastruktúra fejlettsége közepes szinten van, Baltyijszk, a Délnyugati terület és a Kur-földnyelv.

Baltyijszk turisztikai mikrorégió (IV)

Katonai stratégiai helyzeténél fogva ez a terület volt a legtovább elzárva a látogatók előtt. Zárt státuszának megszűnését követően is még sokáig csak előzetes engedély birtokában volt látogatható. Mára a korlátozások megszűntek. Ez a terület Baltyijszk várost és a Visztula-turzás Oroszországhoz tartozó területét foglalja magába. Baltyijszk történelmi múltja a városlátogató és a kulturális turizmus fejlesztésére ad lehetőséget. A Visztula-turzás természeti szépségei vetekednek a Kur-földnyelvével, de komoly történelmi örökséggel is rendelkezik, a Teuton Lovagrend várainak romjai, a svéd megszállás idején épült várak – Zapadnij és Pillau – vonzó kulturális attrakciók lehetnek. A terület adottságai még a vizit turizmus fejlesztését teszik lehetővé.

Délnyugati turisztikai mikrorégió (V)

Ez a mikrorégió a nemzetközi turizmus „kapuja”, hiszen itt találhatóak azok a szárazföldi határátkelőhelyek, melyeken keresztül Lengyelországból Kalinyingrád oblaszty területére lépnek az európai országokból érkező turisták. Az itt található építészeti emlékek (Bagratyionovszk, Balg vára) a kulturális turizmus fejlesztését teszik lehetővé.

Szintén ehhez a turisztikai mikrorégióhoz tartozik a Kalinyingrádi-öböl déli partvidéke, amely komoly perspektívákkal rendelkezik a turizmusban, azonban ehhez komoly beruházásokra és fejlesztésekre van szükség. A közúton Kalinyingrád oblasztyba érkező turisták feltétlenül átutaznak ezen a területen, megfelelő termékfejlesztéssel és beruházásokkal nem csupán tranzitútvonal lehet, hanem bekapcsolható a nemzetközi turistaútvonalakba, melyek a Teuton Lovagrend emlékeit mutatják be.

Kur-földnyelv turisztikai mikrorégió (VI)

Ebbe a mikrorégióba tartozik a Kur-földnyelv déli és keleti partvidéke, illetve a Kur-öböl. A földnyelvnek ez a parti sávja az édesvízi öböl mentén húzódik, így kevésbé vonzó üdülőterület, de az erdős terület itt nagyobb, mint a nyugati parti sáv mentén. A vonzó természeti környezet mellett számos porosz és német építészeti és kulturális emlék található a

mikrorégióban. A terület adottságai alkalmasak a vízi turizmus, a halászati és a vadászati turizmus fejlesztésére. A terület geológiai adottságai miatt nagyobb szállodakomplexumok itt nem építhetők, de a falusi turizmus már most fejlődésnek indult. A kulturális és építészeti hagyományok is ez utóbbi fejlesztését indokolják.

Az oblaszty összes többi mikrorégiójában a turisztikai infrastruktúra fejlettsége alacsony szinten van.

Délkeleti turisztikai mikrorégió (XI)

A régió legfontosabb turisztikai vonzereje a Vistinyecki-tó, amely a vízi turizmus, a falusi turizmus, a halászat és a vadászat fellelvára lehetne a régióban, de határmenti fekvése szintén megnehezíti a turisztikai infrastruktúra fejlesztését. A schengeni határövezet fokozott ellenőrzése hátráltatja az ott elhelyezkedő területek turizmusának fejlesztését.

Szambia turisztikai mikrorégió (III)

Ez a turisztikai mikrorégió a Szambiai (Kalinyingrádi)-félsziget keleti területeit öleli fel. A terület természeti és gazdasági adottságai az ökoturizmus és a falusi turizmus fejlesztését teszik lehetővé, de jelenleg a turisztikai infrastruktúra fejlettsége gyenge.

A Kalinyingrád és a Tengermellék turisztikai mikrorégiók alkotják az oblaszty legfejlettebb turisztikai területét. Itt a legfejlettebb a turisztikai infrastruktúra és a közlekedési összeköttetés is. A két mikrorégió közé ékelődik be a Szambia turisztikai mikrorégió. Ezért indokolt lenne az érintett területeken található helyi regionális szervezetek együttműködése, hogy egységes fejlesztési tervet dolgozzanak ki az érintett mikrorégiókra vonatkozóan.

Közép-nyugati turisztikai mikrorégió (VII)

Ez a turisztikai mikrorégió az oblaszty turisztikai szempontból gyengén fejlett területei közé tartozik, holott mind a kulturális, mind a vízi turizmus szempontjából jó adottságokkal rendelkezik. Gvargyejszk és Znamenyszk építészeti emlékei (középkori várromok) a kulturális turizmus fejlesztésére kínálnak lehetőséget, míg a Pregolja, a Lava és a Dejma folyók kiválóan alkalmasak a vízi turizmus és a horgászturizmus fejlesztésére.

Déli turisztikai mikrorégió (VIII)

Ez a régió egyedülálló középkori történelmi építészeti emlékekkel rendelkezik, a város központi részének felújítása esetén a kulturális-városlátogató turizmus egyik központjává válhatna. A Lava-folyó alkalmas lehetne nemzetközi - lengyel-orosz – vízi túra útvonalak

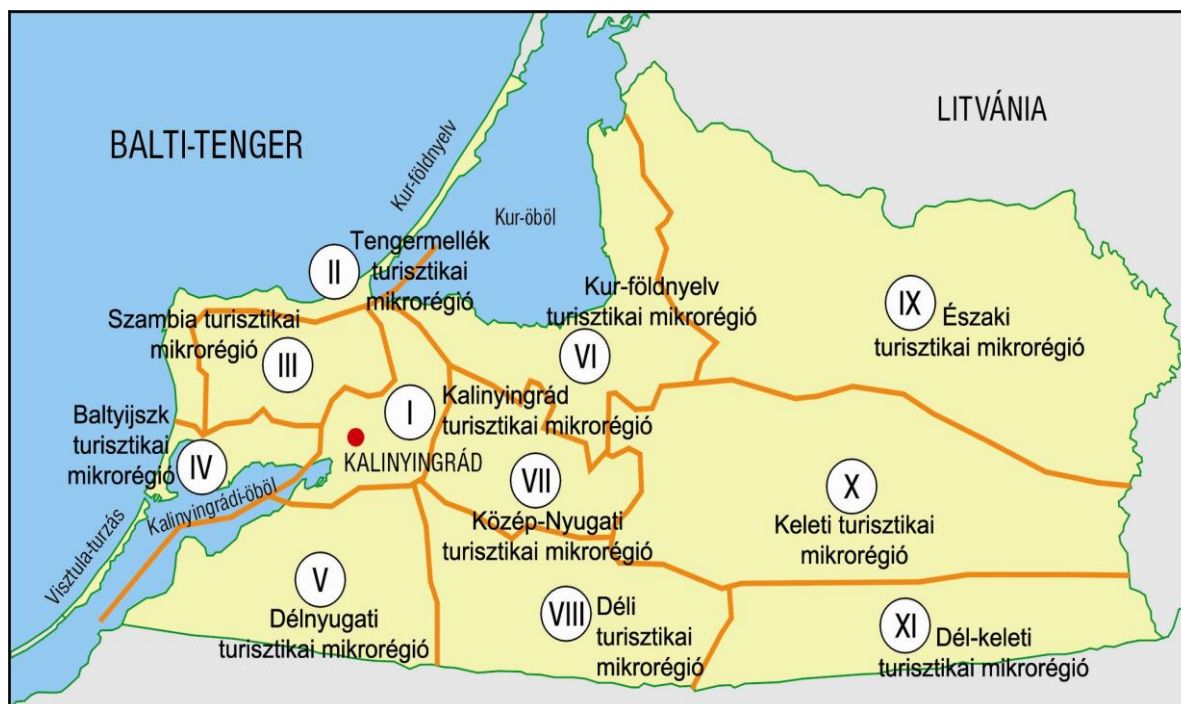
kialakítására. Az itt található erdős területek pedig kedvező helyszínei lehetnének az öko- és a falusi turizmusnak.

Északi turisztikai mikrorégió (IX)

Jó adottságokkal, de gyengén fejlett turisztikai infrastruktúrával rendelkező régió. Szovjetszk – az oblaszty második legnagyobb városa – számos, még a porosz időkben épült házat őrzött meg, így a kulturális, városlátogató turizmus egyik célpontja lehet. Itt található az 1907-ben épült csodálatos szépségű Lujza királyné hídja, amely ma a város szimbóluma. A régió nyugati részén elterülő erdős vidék kiválóan alkalmas halászatra és vadászatra. Az oblaszty legnagyobb folyója, a Nyéman deltája ebben a régióban található. Turisztikai célokra való hasznosítását azonban megnehezíti, hogy közvetlenül az orosz-litván határon található, ezért fokozott határellenőrzés alá eső területnek számít.

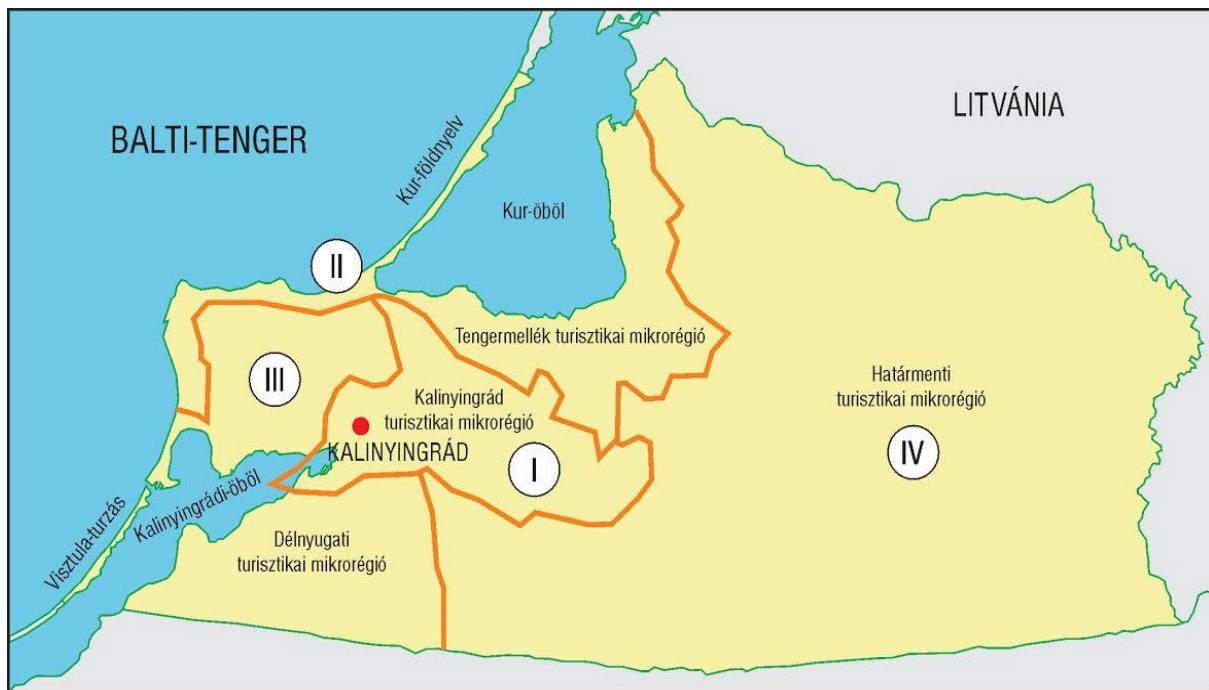
Keleti turisztikai mikrorégió (X)

A turisztikai infrastruktúra ebben a régióban is gyengén fejlett. Vannak próbálkozások a turisztikai kínálat fejlesztésére, például színházi esték szervezése a lovardákban, de mindezek mellett is a turizmus szempontjából az egyik legelmaradottabb területe az oblasztynak (КДЕМЕШЕВ А. П. 2007).

38. ábra Turisztikai mikrorégiók Kalinyingrád oblasztyban
Forrás: КДЕМЕШЕВ А. П. 2007 alapján a szerző saját szerkesztése

Véleményem szerint a turisztikai termékfejlesztés és a marketingkommunikáció szempontjából nem indokolt ilyen sok mikrorégióra felosztani az oblaszty területét. Hatékonyabb lenne az alábbi felosztást alapul venni (39. ábra):

39. ábra Turisztikai mikrorégiók Kalinyingrád oblasztyban a szerző felosztása alapján
 Forrás: a szerző saját szerkesztése

1. Kalinyingrád turisztikai mikrorégió, melynek infrastruktúrális adottságai (itt koncentrálódnak a kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek 45%-a, vendéglátóipari egységek döntő többsége, a Hrabrovó repülőtér közelsége) messze felülmúlják a többi mikrorégióét, a nemzetközi befektetések itt koncentrálódnak, az egykori Königsberg önmagában vonzó turisztikai célpont sajátos kulturális és történelmi múltja miatt. Kalinyingrád jelentős agglomerációja miatt ebbe a mikrorégióba csatolnám a Középnagyati turisztikai mikrorégiót is.
2. Tengermellék turisztikai mikrorégió, mely egyesíteni a Kant Egyetem szakembereinek felosztásban szereplő Tengermelléki turisztikai mikrorégiót és a Kur-földnyelvet. Szakmailag hibás koncepciónak tartom a Kur-földnyelv keleti és nyugati partvidékét két külön turisztikai mikrorégióként kezelni, hiszen mindkét part az UNESCO Világörökség Listájában egy objektumként szerepel. Az összehangolt turisztikai termékfejlesztést is akadályozza a földnyelv megosztása. A Tengermelléki turisztikai mikrorégióban található üdülőterületek fejlesztését és marketingkommunikációját a

Kur-földnyelvvvel együtt indokolt végezni a már meglévő turisztikai termékek hasonlósága és a földrajzi közelség miatt.

3. A harmadik turisztikai mikrorégió (Délnyugati turisztikai mikrorégió) egyesítené a Kant Egyetem felosztásában szereplő Szambia, Baltyijszk és délnyugati turisztikai mikrorégiókat. Közös vonásuk, hogy a turisztikai infrastruktúra itt még gyengén fejlett, de a mikrorégiók történelmi építészeti emlékei a kulturális turizmus fejlesztését lehetővé teszik. A Visztula-turzás, a Kalinyingrádi-öböl és a mikrorégiókban található folyóvizek a vízi turizmus fejlesztését indokolják.
4. Határmenti turisztikai mikrorégió, mely a déli és a keleti határvonal mentén található mikrorégiókat egyesítené. Ezeken a területeken a schengeni határmenti fekvés megnehezíti a turisztikai infrastruktúra fejlesztését. A terület alkalmas lenne a nemzetközi vízi túra útvonalak fejlesztésére, de geopolitikai fekvése éppen ezt akadályozza meg. A javasolt beosztás szerint ez az a mikrorégió, ahol a turisztikai infrastruktúra a legfejletlenebb, gazdasági szempontból depressziós terület, ugyanakkor rendelkezik olyan természeti adottságokkal, és épített örökséggel, mely lehetővé teszi a turizmus fejlesztését.

14.6. Versenyképes turisztikai termékek Kalinyingrád oblasztyban

Kalinyingrád oblaszty számos olyan turisztikai termékkel rendelkezik, amelyek megfelelően átgondolt fejlesztéssel és marketing tevékenységgel versenyképesek lehetnek mind a belföldi, mind a nemzetközi turisztikai piacon. Az országos Turizmusfejlesztési Koncepcióban Kalinyingrád oblaszty esetében a következő turisztikai termékek szerepelnek: egészségturizmus, kulturális turizmus és városlátogatás, aktív turizmus és kongresszusi turizmus. Az alábbiakban azokat a turisztikai termékeket ismertetem, amelyek megítélésem szerint az oblaszty turisztikai kínálatában vezető szerepet töltenek vagy tölthetnek be.

14.6.1. Egészségturizmus

Zamland, Sambia – gyakran találkozunk ezzel a két szóval kalinyingrádi hotelek, kávézók nevében. De mit is jelent ez a szó? Zamland – Kelet-Poroszország lakói így nevezték a tengerparti területüket. Nagyon büszkék voltak Zamlandra és annak népszerűségére. Nem véletlenül, hiszen a Balti-tenger kelet-poroszországi része pihenni és gyógyulni vágyók ezreit vonzotta Európából. Ez volt a valamikori porosz Riviéra (БОРОНОВ В. И. 2009).

A Balti-tenger Kelet-Poroszországhoz tartozó partszakaszán az első szanatórium terveinek elkészítésére és megépítésére III. Frigyes Vilmos porosz király adott utasítást. Ez a szanatórium 1816-ban nyílt meg Cranzban, a mai Zelenogradzkban. Cranzról az első írásos feljegyzés 1252-ből származik. Feltehető, hogy Cranz volt az első település Kalinyingrád oblaszty mai területén, amit a Teuton Lovagrend tagjai alapítottak. Egész a XVIII. század végéig Cranz egy jelentéktelen halászfalucska volt. 1769 – nevezetes dátum Cranz életében. Ekkor csapódott be egy meteorit a falu területén, illetve ekkor született Königsbergben Friedrich Kristian Kessel, az az orvos, akinek elvei és módszerei jelentősen hatottak Cranz fejlődésére. Kessel úgy tartotta, hogy a legjobb gyógymód a napfény, a levegő és a víz. Ezek éppen azok, amelyekben Cranzban nem volt hiány. Kelet-Poroszországban Cranz királyi gyógyhely státuszt kapott. A friss tengeri levegő, a parti tűlevelű és lombhullató fák illata, a meleg tengervizes és iszapfürdők, a parti sétány hamar mind-mind kedvezően hatott az itt üdülők egészségi állapotára, és ismertté és népszerűvé tették a települést. Igazi áttörést az 1885-ben megnyitott Königsberg – Cranz vasútvonal hozott. Rövidesen tengeri kikötő is nyílt Cranz mellett. 1911-ben már 140 ezer vendég fordult meg Cranzban. Köztük szép számú orosz vendég is volt, számukra külön orosz nyelvű újság jelent meg. A II. világháború után csak lassan kezdett újjáéledni a fürdőkultúra az akkor már Zelenogradzk névre átkeresztelt településen. A mikroklíma, az itt található gyógyhatású iszap kapcsán 1998-ban Zelenogradzk hivatalosan is megkapta a gyógyhely státuszt. Zelenogradzk a tradíciókat folytatva mint gyógyfürdő fejlődött. Alapvetően mozgásszervi-, szív- és érrendszeri, illetve idegrendszeri megbetegedéseket gyógyítanak. A legfontosabb alkalmazott gyógytényezők a tőzegiszap, az ózon- és a helioterápia. A település saját ásványvízzel büszkélkedhet, a Zelenogradzkaja-val. Az ásványvíz nátrium, kálium, kalcium, magnézium, jód, bróm, fluor és kovasav tartalmú, amely emésztőrendszeri megbetegedések és a gyomor- és bélrendszer megbetegedése esetén gyógyhatású (od.aquaexpert.ru).

40. ábra Fürdőélet az egykori Cranzban
Forrás: B. II. БОПОHOВ 2009

Zamland leghíresebb gyógyhelye Rauschen, a mai Szvetlagorszki volt. A 40 méter magasságú meredek tengerpart és a festői szépségű Tyihoje-tó között fekszik. Nevét feltehetően a meredek partnak ütköző hullámok keltette morajról kapta - Rusemoter - a tenger moraja. Az elnevezés az idők folyamán lett Rauschen. A település legfontosabb gyógytényezője a tengeri levegő. Úgy tartották, hogy a meredek partfalnak ütköző hullámoknak köszönhetően magasabb itt a levegő jód és ásványi só tartalma. Ehhez még hozzájárulnak a települést övező erdők is, ahol megtalálhatóak tűlevelű és lombhullató fák is, amik között magnólia, rododendron és szubtrópusi növények virágoznak. Az egzotikus növényeket Rauschen kereskedői telepítették be, akik között volt egy íratlan szabály. Bárhova utaztak, hoztak magukkal a meglátogatott helyről egy palántát. De a Rauschenbe érkező vendégek „belépési engedélye” is valamilyen növény palántája volt. Így sikerült a világ szinte minden tájáról növényeket meghonosítani a dűnéken.

Az első írásos feljegyzés a településről 1258-ból származik. A csendes kis halászfalut az 1810-es években fedezték fel a turisták, és 1820-ban már megkapta a hivatalos gyógyhely státuszt. IV. Frigyes Vilmos porosz király 1840-ben Rauschenbe látogatott. Annyira elbűvölte a hely szépsége, hogy komoly anyagi támogatást biztosított Rauschennek a

tengerparti rész fejlesztésére. Rauschen hamarosan Európa-szerte ismert gyógyhely lett a számos ásványvízforrásának és az itt található gyógyhatású tőzegiszapnak köszönhetően. Különösen szívesen látogatták a nászutasok és a porosz, illetve német tisztek. A XX. század elején katonai szanatórium is épült Rauschenben, ahol a Harmadik Birodalom tisztjei kúrálták magukat. A II. világháború idején a szovjet csapatok Rauschent egy nap alatt elfoglalták, így a település épületei alig szenvedtek károkat. Szvetlagorszkban a mai napig számos szép építészeti emlék található.

Szvetlagorszk 1970-ben kapta meg a gyógyhely státuszt, 1998-ban pedig bekerült a kiemelt oroszországi gyógyhelyek sorába. A gyógyhely népszerűségét és elismertségét annak is köszönheti, hogy számos betegség gyógyítása zajlik Szvetlagorszkban. Vérképzőszervi, légzőszervi, emésztőrendszeri, mozgásszervi, idegrendszeri megbetegedéseket, cukorbetegséget gyógyítanak a szanatóriumokban.

Kalinyingrád oblaszty régóta ismert ásványvizeiről, gyógyiszapjairól és klimatikus gyógyhelyeiről. Komoly történelmi hagyományokkal és tapasztalattal rendelkezik a gyógyturizmus területén.

A legfontosabb természetes gyógytényező Kalinyingrád oblasztyban a tengerpart. A gyógyhatású mikroklíma az erős tengerparti hullámverésnek és a tengeri moszatoknak köszönhetően jön létre. A jód és az ásványi sók koncentrátuma ősszel a legmagasabb. Oroszország és a Balti-tenger partján elhelyezkedő gyógyhelyek között a legkedvezőbb klimatikus és egyéb természeti adottságokkal Kalinyingrád tengerparti része rendelkezik. Nyáron a levegő középhőmérséklete 17–18 C°, a napos órák száma pedig átlagosan 1800, de elérheti a 2200 órát is. Ez több mint Leningrád oblaszty, Észtország vagy Litvánia gyógyhelyein. Ehhez jönnek még a vonzó természeti adottságok, a táj szépsége. Klimatikus gyógyhelynek Kalinyingrád oblasztyban Szvetlagorszk, Otrjadnoje, Zelenogradszk és a Kur-földnyelv számít.

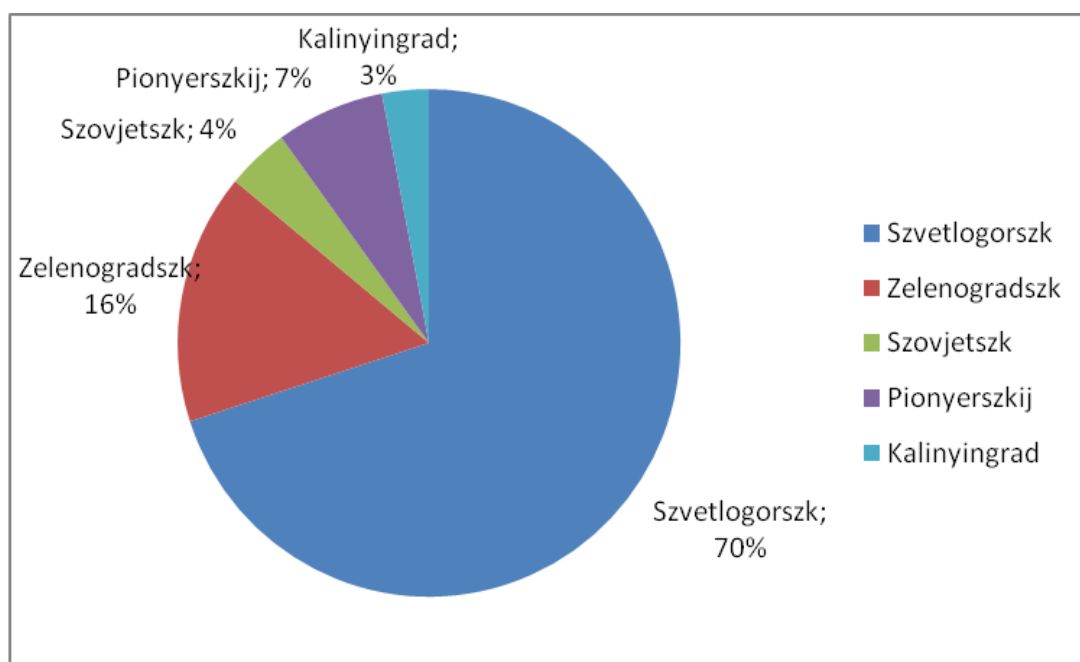
Kalinyingrád oblasztyban gyógyászati célokra tőzegiszapot használnak, amelynek a lelőhelye a Szvetlagorszktól alig 4 km-re található Goreloje. A tőzeget gyógyászati célokra Szvetlagorszk, Otrjadnoje és Zelenogradszk szanatóriumaiban alkalmazzák.

Az oblaszty gazdag ásványvízforrásokban is. A nátrium-hidrokarbonátos-kloridos, a jódban és fluorban gazdag ásványvizet ivókúrákra, a nátriumkloridos, brómos ásványvizet balneoterápiás kezelésekre használják. A természetes gyógytényezőket Kalinyingrád oblaszty szanatóriumaiban elsősorban a szív- és keringési rendszer, az idegrendszer megbetegedései,

mozgásszervi, légzőszervi, nőgyógyászati és az endokrin rendszer megbetegedései esetén alkalmazzák (МАНЬШИНА Н. В. 2007).

Van azonban egy teljesen egyedülálló gyógytényező az oblasztyban. A borostyánt számos szanatóriumban használják terápiás célokra. Asztma, ízületi betegségek, magas vérnyomás, szív- és érrendszeri megbetegedések, nőgyógyászati problémák és számos más esetben alkalmazzák a borostyán terápiát. A terápia komplex, alkalmazzák a borostyánt masszázshoz, alkoholos oldatban bedörzsölésre és belsőleg is, illetve a szanatóriumokban találhatóak borostyán szobák, melyeknek működési elve a sókamráénak felel meg (МОШКОВ Н. Н. 2009).

A belföldi egészségturisztikai piacon mindenképpen Kalinyingrád oblaszty pozícióit erősíti az a tény, hogy Oroszországban összesen 26 kiemelt státusszal rendelkező gyógyhely van, ebből kettő – Svetlogorszk és Zelenogradszk – Kalinyingrad oblasztyban található. Pionyerszkij és Szovjetszk szintén megkapta a gyógyhely minősítést, de nem rendelkeznek a kiemelt státusszal. A legtöbb szanatóriumi férőhely Svetlogorszkban található (41. ábra).

41. ábra A szanatóriumi férőhelyek megoszlása Kalinyingrád oblasztyban 2004-ben
Forrás: КРОПИНОВА Е. Г. 2005

Az oblasztyban található szanatóriumok fő küldőterületei Moszkva és Moszkva oblaszty, Szentpétervár és Leningrád oblaszty, Ural és Nyugat-Szibéria, Belarusz, Litvánia, Lengyelország és Németország.

A természetes gyógytényezők, a szovjet korszakból megörökölt szanatóriumi rendszerek magas színvonalú egészségügyi háttere, a biztonságos geopolitikai helyzet (a népszerű kaukázusi gyógyhelyekkel ellentétben) jó piaci pozíciókat biztosítanak az oblaszty szanatóriumai számára. Ugyanakkor a szanatóriumok egészségügyi berendezései elöregedtek, alacsony a nyereségük, az államilag támogatott üdülési rendszer (szociálturizmus) rohamos szűkülése tovább fokozza a fenntartás nehézségeit. A dinamikusan fejlődő litván és lengyel egészségturisztikai szolgáltatások pedig mind a külföldi, mind a belföldi – ezen belül is még az oblasztyban jelentkező keresletet is – magukhoz vonzzák (КРОПИНОВА Е. Г. 2005).

A forgalomcsökkenés megállítása érdekében elengedhetetlen a szanatóriumok rekonstrukciója és modernizációja, a természetes gyógytényezők és különleges adottságok megfelelő piaci pozicionálása és promóciója.

14.6.2. Kongresszusi turizmus (MICE - Meetings, Incentive, Conference, Exhibition)

A kongresszusi turizmus lenne leginkább alkalmas arra, hogy Kalinyingrád oblaszty kiaknázza a különleges geopolitikai helyzetében rejlő lehetőségeket, és felgyorsítsa az oblaszty gazdasági integrációját a Balti régióban. Földrajzi helyzeténél fogva találkozási ponttá válhat Oroszország és Európa között. Az már most megfigyelhető, hogy egyre több üzletember választja az oblasztyot tárgyalásai helyszínéként. Az orosz üzletemberek – más régiókból is – itt találkoznak lengyel, litván, német üzleti partnereikkel. A gazdasági kapcsolatok fejlesztésének fontos eszközei a szakkiállítások és vásárok. Földrajzi adottsága erre szintén alkalmassá teszi az oblasztyot, részlegesen átvehetné Poznan vásárváros szerepét.

Több rangos politikai eseménynek is helyszíne volt az oblaszty, az ott működő diplomáciai testületek is generálják ezeket az eseményeket. Megfelelő kormányzati támogatás mellett akár a térség Davosa is lehet Kalinyingrád.

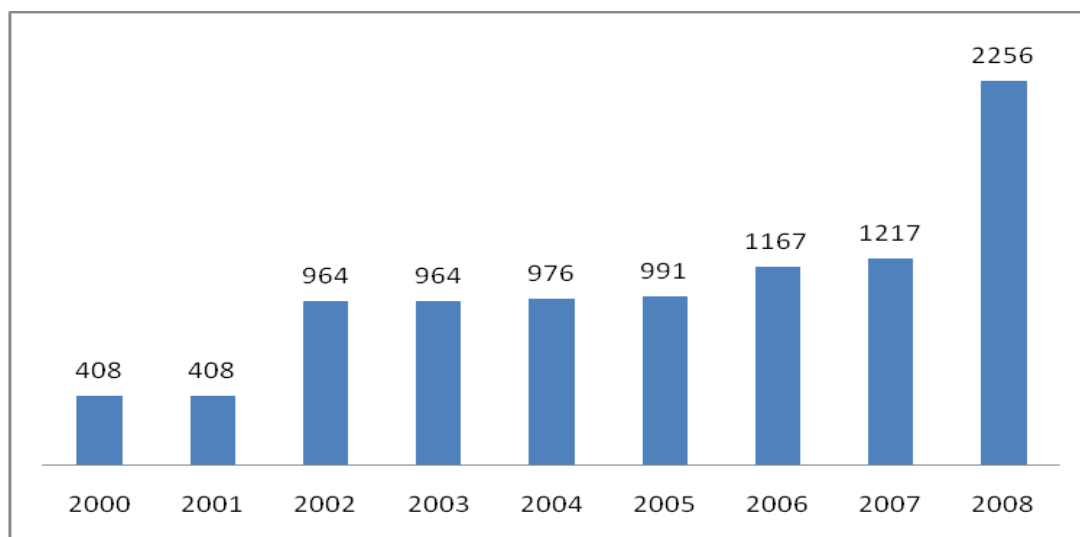
A gazdasági és politikai események mellett már most számos vonzó kulturális esemény helyszíne Kalinyingrád oblaszty. Ezekről évente külön eseménynaptárt ad ki a Regionális Turizmus Ügynökség. Eseményturizmus 1990-ig nem létezett az oblasztyban. Helyi ünnepeket – Halászok napja, Flotta napja – megünnepeltek, de ezek nem turisztikai attrakciók voltak. A turizmus és az államközi kapcsolatok fejlődésével dinamikusan nő a turisták számára is vonzó rendezvények száma mind Kalinyingrádban, mind a vidéki helyszíneken. A legaktívabb a kapcsolat a litván és a lengyel oldallal. Számos közös kulturális, gasztronómiai és sporteseménynek ad helyszínt az oblaszty. A különböző nemzetközi rendezvények alkalmasak lehetnek arra, hogy az oblasztyról egy olyan kép alakuljon ki, miszerint az

Európai Unió és Oroszország közötti kulturális híd szerepét tölti be. Az eddigi legnagyobb szabású ilyen esemény éppen Königsberg-Kalinyingrád város alapításának 750 éves évfordulója volt 2005-ben.

A fenti lehetőségek teljes körű realizálásához azonban nagyon komoly infrastrukturális fejlesztések szükségesek. A megnövekedett kereslet kapcsán készült egy felmérés, amely 2000–2008 közötti időszakban vizsgálta a kongresszusi turizmus kiszolgálásához szükséges infrastruktúra fejlődését, különös tekintettel a rendezvényhelyszínek mennyiségi és minőségi változására.

A szálláshely-kapacitásnak elegendőnek és megfelelőnek kell lennie az üzleti utazók kiszolgálására. Ezen a téren 2002–2008 között jelentős minőségi és mennyiségi bővülés volt megfigyelhető. Közel 70 kereskedelmi szálláshelyet újítottak fel, az új beruházásoknak köszönhetően pedig 790 ágyal bővült a szálláshelykínálat.

A legnagyobb mértékben a rendezvény- és konferenciatermek száma nőtt, a vizsgált időszakban számuk megtízszereződött, a befogadóképesség pedig 5,5-szörösére növekedett (42. ábra). A beruházások 62%-a szállodákban történt, a külső, önálló helyszínek közül a legnagyobb volumenű a „Haltózsde” elnevezésű rendezvényközpont Kalinyingrádban, amely közvetlenül a Kaiserhoff Hotel mellett található, így szolgáltatásaikkal (rendezvényhelyszín – négycsillagos hotel Spa központtal) nagyon jól kiegészítik egymást.

42. ábra A konferencia-termek kapacitásának változása Kalinyingrádban (fő)
Forrás: АПТЕМОВА И. М. – СЫПОВНЕВ Д. А. 2009

A konferenciatermek 62%-a maximum 50 fő befogadására alkalmas, de a teljes kapacitás 46%-a mindössze 21 főnek tud helyet biztosítani. Nagyon kevés a nagyobb létszámú

rendezvények megtartására alkalmas hely (Артемова И. М. – Сыровнев Д. А. 2009). A legnagyobb befogadóképességű termekkel a kereskedelmi szálláshelyek közül a Radisson SAS Hotel rendelkezik, a független helyszínek közül pedig a Herkules konferenciaközpont és a Haltözsde elnevezésű rendezvényközpont. Azonban a termék elosztása az utóbbi esetben nem ideális nagyrendezvények megszervezéséhez. Az épület magas, de szűk, ezért a termeket emeletenként helyezték el, ami rendkívül megnehezíti egy nagyobb volumenű, több termet igénylő rendezvény lebonyolítását. Amennyiben valóban fel kívánja vállalni Kalinyingrád a „meeting point” szerepet akár az üzleti, akár a politikai életben Oroszország és Európa között, a nagy befogadóképességű rendezvényközpontok kialakítása elkerülhetetlen. Ugyanez érvényes a kiállítások és vásárok esetében. Nagyobb szabású kiállítás megrendezésére jelenleg nincs megfelelő hely Kalinyingrádban. A tavaszi utazási kiállításnak egy sátor ad helyet, melynek lebontását évek óta tervezik, hogy a helyén egy megfelelő kiállítási csarnok épülhessen fel.

Klasszikus értelemben vett PCO (konferenciaszervező) és DMC (incentive ház) mindössze egy van Kalinyingrád oblasztyban, a Baltma tour. Kínálatában a rendezvényhelyszíneken kívül az oblaszty különleges adottságaira vagy történetére épülő incentive programok is szerepelnek (A Borostyánszoba nyomában, Königsberg titkai, rafting orosz módra, stb....)

14.6.3. Kulturális turizmus, tematikus utak

Az oblaszty sajátos történelme, különleges geopolitikai helyzete, jelentős számú emlékműve, emlékhelye, múzeuma kiváló lehetőséget kínál a kulturális turizmus fejlesztésére. Az oblaszty területén közel 1800 olyan objektum van, ami a kulturális vagy a történelmi örökség részét képezi. Az egy km²-re jutó kulturális vagy történelmi nevezetességek száma Oroszországban Kalinyingrád oblasztyban a legmagasabb. Az oblaszty területén 28 olyan emlékmű található, ami kiemelt védeltséget élvez Oroszországban (Корнеевец В. С. – Горина Е. В. 2005).

Az oblaszty történelme számos híres emberrel fonódik össze: Siegfried von Feuchtwangen, a Német lovagrend nagymestere; Nagy Ottokár cseh király, Königsberg alapítója; Albrecht Hohenzollern, a königsbergi Albertina Egyetem alapítója; I. Péter orosz cár; I. Sándor, aki Napóleonnal megkötötte a tilsiti (ma Szovjetszk) békét; híres hadvezérek (Szuворov, Kutuzov, Bagratyion, Barclay de Tolly) ; tudósok (Immanuel Kant, Johann Gottlieb Fichte filozófusok, Leonhard Euler, Carl Gustav Jacob Jacobi matematikusok); költők és írók (Friedrich Schiller, E. T.A. Hoffmann, Josif Brodskij).

A területen történelme során számos nemzet hagyta kulturális hagyományainak nyomát örökségül. Brandenburgi Albert porosz herceg Sziléziából, Csehországból, Hollandiából hívott be művészeket, tudósokat. A XVII. század végén Franciaországból jelentős számú hugenotta települt át az oblaszty mai területére. A II. világháborút követően az oblaszty lakossága orosz és belarusz területekről érkezett. A Szovjetunió szétesését követő migrációs hullámmal pedig az egykori szovjet közép-ázsiai területekről érkeztek lakosok.

A kulturális turizmus központjai az obalsztyban: Kalinyingrád, Szvetlogorszk, Csernyahovszk, Szovjetszk, Baltyijszk (КРОПИНОВА Е. Г. – ЖУКОВСКИЙ И. И. 2005).

A kulturális és történelmi örökség kapcsán már most számos érdekes program, turisztikai útvonal várja a vendégeket az obalsztyban. Ezek közül csak a legérdekesebbeket emelném ki:

- Kalinyingrád város önmagában is számos érdekes programot kínál. A Prégel folyó alkalmas hajós városnézések szervezésére. A város múzeumai (A Világ-óceán Múzeuma, Borostyán Múzeum, az egykori városkapuból kialakított Királyi kapu kulturális centrum, amely a helytörténeti kiállításnak ad helyet, a Városi Művészeti Galéria) igazi kulturális élményt nyújtanak a látogatóknak. A város neve elválaszthatatlan Kanttól és Poroszország történetétől. A város az 1945-ös ostrom során nagyon súlyos károkat szenvedett, az épségben megmaradt épületek egy részét a betelepített szovjet lakosok lebontották, de a hatalom is törekedett arra, hogy a porosz múlta utaló emlékeket tudatosan megsemmisítse. Ennek esett áldozatul a königsbergi vár is. Mindemellett a városban sétálva elszórtan számos szép régi épületet találunk, melyeket most már tudatosan igyekeznek megóvni (43. ábra). Legszébb példája ennek a törekvésnek a Székesegyház és Kant síremléke, de kisebb templomok, az egykori városfal részét képező városkapuk, bástyák, kikötői és gyárépületek, villák és egykor a várost övező erődítményrendszer megmaradt részei őrzik a múltat. A kínálatban szerepel olyan útvonal, mely a várost egykor körülölelő erődítményeket mutatja be. A program népszerűségét növeli az is, hogy a legenda szerint a felbecsülhetetlen értékű Borostyánszoba ezen erődítmények egyikében van elrejtve 1945 óta. „Good bye, Lenin” néven a város szovjet emlékműveit tekinthetik meg az érdeklődők.

*43. ábra A múlt és a jelen Kalinyingrádban
A szerző saját felvétele*

- Hat kidolgozott útvonal öleli fel az oblasztyban található kúriákat. A kúriák egy része még az 1945 előtti épületek felújítása, de vannak új építésű, porosz stílusú házak is. Megfigyelhető, hogy nem csak az építészetben, de az enteriőr és a gasztronómiai kínálat kialakításában is törekedtek a „porosz hangulat” megteremtésére. A kúriák látogatása kapcsán kapunk némi ízelítőt abból, milyen is lehetett az oblaszty területén az élet 1945 előtt. Az útvonalak bejárása nem csak a nosztalgia turizmus hódolóinak érdekes. A kúriák vidéki szálláshelyekként is működnek, így nagyon jó alapot biztosítanak a falusi turizmus fejlesztéséhez. A táj szépsége, a kúriák egyedi „porosz” hangulata miatt már eleve jó adottságokkal rendelkezik az oblaszty, piaci pozícióit erősíti még az is, hogy az oblasztyon belül oroszországi viszonylatban a távolságok kicsik, ezért még a falusi turizmus keretében pihenni vágyóknak sem kell hatalmas távolságokat utazniuk a városoktól vagy esetlegesen a Hrabrovo repülőtértől. Az útvonalak és az azokon szereplő szálláshelyek az aktív turizmus hódolóinak is megfelelnek, mivel az útvonalak kerékpárral bejárhatóak.
- „Háború és béke” elnevezést kapta az a program, melynek keretében az oblaszty területét érintő háborúk emlékhelyeit keresik fel a turisták. A Hétéves háború, Napóleon, az I. és a II. világháború emlékeit öleli fel a Kalinyingrád – Bagratyionovszk – Pravdinszk – Zseleznodorozsnij – Ozjorszk – Guszev útvonal.

- A lovagrend várait mutatja be a „Lovagi várak Kelet-Poroszországban” útvonal, mely Kalinyingrád – Nyizovje – Gvardejszk – Talpaki – Csenyahovszk –Nyéman – Szovjetszk településeket öleli fel.
- A „Baltikum gyöngyszeme” néven fut az a program, mely az egykori Pillau-t, mai nevén Baltyijszket mutatja be. A kikötőváros története összefonódik Oroszország és a Szovjetunió történetével is. Nagy Péter két alkalommal is járt a városban, a Hétéves háborúban a város is orosz felségterület lett. A Balti-tenger legnagyobb haditengerészeti flottájának a bázisa 1952 óta. A Szovjetunió szétesését követően a város hadászati jelentősége miatt még hosszú ideig zárt város maradt (44. ábra).

*44. ábra A baltyijszki kikötő
A szerző saját felvétele*

A fentebb ismertetett programokon kívül még számos vonzó lehetőség várja a belföldi és a külföldi turistákat. Ahhoz azonban, hogy a nemzetközi turisztikai piacon áttörést érjen el az oblaszty, véleményem szerint minél több határon átnyúló tematikus útvonalhoz kell csatlakoznia. Földrajzi elhelyezkedése és történelme erre teljes mértékben alkalmassá teszi. Már most léteznek ilyen programok:

- Kalinyingrád oblaszty és Warmia-Mazury vajdaság több turistatérképet is készített, amely a határon átnyúló turistaútvonalakat mutatja. Ebből elsőként a vízi túraútvonalakat bemutató térkép készült el. Ezt követte a Visztula-öböl közös térképe a látnivalók ismertetésével. Készült egy olyan térkép is, mely Kalinyingrád oblaszty és Warmia-Mazury vajdaság legfontosabb látnivalóit jelzi.

- Európai Unió támogatással készült a „Gótikus várak útjain” című kiadvány, amely a Lengyelország és Kalinyingrád oblaszty területén található, a Német Lovagrend által épített várakat mutatja be.

További tematikus útvonalak kidolgozására is van lehetőség, melyek a nemzetközi turisztikai piacon is vonzó termékek lehetnek, de mindenképpen több ország összefogását feltételezik a Balti régióban.

Az Európa Tanács „Európa kulturális útjai” programjában két olyan tematikus út is szerepel, amely érinti Kalinyingrád oblaszty területét.

- *Hanza városok útja* – a Hanza Szövetség egykori tagjait tömörítő kulturális útvonal. A Hansa-szövetség eredetileg csak kereskedelmi társulás volt, de idővel jelentős politikai hatalommá nőtte ki magát (45. ábra). A Hansa-szövetség a Balti-tenger partvidékein a főnóciiai szerepét töltötte be – a kereskedelem kapcsán a kultúrát is terjesztette. A szövetség tevékenységi köre kitejedt Oroszországra, Svédországra, Norvégiára, Dániára, Angliára, a Keleti-tenger déli partvidékére, Litvániára, Lengyelországra, Csehországra, Németalföldre, Franciaországra, Portugáliára és Spanyolországra (MIKOLCZY I. 2008).

45. ábra A Hanza-szövetség 1400 körül
 Forrás: www.kulturálisutvonlak.blogspot.hu

- *Borostyánút* – egy ókori kereskedelmi útvonal volt, amelyet legfőképp borostyánkő szállítására használtak. A Borostyánút évszázadokon keresztül vezetett Észak-Európából a Földközi-tengerig és vissza (46. ábra). A Borostyánút kiindulópontja egy porosz város: Kaup volt (ma Mohovoje, amely Kalinyingrád oblaszty területén található). A legrövidebb (és feltehetően a legrégebb) út elkerülte az alpesi területeket és a Balti-tenger partjától (Estland) Lengyelországon haladt keresztül. A csehországi Morva Kaput elhagyva, a Morva folyó mentén jutott Ausztriába, ahol Carnuntum közelében keresztezte a Dunát. Innen egyenesen délnek tartva többek között Scarbantia (ma Sopron) és Savaria (ma Szombathely) érintésével Aquileia-nál érte el az Adriai-tenger partját (www.romaikor.hu).

46. ábra A Borostyánút

Forrás: www.wikipedia.org alapján a szerző saját szerkesztése

- *Zarándokút* - Szent Adalbert hittérítő útja

Szent Adalbert sorsa több európai országgal is szorosan összefügg. Adalbert kora a német-római szent birodalom fölemelkedésével és a keletnémet területek evangelizálásának kezdetével esik egybe. Kelet-Csehországban született, ereiben apja, a cseh Szlavnik fejedelem részéről szláv, anyja, Adilburg részéről pedig szász vér folyt. Adalbertet 981-ben az első prágai püspök, Dietmar szentelte pappá. Dietmar halála után 983-ban a püspökség alapítója, II. Boleszláv fejedelem, a papság és a nép egy akarattal Adalbertet választotta püspökévé. 988-ban Rómába ment a pápához, s kérte, engedje őt zarándokként Jeruzsálembe, hogy ott szegényen és magányosan szolgálja az Urat. A montecassinói apát tanácsára változtatta meg a tervét, s lett bencés szerzetes 990-ben a Rómában fekvő aventinói görög kolostorban. 994–995-ben Magyarországon térített. Ő keresztelte és bérmálta meg többek között Szent Istvánt. Máig is ő az esztergomi egyházmegye védőszentje. Ezt követően Lengyelországba ment, és megalapította Meseritz kolostorát. Chrobry Boleszláv fejedelem támogatta, hogy továbbutazhassék az északon élő balti törzsekhez, akik még nem kerültek érintkezésbe a civilizált világgal, s a pogányság, erkölcsi elvadultság uralkodott közöttük. Adalbert 996/997 telén térített közöttük, de munkájának olyan leküzdhetetlen akadályai voltak, hogy úgy döntött, társaival együtt elhagyja a területet és a litvánokhoz megy misszionálni. De mielőtt még elindulhatott volna, a pogányok egy lándzsával megölték: 997. április 23-án halt vértanúhalált. A lengyel herceg kiváltotta testét a gyilkosoktól, és Gnieznóban temette el. Már 999-ben a szentek sorába iktatta őt Szilveszter pápa. Sokan elzarándokoltak csodatévő sírjához, többek között barátja, III. Ottó császár is (1000). A császár, élve az alkalommal, Gnieznót a szent iránti tiszteletből érsekséggé avatta. És ami életében nem adatott meg Adalbertnek, hogy Prágában otthont és békés nyugalmat találjon, azt megadta az utókor a földi maradványainak, melyeket 1030-ban vittek a csehek Prágába. Adalbert tisztelete azóta nőttön nő, s a prágaiak hazájuk védőszentjét tisztelik benne (www.katolikus.hu).

15. Kiemelt beruházások

15.1. Turisztikai-rekreációs zóna a Kur-földnyelven

Kalinyingrád oblaszty turizmusfejlesztési programjában két olyan projekt szerepel, amelyet állami szinten is kiemelten kezelnek. A Kur-földnyelven tervezett beruházás kapcsán vált az oblaszty a 14 Különleges Turisztikai-Gazdasági Övezet egyikévé. Az orosz Pénzügyminisztérium számításai szerint a földnyelven kialakítandó rekreációs zónában a magánszektor közel 6 milliárd rubel fektetne be. A másik projekt alapja, hogy a Kalinyingrád oblaszty területén található Jantarnaja lett azon négy kijelölt terület egyike, ahol az Orosz Állami Duma 2006. december 29-én elfogadott №224 törvény értelmében szerencsejáték-zóna kerülhet kialakításra. Az előzetes tervek ezzel kapcsolatosan is grandiózusak voltak.

A két projekt kapcsán az oblaszty vezetői arra számítottak, hogy a turistaforgalom igen rövid idő alatt megsokszorozódik, eléri az évi egymillió főt. Az oblasztyban zajló kiemelt turisztikai infrastrukturális beruházások is ennek szellemében indultak. Ezek egyike a Hrabrovo repülőtér bővítése és modernizációja. Az építkezés elindult, ám a KD Avia csődje után megrekedt, a mai napig ott áll a félbehagyott új terminál épülete. A másik beruházás a repülőteret a tengerparti résszel összekötő modern gyorsforgalmi út megépítése. A beruházás 2008-ban indult, az út egyes szakaszai átadásra kerültek, de a teljes befejezésre legkorábban 2014-ben kerülhet sor.

Az oblaszty vezetői szerint a két kiemelt projekt a kulcsa a régió gazdasági és turisztikai fellendülésének.

15.1.1. A Kur-földnyelv

A Kur-földnyelv a víz és a szél által alkotott természeti képződmény, amely a Balti-tengert választja el az édesvízű Kur-öböltől.

A Kur-földnyelv mint geológiai képződmény alig hat és félezer éves. A földnyelv tengelyvonala mentén a földnyelv kialakulása előtt néhány homoksziget volt, a jégkorszaki morénavonulatok maradványai. A szigetek közötti részekben a víz szabadon áramlott, de hordalékával fokozatosan feltöltötte ezeket a részeket. A szigetek a tenger akkumulációs munkájának eredményeként egyesültek – ez a Kur-földnyelv.

Az elnevezés eredetére két magyarázat létezik. Az egyik szerint a Kur megnevezés az ezen a területen élő balti törzs, a kurok nevéből származik. A másik magyarázat így hangzik: A

Kur-földnyelv valamikor az egyetlen összekötő út volt az akkori Kurlandia területén található Riga és Marienburg között. A földnyelv a nevét Kurlandiáról kapta. Ez utóbbi változatot erősíti meg a Teuton Lovagrend 1366-ban kelt krónikája, a *Scriptores Rerum Prusicarum* is: „A korábban leírt terület, ahol nagy öblök találhatóak, ezentúl legyen Kurlandia tartomány, neveztesse Kurlandiának és Kur-földnyelvnek, és ne nevezze többet senki a Samogiták földjének.” A rendelkezésre álló történelmi források egyik magyarázatot sem tudják kizárólagosan megerősíteni (СТРАКАУСКАЙТЕ 2007).

A végtelen homokos dűnék látványa az utazót a sivatagokra emlékezteti. Nem véletlenül nevezik a Kur-földnyelvet Európa Szaharájának. A felhőktől és a nap állásától függően a dűnék fehér homokja más és más színben játszik, akárcsak a végtelen afrikai sivatagokban (47. ábra).

Wilhelm von Humboldt, a berlini egyetem alapítója, egy levelében így írt a Kur-földnyelven tett látogatásáról:

„A Kur-földnyelv annyira páratlan, hogy legalább egyszer látni kell, ugyanúgy, ahogy Spanyolországot vagy Olaszországot, ha azt akarod, hogy elmédben szép emlékek maradjanak. Egy vékony sávja az élettelen homoknak, melynek egyik oldalát szünet nélkül a tenger hullámai, a másikat az öböl csendes vize mossa.

Ameddig csak a szem ellát végtelen homokdűnék, magányos erdei fenyők, melyek körül még fű se nő, és úgy tűnik a szemlélőnek, mintha a homokból nőnének ki és csupán a levegőből élnének, pusztaság és csend, melyet még a part menti sirályok kiáltásai sem törnek meg” (БОРОНОВ В. И. 2009 p 135).

*47. ábra Dűnék a Kur-földnyelven
A szerző saját felvétele*

A Kur-földnyelv hossza 98 km, amelyből 48 km Kalinyingrád oblaszty része, azaz orosz terület, a fennmaradó rész Litvánia területéhez tartozik. A földnyelv megosztottsága nem újkeletű, hiszen már a Teuton Lovagrend fennhatósága idején két részre osztották a földnyelvet: északi és déli terület. A XV. század végéig az északi rész a Memel-vidéki komtur fennhatósága alá tartozott, a déli rész pedig Königsberghez. A határ nagyjából a Nyeman folyó deltájával egy vonalban helyezkedett el (СТРАКАУСКАЙТЕ Н. 2007).

A földnyelv legszélesebb pontja 3,5 km Ribacsij falunál, a legkeskenyebb pedig 500 méter Lesznojénél. Az öböl teljes területe 1610 km², amelyből 1300 km² Kalinyingrád oblasztyhoz tartozik. Az öböl vize meglehetősen sekély, átlagos mélysége 3,7 méter. Nyáron a víz 22–27 C°-ig melegszik fel, télen 2–5 hónapra is befagy, a jég vastagsága eléri a 70–100 centimétert. Az öblöt több folyó is táplálja: Nyéman, Skirvite, Atmata, Matroszovka, Dejma. Élővilága rendkívül gazdag.

A földnyelvet különleges flórája és faunája miatt 1988-ban nemzeti parkká nyilvánították, 2000 óta pedig az UNESCO Világörökségi Listájában is szerepel Kursiu Nerija Nemzeti Park néven.

A földnyelv tengerszint feletti magassága 2–6 méter, de a nyugati szelek által képződő dűnék magassága 30–60 méter közötti. Ezek Európa második legmagasabb dűnéi (ФЕДОРОВ Г. М. 2009).

15.1.2. A Kur-földnyelv gazdasági hasznosítása a XIII–XIX. században

A Kur-földnyelvről az első írásos emlékek a XII. század második feléből származnak. Ebből megtudjuk, hogy a földnyelv a Samlandba³ vezető útként szolgált abban az időben. Peter von Duisburg a „*Chronica terrae prussiae*” latin nyelvű krónikájában leírja, hogy a földnyelven keresztül vezető úton 1283-ban 800 litván harcos kelt át Samlandba, hogy a lovagokat megtámadja.

A XIII. század végén Konrad von Thierberg Landmeister, a Teuton Lovagrend helytartója parancsára a földnyelven megépítették az első várat, hogy a fent említett támadások ne ismétlődhessenek meg (БОРОНОВ В. И. 2009).

Valójában egészen a XIX. század elejéig a földnyelv szinte kizárólag postai és hadiútként szolgált. Ez volt az egyetlen út, ami összekötötte Poroszországot Memellel, a mai Klaipedával. Ezt az utat használták a balti törzsek is a Teuton Lovagrenddel vívott csatákban.

Jelentősége azzal volt magyarázható, hogy a XVII. századig a Nyéman folyó deltája annyira mocsaras volt, hogy csak télen lehetett átkelni rajta. Így évszázadokon keresztül a legrövidebb és legkönnyebben járható összekötő út a Kur-földnyelv volt Königsberg és Riga között. A XVII. századtól már Nyugat-Európát kötötte össze a Baltikummal, és Európai egyik fontos postai útjává vált. A forgalom növekedésével a földnyelven a lakott települések száma is nőtt. Ugyanakkor feltétlenül meg kell említeni, hogy a földnyelven keresztül vezető út soha nem volt a szó szoros értelmében vett igazi út. A folyamatosan vándorló és alakjukat változtató dűnék miatt a postakocsik az út nagy részét a tenger vagy az öböl mellett haladva tették meg, nem ritkán oly módon, hogy a kocsik kerekei félig már a vízben gázoltak.

1833-ra a Kur-földnyelv a legfontosabb információs csatorna Nyugat-Európa és az orosz főváros, Szentpétervár között. 1833-ban befejeződött a Tilsit – Lauksargen – Tauroggen – Szentpétervár postai út építése. Ettől kezdve a földnyelv mint postai út elveszítette jelentőségét (СТРАКАУСКАЙТЕ Н. 2007).

---

³ Samlandnak (Semland, Sambia) nevezték az őslakosok a mai Kalinyingrádi-félsziget területét. A szó porosz eredetű, jelentése „A Zámok földje” vagy „Szám földje”. A zámok az ott lakó törzs tagjai, illetve Szám a törzs ősatyja.

15.1.3. 143

15.1.4. A turizmus megjelenése és fejlődése a Kur-földnyelven

A XIX. század vége, a XX. század eleje újabb jelentős változást hozott a földnyelv életében. A csendes halászfalvak élete megváltozott, megjelentek a turisták. Úgy tartják, hogy Poroszországban a Kur-földnyelv a népszerűségét Wilhelm von Humboldt már idézett szavainak köszönheti, bár az első igazi üdülőhelyek csak a XIX. század közepén jelentek meg a földnyelven. Kezdetben a legnépszerűbb üdülőhelynek Schwarzer (ma Juodkrante) számított, de az első valóban európai színvonalú szállodát itt is csak 1860-ban nyitották meg, a Kurische Hof-ot. Közel 20 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a településen újabb nagy szálloda nyissa meg a kapuit. A hotelek mellett sorban épültek a kisebb villák. A szálláshelyek mellett egyéb olyan beruházások is megjelentek, amelyek az üdülők kényelmét szolgálták. Promenádok épültek, zuhanykabinok a strandon, sőt a gyógyturizmus gyökerei is ebben az időben keresendőek, hiszen 1905-ben nyitott meg az az üdülő, ahol már víz- és iszapkezelések is voltak (Luisenbad).

A szállodák és villák tulajdonosai nagyon hamar felismerték, hogy állandó vendégforgalomra csak akkor számíthatnak, ha Memelből és Königsbergből állandó közlekedési összeköttetést tudnak biztosítani. Az első menetrendszerű hajójárat 1840-ben indul meg a Memel – Labiau – Tapjau – Königsberg útvonalon. Az Angliában megvásárolt, Irwisch nevű hajó, amely az első menetrendszerű járat volt, 1847-ben jégnek ütközött és kitért. Addigra azonban a menetrendszerű hajóközlekedés rendszeressé vált a földnyelven. Akadályozta a további fejlődést, hogy Schwarzer nem rendelkezett megfelelő kikötővel, ezért az utasokat a hajókról csónakokon szállították a partra. Ezért 1880-ban a borostyánkéregtermeléssel foglalkozó *Santien und Becker* cég finanszírozásában megindult a hajókikötő építése, amit 1891-ben át is adtak.

1904-ben Niddenben is megnyílik a hajókikötő, ezzel a Kur-földnyelv vízi úton könnyen elérhetővé válik. Egészen a II. világháborúig a hajózás volt a fő közlekedési eszköze a turistáknak, illetve ha a két hajókikötő valamelyikéből egy másik üdülőhelyre szerettek volna eljutni, akkor a lóvontatta homokfutó. Autóval és motorbiciklivel tilos volt közlekedni a földnyelven.

Schwarzer mellett Nidden volt a második legnépszerűbb üdülőhely, de az előbbitől eltérően Niddenbe alapvetően egy meghatározott kör járt, a művészek. Nidden népszerűségét a königsbergi Művészeti Akadémia művészeinek köszönhette, akik elsőként fedezték fel az

eldugott kis halászfalut. A Niddenben üdülők száma 1918-ig folyamatosan nőtt, akkor elérte az évi 2000 főt.

Az I. világháborút követő németországi gazdasági és politikai gondok hatása a Kur-földnyelv turizmusát is érintették. Jelentősen csökkent a vendégek száma. Csak a 20-as évek elején éledt újjá a turizmus. A háború után azonban már a földnyelv Litvániához (1923–1939 között) tartozó területére a németeknek vízumra volt szüksége a beutazáshoz. Ugyanakkor a vendégforgalom megtartása és növelése érdekében a lehető legliberálisabb vízumpolitikára törekedett Litvánia, ezért a német állampolgárok a hajón is megkaphatták a beutazáshoz és tartózkodáshoz szükséges vízumot.

A vendégek elsősorban Kelet-Poroszországból és Németországból érkeztek. Nidden forgalmára igen pozitívan hatott, amikor 1930-ban Thomas Mann saját villát épített ott.

Hitler 1933-as hatalomra kerülése újabb visszaesést okozott a Kur-földnyelv litván részén a beutazó német forgalomban a valutakiviteli korlátozás bevezetése miatt (СТРАКАУСКАЙТЕ Н. 2007).

Nidden és Schwarzer a litván oldalon fekvő, de alapvetően porosz tőkéből épült üdülőhelyek voltak. Azonban a földnyelvnek a Kelet-Poroszországhoz tartozó részén szintén számos népszerű üdülőhely volt. Rossitten (ma Ribacsij) az öböl partján fekvő település, amely a 30-as években alig 660 lelket számolt, de finom homokos strandja a nyaralók ezreit vonzotta, 1934 nyarán például 6600 vendéget fogadott. Nem messze Rossittentől helyezkedik el a Krutaja magaslat, ahonnan a legszebb kilátás nyílik az öbölre, a tengerre és az egész földnyelvre. A magaslatot csodálatos, vadban gazdag erdő vette körbe.

Rossittentől észak-keletre volt a német vitorlázórepülők egyesületének a kiképző és oktató bázisa. A szálláshely Predinberg (ma Viska) mellett volt. A legelső repülésre 1922. október 24-én került sor. Az oktatóbázis Ferdinand Schulz⁴, több kategóriában is rekordtartó pilótának köszönhetően lett világhírű. A bázis 1945-ig létezett, ez alatt az idő alatt közel 30 000 pilótát képeztek itt ki.

A litván határtól alig 6 kilométerre fekszik Pillkopen (ma Morskoje). Apró halászfalu, amely megőrizte a vidékre jellemző építkezési módot, az úgynevezett kur stílust. Szalmatető

---

⁴ Ferdinand Schulz a 20-as évek legismertebb vitorlázó repülő pilótája volt. 1892. december 18-án született Kelet-Poroszországban. 1929. június 16-án halt meg légibalesetben. Rekordjai: repülési időtartam: 1924. május 11. Rossittenben 8 óra 42 perc, 1925-ben a Krímben 12 óra 12 perc, repülési távolság: 1927. május 7.455,8 kilométer 14 óra 7 perc alatt, magassági rekord: 1927-ben 652 méter.

faházak, melyeknek nincs kéménye, a tetőn keresztül távozik a füst. A lakók a tető alá akasztva füstölik a halat (БОРОХОВ В. И. 2009).

15.1.5. A Kur földnyelv 1945–1991 között

Új fejezet nyílt a Kur-földnyelv történelmében a II. világháború végén. A Kur-földnyelven újra a halászat lett a meghatározó tevékenység és a lakosság megélhetési forrása. A szovjet hatalom 1947-ben a Kur-földnyelvre 700 olyan család betelepítésére adott utasítást, akik a Szovjetunió olyan területén laktak korábban, ahol halászat folyt. Így települtek be szovjet lakosok a Volga-menti és a Fekete-tenger partmenti településeiről.

Sajnos, amit a háború nem semmisített meg a földnyelven, azt a betelepülők rombolták földig. Kunzent háborús károk nem érték, az orosz arisztokraták kedvenc szállodája, a Russhaus is teljesen épen maradt. A 40-es években azonban még az épület tégláit is elhordták. Lehet ezt barbár tetteknek nevezni, de ne felejtsük el, hogy a betelepítettek az éhséggel és a fagyhalállal küzdöttek, és senki nem gondolta, hogy a terület hosszú távon szovjet fennhatóság alatt marad. A halászati kolhozok a földnyelven a 90-es évek elejéig virágoztak. A Szovjetunió szétesésével azonban sorra megszűntek (ЕГОРОВА М. 2007).

15.1.6. A turizmus helyzete 1991 után

A Kur-földnyelven újra a turizmusban látják a fejlődés lehetőségét. Jelenleg panziók és falusi szálláshelyek várják a turistákat, akik elsősorban Oroszországból érkeznek, és számuk biztatóan nő. Kormányhatározat született 2007-ben arról, hogy a Kur-földnyelv egyike annak a hét nemzeti parknak, amelynek a területén turisztikai-rekreációs zónát kell kialakítani. Az állam 1,5 milliárd rubelt különített el erre a célra. A tervek szerint a nemzeti park négy pontján történnének a beruházások összesen 282 hektáron, amelyek keretében több nagy szálloda, éttermek, spa-központok, kiépített strandok és túraútvonalak épülnének. (Zelenogradszktól az észak felé húzódó tengerparti részen, Ribacsijnál és Morszknál két kijelölt területen.) Mindezek a beruházások évi 60.000 turista fogadására tennék alkalmassá a földnyelvet. Az infrastrukturális beruházások értéke elérné a 6 milliárd rubelt. Kétségtelen, hogy a kijelölt területen három olyan másfélezer lelket számláló település van, ahol nincs csatornázás, ivóvíz, megbízható elektromosenergia-ellátás, fűtés, autóút. Az ott lakók számára bizonyára megváltás lenne a beruházással járó infrastruktúra-fejlesztés (РИАНОВОСТИ).

A kormánydöntést követően azonnal megalakult a LIFE Development Group elnevezésű cég, ahol a részvényesek ingatlan-beruházásokkal kívánnak foglalkozni. A cég első projektje a tervek szerint éppen a Kur-földnyelven tervezett rekreációs zóna lenne. A tulajdonosok szerint a projekt sikerre van ítélve a terület kiváló turisztikai adottságai miatt. A LIFE Development Group a Kur-földnyelven 100 ha területet már hosszú távú bérletbe is vett. Itt egy lakóparkot, gyógyászati és diagnosztikai központot, szállodát terveznek felépíteni. A beruházás értéke 180 millió Euró. Ezen kívül Szvetlagorszkban 20 millió Euró értékben 25 luxusvillát kívánnak felépíteni. Hasonló terveik vannak a Szvetlagorszktól Zelenogradszkig tartó partszakaszon is (48. ábra) (PБК daily).

48. ábra A tervezett beruházások helyszínei
 Forrás: OPJEHEK B. B. (2008) alapján a szerző szerkesztése

Nehéz lenne azonban azt állítani, hogy mindenki egyértelmű lelkesedéssel fogadja a terveket. Nagyon sokan aggódnak ugyanis a földnyelvért és az ott található nemzeti parkért. Evgenyij Sznyegirjov a „Kur-földnyelv” Nemzeti Park igazgatója szerint már a jelenlegi turistaforgalom is megterhelő a nemzeti park számára. Emlékeztetett arra, hogy 2006-ban megnyitották a „táncoló erdőt” a látogatók előtt. Két év múlva újra be kellett zárni, mert a látogatók gyakorlatilag kikaposták a talajt a fák alól, amelyek pusztulni kezdtek. Jelenleg csak szigorú korlátozásokkal, szakavatott kísérők jelenlétében látogatható a „Táncoló erdő”.

A szakemberek aggódnak a vándormadarak miatt is. A Kur-földnyelv a vándormadarak pihenési pontja. Ősszel és tavasszal van olyan nap, hogy félmillió vándormadár repül át a földnyelv felett, illetve pihen meg éppen Ribacsijnál, hogy erőt gyűjtsön az öböl

átrepüléséhez. Nem véletlen, hogy 1901-ben itt építették fel Németország első ornitológiai állomását, amely a mai napig működik. Az itt dolgozó szakemberek komoly sikereket értek el a madárgyűrűzések terén (49. ábra). Csak 1931-ben 9200 gólyát gyűrűztek meg itt. Ezek a madarak igen értékes információkkal szolgálhatnak a vándorlási útvonalak tekintetében (БОРОНОВ В. И. 2009).

*49. ábra Madárgyűrűzés a Kur-földnyelven található Ornitológiai Állomáson
A szerző saját felvétele*

A Kur-földnyelv 1988 óta Állami nemzeti természeti parknak számít. A törvény lehetőséget ad arra, hogy a nemzeti park területén rekreációs zónát alakítsanak ki, de értelemszerűen ez nem károsíthatja a nemzeti parkot. Ehhez azonban megfelelő hatástanulmányokat kell előzetesen elvégezni. A Kur-földnyelvre tervezett projekt esetében a felkért szakemberek négy napot kaptak arra, hogy elkészítsenek egy anyagot azzal kapcsolatban, hogy a tervezett projekt hogyan hat a terület flórájára és faunájára. A

szakemberek többsége nem fogadta el a felkérést a tanulmány elkészítésében való részvételre. Akik mégis részt vettek, nem hajlandóak kommentálni az anyagot.

A beruházásnak akadálya az is, hogy a Kur-földnyelv teljes területe, tehát mind a litván, mind az orosz oldal szerepel az UNESCO Világörökségi Listájában. Ez részben tiltja mindenféle építőipari technika behajtását a földnyelvre. Másrészt Litvánia és Oroszország aláírt egy Konvenciót, amely szabályozza a természeti és kulturális értékek megőrzését, bármilyen felújítási vagy építési munkát a Kur-földnyelv területén található nemzeti parkban. Bármilyen változásról, ami az említett területen zajlik, a felek kötelesek értesíteni az UNESCO-t. Az UNESCO szakértői a tervezett változtatásokat megvizsgálják, majd véleményezik. Amennyiben az érintett felek az UNESCO tájékoztatása vagy beleegyezése nélkül hajtanak végre változtatásokat, az maga után vonja a Kur-földnyelv kizárását az UNESCO Világörökségi Listájából. Ez nem precedens nélküli, hiszen Drezda az Elbán megépített híd miatt került kizárásra az UNESCO Világörökségi Listájából. A litván fél már felvette a kapcsolatot az UNESCO szakértőivel, és meghívta őket, hogy egyeztesse a litván oldalon tervezett projekteket. Orosz oldalról azonban ez még nem történt meg. A szervezet képviselői csupán a sajtóból értesültek a tervekről, amely nyugtalanítja mind az UNESCO képviselőit, mind a litván oldalt, hiszen egy esetleges kizárás a Világörökségi Listából a litván oldalt is érinti, tekintet nélkül arra, hogy ők már egyeztetnek az UNESCO-val. Ugyanakkor bizakodóak is a felek, hiszen a tervezett beruházás még csak papíron létezik, gyakorlatban semmi nem történt még. Volt már rá jó példa arra, hogy Oroszország módosított a tervein annak érdekében, hogy a Bajkál-tavat ne zárják ki az UNESCO Világörökségi Listájából. A tótól mindössze 800 méter távolságra tervezett kőolajvezetéket az akkori elnök, V. V. Putyin utasítására 1 milliárd USD pluszköltség bevétele mellett 400 kilométerre a Bajkál-tótól vezették el.

15.1.7. Az emberi beavatkozás veszélyei

A szakemberek nem véletlenül aggódnak a földnyelvért. Nem a tervezett rekreációs zóna az egyetlen fenyegető veszély a Kur-földnyelv esetében, és arra vonatkozóan is van tapasztalatuk, hogy milyen súlyos katasztrófát jelent a földnyelv életében a felelőtlen emberi beavatkozás.

A tenger és a szél, amelyeknek a földnyelv a létét köszönheti, most a földnyelv legádázabb ellenségei. Az elmúlt ezer év során az uralkodó szelek irányának megváltozásával a tenger

hullámainak az iránya is megváltozott, így észak-keleti irányba lényegesen kevesebb homokot és üledéket halmoznak fel. Előfordul az is, hogy a viharos nyugati szelek úgy felkorbácsolják a tengert, hogy annak hullámai a földnyelv alacsony és keskeny részein, mint például a földnyelv kezdete, átsapnak. Ilyenkor a földnyelv komoly károkat szenved, elpusztulhat a növénytakaró, ami a talajt védi a szél pusztító munkájától. Félő, hogy a természeti erők kis szigetekké szaggatják szét a földnyelvet (ФЕДОРОВ Г. М. 2009).

Az első komoly csapást az ember a természetre a Kur-földnyelven a Hétéves háború (1756–1763) idején mérte. Ekkor Memelben óriási léptékben fejlődött a hajóépítés, amihez fára volt szükség. Fakitermelés korábban is folyt a földnyelven, ezt a krónikák is megerősítik. Feljegyezték például, hogy a XV. században a memeli komtur 50 embernek adott engedélyt favágásra Nidden környékén. De mindezzel együtt a XVII. század végéig a favágás jelentős károkat nem okozott a földnyelv erdeiben. Még az 1722-es adókönyv (Treslerbuch) is feljegyezi, hogy a földnyelv tenger felőli és öböl felőli oldala is erdőségekkel borított. Gyakorlatilag a földnyelvet mindenütt erdő borította, ami vadban igen gazdag volt.

A Hétéves háború során a fa iránt megnőtt kereslet megpecsételte az erdők sorsát a földnyelven. Feljegyezték, hogy a háború előtt Rossitten környékén 9000 hektár erdő volt, amiből a háború után 200 hektár maradt meg. Az erdőirtás természeti katasztrófát idézett elő. A növénytakaró az egyetlen erő, mely képes megfogni az állandóan vándorló homokot. Az erdőt alig 50 év alatt szinte teljesen kivágták. A Napóleon seregei által szétvert orosz hadsereg visszavonuló csapatainak egyik katonája a földnyelvet már élettelen pusztaságnak nevezte (СТРАКАУСКАЙТЕ Н. 2007).

A szél és a homok pedig megkezdte pusztító munkáját, aminek falvak estek áldozatul. Pillkopen falut 200 év alatt többször is át kellett telepíteni, de vannak falvak, amelyeket a vándorló homok végképp betemetett, mára csak az emléküik és az elnevezésük maradt fenn.

A XX. század elejétől fogva a helyi lakosok tudatosan óvják a földnyelvet és küzdenek a természeti erőkkel. Mesterséges homokfalakat húztak fel a parti résztől maximum 50 méterre, illetve erdőket telepítettek. A legmegfelelőbb fának az erdei fenyő bizonyult, mert bírja a szelet, a fagyokat. Ám a növényzet telepítése is komoly munkát és nehézséget jelent a homokos talajon. Egyes helyeken a homok vándorlását fonott sövényhálóval igyekeznek megakadályozni (50. ábra).

*50. ábra A homok vándorlásának megakadályozása
A fotót a Kur-földnyelv Nemzeti Park bocsájtotta a szerző rendelkezésére*

Mindezek ismeretében érthető a szakemberek aggodalma a tervezett beruházásokkal kapcsolatosan.

A különleges vonzerővel rendelkező helyek rendkívül vonzóak a befektetők szemében. Így született meg az a sokat vitatott döntés is, hogy a Kur-földnyelven egy turisztikai rekreációs zónát létesítsenek. A szakemberek véleménye szerint a tervezett beruházás a Kur-földnyelven az ember és a természet közötti törékeny egyensúlyt könnyen felboríthatja, visszafordíthatatlan károkat okozva. Ugyanakkor egy jól átgondolt fejlesztési terv, ami szem előtt tartja a Nemzeti Park érdekeit és a nemzeti parkokra vonatkozó szabályokat, akár további forrásokat és eszközöket is biztosíthat a természeti értékek megőrzésére. Ám pontosan ez utóbbi törekvések hiányát kifogásolják a Nemzeti Park dolgozói. Jelenleg egyetlen biztató dolgot látnak, hogy a gyakorlatban még semmi nem történt. Ez valószínűleg jelentős mértékben köszönhető a közben bekövetkezett gazdasági válságnak is. A nyilatkozatokban egyre későbbi időpontokat jelölnek meg a beruházás kezdeteként, illetve a befektetni kívánt összeg is fokozatosan csökken. A Gazdaságfejlesztési Minisztérium 2011. augusztus 17-én egy megbeszélés keretében felvetette azt a lehetőséget is, hogy a Kur-földnyelv kerüljön ki a Különleges Turisztikai-Gazdasági Övezetek köréből, mert eddig egyetlen komoly befektetői szándék sem érkezett. A javaslattal egyetértett mind a

Pénzügyminisztérium, mind az Igazságügyi Minisztérium. A minisztériumok képviselői a kudarc okát a gazdasági válságban, az oblaszty vezetőinek nem megfelelő aktivitásában és a Kur-földnyelv ökológiai sajátosságaiból adódó akadályokban látják (RATANews).

A Kur-földnyelv geológiai adottságai nem tesznek lehetővé egy olyan monumentális beruházást, mint ami az állami vezetők döntése értelmében a fejlesztési tervekben szerepel. Az építkezések, a többszörösére növekvő turistaforgalom visszafordíthatatlan károkat okozhatnak, végképp tönkretesznek a földnyelv egyedülálló értékeit. A tervek ellentmondanak a fenntartható fejlődés elveinek. A beruházások kapcsán a Kur-földnyelv kikerülhet az UNESCO Világörökségi Listájából is. Ez politikai feszültség forrása lehet a litván fél és Oroszország között. Mindemellett nyilván komoly presztízsveszteség is lenne a desztináció számára. A Kur-földnyelv múltja és adottságai kapcsán a falusi turizmus fejlesztése lenne a legmegfelelőbb. Ehhez kapcsolódhat az aktív turizmus a földnyelven átvezető kerékpárút és a vízi turizmus kapcsán. Az ornitológia iránt érdeklődők számára páratlan lehetőségeket kínál Ribacsij.

Éppen a Kur-földnyelv turisztikai termékfejlesztése esetében az exklávé helyzetből lehetne előnyt kovácsolni. A belföldi turisták számára vonzó és egyedi termék lehet a falusi turizmus, ahol megjelennek a porosz hagyományok az építészetben, a gasztronómiában, tematikus kirándulóútvonalakban. A külföldieknek érdekes turisztikai termék lehet a teljes Kursiu Nerija Nemzeti Park litván és orosz oldalának a felfedezése. Ez természetesen az eddigieknél sokkal szorosabb együttműködést feltételez az orosz és a litván oldal között. Akár egy orosz-litván Turisztikai Desztinációs Menedzsment megalakítása is szóba jöhet annak érdekében, hogy a Kur-földnyelv sikerebben legyen pozícionálva a nemzetközi turisztikai piacon.

15.2. Szerencsejáték-zóna Kalinyingrád oblasztyban

Az Orosz Állami Duma 2006. december 29-én elfogadta a №224 törvényt, amely a szerencsejátékok bonyolítását és szervezését szabályozza. A törvény értelmében 2009. július 1. után kaszinók csak az ország négy kijelölt területén működhetnek. Az úgynevezett szerencsejáték-zónákban Las Vegas és Makaó mintájára terveztek kaszinóvárosokat, amelyek komoly forgalomnövekedést generálnak a belföldi és a beutazó turizmusban, több ezer munkahelyet teremtenek, növelik az adóbevételeket az adott régióban. Az, hogy mekkora forgalom központosításáról van szó, jól érzékelteti a PriceWaterhouseCoopers felmérése, mely szerint 2008-ban Oroszországban a szerencsejáték üzlet forgalma 3,6 milliárd USD volt. Ez az összeg nem tartalmazza a bukméker irodák forgalmát (Гирса Е. 2009).

A négy kijelölt zóna egyike Kalinyingrád oblaszty területén van, nevét az oblaszty legfontosabb kincséről, a borostyánról kapta – „Jantarnaja”. A másik három zóna közül az első a Rosztov oblaszty és Krasznodar járás határán található „Azov-city”, a második az Altajban a „Szibériai monéta”, a harmadik a Távolság-Keleten a „Tengermellék”. Mind a négy esetben közös, hogy zöldmezős beruházásról van szó, és a kiválasztott régiók az országon belül depressziós területnek számítanak. A szerencsejáték-zónák kialakításától éppen ezért komoly területfejlesztő hatást várt az orosz kormány.

Kalinyingrád oblasztyban nem volt könnyű megfelelő nagyságú és elhelyezkedésű területet találni a tervezett projekthez. Az oblaszty vezetőségének keresnie kellett egy közel félezer hektáros területet, amely megfelel a törvényi előírásoknak, és a lakott településektől is megfelelő távolságra van. A helyi adminisztráció végül is Jantarnij település melletti területen jelölte ki a beruházás helyszínét. Jantarnij Kalinyingrád oblaszty észak-nyugati részén fekvő tengerparti kisváros, Kalinyingrádtól 50 kilométer távolságra. Itt vannak a legszelebb homokos strandok Kalinyingrád oblaszty tengerparti területein. Hírnevét azonban nem ennek, hanem az 1891 óta ipari mennyiségben zajló borostyán-kitermelésnek köszönheti. A világ borostyánkészletének 90%-a található itt, illetve a világ egyetlen borostyán-feldolgozó kombinátja. A borostyánt külszíni fejtéssel bányásszák (51. ábra). Az elhagyott karrierekben a betörő vizek bányatavakat alakítottak ki. A legnagyobb bányató a 111 hektár vízfelületű Zsemcsuzsina, melynek mélysége eléri a 30 métert (RATANews).

*51. ábra Külfejtés Jantarnijban
A szerző saját felvétele*

Ez a terület rendelkezik a legkedvezőbb adottságokkal a négy szerencsejáték-zóna között. Különlegessége, hogy eltérően a többi tervezett beruházástól, nem csupán kaszinóvárost kíván építeni az oblaszty vezetősége, hanem komplex turisztikai beruházást tervez, ahol a kaszinótermeken és az ezekhez kapcsolódó szálloda-beruházásokon kívül spa hotelek, szanatóriumok, aquapark, tematikus parkok épülnének. Így a beruházás elnevezése is eltér a többi háromtól, nem egyszerűen szerencsejáték-zóna, hanem “turisztikai rekreációs zóna, szerencsejáték központokkal” (РЯБУШЕВ А. 2009).

A tervek szerint a beruházás összértéke megközelítette volna a 20 milliárd USD-t, melyet elsősorban külföldi befektetőktől vártak. Az összeg jelentős részét a kommunális infrastruktúra fejlesztésére tervezték fordítani, a fennmaradó összegből pedig az alábbi táblázatban feltüntetett beruházások valósultak volna meg (52. táblázat).

Turisztikai rekreációs zóna területe	1 170 hektár
Ezen belül a szerencsejáték-zóna területe	479 hektár
Kaszinóval rendelkező hotelek száma	Min.10 (12 000 szoba)
Kaszinóval nem rendelkező hotelek száma	Min. 16 (15 000 szoba)
Játékgépek száma	Min. 12 000
Asztalok száma	Min. 500

52. táblázat A tervezett beruházása szerencsejáték-zónában számokban
 Forrás: ГИРСА Е. (2009)

Ezen kívül a beruházás részeként épült volna hat park, sportközpont, ócenárium. A kalinyingrádi Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, Alekszej Zinovjev egy 2007-ben vele készített interjúban még tovább fokozta a grandiózus elképzeléseket. Véleménye szerint a turisztikai rekreációs zóna és szerencsejáték-központ szolgáltatásait nem csak az Oroszország egyéb régióiból érkező turisták veszik majd igénybe, hanem népszerű lesz a balti államokban és a skandináv országokban is. Az oblaszty vezetése már víz alatti kaszinókról és jachtkikötők építéséről vizionált, melyek komoly konkurenciái lesznek Monte-Carlo kaszinóinak (АНИСИМОВА М. 2007). A szerencsejáték-zóna prezentációját a potenciális beruházóknak a Cannes-ban megrendezésre kerülő MIPIM-2008 szakkonferencián tervezték bemutatni. A prezentáció tervezett költsége 16 millió rubel lett volna – de az utolsó pillanatban visszavonták a lebonyolításra kiírt pályázatot arra hivatkozva, hogy túl kevés idő áll a rendelkezésükre az előkészítéshez (БАШКАНОВА В. 2008). Nem csak a tervek, hanem az elvárások is óriásiak voltak a projektre vonatkozóan. Befektetőként arab és amerikai üzletemberekre számítottak. A megvalósult projekt kapcsán a helyi vezetők az adóbevételek húszszoros növekedésével számoltak. A nagybefektetőkön kívül a kis- és középvállalkozások számának ugrásszerű növekedését prognosztizálták. Makaó példájából kiindulva évi 500 000 turistát vártak a szerencsejáték-zónában. Nyilván az is nagyon fontos szempont volt, hogy a szerencsejáték-zóna megépítése kapcsán a területen a szinte teljes egészében hiányzó kommunális infrastruktúrát kiépítették volna, illetve munkahelyet teremt a helyi lakosoknak. Az építkezésnek 2009-ben el kellett volna indulnia, ám a kijelölt terület a mai napig üresen áll, holott tíz alkalommal hirdették meg a befektetőknek a kijelölt területeket. A hivatalos

verzió szerint a kudarc oka az időközben bekövetkezett gazdasági válság. Érdeemes azonban ennél mélyebben megvizsgálni, miért nem valósult meg a beruházás. Ha elfogadjuk a hivatalos indokot, akkor arra nincs magyarázat, hogy a négy kijelölt zónából egyetlen megvalósult „Azov City” miért nem lett sikeres, miért született kormányhatározat arról, hogy be kell zárni, és az egész beruházást újra kell indítani a Fekete-tenger mellett, ezzel megváltoztatva a törvényben kijelölt szerencsejáték-zónák helyét is.

Véleményem szerint mind ebben az esetben, mind a másik kiemelt beruházás esetében a Kur-földnyelven, sem a központi állami szervek képviselői, sem az oblaszty vezetősége nem a realitások talaján állva határozta meg a turisztikai beruházások irányát és volumenét. Sem a turisztikai szakértők véleményét, sem a lehetőségek szabta korlátokat nem vették figyelembe.

Makaó és Las Vegas példájára akartak fejleszteni, de sem egyik, sem másik szerencsejáték-zóna nem „rendeleti úton” jött létre. Itt újra visszaköszön a szovjet korszakból megörökölt mechanizmus. Kalinyingrád oblaszty esetében - mint sok szempontból problémás, de megfelelő adottságokkal rendelkező terület – kézenfekvőnek tűnt, hogy bekerüljön a kiemelten támogatott turisztikai régiók közé. Az oblaszty vezetősége részben megfelelési kényszerből, részben a befolyó jövedelmek reményében, nem vette figyelembe a helyi szakemberek és lakosok véleményét.

Kezdetől fogva világos volt, hogy a meglévő infrastruktúra nem tesz lehetővé egy ilyen mértékű beruházást, illetve a várt forgalomnövekedés a turizmusban sem realitás. A kijelölt területen gyakorlatilag nincs kommunális infrastruktúra. A Hrabrovó repülőteret a Jantarnijjal összekötő gyorsforgalmi autópálya a mai napig nem készült el teljesen. Megnyílt viszont az első ötcsillagos hotel Jantarnijban. A már meglévő szálláshelyeknek sem a színvonala, sem a kapacitása nem megfelelő. Jelenleg három szálloda működik 14, 15 és 9 szobával. A nemzetközi szállodaláncok az oblasztyban Kalinyingrád kivételével sehol nem mutatnak befektetési hajlandóságot.

A vízumkényszer sem vették számításba, holott az oblaszty speciális helyzeténél fogva még az orosz állampolgároknak is vízumra van szükségük a beutazáshoz az oblaszty területére. Igaz, a külföldi állampolgároknak orosz vízumra, az orosz állampolgároknak schengeni vízumra. Ez még abban az esetben is fékezne a beutazó forgalmat, ha a szomszédos országokban nem lenne hasonló kínálat. Ezzel szemben Lengyelországban 24, Litvániában 10 kaszinó, és Belarusz területén is számos kaszinó és játékterem működik (Вислюгов В. 2008).

A kijelölt terület és a projekt más szempontok miatt sem vonzó a befektetőknek. A törvény mindössze tíz évre garantálja a szerencsejáték-zónák működési engedélyét. A szükséges beruházások mértéke olyan nagy, hogy a törvény által garantált idő nem elegendő a befektetések megtérüléséhez.

A befektetők tisztában vannak az oroszországi korrupció mértékével, ami szintén elrettenti őket. A Szabad Gazdasági Övezet bukásának okai között is előkelő helyet foglalt el a korrupció és a törvényi szabályozás átláthatatlansága.

Az oblaszty vezetősége nem számolt a lakosság ellenállásával sem a beruházás kapcsán. Lakossági felmérés készült 2007-ben, melyből az derült ki, hogy a megkérdezettek 68%-a elutasítja a beruházást. A beruházás ellen tiltakozók a „Nép a szerencsejáték-zóna ellen” elnevezésű mozgalomba tömörültek, amely népszavazást kezdeményezett a beruházásról. A hivatalos szervek azonban elutasították a referendumot, azzal az indokkal, hogy a népszavazásra bocsátott kérdés („Egyetért-e Ön Kalinyingrád oblaszty területén szerencsejáték-zóna kialakításával?”) a referendumról szóló törvény követelményeinek nem felel meg (ЭКСПЕРТ СЕВЕРО-ЗАПАД).

A lakossági elutasítás legfőbb okai az alábbiakban foglalhatóak össze:

- A bűnözés elterjedésétől való félelem.
- Félelem az addigi életminőség megváltozásától.
- Az oblaszty amúgy is kedvezőtlen megítélése tovább romlik (БЛИНОВ А. 2009).

Az eddig megvalósult egyetlen beruházás a négy tervezettből, az Azov City, melynek példája világított rá az eredeti elképzelés hibájára. Az Azov City-t bezárták, és „Arany Homok” néven kívánják újra megnyitni Anapában, a Fekete-tenger partján található népszerű üdülőhelyen. Az Azov City bukása kapcsán fogadta el az állami irányítás, hogy kaszinót oda kell telepíteni, ahol már van turista. A nem átgondolt törvény azonban komoly károkat okozott. A kis- és középvállalkozók inkább bezártak, az igazi „nagyok” pedig külföldre vitték a befektetéseiket. Mindez hatalmas adókiesést okozott az államnak, szakértői becslések szerint 6,5 milliárd rubelt. A kaszinók bezárásával munkahelyek szűntek meg. Ahol pedig nagyon erős a tiltás, ott erősödik az illegális tevékenység.

A szakértők véleménye szerint a helyzetet az oldhatná meg, ha a törvényt úgy módosítanák, hogy legalább 1000 m² alapterületű kaszinók megnyitását lehetővé tenné az ország területén már működő hotelekben és turisztikai komplexumokban. Ugyanitt az alapterület megkötése nélkül működhetnének játéktermek is. Ezzel legalizálnák a jelenleg

illegálisan működő kaszinókat, munkahelyeket teremtenének, és adóbevételhez juthatna az állam a kaszinók bevétele után (ПОМАХОБА И. Н. 2009).

Bár számos eltérés van a két kiemelt projekt között, de a kudarcaikban mégis nagyon sok a közös vonás. Egyik beruházás sem valósult meg, de mindkét esetben hiányzott a kereslet pontos felmérése, az állami és a vállalkozói szféra együttműködése, a civil szférával történő egyeztetés. A két projekt kudarca magán hordozza az exklávé összes problémáját (politikai játszmák, korrupció, források és támogatások eltékozlása, felelősök tehetetlensége és szakmai alkalmatlansága, az exklávét körülvevő országok ignorálása).

A beruházások meg nem valósulását nem kudarcként, hanem sikerként és lehetőségként kell megélni. Sikerként, hogy két, súlyosan környezetromboló, tájidegen beruházás nem valósult meg, hogy Oroszországban szokatlan módon a civil szféra érvényesíteni tudta akaratát. Lehetősként, hogy a hibákból tanulva az állami és a vállalkozói szféra – kihasználva a terület természeti adottságait, kulturális örökségét - versenyképes, a fenntartható fejlődés elveinek megfelelő turisztikai kínálatot tud közösen megteremteni.

16. Az oblaszty turisztikai kínálatának értékelése a szakma helyi képviselői körében

Kalinyingrádban 2011 októberében rendezték meg az ANTOR (Oroszországban működő nemzeti turisztikai képviseletek szövetsége) nemzetközi turisztikai workshopját, melynek keretében az oblaszty Turizmus Ügynökségének vezetői, a piacvezető tour operatorok, a Kant Állami Egyetem turizmus tanszékének oktatói és a turisztikai külképviselők részvételével lezajlott egy szakmai kerekasztal-beszélgetés az oblaszty turizmusáról és az együttműködési lehetőségekről. A rendezvény résztvevői között készítettem egy kérdőíves felmérést arra vonatkozóan, hogyan ítélik meg Kalinyingrád oblaszty turisztikai kínálatát és lehetőségeit (VII. Melléklet). Az alábbiakban a felmérés eredményét ismertetem.

Arra a kérdésre, hogy mi teszi vonzóvá Kalinyingrád oblasztyot a turisztikai piacon, az alábbiakat sorolták fel a válaszadók:

1. A Balti-tenger.
2. A terület történelme és kulturális öröksége.
3. Különleges geopolitikai helyzete, az, hogy Európa veszi körbe.
4. A Kur-földnyelv.
5. A borostyán.

6. Az oblaszty természeti szépségei.
7. A természetes gyógytényezők.
8. Königsberg-Kalinyingrád látnivalói.
9. A lovagrend várai és erődei.

Turisztikai szempontból a legvonzóbb településeknek Kalinyingrádot, Szvetlogorszkot, Zelenogradszkot, a Kur-földnyelvet, Baltyijszket, Jantarnijt és Csernyahovszkot tartották (53. ábra).

53. ábra Kalinyingrád oblaszty turisztikai szempontból legvonzóbb települései
A szerző saját szerkesztése

A belföldi piacon versenyképes termékek sorába az alábbiak kerültek be:

1. Tengerparti üdülés
2. Kulturális turizmus, körutazások, városlátogatások
3. Kongresszusi turizmus (MICE)
4. Egészségturizmus
5. Örökségturizmus
6. Ökoturizmus
7. Fesztiválturizmus
8. Halászat, vadászat
9. Falusi turizmus
10. Aktív turizmus

11. Ifjúsági turizmus

A külföldi piacon versenyképes termékek sorába az alábbiak kerültek be:

1. Kulturális turizmus, körutazások, városlátogatások
2. Tengerparti üdülés
3. Kongresszusi turizmus (MICE)
4. Örökségturizmus
5. Halászat, vadászat
6. Egészségturizmus
7. Fesztiválturizmus
8. Ökoturizmus
9. Aktív turizmus
10. Falusi turizmus

A válaszadók gyakorlati tapasztalata alapján megállapítható, hogy a külföldi és belföldi piacokon releváns termékek sorrendje eltérő. A kongresszusi turizmus mindkét felsorolásban a harmadik helyre került, ami az oblaszty földrajzi helyzetéből adódó „meeting point” szerepet igazolja. Az ifjúsági turizmus a szakemberek véleménye és tapasztalata szerint csak a belföldi piacon releváns termék. Ennek egyik oka, hogy az árak magasabbak Kalinyingrád oblasztyban, mint a környező országokban, így nem tudnak ár tekintetében versenyképes kínálattal megjeleníteni a nemzetközi piacokon. Másrészt véleményem szerint a kereslet hiánya összefügg az oblaszty kapcsán gyakran tapasztalható negatív imázssal.

A több országot érintő kulturális vagy tematikus utakra vonatkozó kérdés esetében a válaszadók szinte egyöntetűen úgy gondolták, hogy Kalinyingrád oblasztynak érdemes ezekhez csatlakoznia. A kulturális vagy tematikus utak versenyképességét az alábbi sorrend szerint értékelték:

1. Borostyánút
2. Körutazás a Balti-tenger országaiban
3. A Német Lovagrend várai
4. EuroVelo
5. Hanza-városok

A kiemelt projektek közül a válaszadók a Kur-földnyelv turisztikai fejlesztését indokoltnak tartják, de a szerencsejáték-zóna kialakítását majdnem egyöntetűen elutasították. Az egyéb lehetőségek között az egészségturisztikai kínálat fejlesztését említették.

Az oblaszty turisztikai infrastruktúrájának fejlettségét e megkérdezetteknek 1-től 5-ig tartó skálán kellett értékelniük, ahol az 1 a nagyon gyenge, 2 a gyenge, 3 a közepes fejlett, 4 a megfelelő és az 5 a kiváló értékelésnek felelt meg. A válaszok alapján az egyes tényezők a következő értékelést kapták (54. táblázat):

Nagyon gyenge	Gyenge	Közepes	Megfelelő	Kiváló
<ul style="list-style-type: none"> Hajózási összeköttetés belfölddel Hajózási összeköttetés külfölddel 	<ul style="list-style-type: none"> Légiösszeköttetés egyéb európai városokkal Repülőtér szolgáltatásainak minősége Pályaudvarok szolgáltatásainak minősége vidéken 	<ul style="list-style-type: none"> Légiösszeköttetés orosz városokkal Közutak minősége Vasúti összeköttetés Pályaudvarok szolgáltatásainak minősége Kalinyingrádban Kikötők szolgáltatásainak minősége Szálláshelyek minősége Turizmusban dolgozók szakképzettsége Határátkelők szolgáltatásainak minősége 	<ul style="list-style-type: none"> Szálláshelyek mennyisége Étkezési lehetőség Szórakozási lehetőségek, programok 	

54. táblázat Kalinyingrád oblaszty turisztikai infrastruktúrájának fejlettsége
A szerző saját szerkesztése

Néhány kivételtől eltekintve reálisnak tartom a helyi szakemberek véleményét az oblaszty infrastruktúrája vonatkozásában. A szálláshelyek minőségét és a turizmusban dolgozók szakképzettségét én megfelelőnek tartom. A véleménykülönbség abból adódik, hogy a válaszadók a környező országok infrastruktúrájával vetették össze az oblaszty

infrastruktúráját. Ilyen dimenzióban reális az értékelés, de ha más orosz régiók turisztikai infrastruktúráját vesszül összehasonlítási alapul, akkor a szálláshelyek minősége és a turizmusban dolgozók szakképzettsége jobb minősítést érdemel.

Arra a kérdésre, hogy miben látja a fejlődés akadályát, a válaszadók szinte mindegyike az alábbi tényezőket sorolta fel:

- Vízumkötelezettség
- Határátkelés nehézségei
- Infrastruktúra (utak, kikötők, vasútállomások, repülőtér) nem megfelelő állapota
- A kereskedelmi szálláshelyek árai azonos kategóriákon belül magasabbak, mint a környező országokban, ez rontja a versenyképességet.
- Közlekedési összeköttetés sem Oroszországgal, sem az európai nagyvárosokkal nem megfelelő színvonalú.
- Az állami támogatás hiánya.

A válaszadók a potenciális belföldi piacok között Moszkvát, az Észak-nyugati körzetet és az Uralt említették. A potenciális külföldi piacok között Németország, Litvánia, Lengyelország, Belarusz, Svédország, Nagy-Britannia szerepelnek.

A kérdőíves felmérés eredményei és a saját szakmai meglátásaim alapján összegyűlt tapasztalatokat két táblázatban foglalom össze:

1. Kalinyingrád oblaszty turizmusának SWOT-elemzése. Itt elsősorban a válaszadók véleményét foglaltam össze és dolgoztam fel. (55. táblázat)
2. Termék – desztináció mátrix (56. táblázat) Ebben az esetben a desztinációk esetében nem a Kant Egyetem, hanem az általam javasolt turisztikai mikrorégiós beosztásból indultam ki.

Az alábbi táblázatok az összefoglalás mellett arra is alkalmasak lehetnek, hogy a disszertáció témájában a kutatásokat ezek alapján folytassam.

Erősségek	Lehetőségek
<ul style="list-style-type: none"> • Természeti adottságok (Balti-tenger, Kur-földnyelv, borostyán, természetes gyógytényezők) • A terület történelme és kulturális öröksége • Épített örökség 	<ul style="list-style-type: none"> • Balti régióban együttműködés a turizmus területén • Természetes gyógytényezők iránti kereslet növekedése • A diszkrecionális jövedelem növekedése (nemzeti és regionális) • Kereslet sokszínűvé válása • Vízumkönnyítési megállapodás az EU és Oroszország között • Kishatármenti megállapodás Litvániával
Gyengeségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Vízumkötelezettség • Határátkelés nehézségei • Fejletlen infrastruktúra • Turisztikai szolgáltatások ár/érték aránya gyengébb a környező országokénál • Állami támogatás hiánya • Negatív imázs • Nem megfelelő promóciós tevékenység 	<ul style="list-style-type: none"> • Kielezett regionális verseny • Nemzetközi befektetők érdektelensége • Állami turizmusirányítás és a vállalkozói / befektető szféra kommunikációjának hiánya

*55. táblázat Kalinyingrád oblaszty turizmusának SWOT-elemzése
A szerző saját szerkesztése*

Desztináció	Termék						
	Kulturális turizmus, városlátogatás	Egészség-turizmus	MICE	Tenger-parti üdülés	Aktív turizmus	Falusi turizmus	Öko-turizmus
Kalinyingrád turisztikai mikrorégió	X		X				
Tengermellék turisztikai mikrorégió		X		X	X	X	X
Délnyugati turisztikai mikrorégió	X				X		
Határmenti turisztikai mikrorégió	X				X	X	X

56. táblázat Kalinyingrád oblaszty turisztikai mikrorégió/termék mátrixa
A szerző saját szerkesztése

17. Eredmények összefoglalása és következtetések

- I. Kalinyingrád oblaszty természeti adottságai, történelmi és kulturális öröksége kapcsán a turizmusfejlesztés szempontjából kiemelt régiók közé tartozik Oroszországban. A turizmus prioritást élvez az oblaszty fejlesztési terveiben is.
- II. Geopolitikai helyzeténél fogva a turizmus államilag is támogatott fejlesztése nem csupán gazdasági kérdés, egy a lehetőségek közül, hanem kulcsfontosságú eszköz az EU és Oroszország közötti kulturális és politikai kapcsolatok erősítésében. A turizmus az egyik legmegfelelőbb eszköz abban a törekvésben, hogy az oblaszty valóban összekötő kapocs lehessen Oroszország és Európa között.

- III. Kalinyingrád oblaszty történelméből következően a szovjet időszakból örökölt beidegződések a turizmusban kevésbé érződnek, mint Oroszország egyéb régióiban. Mivel turizmusról csak a Szovjetunió szétesését követően beszélhetünk az oblaszty esetében, ekkor a turisztikai vállalkozások piaci magatartására erőteljesen hatottak a környező országok és a Balti régió országai.
- IV. Az oblaszty adottságai alapján rendelkezik olyan turisztikai termékekkel, amelyek önállóan is piacképesek (egészségturizmus, kulturális turizmus, kongresszusi turizmus, aktív turizmus), de piaci pozícióinak erősítése, illetve a forgalom növelése érdekében mindenképpen indokolt, hogy kihasználva földrajzi adottságait, történelmi és kulturális örökségét, még intenzívebben kapcsolódjon be a Balti régió vagy Európa kulturális útjaiba (Hanza városok, Borostyánút, Szent Adalbert zarándokút) vagy a több országot érintő tematikus utakba (EuroVelo, Mazury-csatorna).
- V. A központi irányítás vagy a helyi adminisztráció által meghatározott kiemelt turisztikai fejlesztések (rekreációs zóna a Kur-földnyelven, szerencsejáték-zóna) nem valósultak meg. A kudarc okai a hivatalos állásponttól eltérően nem a gazdasági válságban, hanem az elhibázott koncepcióban keresendőek. A két eset jól példázza, hogy a kereslet megfelelő felmérése, a vállalkozói és a befektetői szférával való előzetes egyeztetés hiányában még a kormányzati támogatást élvező projektek sem valósulhatnak meg.
- VI. A fejlődést akadályozó tényezők Kalinyingrád oblasztyban:
- A megfelelő állami támogatás hiánya a jogszabályalkotás és a finanszírozás terén.
  - Kalinyingrád oblaszty negatív imázsa az európai sajtóban (bűnözés, HIV-fertőzöttek magas száma, fejletlen infrastruktúra, szegénység).
  - A szezonális ingadozásból adódó időnkénti kapacitáshiány a kereskedelmi szálláshelyek tekintetében, majd szezonon kívül az alacsony kapacitáskihasználtság.
  - Az exklávé helyzetből adódóan Oroszország egyéb területeiről érkező turisták nehezen és drágán tudják megközelíteni az oblasztyot. Ezt csak tovább fokozza, hogy bizonyos esetekben az orosz állampolgároknak schengeni vízumra van szükségük az oblasztyba történő utazáskor.

- Az Európából érkező turistáknak a beutazáshoz orosz vízumra van szükségük, a schengeni határokon való átlépés pedig nehézkes.
- Bár a többi orosz turisztikai desztinációval összehasonlítva Kalinyingrád oblaszty színvonalas, több nyelvre lefordított turisztikai promóciós kiadványkészlettel rendelkezik, ezek megfelelő marketingkoncepció hiányában nem jutnak el a potenciális partnerekhez vagy ügyfelekhez.
- A turisztikai infrastruktúra – az elmúlt időszak erőfeszítései ellenére – még mindig elmaradott a környező országok színvonalához képest.

VII. A fennálló problémák megoldása és a versenyképes turisztikai kínálat kialakítása esetén Kalinyingrád oblaszty gazdaságában meghatározó szerephez jut a turizmus, ezzel megakadályozható, hogy az exklávé kettős perifériává váljon.

Ehhez az alábbiak megvalósítása elengedhetetlen:

- Az állami és a magánszféra szoros együttműködése, a fejlesztési tervek közös kidolgozása és megvalósítása.
- Rövid- és hosszútávú marketingkoncepció kidolgozása az oblaszty turisztikai kínálatának piacra segítése érdekében.
- Államilag finanszírozott turisztikai marketing a vállalkozói szféra bevonásával.
- A turisztikai infrastruktúra fejlesztése.
- Az oblaszty turisztikai kínálatának integrációja a Balti régióban.
- A kereslet és a kínálat pontos felmérése, a fejlesztések, beruházások és a marketingtevékenység ennek alapján történő meghatározása.
- További termékfejlesztés vagy olyan termékek felkutatása, amelyek egyedi terméktulajdonsággal (USP) rendelkeznek. Véleményem szerint ilyen lehet a baltijiszki német katonai temető, amely egyetlen útikönyvben sem szerepel, még a helyiek is alig ismerik. Ebben a temetőben a II. világháború során az itt elesett, a német hadseregben szolgáló katonák leltek örök nyugalomra, de itt temettek el a Wilhelm Gustloff hajó 4632 áldozatából 204-et. A katonai temető rendbentartását a német állam finanszírozza, a temetőben emlékpark és kiállítás is van.

VIII. A közeljövőben az oblaszty kitörési pontja lehet a 2018-ban Oroszországban megrendezésre kerülő Futball Világbajnokság. A helyszínek közé bekerült

Kalinyingrád is. Ez nagyon komoly beruházást igénylő projekt, de sikeres megvalósítása esetén páratlan módon hozzájárulhat az oblaszty pozitív megítéléséhez. A megvalósításban az oblaszty létrehozhatna egy szakértői csoportot Lengyelországgal, hiszen a 2012-es Futball Európa Bajnokságot sikeresen szervezte meg a lengyel fél.

18. A további kutatások iránya

A kutatást több irányban is érdemes továbbgondolni. Mivel az oblaszty további sorsát alapvetően meghatározza az, hogy milyen mértékben és mely területeken tud együttműködni a Balti régió országaival, önálló kutatási téma lehet az enklávé helyzete és kapcsolatrendszere a Balti régióban.

Érdemes lenne megvizsgálni, hogy a közelmúlt politikai eseményei Oroszországban (elnökválasztás, civil mozgalmak térnyerése, hatalmi viszonyok átrendeződése Luzskov távozását követően Moszkva főpolgármesteri posztjáról) befolyásolják-e, és amennyiben igen, akkor milyen módon Moszkva és Kalinyingrád viszonyát.

A turizmus területén értekezésemben bővebben csak a piacvezető termékekkel foglalkoztam. Ezek mellett számos olyan termék van, amely inkább rétegigényt elégítenek ki, de a jelenleg megfigyelhető trendek alapján, ezek térnyerése jelentős lehet. Ide tartozik az aktív turizmus, az ökoturizmus, a falusi turizmus, a vadászati turizmus.

Értekezésemben szinte kizárólag az aktív turizmussal foglalkoztam, hiszen a gazdaság szempontjából ez a meghatározó. További iránya lehet a kutatásnak a passzív turizmus irányainak és volumenének vizsgálata, különös tekintettel a schengeni vízumkódexben bekövetkezett változásokra, illetve a gazdasági válság kapcsán a konzulátusok liberálisabb vízumkiadási gyakorlatára. A turizmust érintő jogszabályváltozások is befolyásolják a kiutazó turizmust, a szigorodó feltételek kapcsán csökken a tour operatorok száma, fokozódik a centralizáció, a moszkvai nagy tour operatorok térnyerése. Az ennek kapcsán az oblasztyban megfigyelhető tendenciák vizsgálata is érdekes további kutatási téma lehet.

19. Köszönetnyilvánítás

Nagyon hálás vagyok a szüleimnek a támogatásukért. A férjemnek, mert minden, amit a turizmusról tudok, azt Tőle tanultam. A gyerekeimnek, mert sok esetben bölcsőbbek már, mint én.

Külön köszönöm témavezetőmnek, Dr. Majdáné Dr. Mohos Máriának a segítségét. Jó érzés volt, hogy bízott bennem, biztatott és bármikor számíthattam rá.

Köszönöm az orosz kollégáimnak azt a rengeteg segítséget, amit az anyaggyűjtés során nyújtottak. A Kalinyingrád oblasztyban tevékenykedő turisztikai szakemberek, az állami vezetés, a Kant Egyetem, a könyvtár, a Kursia Neria Nemzeti Park dolgozói olyan információkkal és adatokkal segítettek a munkámat, amikhez nélkülük soha nem juthattam volna hozzá.

20. Irodalomjegyzék

1. AUBERT, A.-BERGHAUSER, S.-BOGNÁR A.- GELÁNYI, N.-GYURICZA, L.-MÁRTON N. 2011: *A Szovjetunió és utódállamai turizmusának területi különbségei*
In: Dimenziók GEOGRAPHIA PANNONICA NOVA 9. 143-162 pp
2. BARABÁS, A. 2008: *A Kalinyingrádi Terület stratégiai jelentősége, helye, szerepe az orosz biztonságpolitikában* Doktori (PhD) értekezés Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
3. CICHOCKI, B. – PELCZYNSKA-NALECZ, K.- WILK, A. 2001: *The Kaliningrad Oblast in the context of EU enlargement* Elérhetőség: <<http://osw.waw.pl/en/epub/eprace/02/02.htm>> (utolsó belépés: 2009. július 3.)
4. DESCAMPS, P. 2011: *Az elnéptelenedő Oroszország* Elérhetőség: <<http://magyardiplo.hu/2011-oktober/520-az-elneptelened-oroszorszag>> 2011. október (utolsó belépés: 2011. október 12.)
5. FONT, M. 1997: *A német lovagrend alkonya* JPTE TK Kiadó Pécs p 144
6. GÜNTER, L. 1988: *A borostyánkő története* Kossuth Könyvkiadó Budapest p 177
7. GYÖRGY, P. 2009: *A Kalinyingrád-paradigma Múzeumföldrajz* Magvető Kiadó Budapest p 321
8. GYURICZA, L. 2008: *A turizmus nemzetközi földrajza* Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs p 319
9. HAFFNER, S. 2010: *Poroszország egy porosz szemével* Európa Könyvkiadó Budapest p 357
10. HALMOSY, D. 1966: *Nemzetközi szerződések 1918 – 1945 A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb politikai szerződése*
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 651-652 pp
11. HORVÁTH, GY. 2008: *Regionális fejlődés és politika az átalakuló Oroszországban*
Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Pécs p 446

12. HÜTT, L. A. – PROBÁLD, Á. 2000: *A szatellit számla szerepe a turizmus nemzetgazdasági szerepének meghatározásában* In: Turizmus Bulletin 2000/1 IV. évfolyam 1. szám
13. KENDE, I. 1979 : *Forró béke – hidegháború A diplomáciai kapcsolatok története 1945-1956* Kossuth Könyvkiadó 9-10 pp 49 p
14. KOCH, H. W. 1993: *A history of Prussia* Barnes & Noble Books USA p 311
15. KOMÁROMI, S. 2005 : *Adalékok a szovjet kalinyingrádi körzet benépesítésének történetéhez* Kisebbségkutatás 4. szám Elérhetőség: <<http://epa.oszk.hu/00400/00462/00028/cikk>> (utolsó belépés: 2011. augusztus 12.)
16. KOSTRZAK, J. 2000: *A szovjet közigazgatás kezdetei Kelet-Poroszországban 1945 és 1946 között* Kisebbségkutatás 9. Évfolyam 2000. 1. szám Elérhetőség: www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2000_01/cikk (utolsó belépés: 2009. augusztus 21.)
17. KURDI, K. 2008 : *A német Atlantisz - Königsbergtől Kalinyingrádig* Európai Utas 2008/2-3 52-62 pp
18. LAUDACSEK, K. 2008: *Fekete lyuk Európa térképén* Hetek Országos Közéleti Hetilap 1998. augusztus 8. (II/32) Elérhetőség: <http://www.hetek.hu/kulfold/199808/fekete_lyuk_europa_terkepen> (utolsó letöltés: 2010. szeptember 2.)
19. LENGYEL, M. 2004: *A turizmus általános elmélete* Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája Budapest p 103
20. LENGYEL, M. 2004: *A turizmus általános elmélete* Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája Budapest 243-244 pp
21. LENGYEL, M. 2004: *A turizmus általános elmélete* Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája Budapest p 499
22. LENGYEL, M. 2004: *A turizmus általános elmélete* Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája Budapest p 500
23. MICHALKÓ, G. 2012: *Turizmológia* Akadémiai Kiadó Zrt. Budapest 206-209 pp
24. MIKOLCZY, I. 2008: *A középkori kereskedelem története* Historica Incognita ATTRAKTOR Máriabesenyő-Gödöllő p 117

25. MILLER, F. P.- VANDOME, A. F. – MCBREWSTER, J. 2010: *Граница Калининградской области* Alphascript Publishing p 8
26. MITE, V. 2002: *Russia: Is Kaliningrad Looking For A New Identity?* Radio Free Europe, 10. September 2002 Elérhetőség: <http://www.rferl.org/nca/features/2002/09/10092002160441.asp> (utolsó belépés: 2012. július 1.)
27. NAUMKIN, S. 2004: *Possibility of Kaliningrad integration into the single European space* Elérhetőség: http://www.russianlawyer.co.uk/Kaliningrad_Integration.pdf (utolsó belépés: 2012. július 1.) p 64
28. PÁNDI L. – BÁRDI N. 1997 : *Köztes-Európa 1763 – 1993* Osiris Kiadó – Századvég Kiadó Budapest pp 516, 518
29. PÁNDI, L. – BÁRDI, N. 1997: *Köztes-Európa térképtár* Elérhetőség: <http://terkepek.adatbank.transindex.ro/legbelso.php?nev=239> (utolsó belépés: 2012. július 4.)
30. PUCZKÓ, L. – RÁTZ, T. 2002: *A turizmus hatásai* Aula Kiadó Budapest p 490
31. RUDL, J. 2010: *A Szovjetunió utódállamainak földrajza* Dialóg Campus Kiadó Pécs 13-15 pp
32. TÓTH, T. 2008: *Kalinyingrád, avagy egy földrajzi zárvány anatómiája* Elérhetőség: <http://www.hirsarok.hu/node/9836> 2008. október 26. (utolsó letöltés: 2009. december 17.)
33. TURÁNYI, J. 2002: *Otthonról haza-vízummal? A „szentpétervári kompos”* Önkörkép XII. évfolyam 10-11. Szám
34. VENCLOVA, T. 2002: *Im Vorhof Europas. Über Kaliningrad und Litauen* In: Transit 23/2002 p 168
35. АВСЕЕВ, В. 2008: *«Лас-Вегас» не обсуждается* In: Эксперт Северо-Запад 2 2008 №22 2-8 июня p 6

36. АЛИМПИЕВА, А. В. 2009: *Российский регион на Балтике: социальная идентичность калининградцев в контексте социальных и геополитических процессов* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Выпуск 1 (53) Калининград Издательство РГУ им. И. Канта 76-84 pp
37. АНИСИМОВА, М. 2007: *Большая игра* Новый Кёнигсберг 2007 март pp 8-13
38. АРТЕМОВА, И. М. – СЫРОВНЕВ, Д. А. 2009: *Эффективность использования конференц-услуг в гостиничных предприятиях Калининграда* In: КРОПИНОВА, Е. Г. (szerk.) Туристико-рекреационный потенциал и особенности развития туризма Материалы Межвузовский научно-практической конференции студентов и аспирантов г. Калининград 24 апреля 2009 года Выпуск 3 Издательство Российского государственного университета им. Иммануила Канта 102 p
39. АРТЕМОВА, И. М. – СЫРОВНЕВ, Д. А. 2009: *Эффективность использования конференц-услуг в гостиничных предприятиях Калининграда* In: КРОПИНОВА, Е. Г. (szerk.) Туристико-рекреационный потенциал и особенности развития туризма Материалы Межвузовский научно-практической конференции студентов и аспирантов г. Калининград 24 апреля 2009 года Выпуск 3 Издательство Российского государственного университета им. Иммануила Канта 2009 pp 101-107
40. БАГДАСАРЯН, В. Э. – ОРЛОВ, И. Б. – ШНАЙДГЕН, Й. Й. – ФЕДУЛИН, А. А. – МАЗИН, К. А. 2007: *Советское зазеркалье иностранный туризм в СССР в 1930-1980-е годы* Издательство «ФОРУМ» pp 3-34
41. БАШКАНОВА, В. 2008: *Янтарная фишка* Российская газета: прил. Запад России 2008. 23 января 11 p
42. БЕЛОВА, А. В. 2009: *Полусредние города в системе расселения Калининградской области* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П.(szerk.) Исследования Балтийского региона Вестник Института Балтийского региона РГУ им. И. Канта № 2 Издательство РГУ им. И. Канта 23-26 pp
43. БЛИНОВ, А. 2009: *Ставка на игровую и курортную зоны- наша «изюминка»* Балтийский статус №5 (40) июль-август 2009 pp 24-25

44. ВИСЛОГУЗОВ, В. 2008: *Игорному бизнесу рисуют границы* Комерсантъ 2008 22 января 14 p
45. ВОРОНОВ, В. И. 2009: *Путешествие по Балтийскому побережью Замланда* Калининград 135 p
46. ВОРОНОВ, В. И. 2009: *Путешествие по Балтийскому побережью Замланда* Калининград 161 p
47. ВОРОНОВ, В. И. 2009: *Путешествие по Балтийскому побережью Замланда* Калининград 2009 5 p
48. ВОРОНОВ, В. И. 2009: *Путешествие по Балтийскому побережью Замланда* Калининград első belső borító
49. ВОРОНОВ, В. И. 2009: *Путешествие по Балтийскому побережью Замланда* Калининград pp 164-170
50. ГИНЗБУРГ, С. 2003: *Интересы калининградцев – это интересы России* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда* OSTEOUROPA Москва 214-220 pp
51. ГИРСА, Е. 2009: *Игорная зона «Янтарная». Оценим перспективы Юристы и недвижимость* 2009. 18-31 июля pp 1-3
52. ГИРСА, Е. 2009: *Игорная зона «Янтарная». Оценим перспективы Юристы и недвижимость* 2009. 18-31 июля pp 1-3
53. ГРОМИКО, А. А. 1971: *ЗАПИСЬ БЕСЕДЫ ПОСЛА СССР В АНГЛИИ С ЧЕРЧИЛЛЕМ. ДОКУМЕНТЫ И МАТЕРИАЛЫ. СССР В БОРЬБЕ ЗА МИР.* МОСКВА P 43
54. ГУБИН, А. Б. – СТРОКИН, В. Н. 1991: *Очерки истории КЕНИГСБЕРГА* Калининградское Книжное Издательство Калининград P 189
55. ДОВЫДЕНКО, Л. 2008: *Водные пути* Калининградская правда Калининград p 206
56. ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007: *Пространственные особенности развития туризма и трансграничная кооперация в Балтийском регионе* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) *Регион сотрудничества* Выпуск 3 (52) Издательство РГУ им. Канта Калининград 2007 pp 14-15

57. ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007: *Пространственные особенности развития туризма и трансграничная кооперация в Балтийском регионе* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Выпуск 3 (52) Издательство РГУ им. Канта Калининград 2007 23 p
58. ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007: *Пространственные особенности развития туризма и трансграничная кооперация в Балтийском регионе* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Выпуск 3 (52) Издательство РГУ им. Канта Калининград 2007 pp 22-23
59. ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. 2007: *Пространственные особенности развития туризма и трансграничная кооперация в Балтийском регионе* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Выпуск 3 (52) Издательство РГУ им. Канта Калининград 2007 pp 21-27
60. ЕГОРОВА, М. 2007: *Куришская коса – земля рыбаков* Pictoria publishing
61. ЕГОРОВА, С. А. 2008: *Янтарная столица* ООО «Тавель – Калининград» Калининград p 11
62. ЕМЕЛЬЯНОВА, Л.Л. 2006: *Анализ пространственной мобильности населения Калининградской области и вопросы миграционного регулирования* In: КЛЕМЕШЕВ А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Вып. 2 (49) Издательство РГУ им. И. Канта Калининград 28-38 pp
63. КЛЕМЕШЕВ, А. П. 2005 : *Сепаратизм и региональный сепаратизм в Калининградской области* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Вып. 3 (46): Проблема сепаратизма в условиях анклавных территорий Калининград Издательство РГУ им. И. Канта p 25
64. КЛЕМЕШЕВ, А. П. 2005 : *Социологические обследования калининградского социума* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Вып. 3 (46) : Проблема сепаратизма в условиях анклавных территорий Калининград Издательство РГУ им. И. Канта 33-59 pp

65. КЛЕМЕШЕВ, А. П. 2005: *Калининградский «сепаратизм»: мифологема и реальность* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Вып. 3 (46): Проблема сепаратизма в условиях анклавных территорий Калининград Издательство РГУ им. И. Канта pp 8-10
66. КНАППЕ, Е. 2003: *Трудное будущее Сельское хозяйство и сельские районы в Калининградской области* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда* OSTEUROPA Москва 171-189 pp
67. КЛЕМЕШЕВ, А. П. 2005: *Сепаратизм и региональный сепаратизм в Калининградской области* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Регион сотрудничества Вып. 3 (46) : Проблема сепаратизма в условиях анклавных территорий Калининград Издательство РГУ им. И. Канта 31-32 pp
68. КОРНЕЕВЕЦ, В. С. – ГОРИНА, Е. В. 2005: *Устойчивый туризм как способ сохранения историко-культурного наследия* In: КРОПИНОВА, Е. Г. (szerk.) Историко-культурный потенциал Калининградской области и развитие туризма Издательство Российского государственного университета им. Иммануила Канта Калининград 17 p
69. КОСОЛАПОВ, А. Б. 2009: *География российского внутреннего туризма* КноРус Москва p 269
70. КОСТЯШОВ, Ю. В. 2009: *Секретная история Калининградской области* Издательство «Терра Балтика» Калининград 3-77 pp
71. КОСТЯШОВ, Ю. В. – КРЕТИНИН, Г. В. 2001: *Россияне в Восточной Пруссии Дневники, письма, записки, воспоминания* Янтарный сказ Калининград p 256
72. КРЕТИНИН, Г. В. 2002: *Очерки истории Восточной Пруссии* ФГУИПП «Янтарный сказ» Калининград 444-456 pp
73. КРЕТИНИН, Г. В. 2002: *Очерки истории Восточной Пруссии* ФГУИПП «Янтарный сказ» Калининград 456 -462 pp
74. КРЕТИНИН, Г. В. 2002: *Очерки истории Восточной Пруссии* ФГУИПП «Янтарный сказ» Калининград 472-473 pp
75. КРЕТИНИН, Г. В. 2002: *Очерки истории Восточной Пруссии* ФГУИПП «Янтарный сказ» Калининград 474-476 pp

76. КРОПИНОВА, Е. Г. – ЖУКОВСКИЙ, И. И. 2005: *Перспективы развития культурно-исторического туризма в Калининградской области* In: КРОПИНОВА, Е. Г. (szerk.) *Историко-культурный потенциал Калининградской области и развитие туризма* Издательство Российского государственного университета им. Иммануила Канта Калининград pp 27-32
77. КРОПИНОВА, Е. Г. 2005: *Регионально-экономический анализ формирования территориальных рекреационных систем* Издательство Санкт-Петербургского Университета 116 p
78. КРОПИНОВА, Е. Г. 2005: *Регионально-экономический анализ формирования территориальных рекреационных систем* Издательство Санкт-Петербургского Университета pp 114-119
79. КРУГ, М. – МЕЦ, Л. 2003: *Актуальные проблемы энергоснабжения Калининграда* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда* OSTEUROPA Москва 113-130 pp
80. ЛАВИСС, Э. 2003: *Очерки истории Пруссии* Издательство «Едиториал УРСС» Москва p 322
81. МАЛЫШЕВ, П. 2003: *Источник жизни?* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда* OSTEUROPA Москва 159-170 pp
82. МАНЬШИНА, Н. В. 2007: *Курортология для всех «Вече»* Москва pp 364-369
83. МАТТЕС, Э. 2001: *Проблема образования Калининградской области в немецкой историографии: обзор* Elérhetőség: <http://www.klgd.ru/city/history/almanac/ab_12.php?print=Y> (utolsó letöltés: 2012. augusztus 7.)
84. МОШКОВ, Н. Н. 2009: *Исцеляющее тепло янтаря* Калининград pp 37-45
85. МЮНТЕЛЬ, Г. 2003: *Выход из изоляции? Анализ компромисса между ЕС и Россией по вопросу о транзите* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда* OSTEUROPA Москва 63-80 pp

86. ОЛЬДБЕРГ, И. 2003: *Калининград в политике военной безопасности России* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда* OSTEUROPA Москва 91-112 pp
87. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 287 p
88. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 329 p
89. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 330 p
90. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 269-271 pp
91. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 337-338 pp
92. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград p 189
- 93.
94. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград p 337
95. ОРЛЕНЕК, В. В. 2002: *Географический атлас Калининградской области* Издательство «Калининградский государственный университет» Калининград 30-31 pp
96. ОРЛЕНЕК, В. В. 2002: *Географический атлас Калининградской области* Издательство «Калининградский государственный университет» Калининград 4-273 pp
97. ОРЛЕНЕК, В. В. 2002: *Географический атлас Калининградской области* Издательство «Калининградский государственный университет» Калининград 82-83 pp
98. ОРЛЕНЕК, В. В. 2002: *Географический атлас Калининградской области* Издательство «Калининградский государственный университет» Калининград p 48

99. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 262-263 pp
100. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 27 p
101. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград 30-31 pp
102. ОРЛЕНЕК, В. В. 2008: *География Янтарного края России* ОАО «Янтарный сказ» Калининград p 336
103. ПРЖЕЗДОМСКИЙ, А. С. 2006 : *Кёнигсберг Калининград* ФГУИПП «Янтарный сказ» Калининград 27-28 pp
104. РОМАНОВА, И. Н. 2009: *Игорные зоны* Человек и закон 2009 №1 pp 124-131
105. РЯБУШЕВ, А. 2009: *Балтийский Лас-Вегас продвдут оптом* Независимая газета 2009. 18 декабря pp 1-5
106. САУСКАН, В. И. 2010: *Динамика некоторых показателей качества жизни населения Калининградской области в 2000-2008 гг. в сравнении с другими регионами России* In: Труды VIII Международной научной конференции «Инновации в науке и образовании-2010» Калининградский государственный технический университет p 62
107. СЕЧКО, Л. 2008: *Край, в котором мы живём* Очерки истории Калининградской области Янтарный сказ Калининград p 132
108. СТРАКАУСКАЙТЕ, Н. 2007: *Куришская коса: почтовая дорога Кёнигсберг – Мемель* «Культурная революция» pp 21 -22
109. СТРАКАУСКАЙТЕ, Н. 2007: *Куришская коса: почтовая дорога Кёнигсберг – Мемель* «Культурная революция» pp 47-56
110. СТРАКАУСКАЙТЕ, Н. 2007: *Куришская коса: почтовая дорога Кёнигсберг – Мемель* «Культурная революция» pp 5-6
111. СТРАКАУСКАЙТЕ, Н. 2007: *Куришская коса: почтовая дорога Кёнигсберг – Мемель* «Культурная революция» pp 7-8

112. СТРАКАУСКАЙТЕ, Н. 2007: *Куршская коса: почтовая дорога Кёнигсберг – Мемель «Культурная революция»* pp 8 - 10
113. СУРИНОВ, А. Е. 2003: *Уровень жизни населения России: 1992-2002 гг.* ИИЦ Москва p 275
114. УСЫКИН, Г. 2007: *Очерки истории Российского туризма «Издательский дом Герда»* Москва – Санкт-Петербург pp 93- 112
115. УСЫКИН, Г. 2007: *Очерки истории Российского туризма «Издательский дом Герда»* Москва – Санкт-Петербург pp 83- 92
116. ФЕДОРОВ, Г. М. – ГИНЗБУРГ, Е. С. – КУЗНЕЦОВА, Т. Ю. 2009: *Российские аэропорты Балтийского региона: сравнительные перспективы развития в качестве авиахабов* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) *Регион сотрудничества Выпуск 1 (53)* Издательство РГУ им. Канта Калининград 2009 pp 60-75
117. ФЕДОРОВ, Г. М. 2009: *Знаете ли вы Калининградскую область?* Издательство Российского государственного университета им. Иммануила Канта Калининград 74 p
118. ФЕДОРОВ, Г. М. 2009: *Знаете ли вы Калининградскую область?* Издательство Российского государственного университета им. Иммануила Канта Калининград 75 p
119. ФИЛАТОВ, А. В. – ПАЦЕРИНА, В. Н. 2001: *Население Северо-Восточной Пруссии после II мировой войны. Правовой анализ. Часть I Переселение или изгнание? Правовые предпосылки и последствия* Калининград
120. ЦЁЛЬТЕР, Б.-У. 2003: *Развитие инфраструктуры логистики в Калининградской области* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда OSTEUROPA* Москва 137-158 pp
121. ШТАЙН, С. 2003: *Подъем, падение и новое начало* In: ЗАППЕРА, М. – ВАЙКСЕЛЯ, Ф. (szerk.) *Подъем, падение и новое начало – Будущее Калининграда OSTEUROPA* Москва 191-210 pp

122. ЯРМЕНКО, А. П. 2009: *Социально-экономические и геополитические особенности и проблемы функционирования железнодорожного транспорта Калининградской области* In: КЛЕМЕШЕВ, А. П. (szerk.) Исследования Балтийского региона Вестник Института Балтийского региона РГУ им. Канта №2 2009 Издательство РГУ им. Канта Калининград 2009 pp 34-36

21. Internetes források

123. Elérhetőség: <<http://fpmp39.ru/i/data/articles/12.pdf>> (utolsó belépés: 2012. augusztus 14.) *Численность населения Калининградской области*
124. Elérhetőség: <http://old.russ.ru/culture/20050112_ser.html> (utolsó belépés: 2012. július 4.) *Янтарная революция в городе Канта*
125. Elérhetőség: <<http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=393&idart=3936>> (utolsó belépés: 2009. december 16.) *Трудное возвращение* Газета «Заграница» № 31 (393)
126. Elérhetőség: <<http://kulfold.ma.hu/tart/prcikk/b/0/12360/1>> 2002. augusztus 7. (utolsó belépés: 2010. március 2.) *Brüsszel nemet mondott az orosz vízummentességre*
127. Elérhetőség <<http://uj szo.com/print/33572>> 2002. július 2. (utolsó belépés: 2010. március 2.) *Dán elképzelés Kalinyingrádról*
128. Elérhetőség: <<http://www.ratanews.ru>> 2010. november 10. (utolsó belépés: 2010. november 11.) *МИД России отменяет 72-часовые визы для иностранных туристов?*
129. Elérhetőség: <http://www.hvg.hu/vilag/20100104-_feheroroszország_aramellatas_kalinyi....> (utolsó belépés: 2010. március 2.) *Fehéroroszország leállíthatja Kalinyingrád áramellátását*
130. Elérhetőség: <<http://www.newkaliningrad.ru/news/economy/k816710.html>> (utolsó belépés: 2012. augusztus 18.) *Газохранилище в Калининградской области введут в эксплуатацию в 2015 году*

131. Elérhetőség < <http://www.rg.ru/2006/10/06/voda.html> > 2006. október 6. (utolsó belépés: 2012. augusztus 16.) *Куда утекли кредиты* Российская газета
132. Elérhetőség: <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140245/> (utolsó letöltés: 2011. november 5.) *Стратегия развития туризма в Российской Федерации на период до 2015 года* Федеральное агентство по туризму Москва 2008
133. Elérhetőség: <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140229/> (utolsó letöltés: 2012. június 16.) Официальный сайт Федерального агентства по туризму
134. Elérhetőség:
<<http://www.worldatlas.com/aatlas/infopage/printpage/balticsea.htm>>
(utolsó letöltés: 2011. november 6.) *Baltic Sea Region Map*
135. Elérhetőség:<http://www.rstnw.ru/turbo_metr-2010-r.html>
(utolsó letöltés: 2011. november 7.) *Турбарометр Северо-Запада РФ - 2009*
136. Elérhetőség: <<http://www.rstnw.ru/main.html>> (utolsó letöltés: 2012. Január 9.)
Турбарометр Северо-Запада РФ - 2009 Российский Союз Туристской
137. Elérhetőség: <http://www.rstnw.ru/turbo_metr-2010-r.html>
(utolsó letöltés: 2012. január 11.) *Индустрии Северо-Западное Региональное Отделение*
138. Elérhetőség: <www.ratanews.ru/news/news_30102009-4.stm>
(utolsó belépés: 2011. január 15.) RATANNEWS, (2009): *В Калининграде обсудили маркетинговую стратегию продвижения региона.*
139. Elérhetőség: http://www.tourismkaliningrad.ru/department/law_base/
(utolsó belépés: 2011. január 23.) *Развитие Калининградской области как туристического центра на 2007-2011 годы Целевая программа Калининградской области «Развитие Калининградской области как туристического центра на 2007-2011 годы»*
140. Elérhetőség: http://www.tourismkaliningrad.ru/department/law_base/ (utolsó belépés: 2011. január 23.) *О целевой программе Калининградской области Развитие Калининградской области как туристического центра на 2007-2014 годы*

141. Elérhetőség:
<http://base.consultant.ru/regbase/cgi/online.cgi?req=doc;base=RLAW044;n=37777>
(utolsó belépés: 2012. augusztus 14.) *Закон Калининградской области Об утверждении Программы социально-экономического развития Калининградской области на 2007 – 2016 годы* Калининградская областная Дума 25 декабря 2006 года
142. Elérhetőség: < <http://www.auto39.ru/articles/2008/a08012907.html>>
(utolsó belépés: 2012. augusztus 15.) Авторынок Калининграда 2008:
143. Elérhetőség: < http://ru.wikipedia.org/wiki/%C4_%E0%E2%E8%E0>
(utolsó belépés: 2012. október 13.) *Приморское кольцо повысит привлекательность Янтарного края*
144. Elérhetőség: <<http://cyclingeurope.org/the-other-eurovelos/eurovelo-10/>> (utolsó belépés: 2012. október 13.) *The Baltic sea cycle road*
145. Elérhetőség: <http://wiki.dviratis.lt/tiki-browse_image.php?imageId=109>
(utolsó belépés: 2012. október 13.) *Kaliningrad: Transit Routes*
146. Elérhetőség: <www.ratanews.ru/news/news_12112010-1.stm>
(utolsó belépés: 2011. január 15.) RATANNEWS, (2010) *72-часовые визы остаются.*
147. Elérhetőség: < www.rian.ru/society/20090512/170877155.html>
(utolsó belépés: 2011. november 14.) РИАНОВОСТИ *Строительство турзоны на Куршской косе запланировано на 2010 год*
148. Elérhetőség: < www.rbcdaily.ru/2007/10/08/market/297069>
(utolsó belépés: 2011. november 14.) РБК daily *Нашла Коса на СЗЛК*
149. Elérhetőség: < <http://base.garant.ru/10107990/>>
(utolsó belépés: 2011. augusztus 19.) *Федеральный закон об особо охраняемых природных территориях N 33 – ФЗ*
150. Elérhetőség: <www.ratanews.ru/news/news_18082011_4.stm>
(utolsó belépés: 2011. augusztus 19.) RATANNEWS, (2011): *Непривлекательные туристические зоны*

151. Elérhetőség: www.rg.ru/printable/2006/12/31/azart-dok.html
(utolsó belépés: 2011. április 25.) *Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2006 г. N 244-ФЗ О государственном регулировании деятельности по организации и проведению азартных игр и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации*
152. Elérhetőség: www.ratanews.ru/asp/print_number.asp?n=2057&nn=32092
(utolsó belépés: 2009. május 24.) RATANNEWS, (2008): *Калининградская область: источник туризма в янтарной кладовой В Калининградской области появится «Город мастеров»*
153. Elérhetőség: <http://old.aquaexpert.ru/catalog/?tm=286>
(utolsó belépés: 2012. december 4.) AQUA EXPERT *Питьевая вода Зеленоградская*
154. Elérhetőség: http://kulturalisutvonalak.blogter.hu/267350/a_hanza_szovetseg_ko_rabeli_tagjait_tomorito_kulturalis_ut > (utolsó belépés: 2012. október 23.) *The extent of the Hansa about 1400*
155. Elérhetőség: http://www.romaikor.hu/epiteszet/utak_es_uthalozatok/a_romai_utak_pannonia_provinciaban/borostyanut (utolsó belépés: 2012. október 23.)
156. Borostyánút
157. Elérhetőség: http://en.wikipedia.org/wiki/Amber_Road
(tolsó belépés: 2012. október 23.) *The European Amber Road*
158. Elérhetőség: <http://www.katolikus.hu/szentek/0423.html>
(utolsó belépés: 2012. október 23.) *Szent Adalbert*

22. Ábrák jegyzéke

1. ábra Kalinyingrád oblaszty	16
2. ábra Kalinyingrád oblaszty természetföldrajzi térképe	18
3. ábra Lengyelország felosztása, 1939.....	26
4. ábra Kelet-Poroszország felosztása	30

5. ábra Az 1947-1950 között betelepülő szovjet lakosság korcsoport szerinti megoszlása	36
6. ábra A lakosság számának változása Kalinyingrád oblasztyban 1945 – 1951 között	36
7. ábra Kalinyingrád oblaszty nemzetiségi összetétele	37
8. ábra A népsűrűség Kalinyingrád oblasztyban.....	39
10. ábra Kalinyingrád város távolsága más európai városoktól.....	44
11. ábra A fókusz-csoport tagjainak elégedettsége a régiójukkal	45
12. ábra A Kalinyingrád oblasztyban vizsgált fókusz-csoport tagjainak migrációs hajlandósága.....	46
13. ábra „Az én hazám – a Borostyán vidék” Lokálpatriotizmusra buzdító politikai plakát Kalinyingrád belvárosában	47
14. ábra A kishatármenti megállapodásban szereplő orosz és lengyel területek (sárgával jelölve)	54
15. ábra Ásványkincs-lelőhelyek Kalinyingrád oblaszty területén.....	57
16. ábra: A mezőgazdasági termelés változása 1990 – 2006 között.....	59
17. ábra: Az ipari termelés változása 1990 – 2006 között	63
18. ábra Az egykori Samland és a Kur-földnyelv fürdővárosai.....	72
19. ábra A külföldre utazó orosz turisták száma 2000 – 2011 között (ezer fő)	75
20. ábra: Oroszországba beutazó turisták száma 2000 – 2011 között (ezer fő).....	76
21. ábra A Balti régió	86
22. ábra Az Északnyugati turisztikai régió	93
23. ábra: Az Észak-nyugati turisztikai régióban a belföldi és a külföldi turisták aránya.....	93
27. ábra: A kereslet megoszlása az Északnyugati turisztikai régióban.....	98
28. ábra Az Északnyugati turisztikai régió közigazgatási egységeiben az utazási irodák száma 2009-ben.....	99
29. ábra A Halászfalu elnevezésű városrész Kalinyingrádban	100
30. ábra Kalinyingrád és Baltyijszk közötti, 1945 előtt épített útszakasz.....	106
31. ábra A „Tengermelléki Gyűrű” autópálya tervezett útvonala és végpontjai	106
32. ábra Az EuroVelo Kerékpárút Hálózat EV 10-es útvonala a térképen 10-es számmal jelölve.....	108

33. ábra Az EuroVelo Kerékpárút Hálózat EV 10-es útvonala Kalinyingrád oblasztyban	109
34. ábra Kalinyingrád oblaszty turisztikai küldőpiacai 2008-ban.....	113
35. ábra Kalinyingrád oblasztyban a kereslet megoszlása a belföldi turisták vonatkozásában.....	114
36. ábra Kalinyingrád oblasztyban a kereslet megoszlása a külföldi turisták vonatkozásában.....	114
37. ábra Turisták száma a régióban (ezer fő) – tények és prognózis 2005-2012	115
38. ábra Turisztikai mikrorégiók Kalinyingrád oblasztyban.....	122
39. ábra Turisztikai mikrorégiók Kalinyingrád oblasztyban a szerző felosztása alapján	123
40. ábra Fürdőélet az egykori Cranzban	126
41. ábra A szanatóriumi férőhelyek megoszlása Kalinyingrád oblasztyban.....	128
42. ábra A konferencia-termek kapacitásának változása Kalinyingrádban (fő).....	130
43. ábra A múlt és a jelen Kalinyingrádban	133
44. ábra A baltijiszki kikötő	134
45. ábra A Hanza-szövetség 1400 körül	135
46. ábra A Borostyánút	136
47. ábra Dűnék a Kur-földnyelven.....	140
48. ábra A tervezett beruházások helyszínei	145
49. ábra Madárgyűrűzés a Kur-földnyelven található Ornitológiai Állomáson.....	146
50. ábra A homok vándorlásának megakadályozása.....	149
51. ábra Külfejtés Jantarnijban.....	152
53. ábra Kalinyingrád oblaszty turisztikai szempontból legvonzóbb települései	157

23. Táblázatok jegyzéke

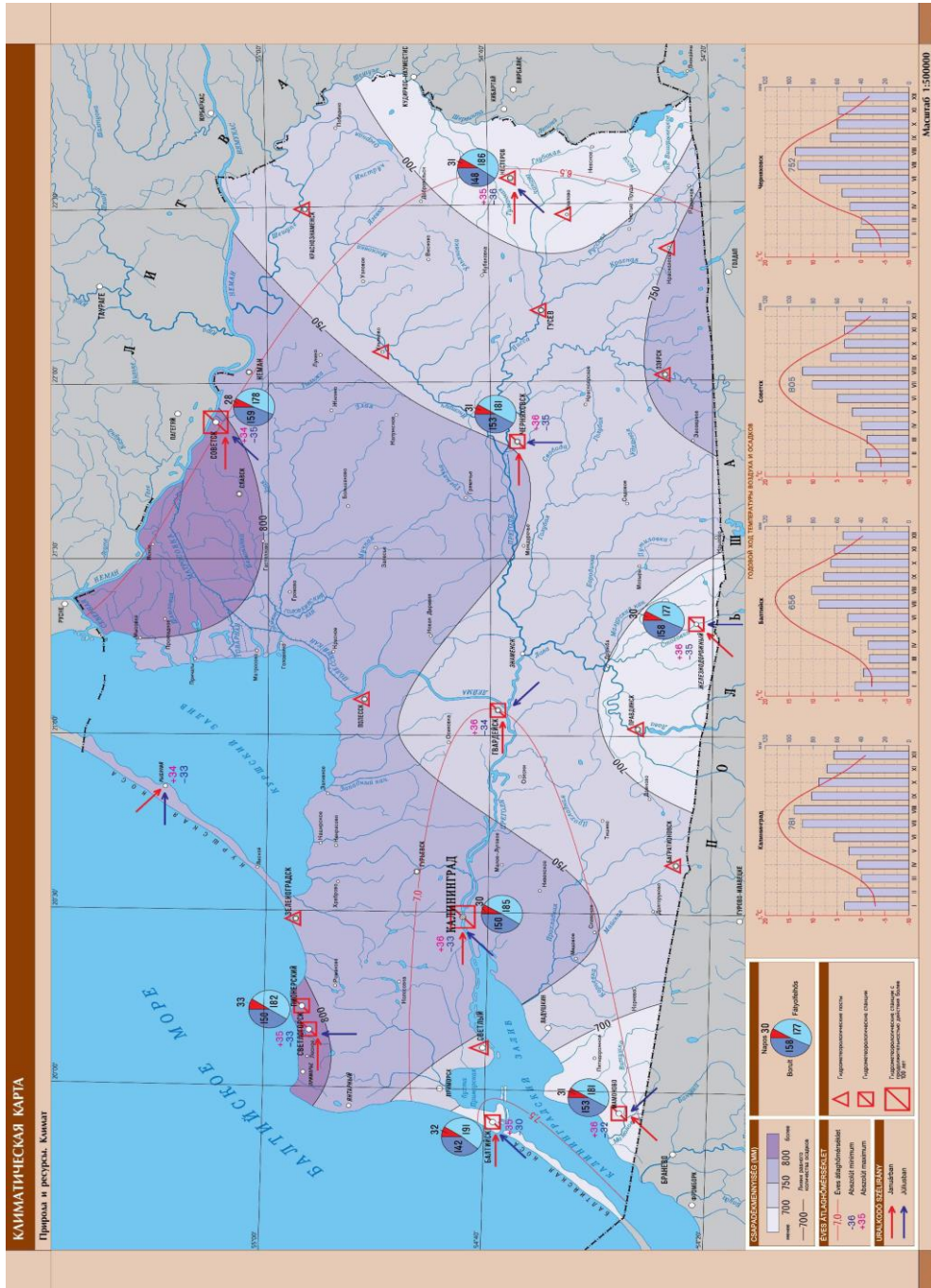
9. táblázat Az Oroszországtól való elszakadás lehetőségének értékelése korcsoportonként	42
24. táblázat Az Északnyugati turisztikai régióban a látogatók száma 2006-2010	95

25. táblázat Az Északnyugati turisztikai régióban a belföldi látogatók száma 2006-2010.....	96
26. táblázat Az Északnyugati turisztikai régióban a külföldi látogatók száma 2006-2010.....	97
52. táblázat A tervezett beruházása szerencsejáték-zónában számokban	153
54. táblázat Kalinyingrád oblaszty turisztikai infrastruktúrájának fejlettsége	159
55. táblázat Kalinyingrád oblaszty turizmusának SWOT-elemzése	161
56. táblázat Kalinyingrád oblaszty turisztikai mikrorégió/termék mátrixa.....	162

24. Melléklet

I. Melléklet

Kaliningrad oblaszty klimatérképe
Forrás: ОРЛЕНЕК В. В. (2002)

II. Melléklet

Ország	Költségvetés összege millió Euro-ban
Ausztria	30,0
Nagy-Britannia	52,3
Magyarország	15,9
Németország	24,5
Görögország	114,0
Dánia	17,0
Írország	64,2
Spanyolország	96,2
Olaszország	43,2
Ciprus	49,4
Málta	19,1
Hollandia	18,0
Norvégia	9,2
Lengyelország	6,9
Románia	5,7
Csehország	6,8
Szlovákia	6,3
Szlovénia	7,6
Törökország	120,0
Finnország	16,2
Franciaország	27,3
Svájc	26,8
Svédország	9,9
Észtország	2,9
Oroszország	3,4
Átlagos költségvetés	31,7

Európai országok állami költségvetése turisztikai marketingtevékenységre külföldön 2005-ben (millió Eur)

Forrás: www.russiatourism.ru alapján a szerző saját szerkesztése

III. Melléklet

Ország Régió	Küldőterület			Vendégek száma	Kiemelt szezon
	Régió	Ország	Külföld		
Németország Mecklenburg-Elő- Pomeránia Schleswig-Holstein	+	+++	+	+++	Nyár
	++	+++	+	+++	Nyár, városlátogatás
Dánia	+++		+	++	Nyár, városlátogatás
Svédország Észak Dél	+	+	0	+	Nyár, tél, városlátogatás
	++	+++	+	++	Nyár
Finnország Észak Dél	+	++	+	+	Nyár, tél
	++	++	++	++	Nyár, városlátogatás
Lengyelország Varmia-Mazúriai vajdaság Pomerániai vajdaság Nyugat-Pomerániai vajdaság	+	++	++	++	Nyár
	++	+++	++	+++	Nyár, városlátogatás
	+	++	+++	+++	Nyár, városlátogatás
Litvánia	++		++	++	Nyár, városlátogatás
Lettország	++		++	++	Nyár, városlátogatás
Észtország	++		+++	+++	Nyár, városlátogatás
Oroszország Szentpétervár Leningrád oblaszty Novgorod oblaszty	Nincs	+++	+++	+++	Városlátogatás
	+	+++	+	++	Nyár
	+	+	+	+	Nyár, városlátogatás

Pszkov oblaszty	+	+	0	0	Nyár, városlátogatás
Kalinyingrád oblaszty	++	++	++	++	Nyár, városlátogatás

Jelmagyarázat: A fejlettség foka: +++ nagyon magas, ++ magas, + közepes, 0 alacsony

A Balti régióba tartozó régiók turizmusa

Forrás: ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЕЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. (2007) alapján a szerző saját szerkesztése

IV. Melléklet

Ország, régió	Kereskedelmi szálláshelyek száma (ágy)	Vendégéjszakák száma	Külföldi turisták vendégéjszakáinak %-os aránya	Legfontosabb küldőpiacok
Németország				
Meklenburg-Elő-Pomeránia	282893	27669773	3%	Hollandia Amerikai Egyesült Államok
Schleswig-Holstein	179447	24470332	6%	Nagy-Britannia Svájc Olaszország
Dánia	275000	42490000	45%	Németország Norvégia Svédország Hollandia Nagy-Britannia
Svédország	308000	52406000	25%	Norvégia Németország Dánia Hollandia Nagy-Britannia
Finnország	1513000	19248000	26%	Oroszország Svédország Németország Nagy-Britannia Franciaország
Lengyelország				
Varmia-Mazúriai vajdaság	37722	2407500	15%	Németország Nagy-Britannia
Pomerániai vajdaság	80178	5653000	11%	Oroszország Franciaország
Nyugat-Pomerániai vajdaság	106483	9445100	21%	Olaszország
Litvánia	22700	1999000	46%	Oroszország Németország

				Lengyelország Lettország Beloruszia
Lettország	34657	2343000	82%	Oroszország Németország Litvánia Finnország Norvégia
Észtország	46433	4700680	68%	Finnország Oroszország Svédország Németország Lettország
Oroszország⁵				Németország
Szentpétervár	56162	4896000	48%	Amerikai egyesült Államok
Leningrád oblaszty	Nincs adat ⁶	1870000	21%	Nagy-Britannia
Novgorod oblaszty	5896	266400	12%	Finnország
Pszkov oblaszty	5491	270000	18%	Kína
Kalinyingrád oblaszty	19000 ⁷	400000	21%	

A Balti régió tagjainak turisztikai statisztikai adatai 2010-ben

Forrás: Moszkvában működő nemzeti turisztikai képviselők által közölt adatok és a www.rstnw.ru alapján a szerző saját szerkesztése

⁵ Megjegyzés: Oroszországban a kereskedelmi szálláshelyeken nincs kötelező statisztikai adatszolgáltatás, ezért eltérően a többi országtól, nem a vendégéjszakák számát, hanem a látogatók számát tüntettem fel a táblázatban, azaz ebben szerepelnek azok is, akik nem vettek igénybe kereskedelmi szálláshelyi szolgáltatást. Nyilván nehezebb így az összehasonlítás, de más adatok nem állnak rendelkezésre még a helyi adminisztratív szervezeteknél sem.

⁶ Oroszországban nincs központi nyilvántartás a kereskedelmi szálláshelyek és férőhelyek számáról. Csak ott lehet adatot közölni, ahol legalább a helyi önkormányzat nyilvántartja.

⁷ 2008-as adat.

V. Melléklet

A rendezvény típusa	Helyszín	Időpont
Hadtörténeli fesztivál	Pszkov oblaszty	április
Nemzetközi folk-fesztivál	Pszkov oblaszty	július
Nemzetközi folklórfesztivál	Arhangelszk oblaszty	június
Nemzetközi színházi és zenei fesztivál	Vologda oblaszty	június-július
Nemzetközi művészeti fesztivál	Kalinyingrád oblaszty	július-augusztus
Európai Uniós tagországok filmfesztiválja	Kalinyingrád oblaszty	október
Kamarazenei nemzetközi fesztivál	Leningrád oblaszty	július
Nemzetközi koraközépkori hadtörténeli fesztivál	Leningrád oblaszty	június
Orosz filmek fesztiválja	Leningrád oblaszty	augusztus
Nemzetközi cirkuszfesztivál	Murmanszk oblaszty	november
Színházfesztivál	Novgorod oblaszty	június
Nemzetközi harangfesztivál	Novgorod oblaszty	szeptember
Nemzetközi balett fesztivál	Karélia	június
Nemzetközi jazz fesztivál	Karélia	november
A köztársaság ünnepe	Komi Köztársaság	június

Kiemelt rendezvények az Észak-nyugati turisztikai régióban
Forrás: Типапомемп Сербю-Занада РФ – 2009 alapján a szerző saját szerkesztése

VI. Melléklet

Turisztikai mikrorégió	A turisztikai infrastruktúra fejlettsége	Meghatározó turisztikai termékek a mikrorégióban
Kalinyingrád	Viszonylag magas	Városlátogatás, kulturális turizmus, MICE, vízi turizmus
Tengermellék	Viszonylag magas	Tengerparti üdülés (leisure), egészségturizmus, MICE, ökoturizmus
Szambia	Alacsony	Ökoturizmus, falusi turizmus
Baltyjszk	Közepes	Kulturális turizmus, ökoturizmus, vízi turizmus
Délnyugati terület	Közepes	Kulturális turizmus, ökoturizmus
Kur-földnyelv	Közepes	Vízi turizmus, falusi turizmus, ökoturizmus, halászat, vadászat
Közép-nyugati terület	Alacsony	Falusi turizmus, ökoturizmus, halászat, kulturális turizmus
Déli terület	Alacsony	Falusi turizmus, ökoturizmus, aktív turizmus, kulturális turizmus
Északi terület	Alacsony	Kulturális turizmus, ökoturizmus, falusi turizmus, viziturizmus
Keleti terület	Alacsony	Kulturális turizmus, ökoturizmus, falusi turizmus
Délkeleti terület	Közepes	Vízi turizmus, falusi turizmus, ökoturizmus, halászat, vadászat

Kalinyingrád oblaszty turisztikai mikrorégiói

Forrás: ДРАГИЛЕВА, И. И. - КОРНЕЕВЦ, В. С. КРОПИНОВА, Е. Г. – ФЕДОРОВ, Г. М. (2007)

VII. Melléklet

Дорогие коллеги!

Прошу Вас уделить несколько минут на заполнение анкеты. С помощью данной анкеты, я хотела бы получить ответ, насколько калининградские профессионалы туризма ценят Калининград, как туристская дестинация. Результаты анкеты, я хотела бы использовать в своей докторской диссертации. Благодарю Вас за помощь!

I. Перечислите 5 вещей, которые согласно Вашему мнению привлекают Калининградскую область, как туристская дестинация:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

II. Назовите 5 населенных пунктов Калининградской области, которые согласно Вашему мнению являются самыми привлекательными для туристов:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

III. Подчеркните следующие пункты, которые можно найти в Калининградской области и которые согласно Вашему мнению являются конкурентоспособными на внутреннем туристическом рынке.

1. Отдых – отдых на море
2. Осмотр достопримечательностей, экскурсии
3. Медицинский туризм
4. Активный туризм
5. Хоббитуризм (охота, рыбалка)
6. Деревенский туризм
7. Семейный туризм
8. Молодежный туризм
9. «Наследственный» туризм (поиск своих генетических корней)
10. Гастрономический туризм
11. Экологический туризм
12. Культурный туризм (культурные мероприятия, фестивали, посещение концертов)
13. Деловой туризм (MICE)
14. и другие:

IV. Подчеркните следующие пункты, которые можно найти в Калининградской области и которые согласно Вашему мнению являются конкурентоспособными на иностранном туристическом рынке.

1. Отдых – отдых на море
2. Осмотр достопримечательностей, экскурсии
3. Медицинский туризм
4. Активный туризм
5. Хоббитуризм (охота, рыбалка)
6. Деревенский туризм
7. Семейный туризм
8. Молодежный туризм
9. «Наследственный» туризм (поиск своих генетических корней)
10. Гастрономический туризм
11. Экологический туризм
12. Культурный туризм (культурные мероприятия, фестивали, посещение концертов)
13. Деловой туризм (MICE)
14. другие:

V. Подчеркните следующие комбинированные туры, в которых согласно Вашему мнению имеет смысл принимать участие Калининградской области. Обратите внимание на туры, которые можно успешно использовать на туристическом рынке.

1. Янтарный путь
2. Экскурсия по странам Балтийского моря
3. Города Ганзы
4. Замки тевтонского ордена
5. Велосипедная трасса Eurovelo
6. другие:

VI. Какая из перечисленных инвестиций является выгодной для Калининградской области. Пожалуйста, подчеркните!

1. Куршская коса рекреационная зона
2. Игровая зона
3. другие:

VII. Оцените нижеприведенные факторы инфраструктуры, относящиеся к шкале от 1 до 5 в Калининградской области. 1 – очень слабый, 5 – отличный

1. Воздушное сообщение с российскими городами	1	2	3	4	5
2. Воздушное сообщение с другими европейскими городами	1	2	3	4	5
3. Качество обслуживания аэропорта	1	2	3	4	5
4. Качество дорог общего пользования	1	2	3	4	5
5. Железнодорожная связь	1	2	3	4	5
6. Качество обслуживания вокзалов в Калининграде	1	2	3	4	5

7. Качество обслуживания вокзалов в регионе	1	2	3	4	5
8. Судоходство в пределах страны	1	2	3	4	5
9. Судоходство с заграницей	1	2	3	4	5
10. Качество обслуживания портов	1	2	3	4	5
11. Количество гостиниц	1	2	3	4	5
12. Качество гостиниц	1	2	3	4	5
13. Возможность питания	1	2	3	4	5
14. Возможность развлечения, программы	1	2	3	4	5
15. Квалификация работников в туризме	1	2	3	4	5
16. Качество обслуживания мест на пересечении границы	1	2	3	4	5

VIII. Перечислите факторы, которые согласно Вашему мнению препятствуют развитию туризма в Калининградской области.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

IX. Перечислите внутренние рынки (регионы), где по Вашему мнению имеет смысл продолжить активную туристическую маркетинговую деятельность Калининградской области.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

X. Перечислите зарубежные рынки, где по Вашему мнению имеет смысл продолжить активную туристическую маркетинговую деятельность Калининградской области.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Kérdőív fordítása

Kedves Kolléga!

Szeretném arra kérni, hogy szánjon néhány percet a kérdőív kitöltésére. A kérdőív segítségével arra szeretnék választ kapni, hogy a kalinyingrádi turisztikai szakemberek hogyan értékelik Kalinyingrádot mint turisztikai desztinációt. A kérdőív eredményét a doktori disszertációmban szeretném felhasználni. Segítségét nagyon köszönöm!

I./Kérem, hogy soroljon fel 5 dolgot, ami Kalinyingrád oblasztyot mint turisztikai desztinációt vonzóvá teszi az Ön véleménye szerint!

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

II./ Kérem, hogy nevezze meg azt az 5 települést Kalinyingrád oblasztyban, amelyek az Ön véleménye szerint a legvonzóbb turisztikai kínálattal rendelkeznek!

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

III./Kérem, hogy aláhúzással jelölje be azokat a Kalinyingrád oblasztyban található termékeket, amelyek az Ön véleménye szerint versenyképesek a belföldi turisztikai piacon!

1. Leisure – tengerparti üdülés
2. Városlátogatás, körutazás
3. Gyógyturizmus
4. Aktív turizmus
5. Hobbiturizmus (vadászat, halászat)
6. Falusi turizmus
7. Családi turizmus
8. Ifjúsági turizmus
9. Örökségturizmus (gyökereiket kereső valamikori lakosok leszármazottai)
10. Gasztronómiai turizmus
- 11.Ökoturizmus
12. Kulturális turizmus (kulturális rendezvények, fesztiválok, koncertek látogatása)
13. Hivatásturizmus (MICE)
14. Egyéb:

IV./Kérem, hogy aláhúzással jelölje be azokat a Kalinyingrád oblasztyban található termékeket, amelyek az Ön véleménye szerint versenyképesek a külföldi turisztikai piacon!

1. Leisure – tengerparti üdülés
2. Városlátogatás, körutazás
3. Gyógyturizmus
4. Aktív turizmus
5. Hobbiturizmus (vadászat, halászat)
6. Falusi turizmus
7. Családi turizmus
8. Ifjúsági turizmus
9. Örökségturizmus (gyökereiket kereső valamikori lakosok leszármazottai)
10. Gasztronómiai turizmus
11. Ökoturizmus
12. Kulturális turizmus (kulturális rendezvények, fesztiválok, koncertek látogatása)
13. Hivatásturizmus (MICE)
14. Egyéb:

V./ Kérem, aláhúzással jelölje be azokat a tematikus, több országon átnyúló utakat, amelyekben az Ön véleménye szerint érdemes részt vennie Kalinyingrád oblasztnak! Itt kérem, hogy azt vegye figyelembe, hogy mely utakat lehetne sikeresen értékesíteni a turisztikai piacon.

1. Borostyánút
2. Balt-tengeri országok körutazás
3. Hanza-városok
4. Teuton Lovagrend várai
5. Eurovelo kerékpáros útvonal
6. Egyéb:

VI./ Ön a tervezett beruházások közül melyiket tartja megfelelőnek és perspektívikusnak Kalinyingrád oblaszty szempontjából? Kérem, aláhúzással jelölje!

1. Kur-földnyelv rekreációs zóna
2. Szerencsejáték zóna
3. Egyéb:

VII./ Kérem, hogy értékelje 1-től 5-ig tartó skálán az alábbi infrastrukturális tényezőket Kalinyingrád oblasztyban! 1 – nagyon gyenge, 5 – kiváló

1. Légi összeköttetés orosz városokkal	1	2	3	4	5
2. Légi összeköttetés egyéb európai városokkal	1	2	3	4	5
3. Repülőtér szolgáltatásainak minősége	1	2	3	4	5
4. Közutak minősége	1	2	3	4	5
5. Vasúti összeköttetés	1	2	3	4	5
6. Pályaudvarok szolgáltatásainak minősége Kalinyingrádban	1	2	3	4	5
7. Pályaudvarok szolgáltatásainak minősége vidéken	1	2	3	4	5
8. Hajózási összeköttetés belfölddel	1	2	3	4	5
9. Hajózási összeköttetés külfölddel	1	2	3	4	5
10. Kikötők szolgáltatásainak minősége	1	2	3	4	5

11. Szálláshelyek mennyisége	1	2	3	4	5
12. Szálláshelyek minősége	1	2	3	4	5
13. Étkezési lehetőség	1	2	3	4	5
14. Szórakozási lehetőség, programok	1	2	3	4	5
15. Turizmusban dolgozók szakképzettsége	1	2	3	4	5
16. Határátkelőhelyek szolgáltatásainak minősége	1	2	3	4	5

VIII./ Sorolja fel azokat a tényezőket, amelyek Ön szerint akadályozzák Kalinyingrád oblasztyban a turizmus fejlődését!

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

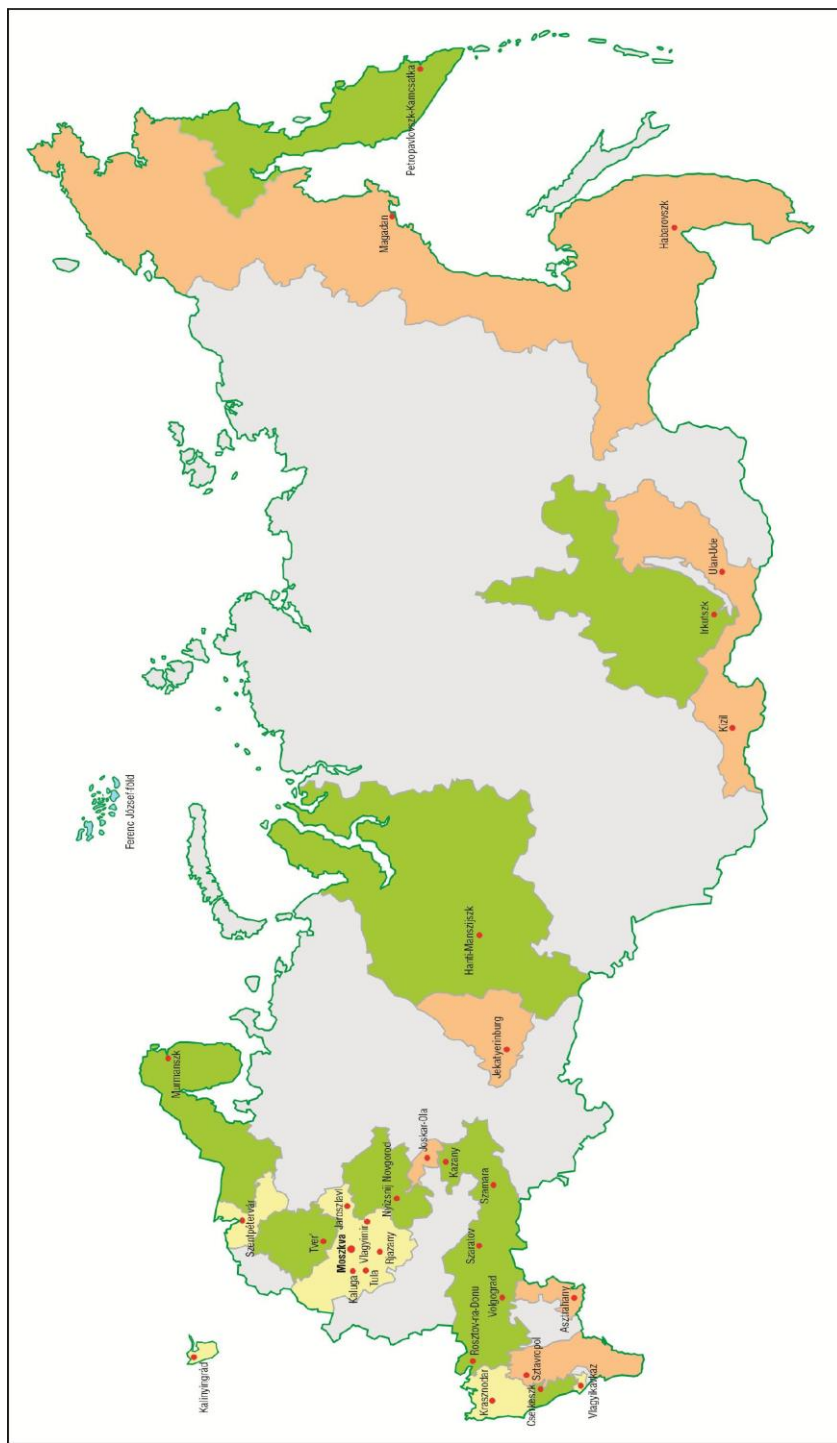
IX./ Kérem, sorolja fel azokat a belföldi piacokat (régiókat), ahol Ön szerint aktív marketingtevékenységet lenne érdemes folytatni Kalinyingrád oblaszty turisztikai kínálatával kapcsolatosan!

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

X./ Kérem, sorolja fel azokat a külföldi piacokat, ahol Ön szerint aktív marketingtevékenységet lenne érdemes folytatni Kalinyingrád oblaszty turisztikai kínálatával kapcsolatosan.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

VIII. Melléklet

*Oroszországi turisztikai régiói fejlettség szerint osztályozva
(Magasan fejlett – □, közepesen fejlett – ■, gyengén fejlett – □)
A szerző saját szerkesztése*

IX. Melléklet

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Königsberg i. Pr. - Fünfsplatz mit Schloßsteich
Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Königsberg Pr. Bregel und grüne Brücke.

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)

Az egykori Königsberg régi képeslapon (A szerző saját gyűjteménye)